

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİNİN FİNANSAL KRİZLERİN
ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ VE GEREKLİLİĞİ

DOKTORA TEZİ

CENGİZ DOĞRU

Aralık, 2013

SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİNİN FİNANSAL KRİZLERİN
ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ VE GEREKLİLİĞİ

CENGİZ DOĞRU

Finans ve Bankacılık Programı'nda Doktora derecesi
için gerekli kısmi şartların yerine getirilmesi amacıyla
Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
teslim edilmiştir.

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

Aralık, 2013

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİNİN FİNANSAL KRİZLERİN
ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ VE GEREKLİLİĞİ

CENGİZ DOĞRU

ONAYLAYANLAR:

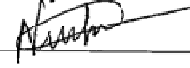
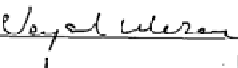

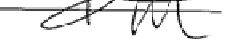
Doç.Dr.Sedat AYBAR (Danışman) Kadir Has Üniversitesi

Prof.Dr.Nurhan DAVUTYAN Kadir Has Üniversitesi

Prof.Dr.Veysel ULUSOY Yeditepe Üniversitesi

Doç.Dr.Nuray ERGÜNEŞ İstanbul Üniversitesi

Doç.Dr.Meltem Sengün UCAL Kadir Has Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 26/12/2013

“Ben, Cengiz Doğru, bu Doktora Tezinde sunulan çalışmanın şahsıma ait olduğunu ve başka çalışmalardan yaptığım alıntıların kaynaklarını kurallara uygun biçimde tez içerisinde belirttiğimi onaylıyorum.”

Cengiz Doğru

CENGİZ DOĞRU

ÖZET

SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİNİN FİNANSAL KRİZLERİN ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ VE GEREKLİLİĞİ

Cengiz Doğru

Finans ve Bankacılık / Doktora

Danışman: Doç.Dr.Sedat AYBAR

Aralık, 2013

Bu tezin konusu, tarihi perspektif içerisinde, finansal piyasalarda sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesindeki rolünün değerlendirilmesidir. Bu tezle, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gerekliliğinin tarihsel boyutu da içerecek şekilde araştırılması, finansal krizlerle ilişkisinin ve etkileşiminin ortaya konulması ve konunun ekonometrik olarak sınanması da amaçlanmıştır.

Paranın aktarım mekanizması içerisinde çok önemli bir rolü olan finansal sistemin güçlü bir şekilde ayakta kalabilmesi ve ekonominin ihtiyaçlarını gecikmeksizin karşılayabilmesi için, sağduyulu düzenlemelere ve özellikle sermaye yeterliliği düzenlemelerine duyulan ihtiyaç açıktır. Sermaye yeterliliği düzenlemelerinde, analizlerin anlaşılabilir rakamlar yığını olmasının ötesine geçilerek, yapılan hesaplamaların “risk farkındalığı ve risk bilinci” çerçevesinde yapılması, “herkese ve herşeye uygun ölçü” kuralından uzaklaşarak, yapılan hesaplamalardan anlamlı stratejik kararların türetilmesine imkan veren “bankaya özgü” risk yönetim sistemlerinin kurulması önerilmektedir.

Finansal krizler ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki, literatürde, “asimetrik bilgi”, “ahlaki tehlike” ve “tersine seçim” ve “batmak için çok büyük” konuları etrafında tartışılmıştır. Finansal sistemde, finansal kuruluşlar lehine oluşan asimetrik bilginin ahlaki tehlikeyi ve tersine seçimi yarattığı ve bu nedenle sorunların çözümünü imkansız hale getirdiği savunulmuştur.

Finansal krizler ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki ekonometrik olarak sınanmış olup başlangıçta ortaya konulan hipotez istatistiksel olarak anlamlı

bulunmamakla birlikte, diğer literatür bulguları ve finansal krizlerden verilen gerçek kesit örneklerinde de yer aldığı üzere, krizlerle sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki açıkça görülebilmektedir. Nitekim, yaşanan son krizlerden hareketle, bankacılık düzenlemelerinde ne zaman deregülasyona gidilse, arkasından finansal krizlerin yaşanması kaçınılmaz olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Bankacılık Düzenlemeleri, Sermaye Yeterliliği, Finansal Krizler, Basel II, Basel III, Risk Yönetimi.

Jel Sınıflandırması : G21, G29

ABSTRACT

THE ROLE AND REQUIREMENT OF THE CAPITAL ADEQUACY REGULATIONS FOR PREVENTING FINANCIAL CRISES

Cengiz Doğru

Doctor of Philosophy in Finance and Banking

Advisor: Assoc.Prof.Dr.Sedat Aybar

December, 2013

The subject of this thesis is, in historical perspective, to evaluate the role of capital adequacy regulations in financial markets on preventing financial crises. The aim of this thesis is also to investigate the historical dimension of capital adequacy regulation requirements, to prove the relationship and interaction between financial crises and capital adequacy regulations and to test the issue econometrically.

It's obvious that any financial system, which has an important role in transfer mechanisms of money, requires prudential regulations and especially capital adequacy regulations, to expediate support and sustainability based on the needs of the economy. In capital adequacy regulations, going beyond the view of incomprehensible risk management numbers, the calculations in "risk awereness and risk consciousness" context, by drifting away from the rule of "one size fits all", set up "the bank-specific" risk management systems which allow that calculations capable of creating significant strategic decisions, are recommended.

In literature, the relationship between financial crises and capital adequacy regulations are argued around "asymmetric information", "moral hazard", "adverse selection" and "too big to fail" concepts. In financial systems, some defend the position that consists of asymmetric information in favor of financial institutions has caused "moral hazard" and "adverse selection", therefore the solutions of problems have become more complex and impossible to solve.

The relationship between financial crises and capital adequacy regulations have been tested econometrically. Although the results of the analysis are incompatible with

empirical findings, this relationship can be clearly seen from the literature findings and actual cross-section financial crises samples. As a matter of fact, according to recent financial crises, whenever banking regulations are abated, subsequent financial crises have been unavoidable.

Keywords : Banking Regulations, Capital Adequacy, Financial Crisis,
Basel II, Basel III, Risk Management.

Jel Classification : G21, G29

ÖNSÖZ

Finansal sistemde aracılık görevlerini yerine getiren bankalar için sermaye yeterliliği düzenlemeleri çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Her ne kadar, Dünya’da son yüzyılda yaşanan finansal krizlerin oluşumuna küreselleşme ve finansallaşma olgularının sağladığı katkı yadsınamaz bir gerçek olsa da finansal krizler ile bankaların sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasında güçlü bir ilişki olduğu ve uygulanan deregülasyon programları ile banka sermaye yeterliliği rasyolarının gevşetildiği durumlarda finansal krizlerin ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir.

Nitekim, yaşanan finansal krizlerin ardından Dünya’nın finansal mimarisi yeniden şekillendirilirken kullanılan en etkin politika araçlarından birisi sermaye yeterliliği düzenlemeleri olmuştur. Son yıllarda gerçekleştirilen G-20 Zirveleri’nde ve Basel II ve Basel III düzenlemelerinde sürekli olarak sermaye yeterliliğinin önemine artan bir vurgu yapılmıştır. Bu tezde, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesindeki rolü ve gerekliliği araştırılmış ve ulaşılan bulgulara çalışmanın izleyen bölümlerinde yer verilmiştir.

Bu çalışmayı yaparken beni yönlendiren, değerli fikirleri ve yapıcı eleştirileri ile katkı sağlayan, yardımlarını esirgemeyen değerli Hocam Doç.Dr.Sedat Aybar’a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, doktora eğitimimin başlangıcından itibaren beni destekleyen ve eleştirilerini esirgemeyen Kadir Has Üniversitesi’nin çok değerli öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocalarım, Prof.Dr.Nurhan Davutyan, Prof.Dr.Veyssel Ulusoy, Doç.Dr.Meltem Sengün Ucal ve Doç.Dr.Nuray Ergüneş’e Savunma Jürisi’nde yer alarak Tez’le ilgili değerli görüş ve yapıcı eleştirilerini paylaştıkları için ayrıca teşekkür ediyorum. Bugünlere ulaşmamda büyük emeği olan sevgili annem Müberra Doğru’yu özlem ve rahmetle anıyorum. Nihayet, kendilerine ayırmam gereken zamanlarda, bitmek bilmeyen bir sabırla akademik çalışma yapmama destek veren, bana huzurlu bir çalışma ortamı hazırlayan ve beni yüreklendiren, her uğraşımda daima arkamda duran sevgili eşim Özgül ile sevgili kızlarım Bengisu ve Damla’ya hayatıma kattıkları anlam için sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Cengiz DOĞRU

İstanbul, 2013

İçindekiler

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
GRAFİK LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
Birinci Bölüm.....	5
SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ.....	5
I.Finansal Sektörde Düzenleme Yapma İhtiyacının Tarihi ve Teorik Temelleri.....	5
A.Finansal Sektörde Düzenleme Yapma İhtiyacı.....	5
B.Finansal Düzenlemelerin Tarihi Temelleri.....	9
1. Serbest Bankacılık Yanlısı Görüşler.....	9
2. Düzenlemeleri Savunan Görüşler.....	12
3. Serbest Bankacılık ve Düzenlemeleri Birlikte Eleştiren Karma Görüşler.....	13
4.Serbest Bankacılık ve Düzenlemeleri Savunan Görüşlerin Değerlendirilmesi.....	14
II.Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri.....	15
III.Dünya’da ve Türkiye’de Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.....	20
A.Genel Olarak Sermaye Yeterliliği Kavramı.....	20
B.Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.....	21
1.Genel Olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi.....	21
2.Basel I Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.....	22
a.Sermaye Tabanı.....	23
b.Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler.....	24
3.Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri.....	27

a.Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Gereksinimi.....	28
b. İkinci Yapısal Blok: Denetimsel Gözden Geçirme.....	39
c.Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	46
4.Türkiye’de Basel II’ye Geçiş Süreci.....	47
5.Küresel Finans Krizi Ertesinde Yeni Bir Uluslararası Finansal Mimari Arayışı	49
6.Basel III Düzenlemeleri	60
a.Genel Olarak Basel III	60
b.Basel III İle Getirilen Yeni Kurallar ve Oranlar	62
7.Türkiye’de BDDK Tarafından Yürütülen Basel III Çalışmaları	64
8.Basel Düzenlemelerine Yöneltilen Eleştiriler.....	67
C.Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Makro Ekonomik Etkileri	79
D.Optimal (Ekonomik) Sermaye Yeterliliği Düzeyi	83
E.Finansal Kuruluşların Yetersiz Sermayelendirilmelerinin Nedenleri ve Sonuçları	85
İkinci Bölüm	89
BANKACILIK KRİZLERİ VE BU KRİZLERE YAPILAN MÜDAHALELER	89
I. Genel Olarak Kriz Kavramı ve Finansal Krizler	89
A.Kriz ve Finansal Kriz Ayrımı	89
B.Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler	90
C.Dünya’daki Belli Başlı Bankacılık Krizleri	95
D.Bankacılık Krizlerine Yapılan Müdahaleler	97
1.Dünya Büyük Buhranı Sonrası Glass Steagall Yasası.....	98
2.2008 ABD Subprime Mortgage Krizi – Dodd Frank Yasası.....	100
a.Mortgage Krizinin Gelişimi	100
b.Dodd-Frank Yasası	105
3.2000 – 2001 Türkiye Bankacılık Krizi	107
a.Kasım 2000 Krizi	107

b.Şubat 2001 Krizi	109
c.Krizin Bankacılık Sistemine Etkileri	109
d.Kriz Sonrasında Alınan Önlemler.....	110
III.Değerlendirme.....	114
Üçüncü Bölüm	116
KRİZLER VE SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	116
I.Krizler ve Sermaye Yeterliliği İlişkisinin Teorik Alt Yapısı.....	117
A.Konjonktür Teorisi Çerçevesinde Açıklayan Görüşler.....	117
B.Ters Seçim-Ahlaki Tehlike Çevresinde Açıklayan Görüşler.....	123
C.Kriz Sonrası Kurtarma Programları Çevresinde Açıklayan Görüşler.....	130
D.ABD Mortgage Krizi Çevresinde Açıklayan Görüşler.....	133
Dördüncü Bölüm.....	139
KRİZLER VE SERMAYE YETERLİLİĞİ İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK OLARAK SINANMASI	139
I.Çalışmanın Kapsamı ve Amacı.....	140
II. Amerika Birleşik Devletleri'nin Temel Makro Ekonomik Göstergeleri ve Bankacılık Sektörü Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Oranı	141
A.Enflasyon Oranı.....	141
B.Volatilite (Oynaklık) Endeksi - VIX.....	142
C.Kapasite Kullanımı Oranı	143
D.İşsizlik Oranı	143
E. ABD Bankacılık Sektörü'nün Sermaye Yeterliliği Oranlarına İlişkin Veriler	144
III. Metodoloji ve Veri Setinin Oluşturulması	145
A.Metodoloji.....	145
1.Verit Setinin Analize Elverişli Hale Getirilmesi	145
2.Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Veri Setinin Kaynağı	146
3.Durağanlığın Sağlanması.....	147

4. Varsayımların Sınanması ve Varsayım İhlallerinin Giderilmesi.....	149
a. Zaman Serilerinin Durağanlığının Test Edilmesi (ADF Sınaması-Birim Kök Testi).....	149
b. Bağımlı Değişkenin Kalıntı Serisinin Analizi	151
c. Hata Terimlerinin Normalliğinin Sınanması (Jarque Bera Testi).....	151
d. Modele Konulan Kısıtların Sınanması (Wald Testi)	152
e. Otokorelasyonsuzluk Varsayımının Sınanması	152
IV. Model Seçimi, Hipotezin Oluşturulması.....	153
A. Uygun Model Seçimi	153
1. En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) İle Modelleme	154
2. ARCH (Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity) Modellemesi.....	155
3. GARCH (Generalized Auto Regressive Heteroskedasticity) Modellemesi	158
B. Hipotez ve Asıl Denklem Kalıbının Oluşturulması	160
C. Ampirik Bulgular ve Bunların Yorumlanması.....	163
Beşinci Bölüm.....	178
SONUÇ	178
EKLER LİSTESİ	182
Ek 1: 2000/2001 Yılı Türkiye Bankacılık Krizinin Kronolojisi	183
Ek 3: Bağımlı Değişkenin Kalıntı Serisinin Analizi.....	189
Ek 4: Bağımlı Değişkenin Mevcut ve Uyarlanmış Değerleri İle Kalıntı Serisinin Analizi	190
Ek 5: Jarque Bera Testi Sonuçları.....	191
Ek: 6 Wald Testi Sonuçları	192
Ek 7: Otokorelasyonsuzluk Testi (Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity Test).....	193
Ek 8: GARCH Modeli Parametre Tablosu.....	194
KAYNAKÇA.....	195

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Derecelendirme Kuruluşlarının Rating Notlarına Göre Risk Ağırlıklandırması

Tablo 2: Varlıkların Risk Ağırlıkları

Tablo 3: Kredi Dönüşüm Oranları (Credit Conversion Factors - CCF)

Tablo 4: Kredi Riskinin Bileşenleri

Tablo 5: Kamu Menkul Kıymetlerinin Risk Ağırlıkları Uygulaması

Tablo 6: Dünya'nın Finansal Büyüklüğü

Tablo 7: : Seçilmiş Ülkelerin ve Türkiye'nin GSYİH/Finansal Büyüklük Karşılaştırması

Tablo 8: Dünya Türev Piyasalarının Büyüklüğü

Tablo 9: Banka Şube ve Personel Sayısı

Tablo 10: Değişkenlerin Tanımı ve Veri Kaynağı

Tablo 11: Veri Setine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 12: Durağanlığın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test) Özet Sonuçları

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: ABD Mortgage Kredilerinin Gelişimi

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterliliği Rasyosunun Gelişimi

Grafik 3: ABD Ekonomisi Enflasyon Oranı

Grafik 4: ABD Ekonomisi Volatilite Endeksi (VIX)

Grafik 5: ABD Ekonomisi Kapasite Kullanımı Oranı

Grafik 6: ABD Ekonomisi İşsizlik Oranı

Grafik 7: ABD Bankalarının Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Çerçevesi Süreci'nin Aşamaları

Şekil 2: İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sürecinin Aşamaları

Şekil 3: ABD Mortgage Piyasasının İşleyişi

Şekil 4: Mortgage İpoteklerine Dayalı Menkul Kıymetleştirme Sürecinin İşleyişi

Şekil 5: Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Planı

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARCH	: Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
CCF	: Credit Conversion Factor (Kredi Dönüşüm Oranı)
CDO	: Credit Default Obligation
CEO	: Chief Executive Officer
CLO	: Collateralized Loan Obligation
CRD	: Capital Requirements Directive
DSGD	: Dinamik Stokastik Genel Denge Modeli
EAD	: Earning at Default
ECB	: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
EKK	: En Küçük Kareler
FDIC	: Federal Deposit Insurance Corporation
FED	: Federal Reserve
FSAP	: Financial Sector Appraisal Program
FSB	: Financial Stability Board (Finansal İstikrar Kurulu)
FSF	: Financial Stability Forum (Finansal İstikrar Forumu)
GARCH	: Generalized Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
G-10	: Dünya'daki Gelişmiş On Ekonomiyi Temsil Eden Ülkeler Grubu
G-20	: Dünya'daki Gelişmiş Yirmi Ekonomiyi Temsil Eden Ülkeler Grubu
IBRD	: International Bank for Reconstruction and Development

ICAAP	: Internal Capital Adequacy Assessment Process
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IRB	: Internal Ratings Based Approach (İçsel Derecelendirme Yaklaşımı)
İDES	: İçsel Değerlendirme Süreci
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (Borsa İstanbul)
İSEDES	: İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci
KKO	: Kapasite Kullanımı Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KRMT	: Kredi Riskine Maruz Tutar
QIS	: Quantitative Impact Study (Sayısal Etki Çalışması)
LGD	: Loss Given Default
NINJA	: No Income, No Job, No Address
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OPRMT	: Operasyonel Riske Maruz Tutar
OTC	: Over the Counter (Tezgahüstü Piyasa)
PD	: Probability of Default
PIIGS	: Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya Ülkeleri
PRMT	: Piyasa Riskine Maruz Tutar
ROA	: Return on Assets (Aktif Karlılığı)
ROE	: Return on Equity (Özkaynak Karlılığı)
SDR	: Special Drawing Rights (IMF Parası, Özel Çekme Hakları)
SEC	: Securities Exchange Commission
SIFI's	: Systemically Important Financial Institution
SIVs,	: Special Investment Vehicles
SPV's	: Special Purpose Vehicles
SREP	: Supervisory Review and Evaluation Process
SYR	: Sermaye Yeterliliği Rasyosu

TBB : Türkiye Bankalar Birliği
TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB : Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

GİRİŞ

Bu tezin konusu, finansal piyasalarda sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesindeki rolünün değerlendirilmesidir. Bu tezele, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gerekliliğinin araştırılması, finansal krizlerle ilişkisinin ve etkileşiminin ortaya konulması ve yapılacak olan ekonometrik bir analiz ile de konunun ekonometrik olarak sınanması amaçlanmaktadır.

Bu tez, sadece finansal krizlere veya sadece sermaye yeterliliği düzenlemelerini analiz etmek üzere tasarlanmamıştır. Dünya'daki büyük finansal krizlerin kronolojisi tezde bir bölüm halinde özetlenmekle birlikte, burada asıl amaç, kronolojiyi ortaya koymaktan çok sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile kronolojik gelişmeler arasında bir ilgi veya etkileşim bulunup bulunmadığını ortaya koymaktır.

Çalışmada, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizlerin derinliği arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizleri önleyici bir etkisinin bulunup bulunmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Burada, hipotez olarak; sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin oluşumuna etkisinin olup olmadığı ve bunlar arasındaki ilişkinin derecesi araştırılmıştır.

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler konuları ayrı ayrı sınırlı bir şekilde özetlenmiş, kronolojik sıralamada birbirleri ile olan etkileşimleri analiz edildikten sonra, aralarında bir ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. 2000/2001 Türkiye Bankacılık Krizi, 2008 ABD Mortgage Krizi ile 2010 AB Krizi deneyimlerinden oluşturulan örnek olaylara kanıt olarak yer verilmiştir.

Seçilen konunun ortaya konulabilmesi ve sayısallaştırılabilmesi açısından, gerek sermaye yeterliliği verilerine ve gerekse de finansal krizlerin büyüklüklerine ilişkin makro ekonomik verilere ulaşılabilmesi açısından güvenilirliği konusunda endişe edilmeyen, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (IBRD), Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Amerikan Mevduat Sigortası Kurumu (FDIC), Avrupa Merkez Bankası (ECB) vb. uluslararası kurum ve kuruluşların ve Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası,

Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği vb. ulusal kurum ve kuruluşların verilerine başvurulmuştur.

Çalışma yöntemi olarak, ayrı bir literatür taraması bölümü ile başlamak yerine, her bir bölüm içerisinde, ilgili bölümün cevaz verdiği ölçüde literatür derlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Dipnotlu Kaynak Gösterme Yöntemi'ne göre kaynaklar belirtilmiştir. Yararlanılan tüm kaynaklara ise Kaynakça Bölümü'nde yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, sermaye yeterliliği düzenlemelerine ayrılmıştır. Bu bölümde, finansal sektörde düzenleme yapma ihtiyacı, finansal düzenlemelerin tarihi temelleri, sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve son olarak Dünya'da ve Türkiye'de sermaye yeterliliği düzenlemeleri incelenmiştir. Bu kapsamda, 1800'lerden bugüne değin sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizlere ilişkin olarak bir literatür derlemesi yapılmıştır. "Banking School" ve "Free Banking School" arasındaki tartışmalar özetlenmiş, sermaye yeterliliği düzenlemelerinde günümüze gelen gelişmeler ışığında, Basel I, Basel II ve Basel III düzenlemeleri ve bu düzenlemelere yöneltilen eleştiriler ile 2008 ve sonrası dönemde gelişen yeni eğilimler ve G-20 toplantılarında alınan kararlar tartışılmıştır. Konunun tüm boyutlarıyla ortaya konulabilmesini teminen, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkileri, optimal sermaye yeterliliği kavramı ve finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmelerinin nedenleri ve sonuçları mercek altına alınmıştır.

Bu bölümde, ayrıntısıyla açıklandığı üzere, optimal sermaye yeterliliğinin kalitatif ve kantitatif olarak hesaplanabileceği ancak, optimal sermayenin risk bazlı hesaplamalarla ortaya konması mümkün olsa bile, bu düzenlemelerin ancak ideal bir durumu ortaya koyabileceği, her bir bankanın kendine özgü bir optimal sermaye miktarı ortaya koymasının daha uygun olacağı, nitekim Basel III ve devam eden yeni düzenlemelerle birlikte bu kavramı arkasına alan yaklaşımla "Sermaye Yeterliliği İçsel Değerlendirme Süreci- İSEDES" in bunu desteklediği, optimal sermayenin her bankaya özgü ayrı bir değerlendirme konusu olması gerektiği belirtilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bankacılık krizleri ile bu krizlere yapılan müdahaleler incelenmiştir. Bu bölümde, kriz ve finansal kriz ayrımı, finansal krizlere neden olan faktörler, Dünya'daki belli başlı bankacılık krizleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bankacılık krizlerine yapılan müdahaleler kapsamında, seçilen 1929 Dünya Büyük Buhranı sonrasındaki Glass Steagall Yasası, 2000 ve 2001 Türkiye Bankacılık Krizi sonrası yapılan düzenlemeler ve müdahaleler ile 2008 yılı ABD Mortgage Krizi ertesinde yapılan müdahaleler ile Dodd Frank Yasası etraflıca incelenmiştir. Bu bölümde, sadece yapılan yasal düzenlemeler ile sınırlı kalınmayıp alınan yapısal önlemler ve tedbirler bağlamında da konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Tezin üçüncü bölümü, krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki teorik ilişkinin açıklanmasına ayrılmıştır. Krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkinin teorik alt yapısı, konjonktür teorisi, ters seçim-ahlaki tehlike, kriz sonrası kurtarma programları, ABD Mortgage Krizi çerçevesinde detaylandırılmıştır. Bu bölümde ayrıntısıyla yer verildiği üzere, tüm teorik çerçeve bu kavramların etrafında şekillenmiş olup dolayısıyla konular özellikle ters seçim-ahlaki tehlike temelinde tartışılmıştır. Kriz sonrası kurtarma programlarının ise tüm krizlerde genellikle sert reaksiyonlar içerdiği, kurtarma sonrası oluşan maliyetlerin genellikle hükümetlerin ve dolayısıyla vergi ödeyenlerin üzerinde kaldığı görülmüştür.

Dördüncü bölümde, krizler ve sermaye yeterliliği ilişkisi, bir önceki bölümde incelenen teorik çerçevenin de verdiği ışık ile ekonometrik olarak sınanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmış ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizleri önleyici bir etkisinin bulunup bulunmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Burada, hipotez olarak; sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesinde etkisinin olup olmadığı ve bu iki olgu arasındaki ilişkinin derecesi araştırılmıştır.

ABD ekonomisinin ve bankacılık sektörünün 2000 yılının başından itibaren 2012 yılının sonuna kadar olan verileri analiz kapsamına alınmış ve 2008 Mortgage Krizi öncesi ve sonrası dönem incelenmiştir. Hipotez olarak, ABD ekonomisine ilişkin veri seti üzerinden, bağımlı değişken olan Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu ile bağımsız değişkenler İşsizlik Oranı, Kapasite Kullanımı Oranı, Enflasyon Oranı, Vix

Endeksi değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu, bağımlı değişkenin oranı arttıkça, İşsizlik Oranı, Enflasyon Oranı, Vix Endeksi'nin artış gösterdiği buna karşılık Kapasite Kullanımı Oranı'nın azaldığı kabul edilmiştir. Toplanan kaynaklar ile oluşturulan veri setleri üzerinden, anlamlı sonuçlara ulaşılabilmesini teminen bir regresyon denklemi oluşturulmuş ve GARCH (Generalized Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity) yöntemi ile bu hipotezin test edilmesine çalışılmıştır. GARCH modelinin tercih edilmesinde, Klasik En Küçük Kareler Yöntemi ile ARCH (Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity) Yöntemi kullanıldığında, hipotezin açıklanmasından önce yapılan varsayım ihlallerine yönelik testlerin olumsuz çıkması önemli bir rol oynamıştır. Tezin ilgili bölümünde, yöntem tercihine ilişkin detaylı açıklamalar yapılmaktadır.

Beşinci ve son bölüm, tezde yer verilen görüş ve düşüncelerin son bir defa değerlendirilerek tartışılmasına ve ulaşılan sonuçlara ve önerilere ayrılmıştır.

Birinci Bölüm

SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ

Bu bölümde, finansal sektörde düzenleme yapma ihtiyacı, finansal düzenlemelerin tarihi temelleri, sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve son olarak Dünya’da ve Türkiye’de sermaye yeterliliği düzenlemeleri incelenmiştir. Bu kapsamda, 1800’lerden bugüne değin sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizlere ilişkin olarak bir literatür derlemesi yapılmıştır. “Banking School” ve “Free Banking School” arasındaki tartışmalar özetlenmiş, sermaye yeterliliği düzenlemelerinde günümüze gelen gelişmeler ışığında, Basel I, Basel II ve Basel III düzenlemeleri ve bu düzenlemelere yöneltilen eleştiriler ile 2008 ve sonrası dönemde gelişen yeni eğilimler ve G-20 toplantılarında alınan kararlar tartışılmıştır. Konunun tüm boyutlarıyla ortaya konulabilmesini teminen, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkileri, optimal sermaye yeterliliği kavramı ve finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmelerinin nedenleri ve sonuçları mercek altına alınmıştır.

Bu bölümde, ayrıntısıyla açıklandığı üzere, optimal sermaye yeterliliğinin kalitatif ve kantitatif olarak hesaplanabileceği ancak, optimal sermayenin risk bazlı hesaplamalarla ortaya konması mümkün olsa bile, bu düzenlemelerin ancak ideal bir durumu ortaya koyabileceği, her bir bankanın kendine özgü bir optimal sermaye miktarı ortaya koymasının daha uygun olacağı, nitekim Basel III ve devam eden yeni düzenlemelerle birlikte bu kavramı arkasına alan yaklaşımla “Sermaye Yeterliliği İçsel Değerlendirme Süreci- İSEDES” in bunu desteklediği, optimal sermayenin her bankaya özgü ayrı bir değerlendirme konusu olması gerektiği belirtilmektedir. Belirtilen bu konular, aşağıda sırasıyla analiz edilmektedir.

I.Finansal Sektörde Düzenleme Yapma İhtiyacının Tarihi ve Teorik Temelleri

A.Finansal Sektörde Düzenleme Yapma İhtiyacı

Bankalar, literatürdeki en genel tanımıyla, fon fazlası olan tasarruf sahipleri ile fon gereksinimi olan kredi müşterilerinin birbirleri ile karşılaşmalarına aracılık eden kuruluşlardır. Bankalar, ana faaliyet konuları olan kredilendirme faaliyetlerinde kaynak olarak halkın tasarruflarını kullandığı için, tarihin her döneminde

hükümetler tarafından yakın mercek altına alınmış ve bu sektörü daha detaylı düzenleme ihtiyacı duyulmuştur.

Özellikle kriz dönemlerinde, düzenlemeler daha da sıkılaştırılmış ve proaktif düzenlemeler yerine, arkadan gelen tepkisel düzenlemelerle krizlerin etkileri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Diğer bir deyişle, sağduyulu düzenlemeler yerine, kriz ertesi reaksiyon vermeye yönelik sert düzenlemeler gündeme getirilmiştir.

Sözkonusu tepkisel düzenlemeler, zaman zaman bankacılık işinin yapılmasını fizibl olmaktan çıkarmış, bu mesleği icra edenleri çok ağır cezalarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu cezalar, bazen para cezaları olabildiği gibi kriz sonrası olağanüstü dönemlerde, kamu vicdanının da yarattığı hassasiyetle hürriyeti bağlayıcı cezalara kadar uzanan “acı reçete” niteliğinde tedbirlerde uygulanabilmiştir.

Diğer taraftan, hükümetlerin uyguladıkları popülist politikaları halka daha rahat anlatabilmek ve kamuoyu desteğini alabilmek için, zaman zaman bankalara zorlayıcı bir takım yaptırımlar uygulayarak halka mesaj vermeye çalıştıkları bilinmektedir. Nitekim, burada bankalara zorlayıcı yaptırımlar uygulanırken, zengin kesimin üzerine gidildiği intibai yaratılmaya çalışılmaktadır.

Kamunun finansal sisteme ve özellikle de bankacılık sistemine düzenlemeler yoluyla müdahalesi, kredi ve kambiyo kontrolleri, mevduatın güvence altına alınması ve bunun kontrolü, döviz pozisyonu, likidite kontrolleri ile de yapılabildiği halde, sermaye yeterliliği düzenlemeleri her zaman en etkili ve kapsamlı düzenlemeler olma vasfını, tarihsel perspektif içerisinde hep korumuş ve önemini giderek artırmıştır. Nitekim son yıllarda yapılan Basel Bankacılık Denetim Komitesi düzenlemelerinde, en ağırlıklı çalışma grubunu sermaye yeterliliği düzenlemeleri oluşturmuştur.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi, teoride çok geniş bir biçimde tartışılmıştır. Bu konudaki tartışmalar para yaratım ve aktarım mekanizmasından başlayarak merkez bankalarının olması veya olmaması, bunlara banknot ihraç etme yetkisinin verilip verilmemesi gerektiğine kadar uzayan bir çekişmeli tartışmalar zinciri başlamıştır. Bu kapsamda, “Banking School-Free Banking School” tartışmaları, düzenlemelerin 1860’lardan bugüne kadar ki yolculuğu, zaman zaman artan, zaman zamanda finansal serbestleşme akımında

verdiği etki nedeniyle, neredeyse yok sayılacak derecede serbest bırakılan finansal sistemler, konunun bu cephesiyle tartışılmasını daha da önemli hale getirmektedir.

ABD’de finansal düzenlemelerin temeli 1800’lü yıllara kadar uzanmaktadır. Amerikan İç Savaşı’nın ortalarında, güçlü bir bankacılık sisteminin yeni bir ulusal ekonominin oluşturulmasının esasını oluşturduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır¹.

Düzenlemelerde, hükümetler hep aşırı uçları tercih etmişler, zaman zaman çok katı kısıtlayıcı düzenlemeler yaptıkları gibi bazen de “deregülasyon” denilen şekilde, mevcut düzenlemeleri rafa kaldırmışlardır. Diğer taraftan, gelişmekte olan ülkeler ise aşırı düzenlemelere tabi finansal sistemlerin yeniliklere ve yeni girişimcilere kredi aktarılmasını ve hatta sağlam mali bünyeye sahip finansal kuruluşların büyümesini engellediği görüşündedirler.

Finansal kuruluşların düzenlenmesi; yapısal düzenleme, sağduyulu düzenleme, tasarruf sahiplerini koruma, olarak üçe ayrılabilir. Ancak, bu ayrım kesin nitelikte bir ayrım olmamakla birlikte, sözkonusu üç ana başlık arasında çok sıkı bir bağlantı vardır. Yapısal düzenleme, finansal kuruluşların izin verilen çeşitli faaliyetlerinin şeklini ifade etmektedir. Sağduyulu düzenleme, finansal kuruluşların diğer yükümlülükler yanında, likidite, sermaye yeterliliği ve ödeme gücünün düzenlenmesini ifade etmektedir.

Tasarruf sahiplerini korumak, finansal istikrarı sağlamak ve finansal kuruluşların aşırı risk almalarını önlemek için sağduyulu düzenleme şarttır. Burada ifade edilmek istenen finansal kurumların risk taşımalarının önlenmesi değildir. Risk zaten bankacılık işkolunun doğasında olan bir şeydir. Düzenlemecinin amacı, ilgili kuruluşun aşırı risk almasını ve taşımasını önlemek, gerekli durumlarda ilgili kuruluşu uyarmak veya finansal sistem için tehdit oluşturan işlemlerine ve kararlarına müdahale etmektir. Nihayetinde de, sistemik riski önleme amacı yerine getirilmektedir. Zira, sistemik risk bir kez oluştuğunda “bulaşma etkisiyle” önce

¹ Stiglitz, Joseph E., “Principle of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach”, **The World Bank Research Observer**, Volume: 16, No.1, 2001, Washington D.C., S.2.

finansal sistemi tahrip etmekte, ardından da tüm ekonomik birimleri etkileyerek toplumun tüm kesimlerine negatif etkisini hissettirmektedir.

Finansal düzenlemeler, literatürde sınıflandırılarak daha çok fonksiyonlarına göre analiz edilmiştir. Mishkin bir çalışmada², finansal düzenlemeler ile asimetrik bilgi arasında bir ilişki kurmuş ve asimetrik bilginin varlığı durumunda ters seçim ve ahlaki tehlikenin de meydana geldiğini savunmuştur.

Mishkin, finansal düzenlemeleri dokuz ana kategoride incelemiştir. Bunlar, kamu güvenlik (emniyet) ağı, varlıklara ilişkin kısıtlamalar, sermaye gereksinimi, hızlı düzeltici önlemler, lisanslama-izleme ve denetim, risk yönetiminin değerlendirilmesi, şeffaflığa ilişkin düzenlemeler, tüketiciyi korumu ve rekabet kısıtlamaları olarak sayılmaktadır. Mishkin'e göre, kamu güvenlik ağı, düzenlemeci kuruluşlar, mevduat sigortası ve son başvuru merciine müracaat (merkez bankası kaynağı), olarak sayılabilir. Ancak, kamu güvenlik ağı aynı zamanda, ahlaki tehlike ve ters seçim problemi yaratabileceği gibi "too big to fail" düşüncesinin yerleşmesine de neden olabilecektir.

Gerçekten de, izleyen bölümlerde de yer verileceği üzere, hükümetlerin doğrudan doğruya yada bağımsız düzenleme otoriteleri aracılığı ile finansal sisteme müdahale etmeleri durumunda, düzenlemelere tabi finansal kurumlar kendilerini bir güvenlik ağının içinde yani bir garanti altında hissetmişler ve daha riskli işlemlere yönelme konusunda daha cesur ve kararlı adımlar atabilmişlerdir.

Diğer taraftan, son yıllarda yaşanan teknolojik yeniliklerinde yardımıyla, finansal ürünlerin sayısında büyük bir artış olduğu gibi inovasyon çalışmaları neticesinde, finansal ürünler çok karmaşık bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Bu ürünlerin yaratabilecekleri risklerde haliyle dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Hatta finansal ürünlerdeki karmaşıklaşma ve teknolojik yenilikler, finansal istikrarı tehdit eder boyuta gelmiş ve son yıllarda finansal istikrar ile düzenlemeler arasında doğrudan bir

² Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston: Pearson, 2009. ss.199-202.

bağlantı kurulmaya başlanmıştır. Finansal ürünlerdeki inovasyonunda katkısıyla, Dünya üzerindeki toplumlar hızla finans sisteminin içinde birer etkin aktör haline gelmişler ve finansallaşmanın da verdiği katkıyla toplumun tüm bireyleri finansal sistemin önemli bir parçasını oluşturmaya başlamışlardır.

Yukarıda bahiskonusu edilen tüm gelişmeler, finansal düzenlemeleri ön plana çıkarmış ve düzenleme ve denetleme ihtiyacının alt yapısını oluşturmuştur.

B.Finansal Düzenlemelerin Tarihi Temelleri

1800'lerden beri finans literatüründe, devletin finansal sisteme müdahalesi, merkez bankası kurması ve bu şekilde para tedavül etmesi ile bunu bir politika aracı olarak kullanması tartışılmıştır. Bazı çalışmalarda, devletin hiçbir şekilde finansal sisteme müdahale etmemesi, merkez bankası kurmanın gereksiz olduğu, para yaratmaması gerektiği zira, piyasanın bu ihtiyacı kendi mekanizması aracılığı ile giderebileceğini ifade edildiği halde bazı çalışmalarda tam tersi savunulmuştur. Bu çerçevede, banking school-free banking school kuramsal olarak halen tartışılmaya devam edilmektedir. Kavramsal açıdan, ifade birliği sağlamak için bundan sonraki kısımlarda, banking school “düzenlemeleri savunan görüş”, free banking school ise “serbest bankacılığı savunan görüş” olarak anılacaktır. Aşağıda sırasıyla her iki görüşe ilişkin tartışmalar ve bu iki görüşün sentezlenmesinden ortaya çıkan karma görüşler açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Serbest Bankacılık Yanlısı Görüşler

Serbest Bankacılık Okulu (Free Banking School) mensupları, devletin merkez bankacılığı yapmasının ve para tedavül etmesinin gereği olmadığını savunmuşlardır. Bu okul mensupları daha çok miktar teorisini savunanlarla tartışmışlardır. Buna ilave olarak bankacılıkta düzenleme yapmanın piyasa mekanizmasını bozacağını ve normal işleyişin sağlanamayacağını savunmuşlardır.

Serbest bankacılık 1800'lü yıllarda, Federal Reserve'in kurulması öncesinde, ABD'de ve 1727-1844 döneminde İskoçya'da uygulanmıştır. Bu görüşün Dünya üzerinde çok kısıtlı bir uygulaması olabilmiştir. Zira, tarihi gelişim süreci boyunca hükümetler finansal kurumlara yoğun ilgi duymuşlar ve finansal kurumları

düzenleme konusunda -en azından kısıtlamalar yoluyla- katı tedbirler uygulayabilmişlerdir.

Literatürde, devletin bankacılık alanına müdahalesinin gereksiz olduğu, hatta merkez bankalarının para tedavül etmelerine ve rezerv yükümlülüğü koymasına bile gerek bulunmadığı, piyasanın bunu kendisinin gerçekleştirebileceği savunulmuştur. Carlson³, Adam Smith'in bankacılık düzenlemeleri konusundaki görüşlerini savunmuştur. Buna göre, Adam Smith, bankacılıkta yapılan tüm düzenlemelerin Bank of England'ın monopol yapısını kuvvetlendirdiğini ve hükümetlerin bankacılık sistemlerine müdahalelerine zemin hazırladığını savunmuştur.

Rolnick ve Warren⁴, serbest bankacılık uygulamalarının hakim olduğu bir dönemde, ABD'de düzenlemelerin bulunduğu ve bulunmadığı eyaletlerdeki bankacılık sistemlerini karşılaştırarak, her iki durumda da işin doğasında bir istikrarsızlığın bulunduğuna yönelik bir kanıt rastlamadıkları anlatılmaktadır. Bu makalede, düzenlemeden kastedilen, bankaların kağıt para tedavül etmelerinin karşılığında eyalet tahvili satınalma veya herhangi bir karşılık -çoğu zaman altın- bulundurma yükümlülüğü olarak belirtilmektedir.

Rockoff⁵, istikrarlı bir serbest bankacılık için kurumsal gereksinimleri açıklamaya çalışmış olup bu gereksinimleri, konvertibilite, tahvil teminat sistemi, sınırsız sorumluluk, son başvuru kaynağı (lender of last resort) olarak sıralamıştır. Mahoney ise⁶, serbest bankacılık konsepti altında kısmi rezerv yükümlülüğünü savunmuştur. Buna göre, Avusturya parasal denge teorisyenlerinin %100 rezerv yükümlülüğünü dikkate almadıkları, para talebinin değişebilmesi için üretim yapısının değişmesi

³ Carlson Mathieu, "Adam Smith's Support for Money and Banking Regulation: A Case of Inconsistency?" **History of Economics Review**, Vol.29, No.1, ss.1-15.

⁴ Rolnick Arthur J., Warren E. Weber, "Inherent Instability in Banking: The Free Banking Experience", **Cato Journal**, Vol.5, no.3, 1986, ss.877-890.

⁵ Rockoff Hugh, "Institutional Requirements For Stable Free Banking", **Cato Journal**, Vol.6, No.2, 1986, ss.617-639.

⁶ Mahoney Dan, "Free Banking and the Structure of Production: A Contrast of Competing Banking Systems", **Libertarian Papers**, Vol.3, No.14, 2011, ss.1-15.

gerektiğini, kısmi rezerv yükümlülüğü ile serbest bankacılık sistemlerinin her birinin doğasının çok farklı olduğu, vurgulanmaktadır.

Cachanosky⁷, serbest bankacılığın sadece tarihi bir olgu yada hipotetik bir durum olmayıp gerçek bir olay olduğu, paranın da, din gibi devletlerden bağımsız olması gerektiği, serbest bankacılığın saf haliyle tam olarak uygulanabilmesinin mümkün olması durumunda, Dünyayı bir çok krizden ve katastroflardan kurtaracağını savunmaktadır.

Serbest Bankacılık konusunda son dönemlerde en fazla kayda değer çalışma, Kevin Dowd tarafından yapılmıştır. Dowd⁸, devletin müdahalesinin bulunmadığı durumda, serbest bankacılıkta otomatik istikrar mekanizmalarını açıklamaya çalışmıştır. Dowd, devletin parasal sisteme müdahalesinin negatif yansımaları olacağını, istikrarsızlığı da beraberinde getireceğini söylemekte ve bugün yaşanan istikrarsızlıkların temel nedeninin de bu olduğunu vurgulamaktadır. Dowd'a göre, en güvenli yolun bulunarak devlet müdahalesinin en aza indirilmesi tek çözüm yoludur.

Dowd⁹, düzenlemelere karşı bir görüş ortaya sürmekte ve finansal piyasalarda bilgi probleminin önemli bir rol oynadığını, bu nedenle düzenleme olmadığı için, bankaların kendi aralarında birlikler (kulüpler) kurduklarını ve bu birliklerin kendilerine üye olan bankaların bazı aktivitelerini kısıtladığını ifade etmekte ve makalede düzenlemeler ve merkez bankacılığının piyasa başarısızlığına doğal, kendiliğinden ve yersiz bir tepki olduğu iddialarını tartışmaktadır.

Görüleceği üzere, düzenlemelere karşı olan görüşler genellikle paranın güvenli bir şekilde tedavül etmesi amacıyla yönelik olarak alınacak tedbirler dışında, düzenleme fikrine soğuk bakmakta ve devlet müdahalesinin minimuma indirilmesini savunmaktadır. Nitekim yukarıda yer verildiği üzere, Adam Smith'in bu konudaki görüşlerine kadar inilerek neredeyse "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"

⁷ Cachanosky Nicolas, "The Endogenous Stability of Free Banking Crisis as an Exogenous Phenomenon" Atlas **Economic Research Foundation sound Money Essay Contest**, 24.06.2009, ss.1-29.

⁸ Dowd Kevin, "Automatic Stabilizing Mechanisms Under Free Banking", **Cato Journal**, Vol.7, No.3, 1988, ss.643-659.

⁹ Dowd Kevin, "Competitive Banking, Bankers' Clubs, and Bank Regulation", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.26, No.2, 1994, ss.289-308.

felsefesine uygun politika çözümleri üreterek, düzenlemeler yoluyla devletin önce problemi yarattığı daha sonra da bunu çözmek için müdahalede bulunduğu görüşü savunulmaktadır.

2. Düzenlemeleri Savunan Görüşler

Düzenlemeleri savunan görüşler (Banking School) de ise, bankacılığın doğasında bir düzenleme olgusunun bulunduğu, paranın tedavül edilmesinden başlanarak, bankacılığın her alanında düzenleme yapılması ve işlem yapma sınırlarının belirlenmesi bu akımın temel düşüncesini oluşturmaktadır.

Garrison¹⁰, Keynezyen görüşe göre, merkez bankacılığı piyasa başarısızlıklarına karşı olağanüstü bir piyasa çaresi olduğunu, yatırım piyasalarının doğasında istikrarsızlığın bulunduğu ve bunun da hükümet müdahalelerini beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Garrison'a göre, hükümetin piyasadaki para arzını kontrolü, makro ekonomik bir istikrar tedbiridir. Çoğu ekonomide Hazine'ler mali olarak sorumsuzluk zırhına sahip olduklarından dolayı, merkez bankaları periyodik krizler sırasında daha etkin tedbirler alabilirler.

Dhumale¹¹, 1980'lerden beri finansal serbestleşmenin hükümetlerin ekonomiye müdahalesini azalttığı, hükümetlerin artık faiz oranı tavanlarını, giriş bariyerlerini belirlemedikleri, kredi tahsis kararlarına karışmadıkları ve finansal kuruluşları özelleştirdikleri ifade edilmektedir. Halbuki, son finansal krizde, gelişen piyasalarda serbestleşme, finansal kırılganlık ve serbestleşmenin faydaları ve maliyeti arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur. Asya krizindeki deneyimlerden hareketle, yurtiçi finansal sistemlerin sağlamlığı çok önemli bir unsurdur ve finansal serbestliğe geçmeden önce sağlıklı bir düzenleme, denetleme ve muhasebe sistemi gerektirdiği savunulmaktadır.

¹⁰ Garrison Roger W., "Central Banking, Free Banking, and Financial Crises", **The Review of Austrian Economics**, Vol.9, No.2, 1996, ss.109-127.

¹¹ Dhumale Rahul, "Capital Adequacy Standards: Are They Sufficient?", **ESRC Centre for Business Research**, Working Paper No.165, 2000, ss.1-45.

Cochran ve Call¹², zaman kavramının her ekonomik problemde en önemli bileşen olduğunu, para teorisinde ve makro ekonomik teoride bu konunun en büyük direnç noktasını oluşturduğu, bankaların kredi aracılığından çok kredi yaratma işlevi gördükleri, bankaların kredi yaratma süreçlerinin para çarpanı etkisi ve merkez bankalarının baz para yaratmalarının bir sonucu olduğu, serbest bankacılığın böyle bir etkisinin olamayacağı, çünkü para yaratma sürecinde serbest bankacılığın sınırlı ve etkisiz kalacağı, merkez bankalarının kredi yaratma sürecinde piyasadaki bariyerleri ortadan kaldırarak bankalara kredi yaratma imkanı tanıyacakları savunulmaktadır.

Mevduat sahipleri açısından paranın şimdi veya gelecekte daha iyi ve değerli olabileceği, piyasanın bunu sağlayacağı ve daima bir çözüm sunacağı, serbest bankacılığın şimdi ve gelecekte iyi olan para arasında bir değerlendirme yapıldıktan sonra bir çözüm sunabileceği, sadece yatırıma yönlendirilmiş yada krediye yönlendirilmiş fonların güvenle tasarrufa dönüşebileceği, bankacılık hizmetleri alan tüketicilerin finansal kuruluşların sağduyulu ve temkinli yaklaşımlarını esas alarak değerlendirme yaptıklarını, Selgin'in ise daha düşük rezerv olması gerektiğini ileri sürdüğü ve daha fazla kredi yaratma ve borç verebilmenin ön şartının düşük rezerv politikası olması gerektiğini ileri sürdüğü, ifade edilmektedir.

3. Serbest Bankacılık ve Düzenlemeleri Birlikte Eleştiren Karma Görüşler

Literatürde, serbest bankacılığında, kamunun düzenlemeler yoluyla bankacılığa müdahalesinin de kendisine göre mahzurları olduğunu savunan çalışmaların var olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede, Selgin¹³, her iki durumunda mahzurları bulunduğunu ifade etmiştir. Anılan makalede, para arzı merkez bankalarına bırakıldığında, para talebindeki değişikliklerin otomatik olarak ayarlanması güç ve

¹² Cochran John P., Steven T. Call, "Free Banking and Credit Creation: Implications For Business Cycle Theory", **The Quarterly Journal of Austrian Economics**, Vol.3, No.3, 2000, ss.35-50.

¹³ Selgin George A., **The Theory of Free Banking Money Supply Under Competitive Note Issue**, 2.Baskı, Boston: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1988.

çoğu zaman başarısız olacak ve likidite krizi ile sonuçlanacaktır. Yetersiz para yaratma süreci ise deflasyon ve depresyonu davet edecektir.

Selgin'e göre, bankacılığa düzenlemeler yoluyla müdahale, hastalıklı bir düşüncedir. Tahvil / teminat yükümlülükleri, şube bankacılığının kısıtlanması ve diğer düzenlemeler, ulusal bankacılık sisteminin getirdiği felaketler olup krizlere davetiye çıkartmaktadır. Yeni düzenlemelere başlandığında, artık düzenlemeci kuruluş sadece ticari bankaları değil tüm finansal kuruluşları denetlemeye ve düzenlemeye başlayacaktır. Bu durumda, piyasa başarısızlıklarına izin vermek, düzenlemeci kuruluşun ve dolayısıyla hükümetin başarısızlığı anlamına geleceğinden bu yola çok başvurulmayacaktır.

Bu grupta irdelenen görüşlerden de anlaşılacağı üzere, 1800'lerde ve 1900'lerin başlarında, düzenlemeden kastedilen sadece rezerv ve karşılık yükümlülükleri ile para tedavülü karşılığında tutulan tahvil teminatları anlaşılıyordu. Bu tarz düzenlemeler, önceden sözkonusu edildiği üzere, ne sağduyulu düzenleme ne de yapısal düzenleme tanımlarına uymamaktadır. Hatta çoğu zaman, tasarruf sahiplerini koruma amacına da hizmet etmemekte ve paranın düzgün bir şekilde tedavülde bulunması ve paraya olan güvenin sürdürülmesi amacı dışında bir hedef taşımamaktadır.

Her ne kadar sözkonusu araçlar, finansal krizler esnasında yada kriz ertesi tedbirleri olarak zaman zaman kullanılsada, bugün bahse konu araçlar, bankacılık düzenlemelerinde bütünün çok az bir kısmını içermekte olup halihazırda güncelliğini ve önemini büyük ölçüde kaybetmiş ve modası geçmiş düzenleme araçları olarak sınıflandırılmaktadır.

4.Serbest Bankacılık ve Düzenlemeleri Savunan Görüşlerin Değerlendirilmesi

Serbest bankacılığı ve düzenlemeleri savunan görüşler bir arada değerlendirildiğinde, her iki grup görüşün de kendilerine göre mahzurlarının bulunduğu, ideal durumu açıklamaktan uzak bulunduğu açıkça görülmektedir.

Yaşanılan dönemde, merkez bankaları gitgide önemini artırmaktadır. Neredeyse hükümetler kadar etkin politika tedbirlerini uygulayabilmektedirler. ABD Merkez

Bankası (Federal Reserve) gibi etkin örnekler neredeyse ülkenin ekonomi yönetimini yapacak kadar ileriye gidebilmektedir. Bu nedenle, pek çok makalede önerildiği şekliyle optimal düzenleme yapma hedefinin seçilmesi en uygun çözüm olacağı düşünülmektedir. Optimal düzenlemeler konusu literatürde daha çok “optimal sermaye miktarı” olarak değerlendirilmiş olup bu nedenle bu konuya ilişkin görüşlere ilerideki bölümlerde detaylı olarak yer verilecektir.

II.Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri

Finansal kuruluşların aldıkları riskleri sınırlandırabilmek için bir ölçüm aracına yani bir çığaya ihtiyaç vardır. Bu çığanın, finansal kuruluşun aldığı riski sınırlandırabilecek ve aşırı risk alınmasının önüne geçebilecek bir niteliğinin bulunması gerekmektedir. Finansal kuruluşların, kaydi para yaratma mekanizmaları, rezerv ve/veya karşılık yükümlülükleri vs konularda yapılan düzenlemeler, ilgili finansal kuruluşun finansal sağlamlığını teyit etmemekte, tam tersine yapacağı işlemlerde bu düzenlemeleri kaldıraç olarak kullanabilme imkanı tanımaktadır. Bu nedenle, finansal kuruluşun sermayesi ile yapabileceği işlemlerin sınırının belirlenmesinde sermaye yeterliliği çok önemli bir kıstas olarak ortaya çıkmaktadır.

Finans tarihi incelendiğinde, bankacılık sisteminde ne zaman bir düzenleme yapma ihtiyacı hissedilse ilk akla gelen kontrol aracı, sermaye yeterliliği kavramı olmuştur. Nitekim, hemen hemen tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülke düzenlemelerinde, finansal kuruluşların yetkilendirilmesinde (lisanslanmasında) ve sözkonusu yetkinin devam ettirilmesinde, “minimum sermaye şartı” korunmuş ve anılan minimum sermaye şartının belirlenen eşiğin altında kalması durumunda verilen yetkinin kısıtlanması ve/veya iptal edilmesi dahi gündeme gelebilmiştir.

Dowd¹⁴, yirminci yüzyıl merkez bankacılığının en önemli gelişmelerinden birisinin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin artması olduğu, bunun da finansal kurumlar için minimum sermaye standartları anlamına geldiğini ifade etmektedir. Düzenleyici

¹⁴ Dowd Kevin, “Does Asymmetric Information Justify Bank Capital Adequacy Regulation?”, *Cato Journal*, Vol. 19, No.1, 1999, ss.39-47.

kuruluşların çoğu, sermaye yeterliliği düzenlemelerini bankacılık sisteminin emniyet ve güvenliğinin teminatı olarak görmüşlerdir.

Dowd, mevduat sigortasının bankaları aşırı riskler almaya teşvik edebileceğini buna karşılık sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bunun önüne geçebileceğini ileri sürmüştür. Makale’de David Miles’in 1995 yılında yayımladığı bir makalesine gönderme yaparak, banka yöneticileri ile mevduat sahipleri arasında bir asimetrik bilgi problemi olduğunu, bunun bir piyasa başarısızlığı yaratabileceğini ve bu ihtimalinde hükümete finansal sisteme müdahale yetkisi verdiğini ileri sürmüştür. Bu müdahalenin, sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak bankaları zorlayabileceği, buna karşılık finansal ekonomi için güçlü bir sermaye pozisyonu sağlayacağı ifade edilmiştir. Burada, mevduat sahiplerinin bir bankanın finansal güçlülüğünü ölçemeyeceği ve bunun da bankaları daha az sermaye buldurmaya teşvik edeceği ileri sürülmektedir. Dolayısıyla burada bilgi asimetrisi, banka sermaye yeterliliği problemine dönüşmektedir.

Dowd, düzenleyici otoritelerin, zorlayıcı sermaye yeterliliği düzenlemelerinin ekonomik mantığı bulunduğunu ileri sürmeleri durumunda kendilerini kandırması olacakları, şu ana kadar sözkonusu düzenlemelerin piyasa başarısızlığını ortadan kaldırdığına ilişkin herhangi bir kanıt sunulamadığı, laissez faire’i ikame edecek olan sermaye yeterliliği düzenlemelerini haklı çıkaran kimsenin bulunmadığını, söylemiştir. Dowd, sermaye yeterliliği için en iyi -ve en problemlili- argümanın düzenleyici otoritelerin kendilerinin yaydığı ahlaki çöküntü problemi olduğu, ancak bunun piyasa başarısızlığından çok hükümetin başarısızlığı olarak nitelenebileceği, bunun içinde, düzenleyici otoritelerin öncelikle ahlaki çöküntü problemleri yaratmayı durdurmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Kahane¹⁵, düzenlemeci kuruluşların düzenleme yaparken iki yol tercih ettiklerini ya minimum bir sermaye yeterliliği oranı belirleyerek kaldırıcın üst sınırını belirledikleri ya da finansal kuruluşun varlık ve yükümlülüklerinin kompozisyonunu

¹⁵ Kahane Yehuda, “Capital Adequacy and the Regulation of Financial Intermediaries”, **Journal of Banking and Finance**, Vol.1, 1977, ss.207-218.

sınırlamayı tercih ettiklerini belirtmektedir. Kahane'ye göre, bu araçların ancak her ikisi bir arada kullanıldığında, yani hem minimum sermaye gereksinimi ve hemde bilançodaki varlık ve yükümlülüklerin bir arada kısıtlanması iflas olasılığını sınırlayabilecektir.

Maisel¹⁶ ise, finansal piyasaların günden güne daha volatil ve rekabetçi hale geldiği, bankaların ve bankacılık gruplarının daha da büyüdüğü ve karmaşık bir yapıya sahip oldukları, ve bunların yönetimlerinin aldıkları kararların daha hayati ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Mevcut düzenlemelerin ve banka denetim sisteminin, etkin bir yönetimin sağlanabilmesi için sermayenin, likiditenin, konsantrasyonun ve risklerin kontrolüne yöneldiği, ancak bu kontrollerin geleneklere, sektör normlarına ve subjektif değerlendirmelere göre yapıldığı, oysaki sermaye yeterliliği ile risk arasında bir ilişki ortaya konulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Maisel, bir bankanın sermaye yeterliliğini hesaplarken, dört aşamadan bahsetmektedir. Birinci aşama, her bir faaliyetin riskinin tahmin edilmesi, ikinci aşama, tahmin edilen risk matrisinin faaliyetlerin bugünkü ve gelecekteki değerine uygulanması, bankanın net değerindeki değişimin gelirleri ne şekilde değiştireceğinden hareketle ödeme gücü yetersizliği riskinin ölçülmesi ve nihayetinde, dördüncü olarak, ilk üç parametreyi kullanarak gerçek riskin ölçülmesi ve buna bağlı olarak sermaye yeterliliğinin hesaplanmasıdır.

Maisel bu çalışmasıyla, Dünya düzenleme ve denetim otoritelerinin daha henüz konuşmaya bile başlamadıkları risklerin farkına vararak 1970'lerin sonlarında sermaye yeterliliği ile risk kavramı arasında bir ilişki kurmuş ve risk odaklı sermaye yeterliliği kavramını ortaya atmıştır.

Mitchell¹⁷, bir bankada riskleri kontrol etmede sınırlı etkisi olmasına rağmen minimum sermaye gereksiniminin finansal sistemin emniyet ve güvenliğini sağlamak için gerekli olduğunu söylemektedir. Bankaların varlık kalitesindeki ve enflasyona

¹⁶ Maisel Sherman J., "Risk and Capital Adequacy in Banks", **National Bureau of Economic Research**, 1979, ss.203-224.

¹⁷ Mitchell Karlyn, "Capital Adequacy at Commercial Banks", **Economic Review**, Eylül/Ekim 1984, ss.17-30.

ayarlı vergiden sonraki kar tanımındaki son değişikliklerden sonra, belirsizliklerinde etkisiyle, finansal hizmetler sektörünün sermaye rasyoları yükseltilmiştir. Burada, fon arzedenerin ve finansal sistemin yaygın banka iflaslarından korunması amaçlanmıştır. Sermaye yeterliliği düzenlemeleri zorunlu olmasaydı, enflasyon nedeniyle eriyen banka kârları ve sermayeleri nedeniyle, hissedarlar yeni kaynaklar koymak konusunda çekimser kalırlardı.

Mitchell'in ortaya attığı minimum sermaye gereksinimi uygulamasının riskleri kontrol etmede sınırlı bir etkisinin bulunduğu savı gerçeği yansıtmamaktadır. Zira, minimum sermaye yeterliliği uygulamalarında, rasyonun pay kısmını sermaye kalemleri oluşturduğu halde, payda kısmında tamamen risk ağırlıklı varlıklar ve diğer bilanço dışı kalemlerin risk ağırlıklı değerleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bir bankanın minimum sermaye gereksinimi tavanına ulaşması durumunda yapabileceği iki politika seçeneğinden bir tanesi risklerini azaltmak, diğer seçenek ise sermaye miktarını artırmak olarak belirlenmektedir. Mevcut düzenlemelere uyum açısından, bir banka için bunun dışında herhangi bir seçenek bulunmamaktadır.

Summers'da 1970'lerde yaptığı bir çalışmasında¹⁸, geleneksel olarak sermaye yeterliliğinin bir rasyo analizinin parçası olarak görüldüğünü, banka sermayelerinin rasyo analizi çerçevesinde, toplam mevduat, toplam varlıklar yada bazı varlıkların özel bir bileşimi olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Banka varlıklarının gelecekte uygun miktarda büyütülebilmesi için yine uygun miktarda sermaye artışına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sermaye içsel yöntemlerle karşılanabileceği gibi dış kaynaklarla karşılanmasında mümkün bulunmaktadır. Düzenlemeci bakış açısıyla sermaye benzeri borçlarla yapılan sermaye girişleri artık tercih edilmemektedir. Zaten son yıllarda sermaye benzeri kredilerle yapılan sermaye artışları, hesaplamalarda dikkate alınmamaktadır.

Summers'in çalışmasının en dikkat çekici yönü, aynen Maisel'in çalışmalarında olduğu gibi, 1970'lerde açıkladığı görüşlerinin çoğunun bugün Basel III olarak

¹⁸ Summers Bruce J., "Bank Capital Adequacy: Perspectives and Prospects", **Federal Reserve Bank of Richmond Economic Review**, July/August 1977, ss.1-6.

adlandırılan Basel Bankacılık Komitesi'nin görüşlerini, 40 yıl kadar önce açıklamış olmasıdır. O yıllarda çok dikkate değer görülmeyen ve daha çok karşılıklar ve rezerv yükümlülükleri ile riski ölçmeyen çok basit sermaye yeterliliği düzenlemelerine dayandırılan bankacılık düzenlemeleri bugün Basel III ile birlikte çok farklı bir yöne doğru ilerlemektedir. Bu konuya ilişkin detaylı bilgilere ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerine duyulan ihtiyacın literatürde tartışılan teknik boyutlarına ilave olarak, hükümetlerin yada düzenleyici otoritelerin, sözkonusu düzenlemeler ile bankaların hissedarları ile üst düzey yöneticilerini de bankaları maruz bıraktıkları risklerin karşılığında bir çapa ile bu riskin derecesini ölçmek ve bankaların üstlendikleri risklere karşılık bulundurmaları gereken asgari sermaye miktarını belirlemek istemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira, bilindiği üzere, bankalar sadece sermayeleri ile değil, halktan, şirketlerden ve devletlerden mevduat ve sair adlarla topladıkları kaynaklarla iş yapan finansal kuruluşlardır. Bu özellik bankaları diğer finansal kuruluşlardan çok daha özellikli ve hassas bir duruma getirmektedir.

Dolayısıyla devlet tarafından bankalar dışında hiçbir kurum ve kuruluşa verilmeyen kaynak toplama imtiyazının bankalara verilmesi karşılığında, bir ölçüm aracı ile sermaye ile ilişkilendirilmesinin çok doğal bir süreç olduğu değerlendirilmektedir. Bir anlamda, banka hissedarları ile yöneticilerine de bu yolla üstlenebilecekleri risklerin bir tavanı bulunduğu vurgusu yapılmakta ve daha büyük riskler üstlenmek istemeleri durumunda, bunun sadece toplanan kaynaklar ile değil aynı zamanda sermaye desteği ile yapılabileceği belirtilmektedir. Aksi durumda, yukarıda da belirtildiği üzere, banka hissedarları banka sermayelerini artırma konusunda çekimser kalacakları aşikârdır.

Bu olgu iki farklı sonuca yol açmaktadır. Birincisi, banka hissedarlarının da elini taşın altına sokması gereği, ikincisi ise banka üst düzey yöneticilerinin üstlendikleri risklerin karşılığında ne kadarlık bir sermaye kullandıklarını ortaya koyması ve nihayetinde de bu parametler ışığı altında, ilgili menfaat gruplarına (hissedarlar, düzenleyici otoriteler, mevduat sahipleri ve diğer ilişkili taraflar) hesap vermelerinin sağlanmasıdır.

III.Dünya’da ve Türkiye’de Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

A.Genel Olarak Sermaye Yeterliliği Kavramı

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, genel olarak bir finansal kuruluşun mevcut yasal sermayesiyle varlıkları ve/veya bu kuruluşun üstlendiği riskler arasında ilişki kuran bir rasyodur. Rasyonun payı sermaye kalemlerini paydası ise riske maruz varlıklarının kabul edilmiş çeşitli ölçüm yöntemlerine göre ağırlıklandırılmış toplamı oluşturmaktadır.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinde otoriteler iki türlü kısıtlama yapmayı tercih etmektedirler. Birinci tercih, finansal kuruluşların alabilecekleri risklerin toplamını sınırlamak, bir anlamda risk katsayısını azaltmak ve buna dayanarak bir sermaye tahsisinde bulunmaktır. İkinci tercih ise minimum bir sermaye yeterliliği miktarı ve oranı belirleyerek ilgili finansal kuruluşların bunun altına inmesini önleyici tedbirler almaktır.

Daha öncede değinildiği üzere, finansal kurumlarda düzenleme yapma ihtiyacı, 1800’lerden beri finans literatüründe tartışılmaktadır. Bu tartışmaların merkezine ise sermaye yeterliliği düzenlemeleri oturmuştur. Zira bahse konu 200 yıllık süreçte ne zaman düzenleme yapma ihtiyacı gündeme gelse öncelikle başvurulan araçlardan birincisi sermaye yeterliliği, diğeri ise zorunlu (munzam) karşılık uygulamaları olmuştur. Ancak, sermaye yeterliliği düzenlemeleri, bankacılık sektörünü düzenleme amaçlı yapılmasına karşın, zorunlu karşılık düzenlemeleri genellikle merkez bankaları tarafından bir para politikası aracı olarak ekonomiye müdahale etme yöntemi olarak kullanılmaya gelmiştir. Bugün gelinen noktada, zorunlu karşılık düzenlemelerinin çağdışı kaldığı, ancak para politikası aracı olarak kullanılabileceği, bankaları düzenlemede etkin bir araç kullanılmayacağı görüşü ağırlık kazanmıştır.

Son yıllarda zorunlu karşılık düzenlemeleri, çoğu zaman mevduatın tür ve vade dilimlerinin merkez bankalarının istediği kompozisyona getirilebilmesi amacıyla değişikliklere tabi tutulmuştur. Etkin bir para politikası aracı olduğu da tartışmalıdır. Nitekim son yıllarda, düzenleme otoriteleri de zorunlu karşılık düzenlemeleri ile müdahaleleri sınırlandırmış olup ağırlıklı olarak sermaye yeterliliği ve likidite düzenlemelerine yönelmişlerdir.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bazını oluşturan Basel Bankacılık Denetim Komitesi düzenlemeleri kapsamında, Basel I, Basel II ve Basel III versiyonlarıyla getirilen değişiklikler gerek hükümetler ve gerekse de kamuoyu tarafından çeşitli yönleriyle çok tartışılmış, bütün bu düzenlemelere rağmen, krizlerin oluşması kanıt gösterilerek bu düzenlemelerin yeterli ve yerinde olmadığı hususları vurgulanmıştır. Her bir bankacılık krizi ertesinde, eksik kalan hususlar vurgulanmış ve bu düzenlemelerin mükemmel olmaktan uzak olduğu vurgulanmıştır.

B.Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

1.Genel Olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (bundan sonra Komite olarak anılacaktır), Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)'nin organizasyonu altında 1974 yılında, o dönemki gelişmiş ülkeler grubunu temsil eden G-10 ülkeleri tarafından oluşturulmuş bir komitedir. Komitenin amacı, uluslararası düzeyde, bankacılık gözetim ve denetim standartlarını geliştirmek ve tekdüzen bir uygulama birliği sağlamaktır. Türkiye'nde üye olduğu Komite'de, diğer üye ülkeler, Arjantin, Avustralya, Belçika, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hong Kong, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Komite, yılda düzenli olarak dört defa toplanmakta, kendisine bağlı olarak çalışan alt komiteler vasıtasıyla çeşitli düzenlemeleri tartışmaya açarak uygulamaya almaktadır. Komite, üye ülkelerin merkez bankası guvernörleri ile bankacılık düzenleme ve denetim otoritelerinin başkanlarına raporlama yapmaktadır. Zaten Komite ve alt komitelerde de üye ülkelerin merkez bankası ve bankacılık düzenleme ve denetim otoritelerinin yetkilileri görev almaktadır. Komite tarafından tartışmaya açılan düzenlemelerde iki amaç gözetilmektedir. Bunlardan birincisi, yabancı bankaların denetim kapsamı dışında kalmaması, ikincisi ise yeterli bir denetim kapsamı oluşturulmasıdır. Komite tarafından oluşturulan alt komiteler;

- Standart Oluşturma Grubu,
- Politika Geliştirme Grubu,

- Muhasebe Görev Gücü,
- Basel Danışma Grubu,

olarak sayılabilir. Sözkonusu alt komite toplantılarına, Türkiye’den Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan ve gerektiğinde ilgili kamu birimlerinden yetkililer düzenli olarak katılmaktadır.

Komite, kurulduğu tarihten itibaren oldukça kapsamlı düzenlemeler içeren dökümanlar yayımlamıştır. Ancak, düzenlemelere ilişkin en kapsamlı ilk dökümanı, 1988 yılında yayımladığı sermaye yeterliliği standart rasyosunu açıklayan “Basel Sermaye Uzlaşısı”dır. Bu doküman, Basel I olarak adlandırılmaktadır. Komite, 1997 yılında “Etkin Bankacılık Denetimi İçin Ana Prensipler” dökümanını, 1999 yılında ise “Ana Prensipler Metodolojisi”ni yayımlamıştır. Bu düzenlemeler, Komite tarafından Basel II olarak adlandırılmıştır. 2008 finansal krizi ertesinde G-20 üyesi ülkelerin 2009 yılında Pittsburg Zirvesi’nde aldıkları karar uyarınca, bankacılık sistemi denetimi reform paketinin uygulamaya konulmasıyla yeni küresel standartlar oluşturulmuş ve banka bazlı, sistemik riskleri de ölçüm metodolojisi içerisine alan yeni bir kurallar bütünü uygulamaya alınmıştır. Bu yeni kurallar bütünü, Komite tarafından Basel III olarak adlandırılmıştır. Aşağıda sırasıyla; Basel I, Basel II, Basel III sermaye yeterliliği düzenlemelerinin detayına ilişkin bilgiler verilecektir.

2.Basel I Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Komite, 1988 yılında yayımladığı “Basel Sermaye Uzlaşısı” olarak anılan Sermaye Yeterliliği Çerçevesi¹⁹ ile sermaye yeterliliği konusuna analitik bir bakış açısı getirmiştir. Tavsiye niteliğinde hazırlanan doküman tüm üye ülkelerce gecikmeksizin uygulamaya alınmış ve üye olmayan ülkelerinde kabulüyle dünya üzerinde geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

Basel Sermaye Uzlaşısı’na göre, Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR),

¹⁹Bank for International Settlements, “History of the Basel Committee and its Membership (August 2009)”, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf>, (20.11.2012), ss.1-8

$$\text{Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağır.Varlık.G.Nakdi Kredi ve Yükümlülükler}} \geq \%8$$

şeklinde tanımlanmıştır. Sözkonusu rasyonun, bankalar tarafından minimum %8 olarak tutturulması gerekmektedir. Anılan rasyonun pay ve paydasına ilişkin tanımlar ve açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

a.Sermaye Tabanı

Ana sermaye ve katkı sermayenin toplamı sermayeyi oluşturmaktadır. Bu tutardan sermayeden indirilen değerler tenzil edildiğinde sermaye tabanı rakamına ulaşılmaktadır. Bu tanımları aşağıdaki şekilde formüle etmek mümkün bulunmaktadır.

+ **I.Ana Sermaye** (ödenmiş sermaye -kâr payında kümülatif imtiyaz tanıyan hisse senetleri hariç-, kanuni yedek akçeler, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, muhtemel zararlar karşılığı ile bilanço kârından bünyede bırakılan kısım oluşturur. Ana sermaye hesaplamasında bilanço zararı indirim kalemi olarak dikkate alınır.)

+ **II.Katkı Sermaye** (Katkı Sermaye, banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu ile iştirakler ve kuruluşlar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonundan oluşur. Katkı sermaye hesabında yeniden değerlendirme fonlarının yarısı dikkate alınır. Katkı sermayenin, ana sermayenin % 100 ünden fazla olan kısmı sermayenin hesabında dikkate alınmaz.

= **III.Sermaye (I+II)**

- **IV.Sermayeden İndirilen Değerler** (Mali iştirakler, özel maliyet bedelleri, ilk tesis giderleri, peşin ödenmiş giderler, iştirakler ve sabit kıymetlerin rayiç değeri bilançoda kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark)

= **V.Sermaye Tabanı (III-IV)**

b.Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler

Bu bölüm, rasyonun paydasını oluşturmakta olup temel olarak bir bankanın aktifinde yer alan varlıkları ile bilanço dışı hesaplarda (nazım hesaplar) izlenen gayrinakdi kredi ve yükümlülüklerinin önceden belirlenmiş olan risk ağırlık oranlarına göre ağırlıklandırılarak bankanın risklilik yapısını ölçmeye çalışmaktadır. Buna göre, risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler (RAVGNKY) temel olarak %0, %20, %50 ve %100 oranlarında risk ağırlıkları hesaplanmakta ve bulunan toplam rasyonun paydasına yazılmaktadır. Buna göre RAVGNKY'in risk ağırlıklarına göre sınıflandırılması aşağıdaki şekilde olmaktadır:

Risk Ağırlığı	Hesap Adı
% 0	Nakit Değerler, T. C. Merkez Bankası Hesabı, Bankalararası Para Piyasası, Menkul Değerler Cüzdanı (Hazine Bonoları, Devlet İç Borçlanma Tahvilleri, Hükümetlerce Çıkarılan Gelir Ortaklığı Senetleri), Altın, zorunlu Karşılıklar, Karşılığı Nakit Olan Krediler, Fonlardan Alacaklar, Peşin Ödenmiş Vergiler, Özel Görev Hesapları, Cirolar)
% 20	Bankalar Hesabı (Yurtiçi Bankalar, OECD Ülkelerinde Kurulu Yurtdışı Bankalar, Yurtdışı Merkez ve Şubeler, Katılım Bankaları), Akreditifler,
%50	Taahhütler (Senet ihracına aracılık taahhütleri hariç), Döviz ve Faiz Haddi ile ilgili İşlemler
% 100	Vadesi Gelmiş Kuponlar, Satın Alınan Dövizli Banka Çekleri (Nakit Değerler), Men. Değ. Cüz'daki Diğer Menkul Değerler, Diğer Yurtdışı Bankalar, Diğer Nakdi Krediler, Takipteki Alacaklar (Net), Sabit Kıymetler (Net) (özel Maliyet Bedelleri Hariç), Mali Olmayan İştirakler (Net), Muhtelif Alacaklar (Fonlardan alacaklar hariç), Diğer Aktifler (İlk tesis masrafları, özel görev hesapları, peşin ödenmiş

giderler, peşin ödenmiş vergiler ve özel görevler hesabı hariç), Teminat Mektupları, Banka Kabulleri, Garanti Verilen Prefinansmanlar, Riski Bankaya Rücu Edilebilen Banka Aktif Değerleri ile İlgili Satış İşlemleri, Diğer Garanti ve Kefaletler, Senet İhracına Aracılık Taahhütleri, Menkul değerler ihracına aracılık ve kefalet işlemleri,

Faiz ve Gelir Tahakkuk Reeskontlarının ilgili ana hesabın risk ağırlığına tabi olacağı düzenlenmiştir. Yukarıda yer verilen risk ağırlandırması, tamamen Hükümet bazlı kurum ve kuruluşlar ile merkez bankalarının ve OECD üyesi ülkelerin finansal kuruluşlarının daha az riskli oldukları temeline dayandırılmıştır. Diğer bir deyişle, bahiskonusu kurum ve kuruluşlar ile yapılan finansal işlemlerin neredeyse “nakit karşılıklı” işlemler kadar risksiz oldukları düşüncesi taşınmaktadır.

Ancak, 2010 yılından itibaren yaşanan Avrupa Birliği krizi sürecinde, bazı Avrupa ülkelerinin borçlarını ödemekte sıkıntı yaşamaları hatta, Yunanistan’ın sözkonusu borçlarını ödeyemeyeceğini açıkça ortaya koyması dikkate alındığında, 1988 tarihli Basel I düzenlemelerinde hükümetlerin risksiz olduğu ve temerrüde düşmeyecekleri varsayımının ne kadar gerçekten uzak olduğu görülmektedir.

Yukarıda yer verilen Basel I düzenlemeleri, Türkiye tarafından bir yıl sonra kabul edilmiş olup, 26.10.1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazete’de²⁰ yayımlanarak yürürlüğe giren “3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na ilişkin 6 Sayılı Tebliğ” ile Basel I Uzlaşısı aynen uygulanmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, Basel I, 1991 yılında köklü bir değişikliğe tabi tutulmuş ve genel karşılıklar ve krediler karşılıkları yeniden tanımlanmış ve sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir.

1995 yılında yapılan yeni bir düzenleme ile de bankaların kendi aralarındaki türev işlemlerinden kaynaklanan kredi riskini karşılıklı olarak netleştirebilmelerine imkan tanınmıştır. 1997 yılına gelindiğinde ise, Komite bu defa bankaların açık pozisyonlarından, yabancı para işlemlerinden ve alım satım konu menkul

²⁰ T.C. Resmi Gazete, “3182 Sayılı Bankalar kanunu’na ilişkin 6 Sayılı Tebliğ”, 26.10.1989, Ankara, ss.14-17.

kıymetlerinden ve opsiyon sözleşmelerinden kaynaklanan piyasa riski içinde sermaye gereksinimi hesaplanması gerektiğini ortaya koymuştur. Bunun için hesaplanan hesaplama araçları ise içsel riske maruz değer hesaplamaları ya da standart metod olarak belirtilmiştir.

Türkiye’de, Basel II’ye geçiş hazırlıkları kapsamında, Şubat 2001’de yapılan bir yönetmelik değişikliği ile Piyasa Riskine Maruz Tutar (PRMT) Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu’nun paydasına ilave edilmiş bulunmaktadır. Piyasa riskinin de ilavesi ile birlikte rasyo aşağıdaki şekilde hesaplanmaya başlanmıştır:

$$\text{Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlık.G.Nakdi Kredi ve Yük.+Piyasa Riskine Maruz Tutar}} \geq \%8$$

Piyasa Riskine Maruz Tutar’ın hesaplanmasında, standart metod benimsenmiş, bu metoda göre hesaplanan genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski, karşı taraf kredi riski ve opsiyonlardan kaynaklanan piyasa riski için gerekli sermaye yükümlülükleri toplamının onikibuçuk ile çarpılması suretiyle bulunacağı ifade edilmiştir. Burada, onikibuçuk kat kavramı, minimum sermaye miktarı olan %8’in matematiksel olarak devriği (inverse) olmasından kaynaklanmaktadır.

Yürürlüğe girdiği tarihte, bankaların sermaye yeterliliği düzenlemeleri konusunda en gelişmiş ölçüm aracı olarak kabul edilen sermaye yeterliliği standart rasyosu, 1990’ların sonlarına gelindiğinde, aradan geçen on yıllık zaman içerisinde çok ciddi kritikler almaya başlamış, hesaplamalara piyasa riskinin de dahil edilmesine rağmen yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi oluşturmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Bu kapsamda, Basel I çerçevesinde hesaplanan sermaye yükümlülüğünün pozisyonların gerçek risklilik seviyesini yansıtmadığı, OECD ülkesi olma kriterinin risklilik açısından anlamlı olmadığı, risk ağırlığı seviyelerine (%0, %20, %50, %100) ilişkin farklılaştırılmış kategorilerin sayısının çok az olduğu, gerçek risklilik

seviyesi Basel I ile doğru bir şekilde ölçülemeyen işlemlerin sermaye arbitrajına imkan verdiği, hususları eleştirilmiştir²¹.

Gerçekten de, Basel I sermaye yeterliliği çerçevesi, sadece kredi riskini dikkate almakta, varlık ve bilanço dışı yükümlülükleri ödeme gücü ve tahsil kabiliyetlerine göre sınıflandırarak ve ağırlıklandırarak analize tabi tutmaktadır. Oysaki finansal araçların doğasında olan faiz oranı riski, kur riski, operasyonel risk, karşı taraf riski gibi temel risk türlerini ölçümleyememekte ve bankaların risklilik seviyelerine uygun bir sermaye tahsisi yapmalarına olanak tanımamaktadır. İlerleyen bölümlerde de bahiskonusu yapılacağı üzere, Basel I sermaye yeterliliği düzenlemeleri “herkese uygun ölçü” kavramının tipik bir örneği olup banka riskliliği ve özeli bağlamında ayırıştırma yapmaya imkan tanımamaktadır.

3.Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri

Önceki bölümlerde bahiskonusu yapıldığı üzere, Basel I’in kritik edilen eksikliklerinin ortadan kaldırılabilmesi için Komite tarafından “Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi”²² Haziran 1999’da yayımlanmış ve Mart 2000 tarihinde tüm üye ülke temsilcilerinin görüş ve yorumlarına açılmıştır. Haziran 2004 tarihinde ise köklü bir şekilde revize edilerek nihai metin haline dönüştürülmüştür. Çalışmanın bu bölümünde, ağırlıklı olarak bu döküman üzerinde yeralan düzenlemeler açıklanmaya çalışılacaktır.²³ Yeni Çerçeve üç yapısal bloktan oluşmakta olup bunlar;

- 1. Yapısal Blok: Minimum Sermaye Gereksinimi,
- 2. Yapısal Blok: Denetimsel Gözden Geçirme,
- 3. Yapısal Blok: Piyasa Disiplini,

²¹ Yüksel Ayhan, “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)”, BDDK, Ankara, 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1322Pillar-1.pdf> , (20.11.2012), ss.8.

²² Bank for International Settlements, “A New Capital Adequacy Framework” BCBS Committee, Basel, June 1999, <http://www.bis.org/publ/bcbs50.pdf> , (20.11.2012), ss.1-62.

²³ Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)** Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), Basel, 2004, ss.1-321.

olarak belirlenmiştir. Bu yapısal bloklar Basel II'nin üç temel ayağı olarak belirlenmiş ve tüm Basel II düzenlemeleri bu üç blok üzerine oturtulmuştur. Birinci Yapısal Blok'ta minimum sermaye gereksinimi kapsamında, kredi riskine maruz tutar (kredi riski-standart yaklaşım, kredi riski-içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım, kredi riski-menkul kıymetleştirme çerçevesi), operasyonel risk ve alım satım portföyü (piyasa riski dahil) konuları detaylandırılmıştır. İkinci Yapısal Blok'ta, denetimsel gözden geçirme kapsamında, denetim otoritesinin inceleme süreci konularına yer verilmiştir. Üçüncü Yapısal Blokte ise piyasa disiplini kapsamında, şeffaflık, kamuoyunu aydınlatma konularında açıklamalar yer almaktadır. Aşağıda sırasıyla, üç yapısal blokta yer alan Basel II Düzenlemeleri özetlenmeye çalışılmaktadır.

a.Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Gereksinimi

Bu bölümde, sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanma şekli açıklanmakta olup, burada SYR Rasyosu'nun aşağıdaki şekilde hesaplanacağı ifade edilmektedir.

$$\text{Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{KRMT} + \text{PRMT} + \text{OPRMT}} \geq \%8$$

*KRMT: Kredi Riskine Maruz Tutar, **PRMT: Piyasa Riskine Maruz Tutar, ***OPRMT: Operasyonel Riske Maruz Tutar

Risk ağırlıklı varlıklar toplamının, piyasa ve operasyonel risk sermaye yükümlülüklerinin 12,5 (% 8 asgari sermaye oranının devriği) ile çarpımı ve ulaşılan tutarın kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi suretiyle belirleneceği ifade edilmektedir. Aşağıda Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun paydasında yer alan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskin ne şekilde hesaplanacağına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Kredi Riski

Komite, kredi riskine maruz tutarın hesaplanması ile ilgili olarak, belirlenen iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağını tanımıştır. Bu alternatif yöntemler, standart yaklaşım ve içsel derecelendirme sistemlerine dayanan yaklaşımdır.

Kredi Riski - Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda risk ağırlıklarının belirlenmesinde, bankalar, ilgili dökümanda ifade edilen yetkilendirme ve liyakat kriterleri çerçevesinde, ulusal denetim otoritelerinin sermaye yeterliliği kapsamında uygun buldukları bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının yaptığı değerlendirmeleri esas alabilirler. Risk ağırlıklarının, karşılıklar düşüldükten sonraki net tutarlar üzerinden uygulanacağı hususları ifade edilmektedir. Komite'nin yayımladığı dökümanın incelenmesinden, kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin temel denklemin aşağıdaki şekilde tariflendiği görülmektedir:

$$\text{Azaltılmış Kredi Riski} = \text{Kredi Riski} - \text{Kredi Riski Azaltma Teknikleri}$$

Kredi Riski ve Varlıkların Sınıflandırılması

Burada kredi riski, karşılıklar elemine edildikten sonra kalan krediler ve alacaklar ile diğer varlık kalemleri ve bilanço dışı işlemlerden oluşmaktadır. Burada diğer varlıklar, iştirakler, bağlı ortaklıklar, alım satım amaçlı menkul değerler ile vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler kalemlerini ifade etmektedir. Kredi riski azaltma teknikleri olarak ise, teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garanti ve kredi türevleri sayılmaktadır. Bilançonun aktifinde yer alan varlık kalemlerinin sınıflandırılması ise;

- **Hazineden Alacaklar:** Hazine ve Merkez Bankaları, Bazı kamu kurum ve kuruluşlar vb.
- **Bankalardan Alacaklar:** Bankalar, Menkul Kıymet Şirketleri vb.
- **Şirketlere Verilen Krediler:** Ciro su 50 mio EURO üzerinde olan firmalar ile ciro su bu sınırın altında olmakla birlikte riski 1 mio EURO'nun üzerinde olan firmalara verilen krediler, Ticari Amaçlı Gayrimenkul Kredileri vb.
- **Perakende Krediler:** Ciro su 50 mio EURO altında olan firmalar ile ciro su bu sınırın altında olmakla birlikte riski 1

mio EURO'nun altında olan firmalara verilen krediler, İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri vb.

- **Ortaklık Payları:** İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar
- **Alım Satım Hesapları:** Menkul Kıymetler, Türev işlemler

olarak ifade edilebilir. Kredi Riskine ilişkin ayrılacak sermaye hesaplanırken; karşı tarafın rating notunun, kredi riskine maruz varlığın türünün, bilanço dışı işlemler için kredi dönüşüm oranları (CCF-Credit Conversion Factor) ve risk azaltım tekniklerinin bir arada dikkate alınması gerekmektedir. Derecelendirme kuruluşlarının verdiği rating notlarına göre ağırlıklandırma ise aşağıdaki tabloda yer aldığı gibi yapılacaktır.

Tablo 1: Derecelendirme Kuruluşlarının Verdikleri Rating Notlarına Göre Risk Ağırlıklandırması

S&P Fitch	AAA AA-	A+ A-	BBB+ BBB-	BB+ B-	B- altı	Derecesiz
Hazne ve MB	0%	20%	50%	100%	150%	100%
Bankalar (Uzun vd. Option 2)	20%	50%	50%	100%	150%	50%
Bankalar (Kısa vd. Option 2)	20%	20%	20%	50%	150%	20%
Şirketler	20%	50%	100%		150%	100%
S&P Fitch	AAA AA-	A+ A-	BBB+ BB-		BB- altı	Derecesiz

Kaynak: Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s.28-32.

Diğer taraftan, varlıkların risk ağırlıkları hesaplanırken aşağıdaki ağırlıklandırma tablosunun kullanılması gerekmektedir.

Tablo 2: Varlıkların Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR		Risk Ağırlığı
Perakende Krediler		%75
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri		%35
Ticari Amaçlı Gayrimenkul Kredileri	Belli Şartlar Sağlayanlar	%50
	Diğerleri	%100
Altın	Belli Şartlar Sağlayanlar	%0
	Diğerleri	%100
Serm. İnd. Kalemli Yapılmayan Hisse Senedi ve Sermaye Yatırımları		%100
Diğer Varlıklar		%100
Takipteki Alacaklar	İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kr.	SP/K>=%50 %50 (ND)
	Diğer Krediler	Diğerleri %100
Takipteki Alacaklar	Diğer Krediler	SP/K<%20 %150
	Diğer Krediler	%50>SP/K>=%20 %100
	Diğer Krediler	SP/K>=%50 %50 (ND)
Kısmi Teminat ve SP/K>=%15		%100 (ND)

Kaynak: Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s.33-36.

Bilanço dışı kalemlerin dikkate alınmasında uygulanacak kredi dönüşüm oranları ise aşağıdaki tablodaki şekilde hesaplanacaktır.

Tablo 3: Kredi Dönüşüm Oranları (Credit Conversion Factors)

KREDİ DÖNÜŞÜM ORANLARI (CCF)	
Orjinal Vadesi 1 Yıldan Az Taahhütler	%20
Orjinal Vadesi 1 Yıldan Fazla Taahhütler	%50
Caylıllır Taahhütler	%0
Menkul Kıymetlerin ödünç veya teminat olarak verilmesi (Repo tarzı işlemler dahil)	%100
Kısa vadeli akreditifler	%20
Bir kontr-garanti taahhüdü varsa	Düşük olan CCF
Diğer İşlemler	1988 Uzlaşısı

Kaynak: Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s.37-38.

Yukarıda da yer verildiği üzere, kredi riski azaltma teknikleri olarak ise, teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garanti ve kredi türevleri sayılmaktadır.

Risk Azaltım Teknikleri

- **Teminatlar**

Kabul edilen teminat türleri olarak, nakit, altın, borçlanmayı temsil eden kıymetler (derecelendirilmiş- ülkeler için BB-, diğerleri için BBB-), temel bir endekse dahil hisse senetleri, belli şartları taşıyan yatırım fonları sayılmıştır. Sadece kapsamlı yaklaşımda ise, temel bir endekse dahil olmayan ancak borsaya kote olmuş hisse senetleri ve bu hisse senetlerini içeren yatırım fonları, bankalar tarafından ihraç edilmiş derecelendirilmemiş borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler, teminata kabul edilebilir. Kapsamlı yaklaşımda, basit yöntemde yer alan teminatlara ilaveten, endekse dahil olmayan borsaya kayıtlı hisse senetleri ile bu hisse senetlerini içeren yatırım fonlarına ilişkin katılma belgeleri de teminat kapsamında değerlendirilir.

- **Garanti ve Kredi Türevleri**

Garanti ve kredi türevlerinin risk azaltım tekniği olarak kullanılabilmesi için, belirli bir krediye ilişkin olması, koşulsuz ve cayılamaz olması, özel şekilsel şartları taşıması gerekmektedir. Kabul edilen garantörler ise, hükümetler, merkez bankaları, kamu iktisadi teşebbüsleri, bankalar, menkul kıymet şirketleri ile A- ve üstü rating notu alan diğer taraflar. Burada özel şartlar olarak, anlaşmanın yazılı olması, öncelikli olarak borçluya başvurulması, vadelerin uygun olması gerekmektedir.

- **Bilanço İçi Netleşme Anlaşmaları**

Bankaların, pasifte yer alan mevduatlarını aynı tarafa kullandığı kredilerin tutarından mahsup edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bilanço içi netleşme anlaşmalarının, yazılı olması ve yasal koşulları taşıması, anlaşmaya konu değerlerin piyasa fiyatlarının izlenebilmesi ve kontrol edilebilmesi, vadelerinin uyuşması gerekmektedir. Türkiye'nin rating notuna bağlı olarak, Hazine ve Merkez Bankası'na ilişkin varlıklar %100 olarak değerlendirilmekle birlikte, BDDK tarafından bildirilen Ulusal Tercihe göre TL ve DEK varlıklar %0, YP varlıklar %100 risk ağırlığına tabi olacaktır.

Kredi riskini azaltmada kullanılan enstrüman ile risk arasında döviz cinsi, vade uyumsuzluğu bulunması durumunda, sözkonusu enstrüman yok sayılabilmekte veya

dikkate alınma oranında kesinti uygulanabilmektedir. Temerrüde düşmüş krediler için %50 den daha fazla karşılık ayrılması durumunda bu krediler için %50 risk ağırlığı uygulanabilecektir. Nakit teminat ile günlük olarak piyasa fiyatıyla değerlendirilen teminatların dışındaki teminatlar riskin minimum %20'sini karşılamalıdır.

Kredi Riski-İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB Approach)

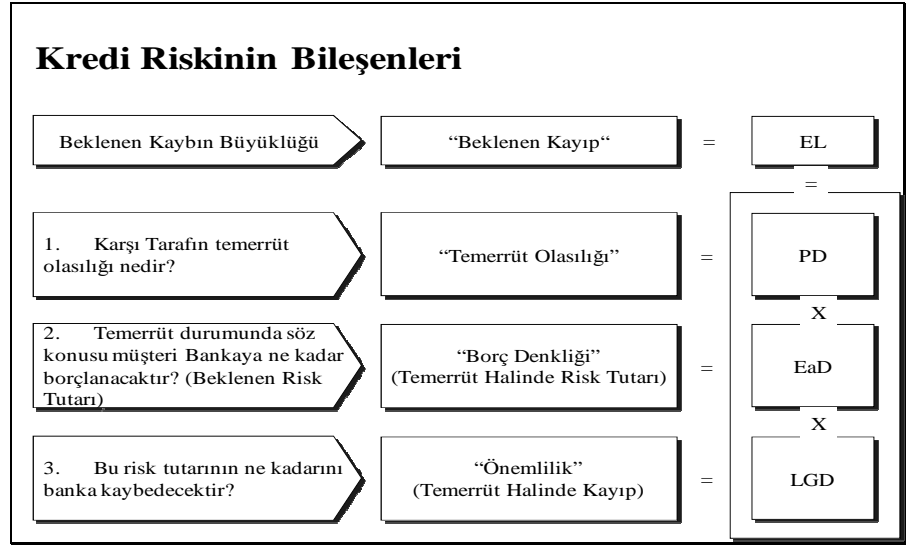
Bu yaklaşımı kullanacak bankalar, sistemlerinin incelenmesi neticesinde, denetim otoritesince belirlenecektir. Bankalar, sermaye yeterliliklerini belirlerken kendi içsel yöntemleri ile hesapladıkları risk parametrelerini kullanacaklardır. IRB'de kullanılan risk parametreleri Temel Yaklaşım'da düzenleyici otorite tarafından, Gelişmiş Yaklaşım'da ise Bankaların onaylanmış içsel yöntemleri ile hesaplanarak belirlenmektedir.

Risk Parametreleri

- PD (Probability of Default): Müşterilerin temerrüde düşme, yani kredilerini geri ödeyememe olasılığıdır. (Temerrüt olasılığı)
- LGD (Loss Given Default): Kredi müşterisinin temerrüde düşmesi durumunda bankanın karşılaştığı kayıp miktarının, toplam temerrüde düşen kısma oranıdır. (Temerrüt halinde kayıp)
- EAD (Exposure At Default): Müşterinin temerrüt anındaki kredi bakiyesidir. (Temerrüt anında riske maruz kredi tutarı)

Sözkonusu risk parametrelerine ilişkin açıklayıcı tabloya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 4: Kredi Riskinin Bileşenleri

Kaynak: Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s.87-94.

Yukarıda yer alan risk parametrelerindeki PD ve LGD bağımsız değişkeninin hesaplanabilmesi için, bankaların içsel derecelendirme sistemlerini kullanmaları gereklidir. İçsel derecelendirme sistemlerinin amacı, eldeki geçmiş verilerden hareketle müşterilerin temerrüt olasılıklarının hesaplanması ve risklilik düzeyinin belirlenmesidir. Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, içsel derecelendirme yaklaşımlarının kullanılması durumunda, PD ile LGD parametreleri istatistiksel yöntemlerle hesaplanarak bir değer bulunur, bu değer de EAD ile çarpılarak Risk Ağırlıklı Değer bulunması gerekmektedir.

Etkin ve güvenilir bir içsel derecelendirme sisteminin tasarlanabilmesi için bankaların, geçmişte temerrüde düşen müşterilere ilişkin yeterli nitelik ve niceliklere sahip bir veri setine sahip olmaları gereklidir. Bu veri setinden hareketle oluşturulacak içsel derecelendirme modelinin doğru sonuçları üretip üretmediği test edildikten sonra banka içinde uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

İçsel derecelendirme modellerinde, ticari krediler için modelin girdileri genellikle firmaların mali tabloları ve yönetim kalitesi gibi bilgilerdir. Kredi kartları ve bireysel krediler ise şahıslara kullanıldığı için modellerin girdileri; yaş, eğitim, vb. bilgilerdir. Ticari krediler için oluşturulan modellerde, genellikle kredi tecrübesi

bulunan banka uzmanlarının görüş ve değerlendirmelerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Risk seviyesi belirlenen müşterilerin iyi-kötü şeklindeki nominal bir ayrıma tabi tutulmasından ziyade ordinal bir skala üzerinde derecelendirilmeleri ve aynı derecede yer alan müşterilerin portföyler olarak ele alınması yararlı olacaktır.

Piyasa Riski

Piyasa riskinin hesaplanmasında öncelikle üst yönetim tarafından onaylanmış bir stratejinin olması, portföy yönetimine ilişkin politika ve prosedürlerin belirlenmiş olması, portföyün izlenmesine ilişkin politika ve prosedürlerin belirlenmiş olması, basiretli değerlendirme kriterlerinin belirlenmiş olması, bu kapsamda sistem ve kontrol adımlarının belirlenmiş olması, değerlendirme usullerinin belirlenmiş olması (Mark-to-market, Mark-to-model, Bağımsız Fiyat Verifikasyonu), değerlemeye ilişkin hükümler açık ve net olmalıdır. Eğer bir finansal aracın piyasa fiyatı yok ise iç model fiyatı kullanılabilir. Öte yandan bu yöntemlerle günlük olarak belirlenen fiyatlar, ayrıca aylık periyotlarda, hazine birimi dışında bağımsız bir birim tarafından verifikasyonu yapılmalıdır. Aşağıdaki tabloda, kamu menkul kıymetlerinin risk ağırlıkları uygulaması açıklanmaktadır.

Tablo 5: Kamu Menkul Kıymetlerinin Risk Ağırlıkları Uygulaması

Kamu Menkul Kıymetleri	Mevcut Uygulama	Standart Yaklaşım
AAA'dan AA-'ye	%0	%0
A+'dan BBB-'ye		
a) Vadeye Kalan Süresi 6 ay ve daha az olanlar		%0,25
b) Vadeye Kalan Süresi 6-24 ay olanlar		%1
c) Vadeye Kalan Süresi 24 aydan uzun olanlar		%1,6
Diğer Kamu Menkul Kıymetleri		%8

Kaynak: Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s.28-30.

Alım satım hesaplarında, tezgah üstü (over the counter- OTC) türevler, repo tarzı işlemler ve diğer işlemler için karşı taraf riski hesaplanır. Hesaplamalar Kapsamlı Yönteme göre yapılır ve Kredi Riski bölümünde açıklanan risk ağırlıkları kullanılır. Kredi Türevleri için karşı taraf riski ile genel piyasa ve spesifik risk hesaplanır.

Spesifik kamu menkul kıymetlerinde ağırlıklandırma yukarıdaki tabloya uygun şekilde yapılır.

Operasyonel Risk

Basel II düzenlemelerine göre operasyonel risk, yetersiz veya hatalı iç süreçlerden, kişi ve sistemlerden, veya dışsal olaylardan kaynaklanan zarar riskidir. Bu anlamda, yasal riski içerir, stratejik riski ve itibar riskini içermez. Operasyonel risk hesaplamalarında Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımları kullanılabilir. Operasyonel risk hesaplamalarında baz alınan brüt gelir;

$$\text{Brüt Gelir} = \text{Net Faiz Gelirleri} + \text{Net Faiz Dışı Gelirler}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Hesaplamalarda, karşılıklar, yatırım portföyündeki menkul kıymetlerin alım satım kar/zararı, olağanüstü kalemler ve sigortacılık faaliyetlerinden gelirler dikkate alınmamaktadır.

Operasyonel Risk-Temel Gösterge Yaklaşımı

Bu yöntemle göre, sermaye yükümlülüğü, son 3 yılın ortalama yıllık brüt gelirin, “ β ” faktörüyle çarpımı ile bulunur. “ β ” değeri %15 olarak alınmaktadır. “Brüt Gelir” değerleri “ β ” değeri ile çarpılarak operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bulunur.

Operasyonel Risk-Standart Yaklaşım

Banka faaliyetleri 8 iş koluna ayrılarak ilgili “Brüt Gelir” değerleri aşağıda belirtilen “ β ” değerleri ile çarpılarak operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bulunur.

- Kurumsal Finansman $\beta_1 = \%18$
- Alım-Satım $\beta_2 = \%18$
- Perakende Bankacılık $\beta_3 = \%12$
- Ticari Bankacılık $\beta_4 = \%15$

- Ödeme & Takas $\beta_5 = \%18$
- Aracılık İşlemleri $\beta_6 = \%15$
- Aktif Yönetimi $\beta_7 = \%12$
- Perakende Komisyonculuk $\beta_8 = \%12$

Burada, belirtilen işkolları Türk Bankacılık Sistemi'nin mevcut durumu ile birebir örtüşmemekte olup gerek iş kolları bazında organizasyonel ayırım ve gerekse de, Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi uyarınca üretilen mizanlarda yer verilen rakamların, bu kısıtlımları içermemesi nedeniyle özellikle BDDK tarafından Türk Bankaları üzerinde uygulanan Basel II uygulamalarının etkilerini ölçmeye çalışan Sayısal Etki Çalışmalarında (QIS-TR) büyük güçlükler yaşanmasına neden olmuştur. Zira, yukarıda belirtilen iş kolları bazen aynı iki grubun konusuna birden girebilmekte yada bazı iş kollarının Türk Bankacılık Sistemi'nde karşılığı bulunmaması nedeniyle soruna neden olabilmektedir.

Alternatif Standart Yaklaşım – 1.seçenek

Standart Yaklaşımdan farkı, Perakende Bankacılık ile Ticari Bankacılık iş kollarında “Brüt Gelir” yerine “Aktifteki Alacak Toplamı” değeri, yani ilgili kredi risklerinin %3,5 ile çarpımı baz alınmasıdır. Bulunan değer, standart yaklaşımda da kullanılan “ β ” değeri ile çarpılarak operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bulunmaktadır.

- Perakende Bankacılık $A \times 0,035 \times \beta_3$
- Ticari Bankacılık $A \times 0,035 \times \beta_4$

Alternatif Standart Yaklaşım – 2.seçenek

Alternatif Standart Yaklaşım – 1. seçenektan farkı, Perakende Bankacılık ile Ticari Bankacılık dışındaki iş kollarının tümünde sabit “ β ” değeri kullanılmasıdır. “Brüt Gelir” değeri, “ β ” ile çarpılarak operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bulunmaktadır.

- Perakende ve Ticari Bankacılık $A \times 0,035 \times \% 15$
- Diğer Faaliyetler $BG \times \% 18$

Basel II Standart (Kapsamlı) Yaklaşım'da ise operasyonel risk sermaye yükümlülüğü (Operasyonel Risk) Standart Yaklaşım ve Alternatif Standart Yaklaşımına göre hesaplanan değerlerden küçük olanı ile bulunan değerdir. İleri ölçüm yaklaşımını benimsemiş bir Banka, operasyonel riskten doğan sermaye yükümlülüğünün %20' sine kadar olan kısmını, sahip olduğu "Banker's Blanket Bond" gibi koruyucu sigorta poliçelerine bağlı olarak indirebilmektedir.

Her ne kadar, Basel II, sigorta poliçelerini risk indirim faktörü olarak dikkate almakta ise de, yaşanan deneyimlerden hareketle, koruyucu sigorta poliçelerinin, sigortaya konu risk unsuru gerçekleştiğinde, riskin gerçekleşmesi için gerekli faktörlerin çoğunun ilgili bankanın kendi kusuru olduğu düşüncesinden hareketle çoğu zaman zarar tutarını tazmin etmedikleri ve buna ilişkin olarak policed yer alan munzam unsurlarla kendilerini korumaya aldıkları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Türk Bankacılık Sistemi'nde Banker's Blanket Bond gibi koruyucu sigorta poliçeleri kullanılmakta ise de, sistem ancak gerçek müşteri teminatlarını güvence olarak değerlendirmekte ve sözkonusu sigorta poliçeleri, sermaye yeterliliği analizlerinde risk indirim faktörü olmanın ötesine geçememektedir.

Operasyonel Risk-İleri Ölçüm Yaklaşımları

Bu yöntemin kullanılabilmesi, bir takım kalitatif ve kantitatif şartların sağlanmasına bağlı olup uygulamaya geçilmesi düzenleyici otoritenin onayına tabidir.

Kalitatif Şartlar:

- Üst düzey yönetimin katılımı,
- İyi işleyen bir operasyonel risk yönetimi,
- Yeterli kaynak tahsisi,
- Faaliyet kolları bazında operasyonel risk politikalarının belirlenmesi,

- Gerekli dökümantasyonun yapılması,
- Veri toplama,
- Periyodik raporlama,
- Bağımsız gözden geçirme ve Denetim otoritesi gözetimi,

olarak belirlenmiştir. Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İleri Ölçüm Yaklaşımını formüle etmemekle birlikte, kullanılacak ölçüm tekniklerinin, potansiyel tüm yıkıcı olayları kapsamaması beklenmektedir.

Kantitatif Şartlar:

- İçsel ve/veya dışsal veri kullanımı,
- 5 yıllık veri uzunluğu, 3 yıllık kayan veri penceresi,
- Faaliyet kolları bazında kayıp türleri:
 - İçsel dolandırıcılık,
 - Dışsal dolandırıcılık,
 - Çalışma güvenliği,
 - Müşteriler, ürünler ve iş uygulamaları,
 - Fiziksel varlıkların zarar görmesi,
 - İş sürekliliğinde aksamalar,
 - Ulaştırma ve süreç yönetimi,

olarak belirlenmiştir.

b. İkinci Yapısal Blok: Denetimsel Gözden Geçirme

Komite, denetim otoritesinin incelemesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir. Bu prensiplere ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

Prensip 1: Risk Profili İle İlişkili Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci ve Sermayenin Korunmasına Yönelik Strateji

Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır. Bu prensip bağlamındaki alt konu başlıkları aşağıda yer almaktadır.

1. Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yönetimin Gözetimi ve Denetimi
2. Güvenilir ve Sağlam Sermaye Değerlendirmesi
3. Risklerin Kapsamlı Olarak Değerlendirilmesi
4. İzleme ve Raporlama
5. İç Kontrol Sistemi Tarafından Kontrolden Geçirilmesi

Prensip 2: Denetim Otoritesinin İnceleme ve Değerlendirme Süreci

Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.

Denetim otoriteleri, bankanın sermaye yeterliliği, risk pozisyonu, ortaya çıkan sermaye seviyesi ve tutulan sermayenin niteliği konularındaki değerlendirmelerine ilişkin süreci düzenli olarak incelemelidir. Denetim otoriteleri, ayrıca, bankanın içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin sağlamlık ve güvenilirlik seviyesini ele almalıdır. İncelemelerin dikkati bankanın risk yönetiminin ve kontrollerinin niteliği üzerine yönelmeli ve denetim otoritesinin banka yönetimi gibi fonksiyonda bulunması ile sonuçlanmamalıdır. Düzenli aralıklarla yapılan incelemeler aşağıdaki denetim araçlarının çeşitli bileşimlerinden oluşabilir:

- Yerinde inceleme ve soruşturmalar,
- Uzaktan inceleme,
- Banka yönetimi ile görüşmeler,
- Bağımsız denetçilerin çalışmalarının değerlendirilmesi (gerekli sermaye konularına yeterince odaklananların),
- Düzenli aralıklarla yapılan raporlamalar.

Analiz yöntemlerindeki veya varsayımlarındaki hataların sonuç olarak ortaya çıkan sermaye gereksinimi üzerindeki etkisinin büyük olabilmesi, her bir bankanın içsel analizlerinin denetim otoriteleri tarafından detaylı bir şekilde gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

1. Risk Değerlendirmesinin Yeterliliğinin Gözden Geçirilmesi,
2. Sermaye Yeterliliğinin Değerlendirilmesi,
3. Kontrol Ortamının Değerlendirilmesi,
4. Asgari Standartlara Uygunluğun Denetim Otoritesince Gözden Geçirilmesi,
5. Bankaya Yönelik Tedbir Alma,

Prensip 3: Asgari Yasal Sermaye Yükümlülüğünün Sağlanması

Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır. Birinci Yapısal Blok sermaye yükümlülükleri, Birinci Yapısal Blok rejimini çevreleyen ve bankacılık kesimindeki her bankayı etkileyen belirsizlikler için bir sermaye koruması sağlayacaktır. Bankaya özgü olarak ortaya çıkan belirsizlikler İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınacaktır.

Birinci Yapısal Blok altında yer alan bu tür sermaye tamponlarının güçlü içsel sistemlere ve kontrollere, iyi bir şekilde çeşitlendirilmiş risk profiline ve Birinci Yapısal Blok rejimi tarafından yeterince kapsanan bir iş profiline sahip bir bankaya makul düzeyde güvence sağlayacağı ve Birinci Yapısal Bloktaki sermaye yükümlülüğüne eşit düzeyde sermaye ile faaliyette bulunan bir bankanın Birinci Yapısal Bloкта ifadesini bulan sağlamlık için gerekli asgari hedeflere ulaşacağı beklenmektedir.

Diğer taraftan, denetim otoriteleri sorumlu oldukları piyasaların belli başlı özelliklerinin yeterince kapsanıp kapsanmadığını göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaklardır. Denetim otoriteleri, bankaları Birinci Yapısal Blok standartlarının üzerinde ve ötesinde bir koruma sağlayan ilave sermaye ile faaliyette bulunmalarını isteyecek veya teşvik edecektir. Denetim otoritelerinin, her bir bankanın yeterli

düzyeyde sermaye ile faaliyette bulunmasını sağlamak amacıyla kullanabilecekleri birçok araç bulunmaktadır. Denetim otoritesi, diğer yöntemlerin yanında, bankanın sermayelendirilme düzeyinin tanımlanması amacıyla tetik ve hedef rasyolar belirlenmesi ya da asgari düzeyin üzerinde sermaye sınıflarının tanımlanması (iyi sermayelendirilmiş, yeterli düzeyde sermayelendirilmiş gibi) gibi yöntemler benimseyebilir.

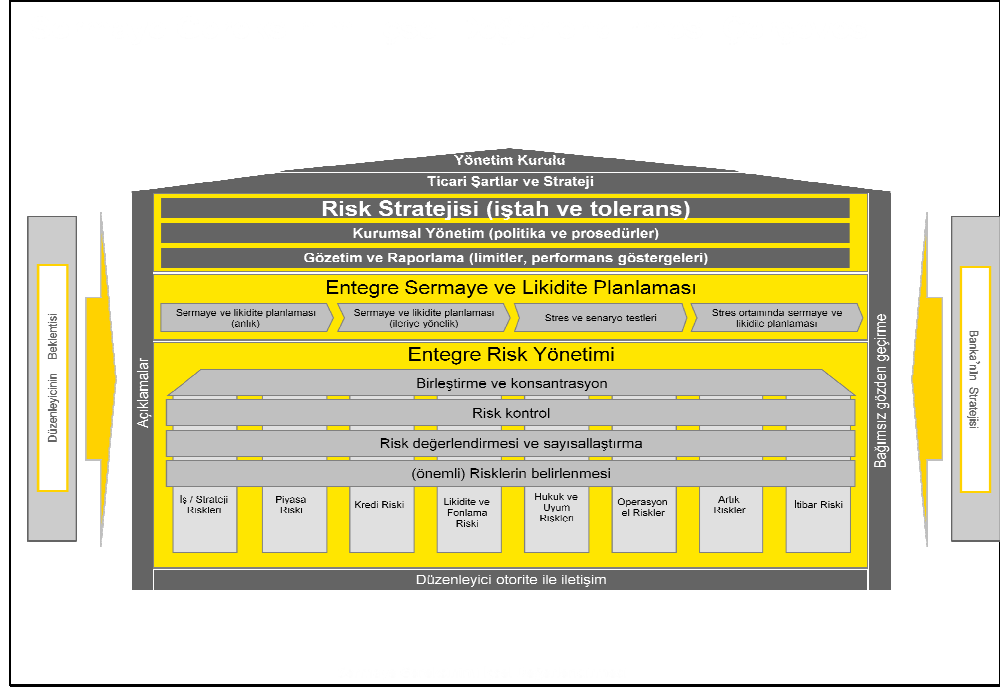
Prensip 4: Erken Müdahale İmkânı ve Düzeltici Tedbirlerin Uygulanması

Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

Denetim otoriteleri, bankanın yukarıda ana hatlarına yer verilen prensiplerin içerisinde yer alan yükümlülükleri yerine getiremediğine ilişkin bir kaygı taşımaları halinde alınacak tedbirler konusunda bir dizi seçeneği göz önünde bulundurmalıdır. Bu tedbirler, bankanın izleme yoğunluğunun artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterliliğini eski haline getirme (restore etme) planı hazırlamasını ve uygulamasını talep etme ve bankadan acilen sermaye artırımına gitmesini isteme gibi tedbirleri kapsayabilmektedir. Denetim otoriteleri, bankanın içinde bulunduğu kendi koşullarına ve faaliyet ortamının koşullarına en uygun araçları kullanma yetkisine sahip olmalıdır.

Yukarıda belirtilen hususlar Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci- İSEDES” ve bunun denetlenmesi sürecini içeren “İçsel Değerlendirme Süreci- İDES) olarak formüle edilmiş ve tüm bankalardan kendi “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreçleri’ni oluşturmaları ve bunu rapora bağlamaları istenmiştir. Bahiskonusu İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci’ne ilişkin çerçeve yapının aşağıda yer verilen şekilde belirtildiği biçimde oluşturulması bankalardan beklenmektedir.

Şekil 1: İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Çerçevesi

Kaynak: Ernst & Young İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (ICAAP) Sunumu, s.7, 21.03.2013, İstanbul.

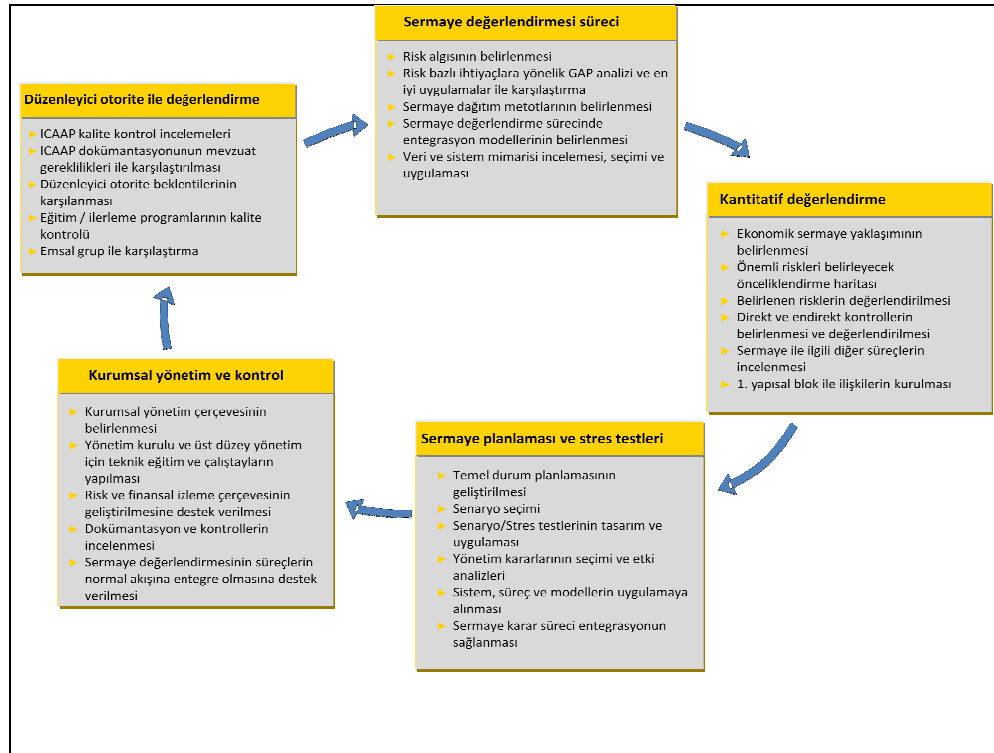
Bankalar, zaten bütçeleme, stratejik planlama faaliyetleri kapsamında, maruz kalınan riskleri dikkate alarak belli bir sermaye seviyesi hedefi tespit etmektedirler. 2. Yapısal Blok'un uygulamaya girmesiyle birlikte bankalar, faaliyetleri sırasında maruz kaldıkları önemli riskleri tespit eden, izleyen, ölçen ve sözkonusu riskler karşısında uygun sermaye seviyesini belirleyen sistemler kurmak zorundadırlar.

Yukarıda yer verilen Şekil'den de görüleceği üzere, İSEDES sürecinin öncelikle, incelemeye konu bankanın tüm önemli risklerini kapsamı, bunların sayısalştırılması ve kontrol adımlarının belirlenmesi, birleştirilebilen risklerin birleştirilerek bütünlük bir risk yönetim yapısı ortaya konulması gerekmektedir. Daha sonraki aşamada ise, bankanın entegre sermaye ve likidite planlamasının yapılması, buna yönelik olarak anlık ve ileriye yönelik planlamaların yapılması, sözkonusu planların stres ve senaryo testleri ile geçerliliğinin ve güvenilirliğinin test edilmesi, daha sonra ise belirlenen stres senaryolarına uygun ileriye dönük likidite ve sermaye yeterliliği planlamasının yapılması gerekmektedir.

Açıklanan analizlerin yapılmasının akabinde, ilgili bankanın risk iştahının ve buna uygun risk limitlerinin belirlenmesi, raporlama standartlarının oluşturulması ve bunun bankanın kurumsal yönetim yapısına ve stratejisine uygun bir şekilde getirilmesi beklenmektedir. Nihai aşamada ise, konuya banka yönetim kurulu da dahil olmakta ve yapılan tüm çalışmaları ve raporlama süreçlerini onaylama ve uygulama yetkisi tamamen yönetim kuruluna ait bulunmaktadır. Belirtilen süreçlerin tüm aşamalarında düzenleme otoritesi ile iletişim ve koordinasyon büyük bir önem arz etmekte olup bankanın stratejileri ile düzenleyici otoritenin beklentilerinin belli bir noktada buluşması, uygulamanın kritik başarı faktörlerinden birisi olmaktadır.

İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci'nde bir banka için izlenecek yolun aşamaları aşağıdaki şekilde olmalıdır.

Şekil 2: İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci'nin Aşamaları

Kaynak: Ernst & Young İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (ICAAP) Sunumu, s.8, 21.03.2013, İstanbul.

Yukarıda yer alan şekilden de görüleceği üzere, İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci'nin birinci aşamasında, başlangıç değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu kapsamda, bankanın risk algısının belirlenmesi, risk bazlı

ihtiyaçlara yönelik GAP analizi ve en iyi uygulamalar ile karşılaştırmanın yapılması, sermaye dağıtım metotlarının belirlenmesi, sermaye değerlendirme sürecinde entegrasyon modellerinin belirlenmesi, veri ve sistem mimarisi incelemesi, seçimi ve uygulamasının yapılması gerekmektedir. Bu aşamada bankalardan beklenen; içsel sermaye değerlendirme süreçlerini ve riski yönetme kabiliyetlerini geliştirmeleri, sermaye hedeflerini belirleyebilmeleri ve asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye bulundurmalarıdır. Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.

İkinci aşama, kantitatif değerlendirmenin yapılması aşamasıdır. Burada, bankanın ekonomik sermaye yaklaşımının belirlenmesi, önemli riskleri belirleyecek nceliklendirme haritasının oluşturulması, belirlenen önemli risklerin değerlendirilmesi, direkt ve dolaylı kontrol noktalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi, sermaye ile ilgili diğer süreçlerin incelenmesi ve birinci yapısal blok ile ilişkilerin kurulması gerekmektedir.

Sermaye planlaması ve stres testleri aşamasında, temel durum planlamasının geliştirilmesi senaryo seçimi, senaryo ve stres testlerinin tasarımı ve uygulaması, yönetim kararlarının seçimi ve etki analizleri, sistem, süreç ve modellerin uygulamaya alınması, sermaye karar süreci entegrasyonun sağlanması tamamlanmalıdır.

Kurumsal yönetim ve kontrol süreci aşamasında ise, bankanın urumsal yönetim çerçevesinin belirlenmesi, yönetim kurulu ve üst düzey yönetim için teknik eğitim ve çalıştayların yapılması, risk ve finansal izleme çerçevesinin geliştirilmesine destek verilmesi dökümantasyon ve kontrollerin incelenmesi, sermaye değerlendirmesinin süreçlerin normal akışına entegre olmasına destek verilmesi çalışmaları sonuçlandırılmalıdır.

Son aşama olan düzenleme otoritesi ile değerlendirme aşamasında (İDES-SREP) ise İSEDES (ICAAP) kalite kontrol incelemeleri, İSEDES dokümantasyonunun mevzuat gereklilikleri ile karşılaştırılması, düzenleyici otorite beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesi, eğitim / ilerleme programlarının kalite kontrolü ve emsal bankalar grubu ile karşılaştırma yapma aşamalarıdır.

İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (İSEDES) özünde, sermaye yeterliliği çalışmasının “kuruma özgüleştirilmesi” olarak da değerlendirilebilir²⁴. Burada amaçlanan husus, sermaye yeterliliği kurallarının her bankaya aynı şekilde uygulanmasının dışına çıkıp o bankaya özel risk faktörlerinin de dikkate alınarak sermaye yeterliliğinin tekrar hesaplanarak değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Yasal sermaye yeterliliği kuralları, tüm bankalar için standart bir süreç öngörmekte iken, İSEDES sermaye yeterliliği konusunu banka bazında üzerinde düşünülecek ve yoruma açık bir konu haline getirmektedir.

Yeni Basel Uzlaşısı’nda, Denetimsel Gözden Geçirme kapsamında, yukarıda belirtilen prensipler dışında, bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riski, kredi riski ve buna ilişkin stres testleri, temerrüt tanımı, artık risk, kredi yoğunlaşması riski, operasyonel risk, denetim otoritesinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği, sınır ötesi iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi, menkul kıymetleştirme hakkında kapsamlı tanımlar yapılmış ve konu analitik bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

c.Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Uzlaşımın bu bölümünde, ağırlıklı olarak, kamuoyunun bilgilendirilmesi, kamuoyuna açıklanacak bilgiler, şeffaflık, kurumsal yönetime ilişkin hükümler, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, konuları mercek altına alınmıştır. Buna göre, bankaların açıklamaları, üst düzey yönetim ve yönetim kurulunun bankanın risklerini değerlendirme ve yönetme tarzlarıyla tutarlı olmalıdır. Muhasebe açıklamaları uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına uygun olmalı, yapılacak açıklamaların bankaların faaliyetlerini tümüyle yansıtması gerekmektedir. Ayrıca, kamuya yapılacak açıklamalar, risk yönetimi bakış açısı ile uyumlu olmalıdır. Bankaların kamuya açıklamaya ilişkin politikaları bulunmalıdır ve kamuya açıklama süreci iç kontrole tabi tutulmalıdır.

Kamuya açıklanacak bilgilerin asgari bazda; sermaye bileşenlerine ve sermaye yeterliliği bileşenlerine, bankanın risk profili bağlamında, banka ve ortakları hakkında genel kalitatif bilgiler, kredi riski, portföyler, kredi riski profili, kredi riski

²⁴ KPMG Türkiye, Basel II Kapsamında Sermaye Yeterliliğinin İçsel Olarak Değerlendirilmesi (ICAAP) <http://www.kpmg.com/TR/tr/sectorler/Finansal-hizmetler/Documents/Basel-II-Kapsaminda-Sermaye.pdf>

azaltım teknikleri, menkul kıymetleştirme, piyasa riski, operasyonel risk, hisse senedi yatırımları, faiz oranı riski gibi temel bilgilere yer verilmelidir.

Uluslararası muhasebe standartları gereğince, önemlilik kriterinin açık ve şeffaf bir şekilde ortaya konulması ve ne şekilde tanımlandığının bütün ilgili taraflarca anlaşılması gerekmektedir. Bildirim sıklığının net bir şekilde ortaya konulması, temelde üç aylık bazda açıklamalar yapılması esas olmakla birlikte, aylık ve yıllık bazda hangi bilgilerin açıklanacağı da düzenlenmelidir.

Gerektiği durumlarda, bankaya ait özel ve gizli bilgilerin açıklanmasının bankanın kurumsal kimliğine veya müşterilerine zarar vermesi gündeme geldiği takdirde, bu bilgilerin açıklanmasından sarfınazar edilebilecektir. Ancak, Uzlaşma'da bu istisna çok kısıtlı durumlarda kullanılması gereken bir durum olarak tanımlanmıştır.

4. Türkiye'de Basel II'ye Geçiş Süreci

Türkiye'de, Basel II'ye geçiş hazırlıkları öncesinde Şubat 2001'de yapılan bir yönetmelik değişikliği ile Piyasa Riskine Maruz Tutar (PRMT) Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu'nun paydasına ilave edilmiş bulunmaktadır. Buna ilave olarak, 01.07.2007 tarihi itibariyle, Operasyonel Riske Maruz Tutar (OPRMT) de rasyonun paydasına ilave edilmiştir.

BDDK, Basel II'ye geçiş hazırlıkları kapsamında 30.05.2005 tarihinde "Basel II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası" nı yayımlamıştır²⁵. Bu Yol haritasına göre, Basel II'ye geçiş süreci Mayıs 2005 itibariyle başlamakta ve Ocak 2009 itibariyle de sona ermektedir. Ancak, Yol Haritası'na uyumda, gerek Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan Mortgage Subprime Krizi ve gerekse de Avrupa ülkelerinde yaşanan AB Borç Krizi nedeniyle bazı aksamalar meydana gelmiş ve Türkiye'de Basel II'ye geçiş süreci belli aralıklarda askıya alınmıştır.

Buna ilave olarak, 01.11.2006 tarihi itibariyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu aldığı bir karar ile Sermaye Yeterliliği'nde hedef rasyo uygulamasına

²⁵ BDDK, "Basel II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası Taslağı, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125830052005_sunum.pdf (30.05.2005), Ankara, 2005.

geçmiştir. Bu kapsamda, tüm Dünya’da %8 olarak uygulanan Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu, Türkiye’de faaliyette bulunan tüm bankalar için %12 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Burada, BDDK, asgari oran olan %8 ile hedef rasyo olan %12 oranı arasındaki %4’lük farkın bir sermaye tamponu olarak değerlendirildiğini açıklamıştır²⁶.

BDDK tarafından, Aralık 2004 tarihinde Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) ile Temmuz 2007 tarihinde Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) ve nihayet Mart 2011 tarihinde Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporları yayımlanmıştır. Diğer taraftan, 25.04.2007 tarihinden itibaren BDDK düzenli olarak Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporları’nı kamuoyu ile paylaşmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren, bankalara gönderilen ilerleme anketleri ile bankaların Basel II’ye uyum düzeyleri ölçülmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun 24.02.2011 tarihli kararı uyarınca, Basel II/CRD’ye paralel olan yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyumun sağlanması için 01.07.2011 – 31.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür. Söz konusu geçiş süreci paralel geçiş olarak planlanmış olup belirtilen tarih aralığında Türkiye’deki tüm bankalar hem Basel I hükümlerine ve hem de Basel II hükümlerine uygun şekilde resmi raporlamalarını yapacakları duyurulmuştur. 01.07.2012 tarihinden itibaren ise belirlenen ulusal tercih alanları doğrultusunda Basel II düzenlemeleri tam olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan, BDDK, İkinci Yapısal Blok kapsamında, 2013 yılında, önce dar kapsamlı olarak daha sonra ise daha geniş kapsamlı bir pilot çalışma yürütmüştür. Söz konusu çalışmalar sonucunda, BDDK, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların, 2013 yılının sonuna kadar, İkinci Yapısal Blok kapsamında İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (İSEDES)’ ne ilişkin alt yapı çalışmalarını tamamlamış

²⁶Bilgin Tevfik, “6. Active Academy Uluslararası Finans Zirvesi Konuşma Metni” http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/sunumlar/5628active_academy_6.pdf , (26.11.2012), İstanbul, 2006, ss.1-6.

olmaları gerektiğini, duyurmuştur. Bu kapsamda, 2014 yılında BDDK tarafından İçsel Değerlendirme Süreci (İDES)'nin başlatılacağı açıklanmıştır.

5.Küresel Finans Krizi Ertesinde Yeni Bir Uluslararası Finansal Mimari Arayışı

Dünya'nın 1998 yılından beri tartışageldiği Basel II düzenlemeleri ile bu düzenlemelere geçiş takvimine ilişkin değerlendirmeler devam ederken, 2008 yılında ortaya çıkan küresel finans krizi, finansal düzenlemelere yeni bir bakış açısı getirmenin zorunlu olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage ve menkul kıymetleştirme işlemlerinden kaynaklanan kriz, daha sonra tüm Dünya'ya yayılmış ve özellikle gelişmiş ülkeleri etkisi altına almıştır. Gelişmiş ülkeler tarafından düzenli aralıklarla yapılan G-20 toplantılarında, bu konuda tartışma gündemine alınmıştır. G-20 üyesi ülkeler, Bretton Woods'dan beri ilk kez yeni bir küresel finansal mimari gereksinimini tartışmaya açmışlardır.

Burada, yeni bir finansal mimari arayışına gidilmesinin temel nedenleri arasında, Dünya'nın 1944-1945 yıllarında Bretton Woods toplantıları ertesinde şekillenen eski finansal mimarisinin artık günümüz ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş olması, bu kapsamda, IMF, Dünya Bankası, OECD, BIS gibi kurumların rollerinin ve sorumluluklarının yeniden belirlenmesi ve tartışılması zorunluluğu, Basel II düzenlemelerinin tamamen risk odaklı olması ve bankaların risklerini sınırlandırmada etkin ve yeterli bir rol üstlenememesi, bankaya özgü ve özel olmaktan ziyade genel kurallar bütünü olması, herkese uygun ölçü kuralı getirmesi vb. olarak sayılabilir.

Diğer taraftan, hükümetlerin, merkez bankalarının ve düzenleyici otoritelerin finansal sistemin güven ve istikrarını sağlama hedefine yönelik olarak çalışmalarına karşılık bankaların kâr güdüsü ile çalışmaları hatta banka yöneticilerinin prim-ikramiye beklentisi içerisinde çalışmaları hükümetler ile bankalar arasında kesin bir çizgi ile ayrılan bir menfaat çatışması doğurmuştur. Tezin ilgili bölümlerinde açıklandığı üzere, hatta zaman zaman aynı ülkenin düzenleyici otoriteleri ile merkez bankaları arasında bile menfaat çatışması doğabilmektedir. Sözgelimi düzenleyici otoriteler bankaların mali bünyelerinin direncini ve gücünü artırabilmek için riskleri

sınırlandırmak isterken, merkez bankaları yürüttükleri genişletici para politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak için bankaları çok çeşitli müşteri gruplarına kredi vermeleri yönünde teşvik politikaları yürütüyor olabilirler. Bu durum, kamunun kendi arasında da bir menfaat çatışmasının olabileceğine dair güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Yukarıda yer verilen bu konular, G-20 toplantılarında da gündeme getirilmiş ve Dünya'nın yeni finansal mimarisinin oluşturulması sürecinde tartışma kapsamına dahil edilmiştir. Kasım 2008'de Washington'da, Nisan 2009'da Londra'da, Eylül 2009'da Pittsburgh'da, Ocak 2010'da Toronto'da, Kasım 2010'da Seul'de, Kasım 2011'de Cannes'da, Haziran 2012'de Los Cabos'da, Eylül 2013'de Saint Petersburg'da yapılan G-20 Ülkeleri Liderler Zirveleri'nde konu en geniş şekliyle tartışılmıştır. Sözkonusu toplantılarda yeni finansal mimari ile ilgili olarak tartışılan konular aşağıda özetlenmektedir.

Kasım 2008 G-20 Washington Zirvesi

İlk zirve, küresel finans krizinin açık etkilerinin tüm dünyada, özellikle ABD başta olmak üzere sanayileşmiş ülkelerde, net bir şekilde görülmeye başlanan bir aşamada, 14-15 Kasım 2008 tarihinde Washington'da yapılmıştır. Bu zirvede Dünya'nın yeni bir finansal mimariye kavuşturulması gerektiği, ciddi reform beklentilerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Sözkonusu toplantıda görüşülen hususlar aşağıda özetlenmektedir²⁷.

- Küresel ekonomiyi desteklemek ve finansal piyasaları istikrara kavuşturmak için ülkeler acil ve istisnai önlemler almaktalar ve almaya devam etmelidirler. Bu krizin tekrar yaşanmaması için Dünya'nın finansal mimarisinde reform yapılması gerekir.
- Güçlü küresel büyüme, artan sermaye hareketleri ve uzun süreli istikrarı sağlama amacı piyasa katılımcılarının riskleri yeterince ölçmeden ve yüksek getirili alanlara yönelmeleri dolayısıyla başarısızlığa uğramıştır.

²⁷ G20, **Declaration of Washington Summit on Financial Markets and the World Economy**, <http://www.g20.org/documents/#p8> (11.09.2013).

- Ekonominin canlandırılması için bugüne değin sürdürülen finansal kurumların sermayelerinin güçlendirilmesi, tasarruf ve mevduatların korunması, düzenleme eksikliklerinin giderilmesi konularında adımlar atılmış olmakla birlikte henüz yeterli bir seviyeye gelinememiştir.
- Mali sürdürülebilirlik için elverişli bir politika çerçevesi içerisinde etkin mali tedbirler paketi oluşturulmalıdır.
- Gelişmekte olan ve ekonomileri likidite ve program desteği de dahil olmak üzere mevcut zor mali koşullarda olan ülkelerin finansman kaynaklarına erişebilmesi için, Uluslararası Para Fonu (IMF)'na yeni ve önemli bir rol verilerek gerekli araçlar sağlanmalıdır.
- Dünya Bankası ve diğer çok taraflı kalkınma bankalarının yeterli kaynaklara ve esnekliğe sahip olduklarından emin olunmalıdır.
- Gelecekteki krizleri önlemek amacıyla finansal piyasalarda ve düzenleyici rejimleri güçlendirecek reformları uygulanmalıdır. Düzenlemeler, piyasa istikrarsızlıklarına karşı ilk ve en önemli savunma hattını oluşturmaktadır. Bu ulusal düzenleyicilerin sorumluluğundadır .
- Mali piyasalardaki küresel kapsamı olan , bu nedenle , düzenleyicileri arasında uluslararası işbirliği yoğun ve gerektiğinde , uluslararası standartların güçlendirilmesi , ve tutarlı bir şekilde uygulanması uluslararası finansal istikrarı etkileyen olumsuz sınır ötesi , bölgesel ve küresel gelişmelere karşı korumak için gereklidir.
- Düzenleyicilerin faaliyetleri, piyasaların desteklenmesi, piyasa disiplini , düzenleyici arbitraj ve destek rekabet , dinamizm ve pazarda yenilik dahil olmak üzere yapılandırılmalıdır. Finansal kuruluşlarda kendi sorumluluğunu taşımaları ve kayıpları tanıma ve şeffaflığın iyileştirilmesi, yönetim ve risk yönetimi uygulamalarını güçlendirmekte dahil olmak üzere yeni tedbirler almak gereklidir.

Yukarıda belirtilen prensipler dahilinde, uluslararası finansal sistemde aşağıda belirtilen reformların yapılması kararlaştırılmıştır:

- Şeffaflık ve muhasebenin güçlendirilmesi,
- Sağduyulu düzenleme geliştirilmesi,

- Uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi,
- Uluslararası finans kuruluşlarının reforma tabi tutulması,
- Döngüsellüğün azaltılmasına yönelik düzenleyici politikalar geliştirilmesi,
- Özellikle stres zamanlarında karmaşık menkul kıymetler için , küresel muhasebe standartlarının gözden geçirilmesi,
- Kredi türevleri piyasalarının esneklik ve şeffaflıklarının güçlendirilmesi ve sistemik risklerin azaltılması , tezgahüstü piyasaların altyapısının geliştirilmesi,
- Sistemik öneme sahip kuruluşların kapsamı tanımlanması ve uygun düzenleme veya denetim standartlarının belirlenmesi,

Washington Zirvesi'nde alınan kararların bir önemli tarafı da, bundan sonra gerçekleştirilen diğer yedi zirvede, ilk zirvede alınan kararların gereğinin yapıp yapılmadığının sorgulanması ve her defasında bu kararların üzerinden geçilmesidir.

Nisan 2009 G-20 Londra Zirvesi

02 Nisan 2009 tarihinde ise G-20 Zirvesi Londra'da toplanmış, bu toplantıda küresel büyümenin ve kredi mekanizmasının tekrar canlandırılması ile küresel finansal sistemin güçlendirilmesi konuları ön plana çıkmıştır. Bu toplantı sonucunda yayımlanan bildiri; finansal denetim ve düzenlemenin güçlendirilmesi gereği ve bunun bileşenleri açıkça belirtilmiştir.

Sözkonusu bildiri yeralan finansal reformlar ilgili maddeler aşağıda özetlenmiştir²⁸.

- Finans sektöründeki, düzenlemeler ve denetlemelerdeki büyük başarısızlık krizin temel nedenini oluşturmaktadır. Finansal sistemde güveni yeniden inşa edene kadar güven geri dönmeyecektir. Sürdürülebilir küresel büyümeyi desteklemek ve iş dünyası ile bireylerin ihtiyaçlarına hizmet edebilmek için gelecekte finans sektörünün daha güçlü ve daha tutarlı bir düzenleyici ve denetleyici çerçeve oluşturmak için harekete geçilmelidir.

²⁸ G20, **The G20 London Summit Leaders' Declaration**, <http://www.g20.org/load/780987058> (11.09.2013).

- Yurtiçi düzenleyici sistemlerin güçlü olmasını sağlamak hedefi yanında birde küresel finansal sistemin güçlü olmasını sağlamak için ülkeler arasında sistematik işbirliği ve uluslararası kabul görmüş yüksek standartlar oluşturmak gerekmektedir.
- Güçlendirilmiş düzenleme ve denetimi , dürüstlük ve şeffaflığı teşvik gerekmektedir. Finansal sistem üzerinde, riski yüksek uygunsuz finansman kaynaklarına bağımlılığı azaltmak, aşırı risk alma faaliyetlerinden vazgeçmek gerekmektedir.
- Finansal İstikrar Forumu (FSF) yerine onun halefi olarak Finansal İstikrar Kurulu (FSB) 'nin makroekonomik ve finansal risklerin erken teşhis edilerek uyarı mekanizmalarının çalıştırılması ve çözüm süreci için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Tüm sistemik öneme sahip finansal kuruluşlar , araç ve piyasalara düzenleme ve gözetimin kapsamını genişletmek için sistemik olarak önemli olan hedge fonlarda bu kapsama alınmıştır.
- Gelecekte düzenlemeler aşırı kaldıraçlı işlemleri önlemek ve ekonominin yükselme dönemlerinde oluşturulacak kaynakların tampon olarak kullanılmasını sağlayacak önlemler alınması gerekmektedir.
- Muhasebe standartlarının yeniden belirlenmesi ve değerlendirme ve karşılık ayırma işlemleri için yeni standartlar oluşturulması gerekmektedir.
- Kredi derecelendirme kuruluşlarının faaliyetleri gözden geçirilmelidir. Kabul edilemeyecek menfaat çatışmalarının önlenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Eylül 2009 G-20 Pittsburgh Zirvesi

24 – 25 Eylül 2009 tarihlerinde, Pittsburg’da yapılan G-20 toplantısında 2008 yılında başlayan krizin etkileri tartışılmış ve krizin ortaya çıkardığı eksiklikleri gidermek amacıyla Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleri yeni bir gündem

maddesi olarak ortaya atılmıştır. Sözkonusu Zirve sonrasında yayımlanan Liderler Bildirgesi'nde yer alan finansal mimari ile ilgili konular aşağıda özetlenmektedir²⁹.

- Küresel krizin yaraları sarılmaya devam edilmektedir. Her ne kadar kurtarma ve iyileştirme çalışmaları devam etmekte ise de henüz uluslararası kuruluşlar ve ülkeler yeterli mesafe katedememişlerdir. Güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyüme için ortak hedeflerin belirlenerek ortak hareket edilmesi gerekmektedir.
- Bankalar ve diğer finansal kuruluşların aşırı risk almaları ve pervasız davranışları ile kriz derinleşmiştir. Bundan böyle buna izin verilmeyecektir.
- Tezgahüstü piyasaları geliştirmek ve büyük küresel şirketler için daha güçlü araçlar oluşturmak için ve aşırı risk almanın önlenmesi amacıyla güçlü uluslararası tazminat standartları uygulamak ve sermaye standartlarını yükseltmek için birlikte hareket etme imkanlarının genişletilmesi gerekmektedir.
- Uluslararası Para Fonu (IMF) kotaları, gözden geçirilmeli ve aşırı temsil edilen ülkelere alınan bir kısım imkanlar az temsil edilen ülkelere aktararak yeniden belirlenmelidir. Benzer gözden geçirme işlemleri Dünya Bankası imkanları içinde yapılmalıdır.

Ocak 2010 G-20 Toronto Zirvesi

Kanada'nın Toronto şehrinde 26-27 Ocak 2010 tarihinde yapılmıştır. Toplantı sonrasında açıklanan Liderler Bildirgesi, önceki Zirveler'de alınan kararlar ile paralellik arz etmektedir. Bir anlamda, mevcut durumun onaylanması ve yapılanların sıkı takibi gerektiği yönünde hükümler taşımaktadır. Sözkonusu Liderler Bildirgesi'nde yer alan hususlar aşağıda özetlenmiştir³⁰.

²⁹ G20, **The G20 Pittsburgh Summit Leaders' Declaration**, <http://www.g20.org/load/780988012>, (11.09.2013).

³⁰ G20, **The G20 Toronto Summit Leaders' Declaration**, <http://www.g20.org/load/780988308>, (11.09.2013).

- Bundan önceki Zirvelerde alınan kararlar ve bunların uygulanmasında başarı sağlanmıştır. Finansal sistemin istikrarını ve dayanıklılığını artırmak yönünde güçlü adımlar atılmaktadır. Uluslararası finansal kuruluşların bu konuya eğilmeleri sağlanmış ve kaynakları ile esneklikleri ciddi oranda artırılmıştır. Ancak, henüz başarıya ulaşılamamıştır. Bu nedenle reform çalışmaları aynı hızla devam ettirilmeli ve kesintiye uğratılmamalıdır.
- Sistemik riskin sınırlandırılması, güçlü ve istikrarlı ekonomik büyümeyi desteklerken ahlaki tehlikeyi azaltacaktır. Yeni standartlara geçiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde reformların kümülatif makroekonomik etkisini artıracaktır.
- Finansal Sistem Reformunun gündemi dört ana sütun üzerine oturtulmuştur:
 - Güçlü Düzenleyici Çerçeve: Bankaların sermaye yeterliliği ve likiditeleri için Basel Komitesi önemli reformlar yapmak üzere çalışmalarına başlamıştır. Reformların sonucunda, banka sermayeleri artmış ve finansal kırılganlıklara karşı güçlü bir duruş sergileyebilecektir. Uluslararası düzeyde tutarlı ve ayrımcı olmayan bir şekilde hedge fonları , kredi derecelendirme kuruluşları ve tezgahüstü (OTC) türevlerinin şeffaflık ve düzenleyici gözetim geliştirmek için güçlü tedbirlerin uygulanması için çalışmalar başlatılmıştır.
 - Etkin Denetim: Denetimin güçlendirilmesi ve bunun için FSB ve BCBS tarafından uluslararası standartlar geliştirilmesi sağlanmalıdır. Basel Komitesi'nin Basel II'nin İkinci Blok'u olan denetimsel gözden tam olarak uygulanması sağlanmalıdır.
 - Etkin Çözünürlük Araçları Kullanılması: Finansal krizleri zamanında ve etkin olarak çözebilmek için iyi bir sistem tasarlamak ve uygun çözünürlük araçları kullanmak gerekmektedir. Ahlaki tehlike risklerini azaltmak için etkin politika tedbirleri geliştirilmelidir.
 - Şeffaf ve Eşit Uluslararası Değerlendirme: IMF / Dünya Bankası Mali Sektör Değerlendirme Programı (FSAP) ve FSB ile sağlam ve şeffaf ve eşit destek bağlılığı güçlendirmiştir. Vergi cennetleri, kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadele ve ihtiyati standartlara bağlılık ile ilgili olarak kapsamlı tutarlı ve şeffaf değerlendirmesine

dayalı olmayan yargısal değerlendirmeler yapılmayacaktır. Bunlarla etkin bir şekilde mücadele edilmesinin yolları araştırılacaktır.

Kasım 2010 G-20 Seul Zirvesi

G-20 Liderler Zirvesi'nin beşincisi Güney Kore'nin başkenti Seul'de 11-12 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede de önceki zirvelerde alınan kararlar yinelenmiş ve bunların üzerine kararlılıkla gidileceği belirtilmesine rağmen, gerek 2008 krizinin etkilerinin azalmaya başlamış olması ve gerekse de yapılan düzenlemelerin hükümetler ve finansal piyasalar için "acı reçete" niteliğinde bulunması nedeniyle ülkelerin kararlılıklarında bir takım esnemeler görülmeye başlanmış ve önemli konularda görüş ayrılıkları oluşmaya başlamıştır. Sözkonusu Zirve sonucunda yayımlanan Liderler Bildirgesi'nde yer alan hususlar aşağıda özetlenmektedir³¹.

- Mali sistemde, etkin düzenlemeler yapmaya devam edilmelidir. Bankaların sermaye standartları ve likidite yeterliliği vb. benzer finansal düzenleyici çerçeve gözden geçirilerek geliştirilmelidir.
- Sistemik öneme haiz finansal kuruluşlar (SIFI's) düzenleme ve denetleme kapsamına alınmalıdır.
- Yapısal reform çalışmaları ödün verilmeksizin gerçekleştirilmeye devam edilmelidir. Bu konuda üye ülkelere geçiş için bir yol haritası hazırlanmalı ve bir geçiş süresi verilmelidir.
- Finansal Sektör Değerlendirme Programı'nın, hedge fonların, tezgahüstü piyasaların ve kredi derecelendirme kuruluşlarının güçlü bir şekilde düzenlenmesinin, Dünya genelinde ortak bir muhasebe standardının, ülkeler arasındaki düzenleme farklılıklarının, eşgüdümünün ve işbirliğinin önemi unutulmamalıdır.

³¹ G20, The G20 Seoul Summit Leaders' Declaration, <http://www.g20.org/load/780988141> , (11.09.2013).

Kasım 2011 Cannes G-20 Zirvesi

G-20 Liderler Zirvesi'nin beşincisi, Fransa'nın Cannes kentinde 03-04 Kasım 2011 tarihinde toplanmıştır. Zirvenin toplandığı dönemlerde, Avrupa Birliği Borç Krizi en kritik dönemlerini yaşamaktaydı. Özellikle, PIIGS ülkelerinin (Portekiz, İtalya, İrlanda, Yunanistan ve İspanya) borç geri ödemelerinde sorunlar yaşamaları, Avrupa'da işsizliğin artması ve belirtilen ülkelerde sosyal olayların meydana geldiği olumsuz koşullar altında Zirve gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu Zirve ertesinde yayımlanan Liderler Bildirgesi'nde özetle aşağıdaki hususlara yer verilmiştir³².

- Küresel toparlanma sürecinde finansal piyasalarda gerilim artmış, işsizlik had safhaya ulaşmıştır. Döviz kuru oynaklığı büyüme ve finansal istikrar için büyük bir risk oluşturmaktadır.
- IMF'nin özel çekme hakkı sunan SDR'sinin kompozisyonu gözden geçirilmeli ve yeni bir uluslararası rezerv para olması yönünde çalışmalar başlatılmalıdır.
- Daha yapısal bir yaklaşım için bir katkı olarak, ulusal hükümetler , merkez bankaları , bölgesel mali düzenlemeler ve uluslararası finans kurumları, her biri kendi görev ve sorumluluk alanı içerisinde uygun bir rol oynayacaktır.
- Euro Bölgesi için etkin ve yeterli bir önlemler paketi oluşturulmalıdır. Bu konuda uluslararası finansal kuruluşlar tam yetkili olarak desteklerini esirgememelidir.
- Mali ve ekonomik şoklara karşı bankaların dayanıklılığını artırmak için kararlı olunmalıdır. Basel II ve Basel III Sermaye ve Likidite standartları değerlendirilerek risk bazlı bir çerçeve oluşturulmalıdır. Bu süreç, 2013 yılında başlatılmalı ve 01.01.2019 tarihinde tüm hükümleri ile yürürlüğe sokulmalıdır.
- Tezgahüstü türev piyasaları yeniden düzenlenmeli ve sıkı denetim standartları geliştirilmelidir. Kredi derecelendirme kuruluşlarına olan bağımlılık ortadan

³²G20, The G20 Cannes Summit Final Declaration, Building our Common Future, Renewed Collective Action for the Benefit of All, <http://www.g20.org/load/780986775> , (11.09.2013).

kaldırılmalı ve derecelendirme hizmeti alan kuruluş ile derecelendirme kuruluşu arasındaki menfaat ilişkisi ortadan kaldırılmalıdır.

- “Batmak için fazla büyük” finansal kuruluşların aşırı risk almalarının önüne geçilmeli, finansal firmaların tasfiye maliyetleri olmamalıdır.
- Finansal sektördeki denetim ve gözetim boşlukları oluşmasına izin verilmemeli, yaşanmakta olan krizin ana nedenlerinden birisi olan banka benzeri faaliyetler yani gölge bankacılık sistemi yeterince düzenlenmelidir.

Haziran 2012 Los Cabos G-20 Zirvesi

G-20 Liderler Zirvesi Meksika'nın Los Cabos şehrinde 18 ve 19 Haziran 2012 tarihinde toplanmıştır. Bu zirvede de, önceki zirvelerde konu edilen hususlar, önceki zirvelerdekine benzer hükümler içermektedir. Sözkonusu toplantı sonucunda Zirve'ye yönelik olarak hazırlanan Liderler Bildirgesi'nde yer alan hususlar aşağıda özetlenmiştir³³.

- G-20 Euro Bölgesi ülkeleri finansal istikrar ve sürdürülebilirliğin sağlanması için adımlar atmaya devam etmelidirler. Özellikle Yunanistan'a destek konusunda somut ve net adımlar atılmalıdır.
- Tezgahüstü türev ürünlerin düzenlenmesi çalışmalarına ve Basel II ve Basel III Sermaye Yeterliliği düzenlemelerinin riske daha duyarlı hale getirilmesi çalışmalarına öden verilmeksizin devam edilmelidir.
- Basel Komitesi'nin Basel III için hazırladığı Yol Haritası titizlikle uygulanmalı ve uygulama takviminde aksamalara yer verilmemelidir.
- Sistemik öneme haiz finansal kuruluşlar (SIFI's), denetimi ve gözetiminde ilerleme kaydedilemediğinden bu konuya önem verilmelidir.

Eylül 2013 G-20 Saint Petersburg Zirvesi

G-20 Liderler Zirvesi, 05 – 06 Eylül 2013 tarihlerinde Rusya Federasyonu'nun Saint Petersburg şehrinde gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu Zirve, Suriye ve Orta Doğu için

³³G20, The G20 Los Cabos Summit Leaders' Declaration, <http://www.g20.org/load/780987820>, (11.09.2013).

Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu arasında oluşan görüş farklılıkları nedeniyle soğuk bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Zirve sonucunda yayımlanan Liderler Bildirgesi'nde vurgulanan hususlar aşağıda özetlenmiştir³⁴.

- Mali sürdürülebilirlik bağlamında daha güçlü , daha sürdürülebilir ve dengeli bir büyüme elde etmek için kapsamlı büyüme stratejileri geliştirmeye devam edecektir.
- Sürdürülebilir ve dengeli büyüme için gerekli tedbirler alınmış ve gerek ABD'de ve gerekse de Euro Bölgesi'nde iyileşme belirtileri görülmeye başlanmıştır.
- Reformların devam ettirilebilmesi için IMF desteği ve etkinliği şarttır. IMF kotalarının acilen onaylanması gerekmektedir. Kriz önleme ve çözümlükte IMF'nin rolünü artırmak ve böylece küresel finansal istikrarın korunmasına katkıda bulunmaya verilen destek uluslararası toplumun kararlılığını göstermektedir .
- Gölge bankacılık sisteminden kaynaklanan riskler ele alınmış ve düzeltme yönünde önemli adımlar atılmıştır.
- Los Cabos Zirvesi'nde kabul edilen Yol Haritası uyarınca Basel III standartlarını sürekli uygulanır hale getirmek zorunludur. Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) nin çalışmaları memnuniyetle karşılanmakla birlikte, risk ağırlıklı varlıklar, kaldıraç oranı ve net istikrarlı fonlama oranı konusunda daha detaylı düzenlemeler yapılmalı ve uluslararası uyum sağlanmalıdır.
- Tezgahestü türev piyasalarının düzenlenmesi, muhasebe standartlarının geliştirilmesi, kredi derecelendirme kuruluşlarına bağımlılığın azaltılması ve menfaat çatışmalarının önlenmesi konularında önceki Zirvelerde alınan kararlar doğrultusunda ilerlemeye devam edilmelidir.
- Gölge bankacılık kuruluşlarının düzenlenmesi ve denetim kapsamına alınması çalışmalarına devam edilmelidir.

³⁴G20, The G20 Saint Petersburg Summit Leaders' Declaration. <http://www.g20.org/load/782795034>, (11.09.2013).

Sözkonusu Zirve metinlerinin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, G-20 Zirvelerinde; hedge fonların denetlenmesi, küresel finans sistemini izlemek için yeni bir kurum oluşturulması, kredi derecelendirme kuruluşlarına bağımlılığın azaltılması ve menfaat çatışmalarının önüne geçilmesi, muhasebe standartlarının ve şeffaflığın geliştirilmesi, Basel II ve Basel III konularında atılması gereken adımların atılması, tezgahüstü türev piyasalarının düzenlenmesi, IMF'ye 750 Milyar US\$'lık bir destek verilmesi, ticaretin canlandırılması için 250 Milyar US\$'lık destek sağlanması, vergi cennetlerine gönderilecek paranın akışında şeffaflık sağlanması, banka ve şirketlerin üst düzey yöneticilerinin maaşlarının düzenlenmesi ve başarısızlığın ödüllendirilmemesi, finansal krizlerin en büyük baş belası olan kamusal korumacılığın ve devletleştirilmenin sona erdirilmesi, kararlaştırılmıştır. Bu adımlarla küresel ekonominin daha hızlı büyümesinin sağlanması hedeflenmiştir.

Sözkonusu Zirvelerde, menfaat çatışması kavramı ön plana çıkmış, özellikle merkez bankaları ile düzenleme otoriteleri arasındaki menfaat çatışmaları ile hükümetler ile bankalar arasındaki menfaat çatışmalarının krizlerin ana nedenini oluşturduğu yönünde fikir birliğine varılmıştır. Para politikasını yürüten hükümetlerin veya merkez bankalarının finansal istikrarı temin etmek isterken daha yüksek düzeyde sermaye yeterliliği ile çalışma ve risklerin sınırlandırılması beklentisine karşın banka sahipleri ve yöneticilerinin daha yüksek kâr ve ikramiye-prim beklentisine girdikleri ve yüksek kaldıraçlı riskli işlemler nedeniyle finansal krizlerin alt yapısını hazırladıkları değerlendirilmiştir. Dolayısıyla alınan Zirve kararlarının hemen hemen tümünde, sözkonusu menfaat çatışmasının önüne geçilmesi, risklerin sınırlandırılması, herkese ve her şeye uygun bir sermaye yeterliliği ölçütünden ziyade bankaya özgü bir sermaye yeterliliği kavramı geliştirilmesi konuları tartışmaların merkezine oturmuştur.

6. Basel III Düzenlemeleri

a. Genel Olarak Basel III

G-20 toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda Basel Bankacılık Denetim Komitesi çalışmalarını gözden geçirmiş ve yeni bir düzenleme çerçevesi çizmek

üzere hazırlıklarını başlatmıştır. Komite'nin 2010 yılında yayınladığı bir Rapor'da³⁵, konu ayrıntılı olarak ele alınarak detaylandırılmıştır. Bu Rapor'un yayınlanması ile birlikte Basel II'nin yürürlükten kalktığı yada etkisizleştirildiği yönünde kamuoyunda bir algı oluşmuştur. Bu algı, ilgili dökümanlarda da ifade edildiği üzere, yanlış bir algı olup Basel II düzenlemeleri, tüm hükümleriyle yürürlükte. Basel III ile daha kapsamlı koruyucu hükümler, mevcut düzenlemelere ilave edilmiş olacaktır.

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen yeni hedefler, kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması, kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması, mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması, makro bazda yapılan düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması olarak belirtilmiştir³⁶.

Belirtilen bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için, halihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması, risk bazlı olmayan yani muhasebe bazlı bir asgari sermaye gerekliliği standardının getirilmesi, tutulması gereken sermaye ihtiyacının ekonominin çevrim dönemlerine göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi, asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması, alım satım hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklikler yapılması, karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklikler yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bahiskonusu tüm bu çalışmalar, Basel III olarak adlandırılmaktadır. Basel III ile ilgili tüm koordinasyon görevi Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board – FSB)'na verilmiş bulunmaktadır.

³⁵ Basel Committee on Banking Supervision, “**Basel III: A Global Regulatory Framework For More Resilient Banks and Banking Systems**”, http://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.pdf, (26.11.2012), Basel, 2010, ss.1-71.

³⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Sorularla Basel III**”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf, (26.11.2012), Ankara, 2010, ss.1-16.

Basel III'e geçiş kapsamında Komite mevcut çalışmalarına ilaveten aşağıda belirtilen alanlarda da çalışmalarını devam ettirmektedir³⁷.

- Alım satım hesaplarının temelden gözden geçirilmesi,
- Dışsal derecelendirme notlarının menkul kıymetleştirme işlemlerinde kullanılması ve etkileri,
- Sistematik olarak önemi haiz finansal kuruluşlara ilişkin politikalar geliştirilmesi,
- Büyük risklere ilişkin düzenlemeler,
- Sınır tesi bankacılık ilkelerinin geliştirilmesi,
- Etkin Bankacılık Denetiminin Temel İlkeleri'nin 2008 krizinden çıkarılan dersler sonrasında gözden geçirilmesi,
- Standart uygulamaların ve g işbirliğinin banka denetçileri ve denetim otoriteleri arasında geliştirilmesi,

Görüleceği zere, Komite'nin gündeme aldığı tüm konular G-20 Liderler Zirvesi toplantılarında tartışılan ve gecikmeksizin yapılması önerilen konulardan oluşmaktadır.

b.Basel III İle Getirilen Yeni Kurallar ve Oranlar

Basel III düzenlemeleri kapsamında, zkaynaklar, sermayeye ilişkin oranlar, kaldıraç oranı, likidite oranları konularında yeni düzenlemeler getirilmek istenmektedir. Söz konusu değişikliklere ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmektedir³⁸.

³⁷ Basel Committee on Banking Supervision, "The Basel Committee's Response to the Financial Crisis: Report to the G-20", <http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf>, (26.11.2012), Basel, Ekim 2010, ss.1-22.

³⁸ BDDK Risk Yönetimi Dairesi, "Sorularla Basel III" 1.Baskı, İstanbul: BDDK Doküman Merkezi, 2010, ss.5-7.

Özkaynaklar

- Basel II'de yer alan özkaynakların kapsamı değiştirilerek mevcut düzenlemelede yer alan katkı sermayenin ana sermayenin %100'ünü geçemeyeceği hükmü ve üçüncü kuşak sermaye uygulaması kaldırılmıştır.
- Ana sermaye içinde yer alan ve zarar karşılama potansiyeli yüksek olan unsurlar “çekirdek sermaye” olarak adlandırılmıştır. Çekirdek sermaye; ödenmiş sermaye, bünyede bırakılan dağıtılmamış karlar, kar, diğer kar zarar tablosu kalemleri ile bu toplamdan düşülecek değerleri ifade etmektedir.
- Finansal kuruluşlara yapılan ve eşik değeri aşan yatırımları, mortgage hizmetlerini ve ertelenmiş vergi aktifini içeren düzenleyici ayarlamalar (sermayeden indirilen değerler ve ihtiyatlı filtreler) 01.01.2018 tarihinden itibaren çekirdek sermayede bir indirim kalemi olarak kabul edilecektir.
- Ana sermayenin çekirdek sermaye içerisinde yer almayan veya katkı sermaye içerisinde değerlendirilmeyecek olan sermaye bileşenlerinin 2013'te %90'ı tanınacak ve her yıl dikkate alınma oranı %10 oranında düşürülerek toplam 10 yıl içerisinde sözkonusu unsurlar tamamen sermaye bileşeni olmaktan çıkarılacaktır.

Sermayeye İlişkin Oranlar

- Basel III ile birlikte asgari çekirdek sermaye oranı kademeli olarak %2'den %4.5'a çıkarılacak olup aynı dönemde birinci kuşak sermaye oranı da %4'ten %6'ya çıkarılacaktır.
- Basel III ile getirilen sermaye koruma tamponu çekirdek sermayeye, birinci kuşak sermayeye ve toplam sermayeye kademeli olarak ilave edilecektir.
- Ülke şartlarına ve tercihlerine bağlı olarak, %0 ila %2.5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Bu yeni düzenlemeyle döngüsellik yeterince dikkate alınmaması nedeniyle eleştirilen Basel II 'nin bu eksikliğini giderilmesi planlanmıştır.

Kaldıraç Oranı

Sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı getirilmiştir. Sözkonusu oran birinci kuşak sermayenin belirli

dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamına bölünmesi suretiyle bulunacaktır.

Likidite Oranları

Basel III düzenlemeleriyle birlikte iki yeni likidite oranı getirilmiştir. Bunlar, Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı olarak adlandırılmaktadır.

- Likidite Karşılama Oranı, bankanın likit varlıklarının, 30 gün içerisinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle hesaplanacak olup bu oranın minimum %100 olması gerekmektedir.
- Net İstikrarlı Fonlama Oranı, orta ve uzun vadeli dönemde bankaların pasif yapılarını güçlendirerek daha istikrarlı ve güvenilir bir fonlama amacına yönelik olarak getirilmiş olup sözkonusu oran mevcut istikrarlı fonlama tutarının ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına bölünmesi suretiyle bulunacaktır. Bu oranında bankalarca en az %100 oranında gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

7.Türkiye’de BDDK Tarafından Yürütülen Basel III Çalışmaları

BDDK, 2013 yılının başından itibaren yayımladığı yönetmelik taslakları ile Basel III’e aşamalı bir geçiş yapacağını beyan etmiştir. Bu kapsamda; aşağıda belirtilen Yönetmelik Taslakları ile konuyu kamuoyunun ve ilgili diğer tarafların görüş ve değerlendirmelerine açmıştır. Sözkonusu yönetmelik taslakları bilahare BDDK tarafından Resmi Gazete’de aynen yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BDDK’nın 05.09.2013 tarihinde yayınladığı Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik

Sözkonusu Yönetmelik’te ³⁹,

³⁹Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12358bankalarin_ozkaynaklari_na_iliskin_yeni_yonetmelik.pdf, (10.11.2013), Ankara, 2013

- Özkaynak unsuru olarak çekirdek sermaye kavramının getirilmesi,
- Ana sermaye içerisinde çekirdek sermaye ile birlikte yer alacak ilave ana sermaye kalemlerinin belirlenmesi,
- Katkı sermaye içerisinde yer alacak borçlanma araçlarına ilişkin daha sıkı kuralların getirilmesi,
- Özkaynak hesabında yer alacak kalemlere ilişkin ayrıntılı düzeltme esaslarının belirlenmesi,
- Konsolide özkaynak hesabında azınlık hakları ile üçüncü kişilerin sahip oldukları payların dikkate alınma esaslarının değiştirilmesi,
- İlave ana sermaye ile katkı sermayede yer alacak borçlanma araçlarının bankanın sermaye yeterlilik oranının belirli bir eşiğin altına düşmesi halinde zararları telafi etmek üzere kayıtlardan silinmesi veya hisse senedine dönüştürülebilir olma özelliğinin getirilmesi,

hususları yer almaktadır.

BDDK'nın 05.09.2013 tarihinde yayınladığı Bankalar Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Söz konusu Yönetmelik'te⁴⁰,

- Konsolide ve konsolide olmayan bazda hesaplanacak olan asgari çekirdek sermaye yeterliliği standart oranı (%4.5) ve asgari ana sermaye yeterliliği standart oranı (%6) olarak belirlendiği,

⁴⁰Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12359sermaye_yeterliliği_yonetmeliği_degisikligi.pdf (10.11.2013), Ankara, 2013.

- Özkaynaklardan düşülen bazı unsurların özkaynaklardan indirilmesi yerine sermaye yeterliliği uygulaması bakımından risk ağırlığına tabi tutulmasının öngörüldüğü,

hususları ifade edilmektedir.

BDDK'nın 05.11.2013 tarihinde yayınladığı Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik

Söz konusu Yönetmelik'te⁴¹,

- Ekonomik ve mali göstergelerin bozulması durumunda karşılaşılabilecek kayıplar nedeniyle özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi amacıyla bulundurulması beklenen ilave özkaynağın “sermaye koruma tamponu” olarak tanımlandığı,
- Bankalarca bulundurulması beklenen ve belirli esaslar dahilinde hesaplanacak ilave özkaynağın bankaya özgü döngüsel sermaye olarak adlandırıldığı,
- Bahse konu tamponların, idame edilmesi gereken asgari oranlar olmayıp, uyumsuzluk durumunda bankaların kar dağıtımlarının belirli oranlar nispetinde sınırlandırılarak öngörülen sermaye düzeyine ulaşmalarının sağlanmasının amaçlandığı,

hususları ifade edilmektedir.

BDDK'nın 14.03.2013 tarihinde ise Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Söz konusu Yönetmelik'te⁴²,

⁴¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12493sermayetamponu.pdf (10.11.2013), Ankara, 2013.

⁴² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”

- Bankaların kaldıraç etkisiyle maruz kalabilecekleri muhtemel risklere karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli sermaye bulundurmalarının sağlanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği,
- Kaldıraç oranının, bankaların ana sermaye tutarlarının, bilanço içi varlıklar ile bilanço dışı işlemlerin dönüşüm oranları uygulanmış risk tutarları toplamından oluşan toplam risk tutarına bölünmesiyle hesaplandığı,
- Solo ve konsolide bazda aylık olarak hesaplanan anılan oranın 3 aylık basit aritmetik ortalamasının asgari %3 düzeyinde tutturulması ve idame ettirilmesinin öngörüldüğü,

hususları ifade edilmektedir.

BDDK, 01.07.2013 tarihinde yayımladığı bir Duyuru⁴³, ile yukarıda bahiskonusu edilen düzenlemelerin yayımlanmadan önce taslak olarak, çeşitli tarihlerde kamuoyu ile paylaşıldığı, bu süreçte alınan görüşler ile Avrupa Birliği düzenlemeleri ve diğer uluslararası gelişmelerin dikkate alınarak Basel III uygulamasına geçiş tarihinin 01.01.2014 olarak belirlenmesine karar verildiğini bildirmiştir.

8.Basel Düzenlemelerine Yöneltilen Eleştiriler

Basel Bankacılık Komitesi düzenlemelerine ilişkin teorik alt yapıda, genellikle Basel I, Basel II ve Basel III olarak bilinen süreçlerde alınan kararların tartışılması ve bu kararların gerek finansal sisteme ve gerekse makro ekonomik sisteme olan etkilerinden bahsedilerek kritiği yapılmaktadır. Çoğu durumda, Basel süreçlerinin yetersiz kaldığı ve ihmal ettiği konular ön plana çıkarılarak kritik edilmektedir. Bu kapsamda literatürde yer alan eleştiriler aşağıda özetlenmektedir.

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12492kaldiracyonetmeligi.pdf, (10.11.2013), Ankara, 2013.

⁴³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Basel III Çerçevesinde Hazırlanan Düzenleme Taslaklarına İlişkin Basın Açıklaması**”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/12160basin_uyurusu_basel_iii_1_temmuz.pdf (16.07.2013), Ankara, 2013.

Dowd, Hutchinson, Ashby ve Hinchliffe⁴⁴, Basel düzenlemelerinin bir kritiğini yapmakta ve Basel Bankacılık Denetim Komitesi 'nin, Basel I, Basel II ve Basel III yolculuğunda, yetersiz kaldığını, finansal kuruluşların aşırı risk almalarının önüne geçemediği, 2008 krizinde Avrupadaki ve ABD'deki bankaların tam olarak Basel'e uyumlu oldukları, hatta gereğinden fazla sermayelendirildikleri, ancak yine de krizden kaçamadıkları, Basel kurallarının son yirmi yılda menkul kıymetleştirmenin ve finansal balonlar oluşmasının en önemli nedenlerinden birisi olduğu, sınırsız ve aşırı büyük yükümlülükler ve kısmi ödenmiş hisseler ortaklara ve ilişkili taraflara daha esnek kurumsal yönetim kurallarının uygulanması konusunda cesaret verdiği, bu süreçte, yatırım bankalarının, yetersiz sermayelendirildiği ve bu nedenle krizlerde en büyük darbeleri bunlar aldıkları belirtilmektedir.

Makalede, Amerikan bankalarının sermaye rasyolarının, mevduat sigortasının oluşmasıyla keskin bir düşüş yaşadığı, Basel rejiminin gittikçe kuvvetlenmekte olduğu ve başarısızlığına rağmen büyümesini sürdürmeye devam etmekte olduğu ifade edilmektedir. Düzenleyicilerin risk bazlı düzenlemeleri kabul etmeleri açık bir ahlaki tehlike oluşturmaktadır. Basel II prensipleri çerçevesinde, bankalar kendi içsel modellerini uygulamaya almışlar ve kredi riskine maruz tutar için gerekli sermayelerini buna göre hesaplamaya başlamışlardır.

Makalede devamla, mortgage kredilerinde geri ödeme problemlerinin diğer kredi türlerinde de sorunlara yol açtığı, mortgage bağlantılı yeni türev ürünlerin getirilerinin normal dağılımdan uzak olduğu, VaR kullanımının geniş anlamda çoğalmış olmakla birlikte normal dağılımdan uzak bulunan tahminler çok düşük risk düzeylerinde kaldığı ve düşük risk tahminini arzulayanlara hizmet eder olduğu, kullanılan risk modellerinin, sürekli olarak değiştirildiği ve amaca hizmet eder olmaktan uzaklaşmış olduğu, kullanılan modeller dolayısıyla sadece sık sık maruz kalınan risklerin tahmin edilebilir olduğu hususları ifade edilmektedir.

⁴⁴ Dowd Kevin, Martin Hutchinson, Simon Ashby, Jimi M. Hinchliffe, "Capital Inadequacies, The Dismissal Failure of the Basel Regime of Bank Capital Regulation", *Cato Institute*, Policy Analysis, No.681, 29.07.2011, ss.1-40.

Diğer taraftan, finansal modellemenin mükemmellikten çok uzak ve subjektif olduğu, Basel sisteminin bir sürü zaafiyetinin bulunduğu, sözgelimi, orjinal Basel Uzlaşısı'nda, OECD üyesi ülkelerin borçlarının sıfır risk ağırlığına sahip olduğu, halbuki bunun gerçekten uzak olduğu, risk ağırlıklı varlıklara yapılan ilaveler nedeniyle tahmin edilen toplam riske maruz değer çok aşırı büyütülmüş olduğu ve zımni olarak en kötü senaryo değerleriyle ilişkilendirildiği konularını vurgulamaktadırlar.

Makalede çok önemli bir konuya atıfta bulunulmakta ve Basel sisteminin ekonomik büyüme dönemlerinde büyüyen, ekonomik küçülme dönemlerinde ise küçülen bir sermaye yeterliliği uygulaması yarattığı, düzenlemelerin ülkeden ülkeye yada kurumdan kuruma değişkenlik göstermesi nedeniyle, düzenleme arbitrajı yaratıldığı, bazen bu nedenle bazı faaliyetlerin başka ülkelere taşındığı, yada yeni bir finansal kuruluş kurularak bazı düzenlemelerden kurtulduğu, ya da yeni finansal ürünlerle bu arbitrajın yaratıldığı, ifade edilmektedir.

Makalenin sonucunda, Basel III, kendinden önceki Basel I ve Basel II uzlaşılarının zayıflıklarını barındırmaya devam ettiği, içsel derecelendirme modeli yaklaşımının terk edilme noktasına geldiği, Basel Bankacılık Denetim Komitesi 'ne tekrar geriye dönüp her şeyi silbaştan yaptırma dönemi de geçilmiş olduğu, bu nedenle, "serbest bankacılık" dışında bir düzenleme çözümünün bulunmadığı, ancak finansal serbestleşme ile problemlerin halledilebileceği, Basel'in yarattığı karışıklığı çözümlenin en efektif yolunun sistemi serbest bankacılığa çevirerek, sistemin kendi kendine çalışmasını sağlamak olduğu ifade edilmektedir.

Keiding⁴⁵, Basel II düzenlemelerini çeşitli yönlerden kritik etmiş ve bu kritiklerini beş noktada özetlemiştir:

- Riskin endojen bir yapısı olmasına rağmen, Basel II riski ekzojen kabul etmektedir.

⁴⁵ Keiding, Hans, "Basel II: Regulation to Prevent Financial Crisis", <http://www.econ.ku.dk/keiding/Textbooks/EconomicsOfBankingOldVersion/Chapter21.pdf> , (10.09.2013), **Economics of Banking**, Chapter:21, November 2009, S.1-6

- Riske Maruz Değer (VaR) hesaplamaları sırasında, bazı bilgiler kaybolmakta ve dolayısıyla değerlendirmede bazı hayati bilgiler ihmal edilmektedir.
- Borçlananların kredi derecelendirmeleri gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Rating kuruluşları tamamen ticari davranmaktadırlar. Bir anlamda rating notları satın alınmaktadır.
- Sermaye yeterliliği düzenlemeleri bulaşma riskini önlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla kredi riski ve piyasa riskinin dikkate alınması anlamlıdır. Ancak, operasyonel risk bankanın bizatihi kendisi, yöneticileri ve hissedarları ile alakalıdır, sistemin bütününe yayılma-bulaşma riski bulunmamaktadır. Bu nedenle operasyonel risk hesaplamalarda dikkate alınmamalıdır.
- Basel II tersine döngüsellığı desteklemektedir. Ekonominin yükselen zamanlarında daha az sermaye yeterliliği gereksinimi oluşurken, tersine durumlarda yüksek sermaye yeterliliği gereksinimi oluşacaktır.

Majnoni ve Powell⁴⁶, Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ve özellikle Latin Amerika ülkelerine olan etkileri analiz ederek, derecelendirme kuruluşlarına gereken önem verilmediği, içsel derecelendirme yaklaşımlarının yeniden ele alınması ve kalibre edilmesi gerektiği ve bir çok ülkede farklı derecelendirme metodolojileri kullanıldığı hususlarını eleştirmektedirler.

Bu noktada, standart yaklaşım ile ileri ölçüm yaklaşımları arasında bir orta yaklaşım “merkezi derecelendirme bazlı yaklaşımı” ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımın IRB yaklaşımına geçiş için bir aracı olarak kullanılabileceği, bu yaklaşım sonucunda bir bankanın ileriye yönelik olarak karşılıklarını bu yaklaşım uyarınca ayırabileceği ifade edilmektedir.

Çalışmada, üç Latin Amerika ülkesinde kredi riski, günlük hatalar veri kabul edilerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz neticesinde bu üç Latin Amerika ülkesinde Basel'in öngördüğü %8 yerine neredeyse %15'lik bir sermaye

⁴⁶ Majnoni Giovanni, Andrew Powell, “Reforming Bank Capital Requirements: Implications of Basel II for Latin American Countries”, Washington D.C.: **Economia**, Spring 2005, ss.105-140.

yeterliliğinin efektif olacağı ve ancak alınan risklerin bu şekilde sermayeye ayarlanabileceği ifade edilmektedir.

Eken⁴⁷, sermaye ölçümleri ve sermaye standartlarının uluslararası uyumu ya da yaygın bilinen adıyla Basel II kriterleri ile kobilerin bankalardan finansman sağlama olanakları arasında kuvvetli bir ilişki olduğu, Türkiye’de güncel bir konu olarak gerek bankacılık sektöründe ve gerekse de akademik çevrede tartışılmakta olduğunu belirtmektedir. Eken tarafından vurgu yapılan husus, Basel II kriterlerinin esas olarak banka sermaye yeterliliklerinin ölçüm standardı olduğu, tümüyle yeni olmadığı, eski düzenlemelerin küçük modifikasyonlarla yenilenip esnekleştirilmiş bir hali olduğu, bankaların kime ve ne şekilde kredi vereceğine karışmayı amaçlamadığı, bankaların kredi verirken ne tür teminat alacağına yada almayacağına karışmadığı, kobilere yönelik pozitif ayrımcılık yaptığı, kredi fiyatına etkisinin göz ardı edilebilecek kadar küçük olduğu hususlarıdır. Dolayısıyla, Türkiye’de Basel II kriterlerinin kobilere etkilerinin gereksiz yere abartıldığı ve Basel II kriterlerinin kobilerin kredi bulmalarını zorlaştıracığı şeklinde tartışmaların bütünüyle bir algılama hatasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır.

Eken, yukarıda açıklananlara ilave olarak⁴⁸, düzenleyicilerin bankaların maruz kaldıkları riskleri önceden belirlenmiş limitler içerisinde tutmalarını zorunlu kıldığını, bu nedenle, bankaların bu sınırlamaları göz önünde bulundurdukları için daha küçük bir etkin sete sahip oldukları, yani bankaların etkin setin üzerinde yer alsa bile yüksek risk taşıyan varlıklara yatırım yapamayacakları, bu durumun bankaların hem karlılığa ilişkin hedeflerini gerçekleştirmelerini ve hemde düzenleyicileri memnun etmeyi zorlaştırdığı, çünkü düzenleyicilerin nispeten düşük getirili fakat yüksek kalitede düşük riskli varlıklara yatırım yapmaları yönünde bankaları teşvik ettikleri ve bankaların yüksek kaldıraçlı bilançolara sahip olmalarını önleyerek daha sağlıklı bir mali piyasaya sahip olunmasını hedefledikleri ifade edilmektedir.

⁴⁷ Eken M. Hasan, “Basel II Kriterleri ve Kobilerin Finansman Olanakları”, **Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, Sayı: 80, No.4, 2008, ss.55-78.

⁴⁸ Eken M. Hasan, “Basel II ve Risk Yönetimi” **Finans Kulüp Yayınları**, 2003, ss.1-30.

Bankacılığa ilişkin olarak yapılan düzenlemelerin risk yönetim perspektifinden yapıldığı ve genellikle kârlılık konusunun ikinci planda kaldığı veya hiç dikkate alınmadığı, bu nedenle bankaların yüksek karlılık beklentilerine paralel olarak riskli yatırımlarda bulunma isteklerinin genellikle düzenleyiciler tarafından desteklenmediği, belirtilmektedir.

Eken tarafından, risk yönetiminde zayıf olan ya da riski yüksek bankaların standart metodu, buna karşılık risk yönetiminde başarılı ve dolayısıyla riski düşük bankaların ise içsel metodları kullanmaları önerilmektedir. Diğer taraftan, bir banka bu metodları kullanarak riskini sıfır noktasına kadar çekebiliyorsa yani risk ağırlıklı varlıklarını sıfıra eşitleyebilmiş ise bu durumda kaldıraç katsayısı sonsuz düzeyde büyüyebilecek ve bu da banka bilançosunu sonsuz düzeyde büyütebilecektir.

Aybar⁴⁹, finansın sosyalleşmesinden bahsetmekte ve son yıllarda yaşanan bankacılık krizlerinden örnekler vermektedir. Küreselleşme ve finansallaşma süreçleriyle birlikte bankaların risk yönetimlerinin regüle edilmesinin çok güç ve önemli bir iş haline geldiği, finansal serbestleşme sürecinde, bankaların uluslararası aktivitelerinin arttığı, tüketici seviyesinde ise menkul kıymetleştirme faaliyetlerinden dolayı daha da karmaşıklaştığı, bankaların kullandığı risk yönetimi araçları ile risk transferinin çok kolay hale geldiği, piyasaların bu anlamda bankalardan kaynaklanan faiz oranı riskine çok açık hale geldiği, sözgelimi faiz oranı riskinin, swaplar yada diğer türev araçlar gibi faiz oranına duyarlı ürünlerle tüm piyasaya yayılabileceği, yine kredi riskinin bilanço durasyonlarını değiştirerek transfer edilebileceği, belirtilmektedir.

Aybar tarafından, bankaların düzenlenmesinin bu anlamda önemli hale geldiği, küreselleşme ve finansal serbestleşme ve finansallaşma ile birlikte tüm dikkatlerin bu alana yöneldiği, risk yönetim tekniklerinin Akerlof'un ünlü makalesinde belirttiği "information" kavramı etrafında geliştirildiği, daha sofistike ürünlerle bankaların risk yönetim faaliyetlerini gerçekleştirdikleri, belirtilmektedir.

⁴⁹ Aybar, Sedat, "Financialization and Regulation: The Fate of Basle 2 and the Future of International Convergence of Capital Measurement Standards", http://sites.khas.edu.tr/akademik/fakulteler/iktisadi-ve-idari-bilimler-fakultesi/iktisat-bolumu/Working-Paper-Series/FinancializationandRegulation%202_.pdf , (10.09.2013), **Kadir Has Üniversitesi Working Paper Series**, September, 2009 ss.1-17.

Aybar, Basel I'in bankalara yeterli risk yönetimi perspektifi sunmadığını, her şeye uyan bir ölçü - "one size fits all" şeklinde bir formülün piyasaların ihtiyacını karşılamadığı, farklı ülkelerin tarihi ve sosyal farklılıklarını, farklı borç verme uygulamalarını yeterince anlamadığı, fiyat hareketlerini dikkate almadığı, büyük ve küçük tüm bankaları aynı kurallar içerisinde değerlendirdiği, şeffaflık, iyi yönetim, piyasa disiplini, optimum sözleşmeler ve sağduyulu düzenleme konularını içermediği konularında eleştirildiğini belirtmektedir.

Aybar, Basel II'yi kritik etmiş, Basel II'nin teorik altyapısının bir takım soru işaretlerinin bulunduğu, Basel II'nin kapitalist sistemde birbiri ile rekabet eden tarafların menfaat çatışmalarını çözmede başarısız olduğu, daha çok Anglo-Saxon tipi bankacılık uygulamalarını desteklediği, zira bu ülkelerde kobi tarzı kredi müşterilerinin geçerli dökümantasyon sunabildikleri oysaki gelişmekte olan ülkelerde, kobi tarzı kredi müşterilerinin geçerli dökümantasyon sunamadıkları, dolayısıyla bu bankaların daha yüksek sermaye yeterliliği rasyoları ile çalışmaları zorunluluğu doğurduğu, bu durumunda gelişmekte olan ülkelerde kobilerin finansmanına ilave problemler getireceği, dökümantasyonu zayıf olan kobilerin daha riskli olarak kabul edileceği ve bununda daha yüksek sermaye yeterliliği gerekliliği anlamına geleceği belirtilmektedir.

Aybar tarafından, Basel II'nin tüm bu teorik zayıflığına rağmen getirdiği standartların reel sektöre ve finans sektörünün istikrarsızlık probleminde çözüm getirebileceği, Basel II gibi bir düzenlemenin baştan kaderine terk edilmesi, sadece yeterli ve sofistike risk ölçüm ve yönetim tekniklerinin kaderine terk edilmesi anlamına gelmez aynı zamanda neo liberal eğilimlerin ve finansın anlaşılmasının kaderine terk edilmesi anlamına gelebileceği hususları ifade edilmektedir.

Basel II standartlarının bir Türk Bankası'na uygulanması konusunda yazılan bir makalede⁵⁰, bahiskonusu Banka'nın 2002 ve 2003 yıllarına ait detaylı gerçek portföy verilerini kullanıp, Basel II standartlarında belirtilen kredi, piyasa ve operasyonel

⁵⁰ Teker Suat, K.Evren Bolgün, M.Barış Akçay, "Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol.3, No.12, 2005, ss.42-54.

risklerini farklı yöntemlerle ölçerek ele alınan bankanın sermaye yeterliliği oranı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçladığı, elde edilen ampirik bulguların Basel II standartları uygulamasının incelenen Türk Bankası'nın sermaye yeterliliği oranını önemli ölçüde düşüreceğini işaret ettiği hususları ifade edilmektedir.

Basel II sermaye standardının genel olarak bankalarda taşınan risklerin en doğru ve piyasa değişimlerine en hassas şekilde ölçülmesi ve risk yönetimi sürecinde kullanılmasını amaçladığı, bu amaca uygun olarak bankaların daha basit ve standart yöntemlerle risk ölçümlerine yöneldikçe, alınan riskleri daha doğru tanımlama, ölçebilme ve yönetebilme yeteneğine sahip olacakları belirtilmektedir.

Delahaye⁵¹, Basel II'nin döngüselliği yeterince dikkate almadığı, buna karşılık Basel III'ün hükümlerinin muğlak olduğu, olumlu taraftan bakıldığında, Basel III'ün sermaye tanımına odaklandığı, ödenmiş sermayeyi en güçlü sermaye kalemi olarak dikkate aldığı, sermayenin kalitesini önemseydiği, kaldıraç rasyosunun net, şeffaf ve karşılaştırılabilir ve izlenebilir olduğu, likidite yeterliliği gereksiniminin son finansal krizlerde sermaye yeterliliğinden çok likidite yeterliliğinin ön plana çıkması nedeniyle olumlu bulunduğu, bu krizin sadece kötü kredi tahsislerinden kaynaklanmadığı, sermaye koruma tamponunun bankaların kredi dönüşümünün volatilitesine karşı bir çare olarak tasarlandığı, Basel III'ün asıl olumlu etkisinin ekonomiye ve bankacılık sistemine güvenin tekrar kazanılmasını sağlayan sağduyulu standartlar ve güçlü uyarı etkisinin olduğu, vurgulanmaktadır.

Aynı makalede devamla, Basel III'ün olumsuz yönleri olarak ise ulusal düzeydeki düzenleyicilere çok fazla ulusal tercih alanı bıraktığı, finansal piyasalardaki krizlerin son yirmi yılda hemen hemen her üç yılda bir tekrarlandığı, buna karşılık, Basel III gereksinimlerinin gelecek krizden önce etkilerinin ortaya çıkmasının beklenmediği, bir anlamda geç alınmış önlemler paketi olacağı, yasal sermaye miktarının ne kadar olacağının ve şeklinin net olmadığı ifade edilmektedir.

Delahaye tarafından, risk ağırlıklı sermaye konseptinin terk edilerek kaldıraç rasyosuna geçilmesi gerektiği belirtilmekte, bunun piyasa disiplinini sağlamada daha

⁵¹ Delahaye, Bernd P., "Basel III: Capital Adequacy and Liquidity after the Financial Crisis", **International Finance Seminar 2010/2011**, 2011, ss.1-49.

etkili olabileceği, zira sermaye bileşeni olarak III.kuşak sermayenin bankaların piyasa disiplini çerçevesinde emniyet ve güvenliğini sağlamada önemli rol oynayacağı, belirtilmektedir. Basel III'ün diğer bir önemli olumsuz yönünün, mortgage, seküritizasyon araçları, CDOs, CLOs, SIVs, para piyasası yatırım fonları, hedge fonlar, sigorta şirketleri, özel hisse fonları, vs gibi mevduat toplamayan finansal kuruluşlardan oluşan Gölge Bankacılık Sektörü'nü kapsamadığı, bunların Basel III'de ihmal edilmiş ve düzenlenmemiş olduğu, oysaki 2008 yılı krizinin mevduat toplayan bankalardan değil, gölge bankacılıktan kaynaklandığı hususları ifade edilmektedir.

Blundell ve Atkinson⁵², krizlerin ana etkenlerinden birisinin çok büyük riskler alan “batmak için çok büyük” kurumlar olduğu ödeme gücü yetersizliğinin bulaşma ve karşı taraf riskinden, düzenleme ve denetimin entegre olmamasından ve kararlı yönetimlerin olmamasından kaynaklandığı ifade edilmektedir.

Makalede, Basel III'ün getirdiği kaldıraç rasyosunun, sermaye tamponunun, döngüsellığı ele almasının ve kredi temerrütleri için karşılık ayrılmasının olumlu değerlendirildiği, ancak Basel III'ün her bir finansal sistemin eşit olarak düzenlendiği varsayımından hareket ettiği, bunun etkinliğini gölgelediği, türev ürünlerin içerdiği “vaatleri” dikkate almadığı, gölge bankacılık faaliyetlerini kapsam içine almadığı, bu hususun reform prosesini çok fazla etkilediği, risk ağırlıklı varlıkların çerçevesinde yapılan değişikliklerin konsantrasyon (yoğunlaşma) riskini de kapsamaması gerektiği hususları ifade edilmektedir. Burada, vurgu yapılan hususlar büyük bir doğruluk payı taşımakta olup genellikle Basel düzenlemelerinde türev ürünlerin içerdiği hususların tam olarak dikkate alınmadığı, buna ilave olarak sadece vaatleri değil aynı zamanda nakit akışlarını da dikkate almadığı bilinmektedir.

⁵² Blundell-Wignall Adrian, Paul Atkinson, “Thinking Beyond Basel III: Necessary solutions for Capital and Liquidity”, **OECD Journal: Financial Market Trends**, Vol. 2010/1, 2010, ss.1-23.

Repullo ve Saurina tarafından⁵³, Basel Bankacılık Denetim Komitesi 'nin Aralık 2009'da yeni uzlaşısını tartışmaya açtığı (Basel III), dört ana hedefle birlikte döngüsellik adreslediği, bu ana hedeflerin, sermaye yeterliliği gerekliliğinde aşırı konjonktüre bağlılığı azaltmak, kredi karşılıkları konusunda ileriye doğru bir bakış açısını geliştirmek, stres dönemlerinde kullanmak üzere sermaye tamponları geliştirmek, bankacılık sektörünü aşırı kredi büyümelerinden koruyarak daha makro sağlıklı ve temkinli hale getirmek, olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Burada, tersine döngüsel sermaye tamponunu ölçülmesi hedeflenmiş ve kredilerin GDP'ye oranı ile trendi ölçen kredilerin GDP Gap'ine oranı arasındaki fark olan tampon kararlarının ne şekilde alınması gerektiğine odaklanmışlardır.

Araştırmanın bulgularına göre, kredilerin GDP Gap'ine oranı ve GDP büyümesi arasındaki korelasyonun negatif olduğu, bunda, kredilerin GDP Gap'ine oranı rasyosunun, GDP büyümesi yüksek olduğunda, sermaye yeterliliği gereksinimini azaltmaya yönelik sinyaller verdiği, tersi durumda ise sermaye yeterliliği gereksinimini artırmaya yönelik sinyaller verdiği hususları belirtilmektedir. Böylece tersine döngüsel sermaye tamponunun G-20 'nin bankalardan talep ettiği "koşullar bozulduğunda kullanılmak üzere iyi zamanlarda tampon kaynakları oluşturulması amacı" na ters düştüğü ifade edilmektedir.

Bu makalede, Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin, kredilerin GDP Gap'ine oranının yetersiz olduğunun farkında olduğu, zaten sıkıntılı dönemlerde bu tamponların kullanılmasının denetim otoritesinin iznine bağlı olduğu, dar görüşlü bir denetim otoritesi bakış açısıyla doğal olarak sıkıntılı dönemlerde sermaye gereksiniminin azaltılmasına karşı oldukları, daha geniş bir bakış açısıyla ise "çok az – çok geç" yaklaşımıyla az oranlı bir azaltıma çok geç karar verebilecekleri belirtilmektedir.

Makalede, riske duyarlı sermaye gereksinimi çoğu zaman tanımı gereği yüksek bir döngüsellik içerdiği, buna karşılık, Basel III'ün tersine döngüsel sermaye

⁵³ Repullo Rafael, Jesus Saurina, "The Countercyclical Capital Buffer of Basel III: A Critical Assessment", **CEMFI Working Paper**, No.1102, 2011, ss. 1-31.

tamponunun mevcut şeklinin banka sermaye düzenlemelerinin döngüselliğini azaltmaya yardım etmeyeceği gibi bunu şiddetlendirme ihtimalinin bile bulunduğu, bu nedenle, ortak referans noktası olarak kullanılan kredilerin GDP'ye oranının terk edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Makalede, bunun ABD'de kesinlikle terk edileceği savunulmakta olup Dodd-Frank Act'in açıkça her bir federal bankacılık düzenleme ve denetim kuruluşunun, ekonomik genişleme ve daralma dönemlerinde ekonomik denge ile uyumlu ve bankacılık sektörünün emniyet ve güvenilirliğini sağlayacak şekilde gerekli miktarda sermaye bulundurmasının zorunlu tutulduğu belirtilmektedir.

Cosimano ve Hakura⁵⁴ ABD'de 2007-2009 yıllarında etkili olan finansal krizin Basel II kurallarının ticari bankalara uygulanmasında yetersiz kalınması nedeniyle daha sonra tüm gelişmiş ülkelere yayıldığı ve etkisi altına aldığı, özellikle büyük finansal holding şirketlerinin, Basel II'ye uygun olarak sermaye bulundurmalarına rağmen, bilanço dışı faaliyetlerinden dolayı büyük kayıplara maruz kaldıkları, bunun sonucunda, önceki düzenlemelerin eksikliklerini gidermeye yönelik olarak BIS'in Basel III düzenlemelerini devreye soktuğu, bu düzenlemelerin gerek banka sahiplerine ve gereksede bankalardan borçlananlara büyük maliyetler yüklediğinin tartışıldığı, belirtilmektedir. Çalışmanın, gelişmiş ülkelerin 2001-2009 arasındaki dönemlerdeki sermaye yeterliliği gereksinimi düzenlemeleri ile daha yüksek kredi faizine karşılık daha düşük kredi büyümesi sağlayıp sağlamadıklarını araştırmaya yönelik olduğu hususları ifade edilmektedir.

Burada, bankanın davranış modeli olarak yapısal bir model benimsenmiş ve bankaların tutacağı optimal sermaye miktarı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, dünyadaki en büyük bankaların yeni sermaye yeterliliği düzenlemeleri çerçevesinde (Basel II) Ödenmiş sermaye/yeni risk ağırlıklı varlıklar rasyosunu %7 oranında tutturabilmek için gerekli olan %1.3 'lük açıklarını kapatabilmek için borç verme

⁵⁴ Cosimano Thomas F., Daila S. Hakura, "Bank Behavior in Response to Basel III: A Cross-Country Analysis", **IMF Working Papers**, WP/11/119, 2011, ss.1-35.

oranlarını %1.6 oranında yükselttikleri, bu tahminin sermayenin maliyetinin bankanın alternatif fonlama kaynaklarının %1.6 üzerinde olduğunu ifade etmektedir.

Bu çerçevede, Modigliani ve Miller'in 1958 yılındaki önermelerinin Dünyadaki en büyük bankalar için uygulanabilir olmadığı belirtilmekte ve büyük bankalar grubu için kredi faiz oranlarına göre kredi talebinin esnekliğinin %0.33 olduğu veri olarak alındığında, uzun vadede kredi verme faiz oranlarındaki yükselmenin kredi büyümesinde %1.2 oranında azalmaya neden olacağı tahmin edilmektedir.

Makalede ayrıca, bankaların bir ülkeden bir başka ülkeye, bir ekonomiden diğerine çok büyük çeşitlilik ve farklılık gösterdiği, bunda, sermaye kısıtlamalarının, sermaye artırımının net maliyetinin, kredi faiz oranındaki değişmeye göre kredi talebinin esnekliğinin büyük payı bulunmakta olduğu, ilgili ülke politika belirleyicilerinin, kendi ekonomilerindeki kredi talebinin esnekliğinin yada sermayenin maliyetinin yüksek olduğu gerçeğini kabul etmeleri gerektiği hususları ifade edilmektedir.

Basel III'ün önemli bir parçası da, tersine döngüsel sermaye gereksinimidir. Bu da aşırı kredi büyümesi durumunda sermaye yeterliliği rasyosunun %2.5 oranında ilave bir artırıma konu olmasıdır. Makalede, bu nedenle büyük bankaların kredilerini %2.5 oranında azalttıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bundan dolayı, gelişmiş ekonomilerde "aşırı kredi büyümesi" nin kabul edilmesi tersine döngüsel bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle bunun ülkenin para politikası ile sıkı bir koordinasyon altında kullanılması gerekir. "aşırı kredi büyümesi" ve daraltıcı para politikasının eşanlı olarak birlikte uygulanması durumunda haddinden fazla ince ayar politika düzenlemesinin bir arada kurgulanması gerekmektedir.

Yukarıda yer verilen literatür derlemesinden de görüleceği üzere Basel düzenlemelerine akademik çevrelerin eleştirileri genellikle, bu düzenlemelerin döngüsellliği yeterince ele almaması, büyüme dönemlerinde azalan, kriz dönemlerinde artan bir sermaye yeterliliği gereksinimi çerçevesi çizmesi, riske gereğince odaklanamaması, yoğunlaşma riskini dikkate almaması, hükümetlerin temerrüt riski içermedikleri algısında ısrarcı olunması, türev ürünlerin riskliliğini yeterince ölçmemesi, türev ürünlerin nakit akışlarının dikkate alınmaması, ilgili finansal kurumun optimal sermayesine odaklanmaması konuları etrafında toplanmaktadır.

C.Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Makro Ekonomik Etkileri

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkileri daha çok IS-LM modelleri ve Genel Denge Modelleri ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Sözkonusu etkiler daha çok Keynezyen görüşler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Tanaka⁵⁵, banka sermayesinin ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkilerini ve paranın aktarım mekanizmasına olan etkilerini analiz etmiştir. Tanaka'nın kurduğu hipotetik banka modelinde, eğer bankanın verdiği krediler bir firmanın yükümlülüklerinde önemli bir rol oynuyorsa, veri bir faiz oranı noktasında kredi arzında meydana gelen şoklar sonucunda IS eğrisi kayacaktır.

Tanaka burada, banka sermayesi ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin kredi arzının faiz esnekliğinin önemli belirleyicilerinden biri olduğunu açıklamakta olup bu da IS eğrisinin eğimi olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, bankacılık sektörü iyi sermayelendirilmiş ise ve sermaye yeterliliği gereksinimi düşük ise IS eğrisi daha düz olacağından para politikası daha etkin olabilecektir. Buna ilave olarak, modelin basit bir uzantısı olarak, Basel II, resesyon dönemlerinde çıktıyı uyaran bir araç olarak para politikasının etkinliğini azaltacaktır.

Tanaka'ya göre, para politikasının etkinliği, finansal koşullara ve bankacılık sektörüne bağlı olup finansal koşullarda yada sermaye yeterliliği düzenlemelerinde önemli bir değişiklik olduğunda paranın aktarım mekanizmasında da önemli değişikliklerin olduğu yönündedir. Tanaka, makalede, bankacılık sektöründeki asimetrik bilgi sorununu dikkate almadığını belirtmektedir. Yine, ahlaki tehlike ve kumarın yeniden dirilişi tarzı davranışları da sonucu değiştirebilecektir. Benzer olarak, sermaye yeterliliğinin dinamik makro ekonomik etkisinin statik bir IS-LM analizi çerçevesinde analiz edilemeyeceği vurgulanmaktadır.

⁵⁵ Tanaka Misa, "How Do Bank Capital and Capital Adequacy Regulation Affect the Monetary Transmission Mechanism?", **CESIFO Working Paper** No.799, 2002, ss.1-31.

Roger ve Vlcek⁵⁶, daha yüksek düzeyde sermaye ve likidite yeterliliği düzenlemelerinin makroekonomik maliyetlerini analiz etmiş ve Dinamik Stokastik Genel Denge Modeli (DSGD) ile sermaye ve likidite düzenlemelerinde yapılan bir artışta, bankalar ve kredi piyasalarındaki diğer kuruluşların anında tepki verdikleri, sermaye ve likidite düzenlemelerinin kendi aralarında bir etkileşim içinde buldukları, her bir düzenleme değişikliğinde bankaların alternatif ayarlama stratejilerini uygulamaya soktukları, belirtilmektedir.

Kullanılan DSGD modellerinin daha da geliştirilmeye muhtaç bulunduğu, modelin en önemli kısıtının “kapalı ekonomi modeli” olduğu, modelin açıkça risk ile ilişkili olmadığı, hükümet tarafından çıkarılan risksiz menkul kıymetler dışında değişik risk kategorilerindeki varlıkları temsil eden portföyler bulunmadığı, hatta temerrüt riskinin ve bilanço kompozisyonu ile temerrüt geçişi ve kredilerdeki bozulmayı dikkate almadığı, belirtilmektedir. Buna ilave olarak bu modelin kamu sektörü mali hesapları ile finansal gelişmeler arasında bir ilişki tesis etmediği, Avrupa’da görüldüğü gibi, finansal sektördeki finansal stresin, faiz oranı riski priminde etkisiyle kamu sektöründe yayılabileceği, ayrıca banka dışı finansal sektör içinde bir model geliştirilmesi gerektiği, belirtilmektedir.

Blum ve Hellwig⁵⁷ tarafından, bankalarda sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik dalgalanmaları güçlendirdiği, negatif şokların firmaların bankalara olan borçlarını ödeme gücünü azalttığı, borç ödeme gücünün azalmasıyla sermaye yeterliliği düzenlemelerinden dolayı bankaların sermayelerinin de azalmasına neden olduğu, sonuç olarak bankaların kredi verme faaliyetlerinin ve yatırım yapma kapasitelerinin azaldığı hususları ifade edilmiştir.

Cecchetti ve Li⁵⁸, merkez bankaları ile finansal düzenleme otoritelerinin hedeflerinin birbirinden farklı olduğu, bu bağlamda, para politikası belirleyicilerinin,

⁵⁶ Roger Scott, Jan Vlcek, “Macroeconomic Costs of Higher Bank Capital and Liquidity Requirements”, **IMF Working Paper**, WP/11/103, 2011, ss.1-52.

⁵⁷ Blum Jürg, Martin Hellwig, “The Macroeconomic Implications of Capital Adequacy Requirements for Banks”, **European Economic Review**, Vol.39, No.4, 1995, ss.739-749.

⁵⁸ Cecchetti Stephen G., Lianfa Li, “Do Capital Adequacy Requirements Matter for Monetary Policy?”, **NBER Working Paper Series**, No.11830, 2005, ss.1-35.

kredilendirme faaliyetlerinin yüksek ve istikrarlı ekonomik büyüme hizmet etmesini hedeflerken, banka düzenleme otoritelerinin bankaların aldıkları riskleri, borç verme kapasitelerini ve aşırı risk almalarını sınırlandırmaya çalıştıklarını ifade etmektedirler. İki taraf arasındaki bu amaç farklılığı, merkez bankacılarını sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etkisini ölçmeye ve bu ölçüm sonuçlarına göre para politikasını belirlemeye zorlamaktadır.

Cecchetti ve Li, ekonomik istikrarın sağlanmasıyla uyumlu sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile birlikte optimal para politikası uygulanmasının ne şekilde başarılabilirliğini araştırmışlardır. Burada, ulaşılan önemli bir bulgu ise, ekonomik dalgalanmalarda bankaların kredilendirme faaliyetlerinin önemli bir belirleyici olduğunun bilinmesine rağmen merkez bankaları ile düzenleme otoriteleri arasında bu konuda bir menfaat çatışması bulunmasıdır. Buna göre, merkez bankaları ekonomik faaliyetleri canlandırmak istedikleri zaman banka kredilerinin serbest bırakılmasını önerdikleri halde, düzenleme otoriteleri sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile bunun önüne geçmek istemektedirler.

Bu araştırmanın sonucunda, üç önemli bulguya ulaşılmıştır. Birincisi, tamamıyla pasif bir para politikasının uygulandığı durumlarda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etkisinin döngüsel olduğu, yani büyüme dönemlerinde büyümeyi, küçülme dönemlerinde küçülmeyi teşvik ettiği, ifade edilmektedir. İkincisi, optimal para politikasının sermaye gereksiniminin döngüsel etkisini nötralize edeceğidir. Üçüncüsü, Fed'in faiz oranlarını ayarladığında banka sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bunun etkisini nötralize ettiğini ancak bunun tersine Almanya ve Japonya'da bu teorik yapının tam tersine hareket edildiği ifade edilmektedir.

BDDK tarafından, Türkiye'de yapılan bir çalışmada⁵⁹, Türk bankacılık sektöründe sermaye yapısının belirleyicileri analiz edilmiş ve sektörde mevcut bankaların düzenlemelerin gerektirdiğinden daha fazla sermaye tutmasını açıklayabilecek değişkenleri belirlemek için deneye dayalı bir model oluşturulmuştur. Türk bankacılık sektöründen 2002-2006 dönemini kapsayan banka düzeyinde veriler ile

⁵⁹ Asarkaya Yakup, Serkan Özcan, "Determinants of Capital Structure in Financial Institutions: The Case of Turkey", **Journal of BRSA Banking and Financial Markets**, 2007, Vol. 1, No.1, ss. 91-109.

bir panel veri seti oluşturulmuştur. Model bu veriler kullanılarak Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ile tahmin edilmiştir. Bulgular gecikmeli sermayenin, portföy riskinin ekonomik büyümenin, sektörün ortalama sermayesinin ve sermaye getirisinin tutulan sermaye ile pozitif ilişkili olduğunu, buna karşılık varlık büyüklüğünün ve mevduat payının negatif ilişkili olduğunu göstermektedir.

Makalede, literatürde sermayeyi etkilen faktörler olarak, risk seviyesi, varlık büyüklüğü, önceki dönemin sermaye yeterliliği, sermayenin alternatif maliyeti, mevduatın özkaynaklar hariç yükümlülükler oranı, bankacılık sektörü ortalama sermaye yeterliliği, düzenleme otoritesinin sermaye yeterliliği baskısı ve ekonomik büyüme olarak belirtilmektedir.

Acharya ise⁶⁰, farklı merkez bankalarının farklı politikalar uygulamasına rağmen uluslararası düzeyde sermaye yeterliliği düzenlemelerinin birbirine yaklaşmasının ve uyumlulaştırılmasının faydalarından bahsetmektedir.

Yukarıda tartışılan görüşler bir arada değerlendirildiğinde, bankaların kredilendirme faaliyetlerinin, ekonomide paranın aktarım mekanizmasına direkt olarak etkiye bulunduğu, merkez bankalarının bu nedenle bu aracı, ekonomiyi canlandırmak yada soğutmakta rahatlıkla kullandıkları ancak, merkez bankalarının ekonomiyi canlandırmak istemeleri durumunda bunun düzenleme otoritesinin kredileri sınırlandırarak risk indirimine gitme amacından uzaklaştırdığı, görülmektedir. Bu durumda, merkez bankaları ile düzenleme otoriteleri arasında açık bir menfaat çatışması ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, sermaye yeterliliği düzenlemeleri sıkılaştırıldığında, kredilendirme faaliyetlerinde bir daralma görülmesi kuvvetli bir olasılık olduğundan, ekonomide durgunluğa varabilecek etkileri olabilecektir. Nitekim, Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerde, krizin etkilerinin reel sektöre yayılmasında en önemli nedenlerden birisi olarak bankaların kredilendirme faaliyetlerinin durması ve mevcut kredilerin dahi yenilenmemesi neden olarak gösterilmektedir.

⁶⁰ Acharya Viral V., “Is the International Convergence of Capital Adequacy Regulation Desirable?”, **The Journal of Finance**, Vol.58, No.6, 2003, ss.2745-2782.

Görüleceği üzere, düzenleme otoritesinin sermaye yeterliliği düzenlemelerinde bir değişiklik yaptığında, bu durum sadece düzenlenen finansal sektörü etkilememekte, buna ilave olarak dalgalar halinde önce fon kullanıcılarını ve daha sonra da bu fon kullanıcıların müşterileri olan diğer firmaları ve nihayetinde de hane halkını etkilemektedir. Minimal düzeyde yapılan bir sermaye yeterliliği düzenlemesinin toplumun tüm kesimlerini etkileyebilecek bir likidite daralmasına neden olabileceği çok açıktır.

D.Optimal (Ekonomik) Sermaye Yeterliliği Düzeyi

Çalışmanın bu bölümünde, her bir finansal kurumun kendi risk kültürüne ve yapısına bağlı bir sermaye yeterliliği çerçevesinin çizilmesinin önemli olduğu gerçeğinden hareketle, optimal sermaye yada bazı kaynaklarda geçen tanımıyla ekonomik sermaye kavramının irdelenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmiştir.

Önceki bölümlerde tartışılan serbest bankacılık ile düzenlemeleri savunan görüşün dışında birde optimal düzenleme fikrini savunan görüşün bulunduğu belirtilmişti. Bu görüşe göre, önemli olan kamunun bankacılık kesimine düzenlemeler yoluyla müdahale etmesi yada etmemesi olmayıp her bir banka için ve nihayetinde tüm sistem için bir optimal sermaye gereğinin hesaplanmasıdır.

Literatürde bu konu çok ilgi çekmiş ve bir banka için optimal sermaye miktarının ne olduğu ve optimal sermaye yeterliliği oranının hangi seviyede olması gerektiği yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Painter ve Isaac ortak çalışmalarında⁶¹, çok taraflı bir sermaye yeterliliği yaklaşımını açıklamaya çalışmışlardır. Makalede, sermaye tahsisini ikame etmek üzere, sermayenin maliyetini direkt hesaplayan bir model önerilmektedir. Optimal sermayenin, banka sahipleri, politika yapıcıları, yönetimler, derecelendirme kuruluşları ve düzenleme otoriteleri için farklı anlamlara gelebileceği, bunda, sermaye yeterliliği ölçüm kriterlerini değiştirebileceği, farklı, finansal ölçütler, farklı risk dilimleri, farklı zaman aralıkları vs. gibi yöntem değişikliklerine neden olabileceği, belirtilmektedir.

⁶¹ Painter Robert A., Dan Isaac, "A Multi-Stakeholder Approach to Capital Adequacy", **Conning Research & Consulting**, 2009., ss.1-51.

Yasal sermayenin tek bir sermaye yeterliliği oranı belirlediği, halbuki, farklı tarafların kabul edebileceği yeterli sermaye miktarının bunun altında ve/veya üstünde olabileceği, işte bu çalışmada kullanılan modelin her bir ilgili taraf için farklı bir sermaye yeterliliği hesaplayabileceği, böylece bu yaklaşımın sonuçlarının daha esnek karar alma mekanizmalarının işletilmesinde kullanılabileceği belirtilmektedir. Çalışmada kullanılan bir ekonometrik model ile konu ispatlanmaya çalışılmıştır.

Maisel'e göre⁶², optimum sermaye miktarının belirlenmesi çok güçtür. Zira, optimum sermaye bir anlamda kıt kaynakların etkin kullanımını engelleyerek gelirleri azaltacaktır. Finans tarihi boyunca, sermayenin varlıklara oranı düşerken, borç verilen paranın sermayeye oranı yükselmiştir. Finans teorisine göre, kaldıraç oranının artması hissedarların lehinedir.

Buna göre, teorik olarak yatırımcılar ile borç verenler arasında yapılan işlemlerde, kaldıraçtan kaynaklanan kârlar silinmelidir. Tam tersine geleneksel teori, kaldıraç optimum noktaya ulaşınca kadar azalan bir maliyet eğrisinin olacağını varsayar. Birde bankacılıkta diğer sektörlerde olmadığı şekilde, sermaye kalemleri atıl kalmayıp kredi olarak kullanıma girer ve bir anlamda etkinsizlik bu şekilde önlenmiş olur.

Allen ve Douglas⁶³, refah hedefli parasal dışsallığın olmaması durumunda, bankaların kendi optimal sermayelerini hükümetlerin müdahalesine gerek kalmaksızın kendilerinin ayarlayabileceğini tartışmaktadırlar. Makalede kurulan modelde, sermaye yeterliliği gereksinimi, bir araç olarak ortaya konulmakta ve üç farklı zaman aralığında, bir değer (para yada mal) yatırım yada tüketim amaçlı kullanıldığı ve risk-nötr (sıfır risk) bir politika izlendiği varsayılmıştır. Modelin uygulanması sonucunda, optimal sermaye miktarının hesaplanabildiği ispatlanmaya çalışılmıştır.

⁶² Maisel Sherman J., "Risk and Capital Adequacy in Banks", **National Bureau of Economic Research**, 1979, ss.203-224.

⁶³ Allen Franklin, Douglas Gale, "Capital Adequacy Regulation: In Search of a Rationale" **Wharton Financial Institutions Center**, Vol.3, No.07, ss.1-51.

Optimal sermaye yeterliliği düzeyinin tespit edilebilmesi her ne kadar çeşitli kantitatif analizler sonucunda hesaplanan ekonomik sermaye ile ilişkilendirilebilmesi mümkün olsa da, her bir bankanın optimal sermaye miktarının birbirinden farklı olabileceği ve ekonomik sermayenin hesaplanmasında “risk bilincinin” ve “risk duyarlılığının” hiç bir zaman gözardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun gözardı edildiği durumda, yapılan hesaplamalar, anlamsız rakamlar yığınınından öteye gitmemekte ve kamuoyunda risk yönetiminin anlaşılmasız hesaplamalar tekniği olduğu algısını güçlendirmektedir.

Bu nedenle Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından İkinci Yapısal Blok kapsamında önerilen “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci – İSEDES” ile “İçsel Değerlendirme Süreci – İDES” uygulamalarının her bir bankanın kendisine en uygun sermaye gereksinimi modellemesini kendisinin yapabileceği gerçeğinden hareketle, finansal sektöre yararlı olacağı, anlamsız hesaplamalar bütününden ziyade her bir bankanın kendi risk profiline en uygun modeli ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir.

Bu anlamda, “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci” nin “her şeye uygun ölçü” kavramından her bir banka bazında değerlendirme yapmaya imkan tanıdığı görülmektedir.

E.Finansal Kuruluşların Yetersiz Sermayelendirilmelerinin Nedenleri ve Sonuçları

Finans literatüründe, finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmeleri konusu oldukça geniş bir şekilde tartışılmış ve yetersiz sermayelendirilmenin nedenleri ve sonuçları analiz edilmiştir. Genellikle, bankaların yetersiz sermayelendirilme nedenleri olarak, uygulanan sermaye tespit modellerinin (optimal/ekonomik sermaye yada içsel derecelendirme yaklaşımları) sermaye gereksinimini hesaplamada yetersiz kaldığı, bazı durumlarda eksik sermaye hesaplanabildiği gibi bazende aşırı sermaye gereksinimi de hesaplanabilmektedir. Sözkonusu görüşlere aşağıda yer verilmektedir.

Kupiec⁶⁴, tek genel faktörlü Black-Scholes-Merton Modelini kullanarak kurumsal krediler için tarafsız sabit portföy sermaye tahsisleri konusunu Basel II IRB sermaye tahsisi çerçevesinde incelemektedir. Araştırmada, çok geniş bir portföyün kredi riski karakteristiği incelenmiş ve ileri ölçüm yaklaşımlarının (advanced IRB) zorlayıcı bir şekilde yetersiz sermaye tahsisinde bulunduğu ortaya konulmuştur. İleri ölçüm yaklaşımları çerçevesinde ortaya konulan temerrüt oranları %5 oranını aşmıştır. Tam tersine temel IRB sermaye gereksinimi, %99.9 olan hedef ödeme gücü rasyosunu tutturabilmek için gerçek sermaye ihtiyacından iki kat fazla olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, yasal sermaye düzenlemelerinin konsolidasyonu özendirildiği ve sistemik riskin yükseleceği beklentisiyle, ileri ölçüm yaklaşımlarını benimseyen bankaların zayıf sermayelendirilmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bankaların neden yetersiz sermayelendirildiklerini araştıran bir başka çalışmada⁶⁵, bütünlük sermaye yeterliliği modelleri analiz edilmekte ve bankaların neden yetersiz sermayelendirildikleri sorusuna odaklanılmaktadır. Basel II'nin ikinci yapısal bloğunun yetersiz kaldığı, bu boşluğu doldurabilmek için tam bütünlük ekonomik sermaye modeline geçilmesi gerektiği, aktifte yeralan varlıkların birbirleriyle oldukça bağlantılı olduğu, sistematik etkilerin ekonomiyi etkilediği, belirtilmektedir.

Çalışmada, 2007 sonu koşulları altında, sembolik bir Avrupa Bankası ele alınmış ve tam entegre risk analizleri ve ekonomik senaryo modeli uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, şu anda uygulanan sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankaların yetersiz sermayelendirilmelerine neden olduğu, modüllerden oluşan ve korelasyon bazlı ekonomik sermaye modellerinin yerine tam entegre ekonomik sermaye modellerinin geliştirilmesi gerektiği, gelecekte, ikinci yapısal bloğun ancak ekonomik sermayenin güçlendirilmesi ile anlam kazanacağı ifade edilmektedir.

⁶⁴ Kupiec Paul H., "Capital Adequacy and Basel II" **FDIC Center for Financial Research Working Paper**, No.2004-01., ss.1-31 47

⁶⁵ Kretschmar Gavin, McNeil J.Alexander, Kirchner Axel, "Integrated Models of Capital Adequacy – Why Banks are Undercapitalised" **Journal of Banking & Finance**, No. 02-28, 2010, ss.1-13.

Bernauer ve Koubi⁶⁶, sermaye yeterliliği kuralları yerine piyasa disiplininin daha iyi bir işlev göreceğini savunmaktadır. Rekabet nedeniyle bankaların daha yüksek sermaye yeterliliği rasyolarını benimsedikleri, bunda borçlanma maliyetlerini düşürdüğü, rekabetin etkisiyle bankalar güçlü bir mali bünyeye sahiplerse, sistemik etkilerden kaynaklanan sermaye yetersizliklerinin üstesinden gelebilmektedirler. Eğer ahlaki tehlike veya bedavacılar sorunu gibi sistemik etkiler güçlü ise, sermaye yeterliliği düzenlemesi gereklidir.

Makalede, piyasa baskısı nedeniyle sermaye yeterliliği düzenlemelerinin Basel standartlarının da katkısıyla artık pek çok ülkede uygulanmaya başlandığı, dolayısıyla tüm uluslararası piyasaların sermaye yeterliliği rasyolarının artırılması yönünde ilerlerken düzenleyicilerin bankalardan bu rasyoları artırmalarını istemelerinin daha kolay olacağı ifade edilmektedir. Basel I ve Basel II düzenlemelerinde etkisiyle sağduyulu düzenleme ve denetim anlayışının yerleştiği, bunda rekabeti artırdığı, bu nedenle bankaların riskliliğini değerlendirmede basit ölçütler ve sıralama kriterlerinin oluşturulabildiği gibi bankaların performansları hakkında daha fazla data üretilmeye başlandığı, ulusal ve uluslararası seviyelerde devam eden reform çalışmaları, bankacılık sektöründe şeffaflığı artırmaya ve bankalar arasındaki rekabeti güçlendirmeye odaklanılması gerektiği belirtilmektedir.

Berger ve Bouwman tarafından yapılan bir çalışmada⁶⁷, ABD’de son 25 yılda meydana gelen iki bankacılık krizinde ve üç piyasa krizinde, küçük, orta ve büyük ölçekli bankaların ayrı ayrı davranış kalıpları ortaya koydukları, kriz döneminde, sermayenin tüm bankaların hayatta kalmalarına ve faaliyetlerini sürdürmelerine yardımcı olduğu, bir bankanın krizden sonrada yaşamını sürdürmesinin kriz öncesi sermaye yeterliliği rasyosuna bağlı olduğu, yüksek sermayenin bankacılık krizi dönemlerinde her bir banka grubunun piyasa payını artırmasına yardımcı olduğu ve bunun kriz sonrası dönemde de devam ettiği, ancak, piyasa krizi olması durumunda

⁶⁶ Bernauer Thomas, Vally Koubi, “Regulating Bank Capital: Can Market Discipline Facilitate or Replace Capital Adequacy Rules?”, **Center for International Studies Working Papers**, No. 3, 2002, ss.1-23.

⁶⁷ Berger Allen N., Bouwman Christa H.S., “Bank Capital, Survival, and Performance around Financial Crises”, **Review of Financial Studies**, Massachusetts, 2009, ss.11-25.

ise sadece yüksek sermayeli küçük bankaların piyasa paylarını artırdığı, karlılığında benzer şekilde cereyan ettiği, yüksek sermayenin aynı zamanda bankacılık krizi dönemlerinde anormal düzeylerde yüksek hisse getirisi sağladığı, krizlerin arasındaki normal zamanlarda yüksek düzeyli sermayenin sadece küçük ölçekli bankaların lehine olduğu, sonuç olarak, kriz dönemlerinde sermayenin öneminin arttığı tartışmasız olduğu hususları ifade edilmektedir.

Türkiye deneyimlerinden hareketle, 1990-2001 arasındaki dönemde bankaların yetersiz sermayelendirilmelerinin en önemli nedeni, düzenleme otoritesinin minimum sermaye tutarı ile piyasaya girişe izin vermesi, hakim hissedar grupların yeterli mali güce ve itibara sahip olup olmadıklarının yeterince araştırılmaması, hakim hissedar grupların, kendi bankalarını ana fonlama aracı olarak görmeleri, bankayı sermayelendirmekten ziyade, bankanın fonlarının ne şekilde kredi olarak hakim hissedar grubun emrine verilebileceği konusuna odaklanmaları olarak gösterilmektedir.

Nitekim, 1994 ve 2001 bankacılık krizlerinin ana nedeni olarak, TMSF bünyesine alınan bankaların yetersiz sermayelendirilmeleri ve halkın tasarrufları ile toplanan fonların, hakim hissedar grubun emrine verilmesi dolayısıyla likiditelerini kaybeden bankaların, krizlerde daha kırılğan bir hale gelmeleri ve sırf bu nedenle sistemik riske neden olmaları gösterilmektedir.

İkinci Bölüm

BANKACILIK KRİZLERİ VE BU KRİZLERE YAPILAN MÜDAHALELER

Bir önceki bölümde, finansal sektörde düzenleme yapma ihtiyacı, finansal düzenlemelerin tarihi temelleri, sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve son olarak Dünya’da ve Türkiye’de sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin tarihi temelleri incelenmiştir. Basel I, Basel II ve Basel III düzenlemeleri ve bu düzenlemelere yöneltilen eleştiriler ile 2008 ve sonrası dönemde gelişen yeni eğilimler ve G-20 toplantılarında alınan kararlar tartışılmıştır. Buna ilave olarak, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkileri, optimal sermaye yeterliliği kavramı ve finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmelerinin nedenleri ve sonuçları mercek altına alınmıştır.

Yukarıda belirtilen teorik çerçeve çizildikten sonra, bu aşamada, krizlere ilişkin genel bir çerçeve çizildikten sonra, finansal krizlerin yapısına değinilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Bilahare finansal krizler içerisinde hem oluş biçimi ve hem de şiddeti açısından çok güçlü bir şekilde hissedilen bankacılık krizleri hakkında detaylı değerlendirmeler yapılacaktır. Bu bölümde, kriz ve finansal kriz ayrımı, finansal krizlere neden olan faktörler, Dünya’daki belli başlı bankacılık krizleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bankacılık krizlerine yapılan müdahaleler kapsamında, seçilen 1929 Dünya Büyük Buhranı sonrasındaki Glass Steagall Yasası, 2000 ve 2001 Türkiye Bankacılık Krizi sonrası yapılan düzenlemeler ve müdahaleler ile 2008 yılı ABD Mortgage Krizi ertesinde yapılan müdahaleler ile Dodd Frank Yasası etrafında incelenmiştir. Bu bölümde, sadece yapılan yasal düzenlemeler ile sınırlı kalınmayıp alınan yapısal önlemler ve tedbirler bağlamında da konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, yapılan düzenleme değişikliklerine verilen tepkiler ile sözkonusu düzenleme değişikliklerinin finansal piyasaları ve ekonominin bütününe ne şekilde etkilediğine ilişkin somut örnekler verilmeye çalışılmıştır.

I. Genel Olarak Kriz Kavramı ve Finansal Krizler

A.Kriz ve Finansal Kriz Ayrımı

Kriz kelimesi sözlüklerde, bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran olarak tanımlanmaktadır. Reinhart ve Kenneth⁶⁸, krizleri sınıflandırırken,

- Niceliksel eşiklerle tanımlanan krizler: enflasyon, para biriminin çöküşü, paranın ayarının düşürülmesi vb.
- Olaylarla tanımlanan krizler: bankacılık krizleri, dış ve iç borçların ödenememesi, mortgage krizi vb.

ayrımı yapmaktadırlar. Her krizde “bu defa farklı” sendromu yaşandığı, her krizin önceki krizlerden farklı olduğu, karakteristiklerinin birbiri ile örtüşmediği ifade edilmektedir. Aslında farklı olan sadece krizin yaşandığı zaman dilimi ve dönem olup bunun dışında tüm kriz karakteristikleri, nedenleri ve sonuçları birbirlerine büyük bir benzerlik göstermektedir.

Finansal kriz ise, finansal piyasalarda ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin çok daha kötüleştiği bir bozulmayı göstermekte olup, krizler sonucunda finansal piyasalar, fonların alternatif yatırım alanlarına yönelmesini engeller. Mishkin’e göre finansal krizler, varlık fiyatlarındaki keskin düşüşler ve şirket iflasları ile birlikte finansal piyasalardaki büyük çöküşlerdir⁶⁹.

B.Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Finansal krizlerde, asıl belirleyici olan finansal kuruluşların mali yükümlülüklerini yerine getirememesi ve buna bağlı olarak müşterilerine geri ödeme yapamamaları ile başlayan güven bunalımının “hücum” olgusunu başlatması ve buna bağlı olarak teşkilatlanmış piyasalarda görülen çöküşler ve finansal kuruluş iflaslarıdır. Tüm krizlerde bu süreçler aşama aşama yaşanmıştır. Nitekim, Mishkin⁷⁰, finansal krizlere neden olan faktörleri;

⁶⁸ Reinhart Carmen M., Kenneth S.Rogoff, Levent Konyar (Çev.), **Bu Defa Farklı, Finansal Çılgınlığın 800 Yıllık Tarihi**, 1.Baskı, İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2010.

⁶⁹ Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston, Pearson, 2009., s.199.

⁷⁰ Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston: Pearson, 2009, s.199-202.

- Varlık piyasalarının bilançolar üzerindeki etkileri bağlamında, hisse fiyatlarındaki düşüşler, fiyatlar seviyesinde beklenmeyen düşüşler, milli paranın değerindeki beklenmeyen düşüşler, değer düşüklüğünden dolayı bazı varlıkların aktiften silinmesi,
- Finansal kuruluşların bilançolarındaki bozulmalar,
- Bankacılık krizleri,
- Belirsizliğin artması,
- Faiz oranlarındaki yükselme,
- Hükümetlerin mali açıkları,

olarak belirtmektedir.

Mishkin, finansal krizlerin dinamiklerini açıklarken bu krizleri belli aşamalara ayırmıştır⁷¹. Buna göre, birinci aşama finansal krizin başlangıç aşaması olup bu aşamada, finansal kuruluşların bilançolarında bozulmalar başlar, varlık fiyatları düşer, faiz oranları yükselir ve belirsizlik artar. Tüm bunlar, ters seçim ve ahlaki tehlike problemini daha da kötüleştirir. İkinci aşama ise, bankacılık krizi aşaması olup, birinci aşamanın kötüleştirdiği durum nedeniyle ekonomik aktivite yavaşlar bu bankacılık krizini daha da kötüleştirir ve yukarıda belirtilen aşamalar sarmal haline gelerek sürekli tekrarlayan bir girdap yaratır. Finansal krizin üçüncü aşaması borç deflasyonudur ve bu aşamada fiyatlar genel seviyesinde beklenmeyen bir düşme yaşanır bu düşüş yine ters seçim ve ahlaki tehlike problemini daha da kötüleştirir ve buda ekonomik aktivitenin daha da yavaşlamasına neden olur. Mishkin'e göre Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan tüm krizler, belirtilen bu sarmallar çerçevesinde cereyan etmiştir.

Adam Smith'in 1776 yılında "Milletlerin Zenginliği" adlı meşhur eserini yazmasının üzerinden yaklaşık olarak 240 yıl, John Maynard Keynes'in "Para, İstihdam ve Faizin Genel Teorisi" adlı eserini yazmasının üzerinden yaklaşık olarak 75 yıl geçmiştir. Geçen bu süre zarfında, insanlık alemi, para kavramı ile daha içli dışlı olmuş ve teknolojik yeniliklerinde verdiği destekle, ekonomik konuların izleyicisi

⁷¹ Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston: Pearson, 2009, s.202-207.

olmaktan çok finansal bir aktör olarak finansal piyasalarda yerlerini almışlardır. Zaman içerisinde, iktisat teorisinin tartıştığı konularda eksen değiştirmiş ve geçmişte daha statik ve ulusal düzeyde analizler geçerli iken bugün gelinen noktada daha dinamik ve uluslararası düzeydeki analizler ve konular ön plana çıkmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, finansallaşma, küreselleşme, finansal serbestleşme, finansal inovasyon ve buluşlar ile teknolojik yenilikler bir anlamda finansal krizlerin tetikleyicisi olmuştur.

Finansal krizlerin diğer bir tetikleyicisi de, merkez bankalarının “lender of last resort” denilen son başvuru mercii görevini yeterince yerine getirmemeleridir. Zira, merkez bankalarının tek görevi bir ülkede tek başına para arzını kontrol etmek ve yönetmek değildir. Buna ilave olarak, ekonominin ihtiyacı olan likiditeyi izlemek ve gerektiğinde sisteme yeterince likidite enjekte etmek en tabii görevlerinden birisidir. Bunu açık piyasa işlemleri yoluyla yapabileceği gibi iskonto penceresi uygulaması ile de yerine getirmesi mümkün bulunmaktadır.

Gerçektende, Akerlof ve Shiller⁷², merkez bankalarının gücünün bir tek M1 para arzını yönetmekten gelmediğini, piyasanın likiditesini kontrol etmesi ve gerektiğinde piyasaya likidite sürmesinden geldiğini ancak bu durumda piyasalarda güven ve istikrarın sağlanabileceğini belirtmektedir. Nitekim, 2000/2001 Türkiye Bankacılık Krizi'nin oluşumunda diğer nedenler yanında T.C.Merkez Bankası'nın zamanında ve etkin bir şekilde piyasanın likiditesini kontrol etmemesi ve ihtiyaç duyulan anlarda piyasaya likidite enjekte etmemesi önemli bir faktör olarak sayılmaktadır.

Palley⁷³, finansallaşmayı, finansal piyasaların, finansal kurumların ve finansal seçkinlerin, ekonomi politikasında ve ekonomik çıktılar üzerinde daha fazla etkide bulunmaları olarak tanımlamıştır. Finansallaşmanın ana etkileri, finansal sektörün önemini reel sektöre oranla göreceli olarak yükseltmek; reel sektörden finansal

⁷² Akerlof, George A., Shiller Robert J., “**Hayvansal Güdüler**”, Scala Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2010, ss.101-113.

⁷³ Palley, Thomas I., Financialization: What It Is and Why It Matters, Washington D.C., **TheLevy Economics Institute**, 2007.

sektöre gelir transfer etmek, ücret durgunluğuna katkıda bulunmak ve gelir eşitsizliğini yükseltmek olarak sayılmaktadır.

Diğer taraftan Palley, finansallaşmanın ekonomide borç deflasyonunu yükselttiğini ve resesyona uzama riskini artırdığını kabul etmek için yeterli sebepler bulunduğunu ileri sürmektedir. Palley'e göre, finansallaşma, üç temel değisikliğe yol açar. Finansal piyasaların faaliyetini ve yapısını değiştirir, finans dışı kurumların davranışlarını ve nihayet ekonomi politikasını değiştirir. Böylece, finansallaşma, çok yönlü sonuçları olan bir süreçtir.

Palley'e göre finansallaşma, neoliberal ekonomi politikasını destekleyerek finansal piyasalar üzerindeki kontrolü yeniden yapılandırmaktadır. Finansal olmayan şirketlerin yönetimleri, hissedarlarının finansal çıkarlarına karşı hassaslaştırmakta ve varlıklı seçkinlerin ekonomik ve politik güçlerini arttırarak politik yapıyı değiştirmektedir.

Palley'in tariflediği şekilde son yıllarda finansal elitler daha etkin bir noktaya gelmişler ve küreselleşme, finansal serbestleşme ve finansal ve teknolojik inovasyonunda katkısıyla, sıradan hane halkını finansal bir aktör haline getirmiştir. 1950 ve 1960'larda herhangi bir bankanın müşteriisi olmayan hane halkı, maaş ödemeleri, sosyal güvenlik ödemeleri, kredi kartları, kredili mevduat hesapları, çek hesapları, taksitli ödemeler, fatura ödemeleri, ev ve taşıt kredileri vb. gibi pek çok ürünle önce banka müşteriisi ve sonrada bu bankalara borçlu konuma getirilmişlerdir.

Aşağıdaki tabloda, Dünya ülkelerinin gruplar halinde GSYİH'ları ve finansal büyüklüklerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 6: Dünya'nın Finansal Büyüklüğü (Mio US\$)

	Altın Hariç			Borçlanma Araçları			Haz. Bon. DT,		Haz. Bon. DT, His. Snt., Bank Akt. Topl. (GSYİH'nin %)
	GSYİH	Rezervler	Hisse Snt. Kapitalizasyonu	Kamu	Özel	Toplam	Bankaların Aktif Top.	His. Snt. Bank. Akt. Top.	
Dünya	70,220.60	10,650.60	47,089.20	44,622.10	53,766.00	98,388.10	113,735.20	259,212.50	369.1
Avrupa Birliği	16,410.90	468	8,530.20	10,807.90	20,740.50	31,548.50	43,464.60	83,543.40	509.1
Kuzey Amerika Ülkeleri	16,856.80	202.6	17,552.80	14,092.70	21,854.50	35,947.20	18,252.20	71,752.20	425.7
Kanada	1,781.10	65.7	1,912.10	1,217.90	1028.4	2,246.30	3,617.30	7,775.70	436.6
Amerika Bir. Devletleri	15,075.70	136.9	15,640.70	12,874.70	20,826.20	33,700.90	14,634.90	63,976.50	424.4
Japonya	5,897.00	1,258.20	3,540.70	12,790.60	2,578.70	15,369.30	13,497.10	32,407.00	549.5
Yeni Endüstrileşen Asya									
Ekonomileri	2,094.60	1,212.60	4,975.40	857.8	1,134.20	1,992.10	4,538.20	11,505.70	549.3
Gelişmekte Olan Ekonomiler	25,451.80	6,943.70	9,771.00	5,289.60	3,950.70	9,240.20	26,526.30	45,357.50	178.9
Asya	11,305.60	4,054.20	4,985.50	2,634.20	2,393.00	5,027.20	18,418.70	28,431.40	251.5
Latin Amerika ve Karayipler	5,633.70	740.1	2,221.40	1,674.10	1064.4	2,738.50	3,409.10	8,369.00	148.6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,906.60	1,105.70	788.00	104.50	138.20	242.70	1,741.00	2,771.60	95.4
Orta ve Güney Afrika	1225.3	175.8	581	142	112.8	254.8	591.50	1,427.30	116.5
Gelişm. Olan Avrupa Ülkeleri	4,380.50	867.9	1195.1	734.8	242.20	977.00	2,366.00	4,538.10	103.60

Kaynak: World Federation of Exchanges; Bank for International Settlements; IMF, International Financial Statistics (IFS) and World Economic Outlook,

Yukarıdaki tabloda, Dünya ülkelerinin yarattıkları GSYİH'na karşılık, altın hariç yaratılan rezervler, hisse senetleri kapitalizasyonu, kamu ve özel borçlanma araçları, bankaların aktif toplamları finansal büyüklük olarak karşılaştırılmaktadır. Söz konusu tablodan da görüleceği üzere, Dünya'nın tümünde yaratılan GSYİH 70.220 Milyar USD düzeyinde olmasına karşın bu GSYİH'nın 3.69 katı kadar finansal büyüklük yaratılmıştır. Bu durum Avrupa Birliği ülkelerinde 5.1 kat, Kuzey Amerika ülkelerinde 4.2 kat, Japonya ve yeni endüstrileşen Asya ekonomilerinde ise 5.5 kat olarak gerçekleşmiştir.

Söz konusu tablonun biraz daha detaylandırılması neticesinde, aşağıdaki tablo elde edilmiş ve bu tabloda ise, Türkiye ve İngiltere, Fransa ve Almanya karşılaştırması yapılmıştır.

Tablo 7: Seçilmiş Ülkelerin ve Türkiye'nin GSYİH/Finansal Büyüklük Karşılaştırması (Mio US\$)

	Altın Hariç			Borçlanma Araçları			Haz. Bon. DT,		Haz. Bon. DT, His. Snt., Bank Akt. Topl. (GSYİH'nin %)	
	GSYİH	Rezervler	Hisse Snt. Kapitalizasyonu	Kamu	Özel	Toplam	Bankaların Aktif Top.	His. Snt. Bank. Akt. Top.		
İngiltere	2,431.50	79.30	3,266.40	1,613.40	3,225.80	4,839.20	11,016.90	19,122.50	786.40	
Fransa	2,778.10	48.60	1,412.40	1,806.80	3,597.80	5,404.60	9,053.60	15,870.50	571.30	
Almanya	3,607.40	66.90	1,184.50	2,064.90	3,253.90	5,318.80	5,216.40	11,719.80	324.90	
Türkiye										
	2011	773.90	78.33	201.92	207.17	8.20	215.37	687.90	889.82	409.98
	2012	786.30	100.32	311.24	217.16	16.70	233.86	770.00	1,081.24	529.38

Kaynak: IMF, Bank for International Settlements, BDDK, T.C. Ekonomi Bakanlığı,

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, yarattığı GSYİH'nın 7.8 katı kadar finansal büyüklük yaratan İngiltere'yi 5.7 kat ile Fransa ve 3.2 kat ile Almanya takip etmektedir. Türkiye ise 2011 yılında 4.1 kata ulaşan bir büyüklük sergilerken, bu oran 2012 yılında 5.3 kata yaklaşmıştır. Dünya'nın GSYİH/Finansal Büyüklük Oranı hızlı artış gösterirken, türev ürünlerin hacimleri de anormal derecelerde artış sergilemiştir. Özellikle gölge bankacılık kuruluşları türev ürünlerin hacminin artmasında önemli bir rol oynamıştır. Finansal inovasyonlarında etkisiyle türev ürünler çok karmaşık bir görünüme ulaşmış ve türevin türevi denilebilecek yeni alt ürünler finansal piyasalarda yerini almaya başlamıştır. BIS istatistiklerine göre, 2007 – 2012 yılları arasında türev ürünlerin nominal tutarları ile brüt piyasa değerlerinin gelişimi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8: Dünya Türev Piyasalarının Büyüklüğü (Mio US\$)

	Nominal Tutarlar						Brüt Piyasa Değerleri					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Toplam	595,738	547,983	614,674	601,046	647,777	632,579	15,834	32,375	21,583	21,296	27,278	24,740
Dövizler	56,238	44,200	49,196	57,796	63,349	67,358	1,807	3,591	2,069	2,482	2,555	2,304
Forwards & Forex Swaplar	29,144	21,266	23,129	28,433	30,526	31,718	675	1,615	683	886	919	803
Para Swapları	14,347	13,322	16,509	19,271	22,791	25,420	817	1,421	1,043	1,235	1,318	1,247
Optionlar	12,748	9,612	9,558	10,092	10,032	10,220	315	555	343	362	318	254
Faiz Oranı	393,138	385,896	449,793	465,260	504,117	489,703	7,177	18,011	14,018	14,746	20,001	18,833
Forward Oran Anlaşmaları	26,599	35,002	51,749	51,587	50,596	71,353	41	140	80	206	67	47
Swaplar	309,588	309,760	349,236	364,377	402,611	369,999	6,183	16,436	12,574	13,139	18,046	17,080
Optionlar	56,951	41,134	48,808	49,295	50,911	48,351	953	1,435	1,364	1,401	1,888	1,706
Hisse Senedine Dayalı Olanlar	8,469	6,155	6,591	5,635	5,982	6,251	1,142	1,051	710	648	679	605
Forwardlar & Swaplar	2,233	1,553	1,830	1,828	1,738	2,045	239	323	179	167	156	157
Optionlar	6,236	4,602	4,762	3,807	4,244	4,207	903	728	531	480	523	448
Mal Piyasaları	8,455	4,364	2,944	2,922	3,091	2,587	1,898	946	545	526	481	358
Altın	595	332	423	396	521	485	70	55	48	47	75	53
Diğer	7,861	4,032	2,521	2,525	2,570	2,101	1,829	890	497	479	405	306
Forwardlar & Swaplar	5,085	2,471	1,675	1,781	1,745	1,363
Optionlar	2,776	1,561	846	744	824	738
Credit Default Swaplar	58,244	41,883	32,693	29,898	28,626	25,069	2,020	5,116	1,801	1,351	1,586	848
Tek İsimli Finansal Araçlar	32,486	25,740	21,917	18,145	16,865	14,309	1,158	3,263	1,243	884	958	527
Çok İsimli Finansal Araçlar	25,757	16,143	10,776	11,753	11,761	10,760	862	1,854	559	466	628	321
Sınıflandırma Dışı Türev Araçlar	71,194	65,487	73,456	7,476	10,514	9,663	1,790	3,660	2,440	1,543	1,976	1,792

Kaynak: Bank for International Settlements,

Yukarıdaki tablodan açıkça görüleceği üzere, 2007 yılında Dünya'daki türev ürünlerin toplam değeri 595.738 Milyar USD iken bu tutar 2012 yılında 632.579 Milyar USD'a ulaşmıştır. Burada en büyük artış ise faiz oranına dayalı forward, swap ve opsiyonlar gibi türev araçlarda görülmektedir.

C.Dünya'daki Belli Başlı Bankacılık Krizleri

Dünya tarihi yazılmaya başlandığı andan itibaren, hükümetlerin yaşadıkları borç krizleri, ülkelerde yaşanan çeşitli finansal darboğazlar hep kriz olarak adlandırılmış

ve bazı krizlerin öncesinde yada sonrasında çok büyük savaşlar yaşanmasına neden olmuştur. Ancak, tez konusu itibariyle, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizleri önlemedeki rolü ve gerekliliği konusuna yöneldiğinden, ağırlıklı olarak bankacılık krizleri değerlendirme konusu yapılacaktır. Aşağıdaki bilgi kutusunda, yakın tarihte geçmişten günümüze önemli bankacılık krizleri sayılmaya çalışılmıştır⁷⁴.

Bilgi Kutusu : Dünya'daki Belli Başlı Bankacılık Krizleri

1890-1891 Arjantin Krizi

Kriz, Arjantin'in dış borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi ile başlamış, halk tüm Arjantin bankalarına hücum etmiştir. Kriz sonucunda, Barings Brothers iflas etmiş, Arjantin'in yanı sıra krizden, Brezilya, Şili, Portekiz, Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri önemli ölçüde olumsuz etkilenmiştir.

1907-1908 Şili Krizi

Şili'de bakır fiyatlarındaki düşüş ile birlikte, New York'taki bir yatırım şirketinin ödeme gücünün zayıflaması ile birlikte kriz kendisini gösterdi. Krizden Şili'nin yanı sıra, Danimarka, Fransa, İtalya, Japonya, Meksika, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri'de etkilenmiştir.

1914 I.Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile birlikte, bankalara olan güven azalmış ve halk tarafından bankalara hücumlar başlamıştır. Bu krizden, Arjantin, Belçika, Brezilya, Fransa, Hindistan, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri etkilenmiştir.

1929-1931 Büyük Buhran

1928-1931 yılları arasında Dünya'daki değerli madenler ve ticari metallerin fiyatlarının ortalama %51 oranında gerilemesi ile birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde reel faiz oranları %13 düzeylerine çıkmış ve büyük durgunluk başlamıştır. Bu krizden Dünya'daki tüm gelişmiş ekonomiler etkilenmiştir.

1981-1982 Latin Amerika Krizi

1979 ile 1982 arasında, reel meta fiyatları yaklaşık %40 oranında düşmesi ile birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki reel faiz oranları yaklaşık %6 oranlarına ulaştı. Yükselen piyasalarda 10 yıl sürecek olan bir borç krizi başladı. Bu krizden, Türkiye'de dahil Güney Amerika ülkeleri ile o yılların tüm yükselen piyasaları etkilendi. 1982 yılında Meksika Hükümeti'nin Pezo'da yaptığı ani bir devalüasyon sonucunda diğer komşu ülkelerinde para birimleri değer kaybetmiştir (Tequila Etkisi). Bu ekonomilerin toparlanması için Amerika Birleşik Devletleri'nin toplamda 50 Milyar US\$'lık acil destek kredisi vermesi gerekmiştir. Bu kriz sonrasında, 1989 yılında Williamson tarafından Washington Consensus görüşü geliştirilmiştir. Buna göre, gelişmekte olan ülkeler bakımından devletin ekonomiden geri çekilmesi, istikrar ve uyum politikaları geliştirmesi gerekir. Basiretli makro ekonomik ve finansal politikalara, rekabetçi olan kurlara, dış ticaret ve finansal liberalizasyona, özelleştirmeye ve deregülasyona vurgu yapmaktadır.

1987-1988 Sahra Altı Afrika Krizi

Belirtilen yıllarda, Afrika'da sahra altındaki düşük gelirli ülkeler krizden olumsuz yönde etkilenmişler ve on yıl süren bir borç krizi yaşamışlardır.

⁷⁴ Reinhart Carmen M., Kenneth S.Rogoff, Levent Konyar (Çev.), **Bu Defa Farklı, Finansal Çılgınlığın 800 Yıllık Tarihi**, 1.Baskı, İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2010. ss.305-306.

1991-1992 Kuzey Ülkeleri ve Japonya Krizi

Kuzey ülkeleri ve Japonya'da gayrimenkul ve hisse senedi fiyat balonları patlamış, geçiş sürecindeki bir çok ülke liberalizasyon ve istikrar programlarıyla başa çıkmaya çalışmışlardır. Bu kriz gelişmiş ekonomiler ile kuzey Avrupa ülkelerini derinden etkilemiştir.

1994-1995 Meksika Tekila Krizi

1990'ların başından beri yükselen piyasalara gerçekleşen sermaye girişine büyük darbe indirmiştir. Krizden Güney Amerika ülkeleri yanında, Azerbaycan, Litvanya ve Svaziland etkilenmiştir.

1994 Türkiye Bankacılık Krizi

Mevcut hükümetin devlet borçlarına ödenen yüksek oranlı faizleri indirmek istemesi ve kamu borçlarının ıslah edilmesini öngören politikası nedeniyle borçlanma ihalelerini durdurması neticesinde, finansal piyasalara olan güven azalmış, hazine bonoları ile repo yaparak likidite sağlamaya çalışan bankalar Hazine ihalelerinin kesilmesi nedeniyle taze kaynağa ulaşmakta sıkıntı çekmiş ve nihayetinde, halkta hücum olgusu gelişerek finansal sistem tümünden kilitlenmiştir. Finansal sisteme duyulan güvenin zayıflaması sonucunda döviz kurları %40 düzeyinde rekor bir artışla yükselmiştir. 11.04.1994 tarihinde Hükümetin, üç bankanın (Türkiye Turizm Yatırım ve Ticaret Bankası-TYT Bank, Türkiye İthalat ve İhracat Bankası-İmpeksbank ve Marmara Bank) faaliyetlerine son vermesi ertesinde, yeni ekonomik tedbirler paketini açıklayarak krizin yaralarını sarmaya çalışmıştır. Krizde faaliyetlerine son verilen üç bankasında temel problemi yetersiz sermayelendirilmiş olması, hakim hissedar gruba teminatsız olarak kullanılan büyük krediler ve birikmiş zararlarının mevduata sirayet etmesi olarak gösterilmektedir.

1997-1999 Asya Krizi

Tekila krizinden sonra yükselen piyasalara sermaye girişine ikinci darbeyi bu kriz vurmuştur. Krizden, Hong Kong, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayvan, Tayland ve Vietnam gibi Güney Doğu Asya ülkeleri yanında, Brezilya, Kolombiya, Ekvador, El Salvador, Mauritius, Rusya, Türkiye ve Ukrayna etkilenmiştir. Bu krizin ertesinde, Güneydoğu Asya ülkeleri, krizden çıkış politikası olarak "Post Washington Consensus" denilen bir formülü uygulamışlardır. Stiglitz tarafından ortaya konulan bu formüle göre, sermaye ve istihdamın önemine vurgu yapılmış ve devlet ile piyasanın ekonomide dengeli bir rolünün bulunması gerektiği belirtilmiştir. Bu anlamda, piyasaların regüle edilmesinin, kurumsal ve fiziksel alt yapının geliştirilmesinin, eğitim, yenilik ve teknolojinin desteklenmesi gerekmektedir.

2000-2001 Türkiye Bankacılık Krizi

Türkiye'de 1980'lerden beri devam edegelen istikrarsız makro ekonomik ortam, bankacılık kesimindeki özkaynak yetersizliği, küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı, kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği, zayıf aktif kalitesi, yetersiz iç kontrol ve risk yönetimi yapısı, zayıf kurumsal yönetim ve saydamlık yapısından kaynaklanan nedenlerle bankacılık kesiminin dış şoklara olan kırılganlığı artmıştır. Bunun sonucunda, 22 bankanın faaliyetlerine son verilerek Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine alınmış ve bankacılık sektörü için yeniden sermayelendirmeyi de içeren bir yeniden yapılandırma programı uygulanmaya başlanmıştır.

2008 ABD Subprime Mortgage Krizi

Amerika Birleşik Devletleri'nde gayrimenkullerin mortgage işlemlerine ve mortgage bazlı sekürütizasyon (menkul kıymetleştirme) işlemlerine konu edilmesi ertesinde, gayrimenkul fiyatlarında yaşanan fiyat balonlarının patlaması sonucunda, kriz başlamıştır. Kriz başlangıcında, Lehman Brothers'ın faaliyetlerine son verilmesi ve bazı bankaların kamulaştırılması ile krizin ateşi söndürülmeye çalışılmış ancak, varlığa dayalı menkul kıymetler üzerine oluşturulan türev kontratlar nedeniyle, zarar doğuran işlemlerin büyüklüğü ancak tam resmin görülmesi neticesinde farkedilebilmiştir.

2010 Avrupa Birliği Krizi

ABD Subprime Mortgage Krizi'nin olumsuz etkilerinin Avrupa'ya da yansımaları ertesinde, AB üyesi ülkelerden PIIGS ülkeleri diye bilinen, Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya'nın kamu borçlanmasının gayri safi yurtiçi hasıllarının çok üzerine çıkması nedeniyle yaşanan borçlanma krizi, bankacılık krizine dönüşmüştür. Kriz, tezin yazıldığı bugünlerde halen özellikle Yunanistan üzerindeki etkisini devam ettirmektedir.

D.Bankacılık Krizlerine Yapılan Müdahaleler

Yukarıda yer verilen bankacılık krizleri listesinden de görüleceği üzere, 1800'lerin son yıllarından beri Dünya ülkeleri sık sık bankacılık krizleri ile karşılaşmış ve bu

krizlerle başa çıkabilmek için zaman zaman çok sert, bazende toleranslı geçiş önlemleri alarak krizin etkilerini bertaraf etmeye çalışmıştır. Bu anlamda, yapılan düzenlemeler çoğu zaman proaktif düzenlemeler olmaktan çok reaktif olmuş ve yaşanan kötü olaylara tepkisel bir yaklaşım benimsenmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde, konunun sınırlandırılabilmesi ve yeterince örneklendirilebilmesini teminen, 1929 Dünya Büyük Buhranı'ndan sonra kabul edilen Glass Steagall Yasası ile 2008 ABD Mortgage Krizi ertesinde, 2010 yılında kabul edilen Dodd Frank Yasası ve 2000-2001 Türkiye Bankacılık Krizi konu başlıkları alınarak bu krizlerde yapılan müdahaleler açıklanmaya çalışılacaktır.

1.Dünya Büyük Buhramı Sonrası Glass Steagall Yasası

1929 Dünya Büyük Buhranı'nı izleyen yıllarda, borsanın çöküşü ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bankaların %20'si iflas etmişti. Söz konusu iflaslardan bireysel yatırımcılar büyük ölçüde zarar görmüşlerdi. Bu nedenle, 1933 yılında çıkarılan Glass-Steagall Yasası ile bankalar sadece kredi veren bir kuruluş veya aracı kuruluş olma arasında seçim yapmaya zorlanmıştır. Bu yasa ile yasa koyucu, ticari bankaların hisse senedi ve tahvil işlemlerine aracılık etmeleri ile mevduat kabul etme işlemleri arasında olması muhtemel çıkar çatışmasını önlemeyi amaçlamışlardır.

Glass-Steagall Yasası iki ayrı düzenleme olarak çıkmıştır. İlkinde, dövizlerin sadece FED tarafından tahsis edilmesi öngörülmüştür. İkincisinde ise, bankalar ana faaliyet alanlarına göre ticari bankalar ve yatırım bankaları olarak ayrıştırılmışlardır. Bu yasa ile ayrıca, bankalardaki mevduatları sigortalamak üzere Federal Deposit Insurance Company (FDIC)'nin kuruluşu da öngörülmüştür.

Söz konusu yasa ile ABD bankacılık sistemine katı bir disiplin getirilmiş ve özellikle spekülasyonun ve manipülasyonun kontrol altına alınmasını teminen yeni tedbirler getirilmiştir. Söz konusu kurallar uzun yıllar en katı şekliyle ABD ekonomisinde uygulanmıştır. Glass-Steagall Yasası, sağduyulu düzenleme ve önceden belirlenmiş kurallara uyma konusunda bir reform paketi niteliğindedir. Ancak, yasada yer alan çok sayıda kısıtlayıcı ve sınırlayıcı hükümler nedeniyle uygulamada özellikle finansal kuruluşlar tarafından çok eleştirilmiştir. Nitekim, bu kuralların bazıları,

“Depository Institutions Deregulation and Monetary Control Act 1980” yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır.

“The Depository Institutions Deregulation and Monetary Control Act 1980” yasası ile ABD Merkez Bankası Federal Reserve’e finansal sistemi kontrol açısından geniş yetkiler tanımaktadır. Bu yasa ile bütün ABD bankacılık sistemine FED kurallarına uyma zorunluluğu getirilmiş ve bankaların devir ve birleşmelerine olanak sağlanmıştır.

Federal Reserve yönetiminin Glass-Steagall Yasası ve Regulation Q ile getirilen tasarruf mevduatına faiz oranı belirleme yetkisi kaldırılmıştır. ABD bankaları ve kredi birliklerinin mevduat sigortası tavanı, \$40.000 dolardan \$100.000 dolara yükseltilmiştir. Kredi birlikleri ve tasarruf ve kredi kurumlarına mevduat toplama ve bu mevduatlara istedikleri faiz oranını uygulama yetkisi verilmiştir. Glass-Steagall Yasası’nın tümü ise, 12.11.1999 yılında Amerika Birleşik Devletleri Kongresi tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra, bir finansal holding şirketinin bünyesinde finansal kuruluş bulunmasını yasaklayan hükümleri yeni düzenlemeler ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yasanın yürürlükten kaldırılması, gölge bankacılık faaliyetlerinin artmasına neden olmuş, sadece mevduat kabul eden bankalar değil kalkınma ve yatırım bankalarında büyük riskler almalarının önü açılmış, düzenlemelere tabi olmayan bir çok büyük finansal kuruluşa yeni finansal türevleri yaratmak ve ticaretini yapmak olanağı sağlamıştır. Bunların en yaygın olanları İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler (MBS’ler - mortgage-backed securities) ve Teminatlı Borçlanma Araçları (CDO’s - collateralized debt obligations) ve bu menkul kıymetlerin alım satımına konu edilmelerine aracılık yapan Yapılandırılmış Yatırım Araçları (SIV ler - structured investment vehicles) olarak piyasalarda işlem görmüştür. Glass-Steagall yasasının bu kadar yoğun ve sürekli bir lobi çalışması sonucunda yürürlükten kaldırılmasının stratejik olarak bankacılık sisteminin yararına olmadığı, düzenlemelerin bu denli esnetilmesinin 2008 mortgage krizinin de tohumlarını ektiği açıkça görülmektedir.

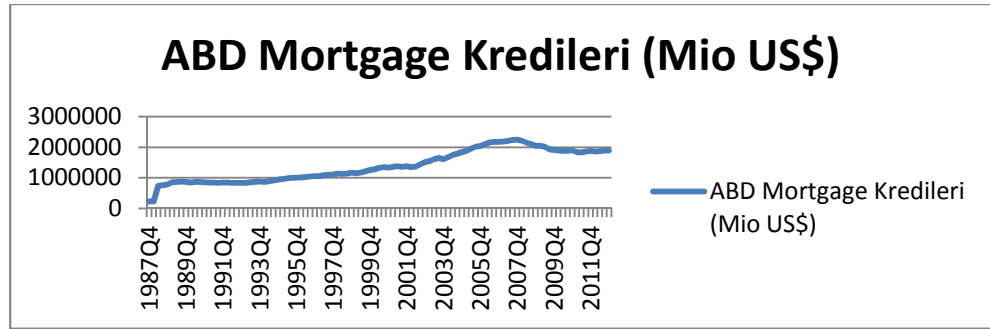
2.2008 ABD Subprime Mortgage Krizi – Dodd Frank Yasası

a.Mortgage Krizinin Gelişimi

Amerika Birleşik Devletleri'nde, büyük ve alt yapısı yeterince düzenlenmemiş bir mortgage piyasası bulunmaktadır. Bu piyasanın katılımcıları, konut satınalan hane halkı ile bu konutu ipotek karşılığı kredilendiren kredi kurumlarını karşı karşıya getiren birincil piyasalar ile mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetlerin alınıp satıldığı ve genellikle kurumsal yatırımcılardan oluşan ikincil piyasalardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage kredilerinin tarihi gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 1: ABD Mortgage Kredilerinin Gelişimi

Kaynak: The USA Federal Deposit Insurance Corporation, <http://www2.fdic.gov/qbp/>

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere, 1987 yılından itibaren ABD'de mortgage kredileri hızlı bir artış göstermiş ve 2008 krizinin tepe yaptığı dönemde bu kredilerinde toplam büyüklüğü 2.046 Trilyon US\$ seviyelerine çıkmış bulunmaktadır. Her ne kadar krizin tavan yaptığı dönemden sonra mortgage kredilerinde bir azalma trendi görülüyorsa da bu keskin bir azalmayı değil, aşamalı ve yavaş bir düşmeyi işaret etmektedir. Yıllar itibariyle, mortgage portföyünün artışında başlangıçta bankacılık usul ve teamüllerine uygun kredilendirme teknikleri ile kredilendirme yapılırken, özellikle 2000 yılının başlarından itibaren "subprime" denilen müşteri grubuna kredilendirme ağırlık kazanmıştır. Bu grup müşteriler, NINJA olarak adlandırılmıştır. NINJA, İngilizce'deki,

- No Income,

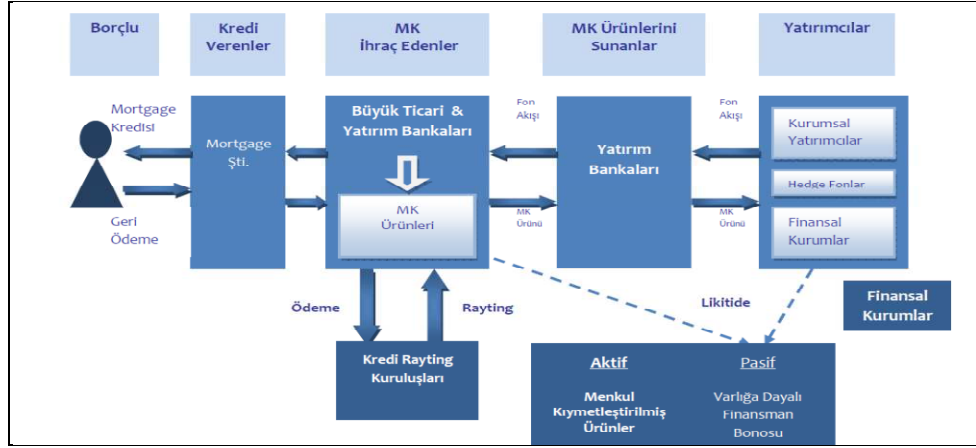
- No Job,
- No Assets,

kelimelerinden oluşan, gerçek anlamda bir geliri, bir işi, belli bir varlığı olmayan kişilerin kredilendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu gruba, finansal kuruluşlarca kullanılan krediler bu nedenle, NINJA krediler yada daha bilindik anlamıyla “Subprime Mortgage” yani gerçekte kredibilitesi olmayan kişilere kullanılan ipotek teminatlı konut kredileri olarak adlandırılmaktadır.

Burada bankalar açısından çekici olan şey ise bir taraftan, mortgage işlemine konu gayrimenkulü ipotek teminatlı olarak alıp banka aktiflerini yüksek göstermek ve mevcut ipotek teminatlarına konu kredi portföylerini menkul kıymetleştirerek ikincil piyasada yeni bir kaynak havuzu yaratmak olarak belirtilebilir. Söz konusu işlemlerin kurgusunda, kredileri kullanan kişilerin kredibilitelerini dikkate almaksızın oluşturulan mortgage alacaklarının bir teminat havuzuna dönüştürülerek menkul kıymetleştirilmesi yer almaktadır. Yani aynı finansal varlıktan, alım satıma konu yeni bir türev finansal varlık yaratılmaktadır.

Aşağıdaki şekilde, ABD mortgage piyasasının işleyişi betimlenmektedir. Aşağıda yer alan şekilden de görüleceği üzere, mortgage kredisini kullanan borçlu kredi kullandığında, krediyi kullandıran şirket söz konusu borcu bir paket haline getirerek büyük ticari ve yatırım bankaları grubuna satmakta ve bu portföyler bankalar tarafından menkul kıymetleştirilmektedir. Söz konusu menkul kıymetleştirme işlemleri esnasında devreye kredi derecelendirme şirketleri de girmekte ve bunlar tarafından verilen kredi notları uyarınca söz konusu menkul kıymetler fiyatlanmaktadır. Bilahare söz konusu menkul kıymetler aracı bankalar tarafından kurumsal ve bireysel yatırımcılar ile serbest fonlara (hedge funds) sunulmaktadır.

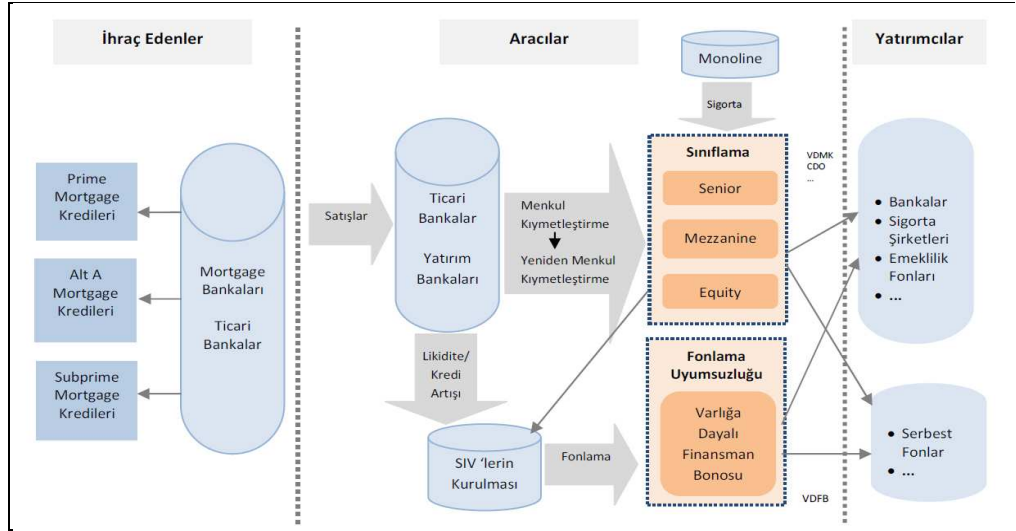
Şekil 3: ABD Mortgage Piyasasının İşleyişi

Kaynak: BDDK, ABD Mortgage Krizi, 2008.

Söz konusu işlemlerin oluş şekli itibariyle, her aşamada gerek gayrimenkul ipoteğinin kendisi ve gerekse de bu ipotek üzerinden oluşturulan menkul kıymetler yeniden fiyatlanmakta ve fiyat balonlarının oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. Aşağıdaki şekilde, mortgage ipoteklerine dayalı menkul kıymetleştirme sürecinin işleyişi betimlenmektedir.

Şekil 4: Mortgage İpoteklerine Dayalı Menkul Kıymetleştirme Sürecinin İşleyişi

Kaynak: BDDK, ABD Mortgage Krizi, 2008.

Yukarıda yer verilen şekilden de görüleceği üzere, mortgage kredilerinin menkul kıymetleştirilmesi işlemleri çokta karmaşık olmayan aşamalardan geçerek ihraççılardan yatırımcılara ulaşmaktadır. Oluşturulan portföylerin çok büyük bölümü

subprime mortgage kredileri portföyleridir. Sözkonusu seküritizasyon (menkul kıymetleştirme) işlemlerine konu edilen portföyler, mortgage bankaları ve diğer ticari bankalar tarafından sistemdeki diğer finansal araçlara ihraç edilmiştir. Bu araçların bir kısmı düzenlenen piyasalarda yeralan bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ve emeklilik fonları olabildiği gibi, hiçbir şekilde düzenlemelere tabi olmayan ve hatta herhangi bir kaldıraç rasyosu dahi kullanmayan serbest fonlara (hedge fonlar) ve özel amaçlı kurumlara (special purposes vehicles-SPV's) satılmıştır.

Bu aşamada, bir “ahlaki tehlike” de serbest fonlar (hedge fonlar) ve mevduat kabul etmeyen ama gölge bankacılık yapan yatırım bankaları tarafında oluşmaya başlamıştır. Gerek türev ürünlerden oluşan portföyler ve gerekse de bu ürünleri bünyelerinde barındıran serbest fonların ve SPV'lerin derecelendirme işlemlerini yapan derecelendirme (rating) kuruluşları tarafından sisteme dahil edilmiştir. Kriz öncesi dönemde, sözkonusu tüm varlığa dayalı türev enstrümanları bünyesinde barındıran serbest fonlar en yüksek kredi notları ile değerlendirilmiş ve yatırımcılar yanıltılarak “bilgi asimetrisi” oluşturulmuştur.

Ancak, 2005-2006 yıllarına gelindiğinde ABD konut piyasasında konut arzının rekor yapması, diğer taraftan, sözkonusu subprime mortgage kredisi müşterilerinin geri ödemelerinde görülen sorunlar nedeniyle, ipoteğe konu konutlar bankalara geri dönmüş ve arz fazlalığının da verdiği etki nedeniyle konut fiyatları düşmüştür. Bu durum, mortgage teminat portföylerinin değerinde önemli bir zayıflamaya neden olmuş ve bu nedenle, varlık teminatlolu menkul kıymetler piyasasının fon akımında ciddi sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır.

ABD Hükümeti'nin başlangıçta, düşük gelirli ailelerin konut sahibi olmalarını desteklemek üzere başlattığı program, kendisinden beklenen amacı gerçekleştirmek bir yana, oluşan fiyat balonları nedeniyle aşırı değerlenen konutları, yatırımcılar bir yatırım aracı olarak görmeye başlamışlar, piyasada konutların hem kendisi ve hemde, seküritizasyon işlemlerine konu edilen portföy değerleri alım satıma tabi tutulmuştur. Bu durum, piyasada, başka bir “bilgi asimetrisi” ne neden olmuş ve oluşan arz fazlası nedeniyle, zaten hassas bir yapıda olan fiyat mekanizması, piyasada oluşan güven bunalımı ile büsbütün denge noktasından uzaklaşmaya başlamıştır.

Burada, birden çok “bilgi asimetrisi” nden bahsetmek mümkün bulunmaktadır. Gerek gerçekte kredibilitesi olmadığı halde kredilendirilen müşteriler, gerek düzenlenmemiş yapıdaki serbest fonların derecelendirme notlarının gerçeği yansıtmaması ve gerekse de menkul kıymetleştirme işlemlerine konu edilen ipotekli menkul kıymetler ile oluşturulan türev portföylerin birbirleri ile olan ilişkilerinin bulunmaması durumları bilgi asimetrisini derinleştirmiş, ahlaki tehlikeyi körüklemiştir.

Buna ilave olarak, banka yöneticilerinin özellikle CEO’ların yüksek kâr beklentileri ve yıl sonlarında ikramiye adı altında ödenen yüksek primleri, bu işlere yönelinmesini destekleyen en önemli ikinci nedendir. Nitekim önceki bölümlerde de sözkonusu edildiği üzere, burada “ahlaki tehlike” problemi başlamakta ve yüksek ikramiye beklentileri nedeniyle CEO’lar yaklaşan tehlikeyi görmezden gelmişler ve yüksek fiyat balonlarının oluşmasını önlemek yerine tam tersine bu balonların oluşmasını ve bu balonların yaratacağı yüksek hacimleri ve yüksek kârları desteklemişlerdir. Zaten kamuoyunda da, diğer hususlardan çok CEO’ların ikramiyeleri ve opsiyona dayalı prim ödemeleri çok tartışılmış ve eleştirilmiştir.

2007 yılının temmuz ayında, piyasalar, subprime kredi geri ödemelerinin yapılmamasıyla şoka girmiştir. Subprime mortgage kredilerine dayalı finansal ürünler, piyasa fiyatları üzerinden tekrar değerlemeye tabi tutulmuş ve oluşan negatif farklar nedeniyle büyük yatırımcılar bundan büyük oranda zarar etmişlerdir. Diğer bir deyişle aslında oluşan zararlar realize edilmiştir. Bu nedenle yatırımcı piyasasında riskten kaçış süreci başlamış ve kurumsal yatırımcılar zarar realize etmek pahasına varlıklarını satmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda, kredi riskleri yeniden fiyatlanmış ve yatırımcılar likit varlıklarını satmaya yönelmişlerdir.

2007 yılının Ağustos ayında ise, yukarıda açıklanan gelişmeler sonucunda, piyasalarda likidite krizi başgöstermiş, kredi sorunları açığa çıkmaya başlamıştır. Yatırımcıların risk iştahı azalmış, nakitte kalmak tercih edilir bir stratejiye dönüşmüştür. Bu durum, finansman bonolarının satışını olumsuz yönde etkilemiş ve bankalar nakit taleplerini karşılayabilmek için likidite oranlarını artırmaya başlamışlardır. Bu da, üç aylık libor faiz oranlarını artırmış, borçlanma maliyetleri üzerinde önemli bir baskı oluşturmaya başlamıştır.

ABD Hükümeti ortaya çıkan krizi çözmek için bir takım önlemler almaya çalışmış ancak asıl sorunun teşhis edilerek kökenine inilemediğinden problemler daha da derinleşmiştir. Yasal düzenlemelerdeki karmaşıklık, idari yapıdaki dağınıklık, finansal raporlama sistemindeki hatalar sorunun çözümünü zorlaştırmıştır.

Sözkonusu kredi krizinin sonucunda, Fannie Mae ve Freddy Mac gibi ipotekli konut finansmanı kuruluşları devletleştirilerek krizin ateşi söndürülmeye çalışılmıştır. Lehman Brothers piyasalara olan yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle 15 Eylül 2008 tarihinde iflasını açıklamış ve bu suretle, 613 Milyar USD borcu ile ABD tarihinin en büyük iflası meydana gelmiştir. İngiliz Barclays Bank, Lehman Brothers'a ait ticari işlemler ve yatırım bankalarının bir kısmını 1.75 milyar dolara satın almıştır.

2008 ABD Mortgage Krizi'nde mali piyasalar gölge bankacılık kavramını tartışmaya açmışlardır. Bilindiği üzere, gölge bankacılık, gerçekte “mevduat kabul etme ve bankacılık işlemleri yapma lisansı” olmadığı halde, bankacılık benzeri faaliyetlerde bulunan kurumları kapsamaktadır. Bu kurumlar, serbest fonlar (hedge funds), özel amaçlı kurumlar (Special Purposes Vehicles – SPV's) vb. olarak sayılabilir. Bu kurumların en önemli özelliği, bankalar gibi sıkı düzenlemeler altında olmadıkları halde, bankaymış gibi hareket etmeleri ve finansal sistemdeki sistemik riski bulaştırma özelliklerinin bulunmasıdır.

ABD Mortgage Krizi'nin tetikleyicilerine bakıldığında, krizin asıl nedenleri olarak, mortgage kredilerinin yapısındaki bozulma, aktif pasif faiz yapısındaki uyumsuzluk, konut fiyatlarındaki balon artışlar, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasalarının genişlemesi, kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar, CEO'ların yüksek prim ve kâr beklentileri neticesinde aldıkları yüksek riskler vb. olarak sayılabilir.

b.Dodd-Frank Yasası

“Dodd-Frank Wall Street Reform And Consumer Protection Act” isimli yasa temelde ABD'de finansal kriz sebebiyle ortaya çıkan yapısal ve diğer sorunları gidermek amacıyla, 21 Temmuz 2010 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Yasa, 1930'dan bu yana yapılan en kapsamlı reform olarak kabul edilmektedir. Yasa, yeni bir gözetim

otoritesi oluşturarak finansal kuruluşların gözetim ve denetiminde değişiklikler yaparak; tüketicilerle uyumlu finansal yasaların, daha sıkı düzenleyici gereksinimlerin, tezgah üstü türev piyasalarının düzenlenmesinde değişikliklerin, kredi derecelendirme kuruluşlarının düzenlemelerinde reformların, kurumsal yönetim ve menkul kıymetleştirme piyasasında değişimlerin oluşturulmasını hedeflemektedir.

Yasa, tüketicileri korumak adına FED tabanlı denetleyici bir kuruluş oluşturarak, Amerikalı tüketicilerin mortgage, kredi kartı, ve diğer finansal ürünlerin alım satımında ihtiyaç duydukları bilginin sağlanmasını ve gizli ücretlerden, kötüye kullanılabilir anlaşma koşullarından, ve aldatıcı eylemlerden korunmalarını hedeflemektedir. Bu yasayla batamayacak kadar büyük olma (too big to fail) mantığı sebebiyle vergi ödeyen kişilerin parasıyla ödenen bedellerin artık sona ermesine; başarısız olmuş finansal kurumların güvenli bir şekilde tasfiye imkanına, güçlü sermaye bulundurulmasına, kaldıraç oranlarının makul seviyelere indirilmesine, ekonomiyi, Amerikan tüketicilerini, yatırımcıları ve şirketleri korumak adına sıkı standartlar ve denetimlerin oluşturulmasına yönelik uygulamalara yer verilmiştir.

Büyük ve karmaşık finansal kurumlar, ürünler ve faaliyetler sayesinde ortaya çıkan, ekonominin dengesini bozabilecek sistemik risklerin tespiti ve teşhisi için de bir kurul oluşturulmuştur. Bu yasayla, riskli ve suistimal sonucu oluşan uygulamaların fark edilmeden ve denetimden kaçarak gerçekleşmesine imkan tanıyan açıkların kapatılmasına, ayrıca yapılandırılmış finansal ürünlerin tasarım ve yatırımcıya sunulmasında şeffaflık ve sorumlulukların/risklerin daha belirgin bir şekilde ifade edilmesine olanak tanınmıştır.

Yöneticilere ödenen primler ile şirketin mali durumu arasında uyum olup olmadığını ortaya koyacak kamuoyu aydınlatma yükümlülüklerini düzenleme görevi yine bu yasayla SEC'ye verilmiştir. Yatırımcıların ve şirketlerin korunması amacıyla yeni ve sıkı kurallar yürürlüğe konularak kredi derecelendirme kuruluşlarına daha fazla şeffaflık ve kurumsal sorumluluk zorunluluğu getirilmiştir.

Dodd Frank Yasası ile finansal kuruluşların düzenlenmesine ve denetlenmesine yönelik önemli değişiklikler getirilmiştir. Bu değişikliklerin birisi de kamuoyunda Volcker Kuralı olarak adlandırılan ve spesifik olarak bankaların ve banka dışı

finansal kuruluşların genelde altmış günden kısa vadeli ve spekülâtif amaçlı olarak kendi namlarına yaptıkları alım satımlar ile bazı istisnalar hariç hedge fonlarla ve girişim sermayesi fonları ile ilişkileri ve işlemlerine belirli yasaklar ve sınırlamalar getirmektedir.

Bankaların alım-satım faaliyetleri üzerine çok önemli yasaklar getiren bu düzenlemeye karşı, dünyanın değişik yerlerindeki bankaların, lobilerin, yabancı ülke sigorta şirketlerinin, hukuk bürolarının ve fon yöneticilerinin ciddi anlamda muhalefeti görülmektedir. Ancak, gerek ABD menşei ve gerekse de Avrupa menşei finansal kuruluşlardan gelen tepkiler üzerine FED tarafından bu kuralın uygulanmasının 21.07.2014 tarihine kadar ertelendiği açıklanmıştır.

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanan Dodd-Frank Yasası açıkça bir tepki yasasıdır. Daha öncede değinildiği üzere, her finansal krizden sonra bankacılık düzenlemeleri gözden geçirilerek, kriz öncesi gevşetilen yada ortadan kaldırılan düzenlemeler, kriz sonrası dönemlerde tam tersine çok katı ve disiplinli hükümlerle yeniden ortaya çıkmaktadır. Nitekim Dodd-Frank Yasası, finans çevrelerinde Glass-Steagall Yasası ile bir çok hükümleri bakımından benzeştiği yönünde tartışılmaktadır.

3.2000 – 2001 Türkiye Bankacılık Krizi

Türkiye’de 2000’lerin başında yaşanan bankacılık krizi, krizin en yoğun yaşandığı dönemler olan 2000 yılı Kasım ayı ve 2001 yılı Şubat ayı olduğundan bu kriz 2000-2001 krizi olarak anılmaktadır. Her finansal kriz gibi, bu krizinde tetikleyicileri mevcut olup burada ilk tetikleyicinin 17.08.1999 tarihinde yaşanan ve çok sayıda vatandaşımızın ölümüyle sonuçlanan Büyük Marmara Depremi’ni saymak mümkündür. Zira sözkonusu depremin ekonomiye ve özellikle kamu maliyesine getirdiği ağır yük, krizin ilk tetikleyicisi olmuştur.

a.Kasım 2000 Krizi

2000 yılının Kasım ayının ikinci yarısında faiz oranları önemli ölçüde yükselmiş, yurtdışına büyük boyutlu bir sermaye çıkışı yaşanmış, Merkez Bankası rezervleri hızla gerilemiş, hisse senedi fiyatlarında keskin bir düşüş gözlenmiş ve orta ölçekte bir banka sistem dışına alınmıştır. Krizin daha da derinleşmesini önlemek amacıyla,

yılın son aylarında bir dizi önlem uygulamaya konmuş ve piyasalarda görece bir iyileşme sağlamıştır. Ancak, 2001 yılı Şubat ayında Hazine ihalesi öncesindeki olumsuz gelişmeler uygulanan programa olan güvenin tamamen kaybolmasına neden olmuş ve Türk Lirasına karşı bir spekülasyon atak meydana gelmiştir. Tüm bu gelişmeler 2000 Kasım Krizini ve 2001 Şubat Kriz sürecini tetiklemiştir⁷⁵.

2000 yılı Kasım ayından itibaren, likidite açığı bulunan kamu ve özel bankalarının sorunları piyasalarda güveni zedelemiştir. Kasım ayının ikinci yarısında kısa vadeli faiz oranlarında yaşanan yükseliş trendi ile birlikte tahvil, bono ve hisse senedi fiyatları sert bir şekilde düşmüştür. Sektörde beşinci sırada büyüklüğe sahip olan Demirbank'ın repo ile likidite yaratma stratejisi menkul kıymet fiyatlarındaki düşüşten dolayı sektöre uğramış ve adı geçen Banka, mali sisteme olan yükümlülüklerini yerine getiremediğinden dolayı 06.12.2000 tarihinde TMSF bünyesine alınmıştır.

Piyasalara olan güvensizlik nedeniyle döviz talebi artmış ve yabancı yatırımcıların portföylerini satarak ülkeden çıkma girişimleri sonucunda, Merkez Bankası'nın döviz rezervleri 6 Milyar dolar tutarında azalmıştır. Yurtiçindeki yatırımcılarında döviz talebinde bulunmaları, piyasadaki Türk Lirası sıkışıklığını artırmış ve faiz oranlarının daha da yükselmesine neden olmuştur. Merkez Bankası, TL sıkışıklığını gidermek ve likiditeyi rahatlatmak amacıyla 22.11.2000 tarihinden itibaren açık piyasa işlemleri ile bankacılık sistemine likidite vermeye başlamış ve ayrıca, sıkışıklığı aşmak için bankalara münzam karşılık ve umumi dispoizibilite oranlarında kolaylıklar sağlamıştır. Faiz oranlarını geriye çekebilmek için Hazine ile birlikte geri alım ihaleleri gerçekleştirilerek ilave likidite imkanları yaratılmıştır. Ancak, alınan tüm tedbirlere rağmen, overnight faizlerde kalıcı bir düşüş sağlanamamış ve Merkez Bankası 30.11.2000 tarihi itibarıyla Net İç Varlıklar Tavanı uygulamasına geri döneceğini açıklamıştır.

⁷⁵ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecrubesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010, ss.20-25.

Hükümet, 06.12.2000 tarihinde, bankacılık sektörünün güçlendirilmesi, özelleştirmenin hızlandırılması ve IMF ile ilişkiler konularında destekleyici bir takım kararlar almıştır. Bu çerçevede, bankacılık sektörüne açılan kredilerin de hükümetin güvencesi altına alınacağı duyurulmuştur. Piyasalar sözkonusu tedbirlere nispeten olumlu cevap vermiş ve halktaki hücum olgusunun önüne geçilebilmiştir.

b.Şubat 2001 Krizi

Alınan tüm tedbirlere rağmen, piyasalara olan güven tam olarak sağlanamamıştır. 19.02.2001 tarihli Hazine ihalesi öncesindeki gelişmeler sonucunda, istikrar programının sürdürülebilirliğine ilişkin güven kaybolmuş, yurtiçi ve yurtdışındaki yatırımcılar tarafından dövize yönelik bir spekülasyon talep başlatılmıştır.

Merkez Bankası başlangıçta uygulanan kur rejimini savunmak ve rezerv kaybını önlemek amacıyla piyasaya verdiği TL likiditeyi sınırlandırmıştır. Ancak, bu piyasalarda farklı şekilde algılanmış ve overnight faizler %1000'ler seviyesinin üzerine çıkmıştır. 21.02.2001 tarihinde artık Merkez Bankası'nın para politikası ve likidite yönetiminin etkinliğinden bahsetmek imkanı ortadan kalkmış ve bu tarihten itibaren Türk Bankacılık Sektörü çok ağır likidite, faiz ve kur riskleri ile baş başa kalmıştır. Nitekim, Merkez Bankası, 22.02.2001 tarihinde dalgalı kur rejimine geçme kararı almıştır. Bu sürecin yaşandığı dönemde, T.C.Merkez Bankası hiçbir şekilde bankacılık sektörünün likiditesini artırma yönünde herhangi bir adım atmamıştır. Kasım 2000'de yaşanan döviz kuru ve likidite krizi, Şubat 2001'de sistemik bir bankacılık krizine dönüşmüştür. Ek:1'de verilen tabloda, krizin kronolojisi belli başlıklar halinde sıralanmaktadır⁷⁶.

c.Krizin Bankacılık Sistemine Etkileri

Kriz döneminde, mevduatın vade yapısı oldukça kısalmış, bilançolarda aktif-pasif vade uyumsuzluğu problemi daha da derinleşmiştir. Bankaların kambiyo ve sermaye

⁷⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecribesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010, ss.27.

piyasası işlem zararları daha da artmış, takipteki krediler portföyünde dramatik bir artış gerçekleşmiştir. Bu suretle, bankaların iç denetim ve risk yönetim zafiyetleri daha da belirginleşmiştir. Kriz ertesinde, 22 bankanın TMSF’na devredilerek satış veya tasfiye süreçleri başlatılmıştır. Kriz öncesinde 79 olan banka sayısı kriz sonrası dönemde 61’e inmiştir. Bu süreçte, operasyonel zararlar yaşayan sektör, tasfiyelerinde etkisiyle gerek şube sayısı bakımından ve gerekse de personel sayısı bakımından oldukça küçülmüştür. Aşağıdaki tabloda sözkonusu gelişim çok net olarak görülebilmektedir.

Tablo 9: Banka Şube ve Personel Sayısı

Adet	2000		2001		Bir Önceki Yılına Göre Değişim				
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık
Kamu	4	4	4	3	3	0	0	-1	-1
Özel	29	28	29	24	22	-1	0	-5	-7
Yabancı	17	16	16	16	15	-1	-1	-1	-2
KYB	18	18	18	16	15	0	0	-2	-3
TMSF	11	9	7	9	6	-2	-4	-2	-5
Toplam	79	75	74	68	61	-4	-5	-11	-18
Yurtiçi Şube	7.796	7.965	7.513	7.309	6.828	169	-283	-487	-968
Yurtdışı Şube	531	537	515	473	477	6	-16	-58	-54
Toplam Şube	8.327	8.502	8.028	7.782	7.305	175.000	-299.000	-545.000	-1.022
Yurtiçi Personel	171.174	167.606	155.299	147.453	138.485	-3.568	-15.875	-23.721	-32.689
Yurtdışı Personel	11.397	12.045	12.263	11.991	12.017	648	866	594	620
Toplam Personel	182.571	179.651	167.562	159.444	150.502	-2.920	-15.009	-23.127	-32.069

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecrubesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010, ss.29.

Yukarıda yer verilen tablodan da görüleceği üzere, kriz sonucunda, binin üzerinde şube kapatılmış, 32.000 dolayında personel işsiz kalarak sistem dışına çıkmıştır.

d.Kriz Sonrasında Alınan Önlemler

Kriz sonrasında, bir dizi düzenleme değişikliği yapılarak mevcut kurallar daha da sıkılaştırılmış, tepkisel düzenlemeler yapılmıştır. Bankacılık Kanunu’nda özellikle banka hakim hissedarları ve yöneticileri için ağır ceza kuralları getirilmiştir. Sözkonusu cezalar ağır para cezaları olabildiği gibi hapis cezaları da öngörülmüştür. Belirtilen dönemde, banka hakim hissedarlarına ve yöneticilerine ağır polisiye tedbirler uygulanmış, “ekonomik suça ekonomik ceza” prensibi uygulaması tercih edilmemiştir. Risk yönetimi düzenlemeleri yapılarak, sektörün uluslar arası düzenlemelere tam uyumu amaçlanmıştır.

Kriz sonrasında, kamu bankalarının görev zararları ile TMSF bankalarının sermaye açıklarının karşılığında Hazine tarafından devlet tahvili verilerek açıkların kapatılması sağlanmıştır. Ayrıca, Hazine tarafından, iç borç takası yolu ile bankaların ellerindeki TL cinsinden tahvilleri, uzun vadeli yabancı para cinsinden tahvillerle değiştirerek bankaların açık pozisyonlarını kapatmak ve vade yapılarını düzeltmek konusunda adımlar atılmıştır.

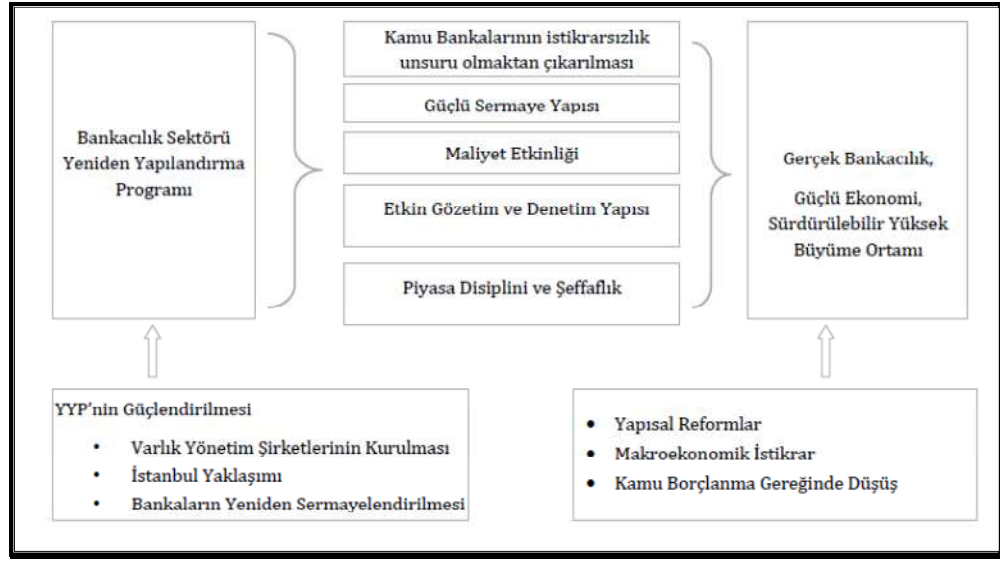
Merkez Bankası, önceden açıklanan programlar doğrultusunda, dalgalı kur rejimine uygun olarak döviz satışları yapmaya başlamıştır. Buna ilave olarak açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu hedeflemeye geçebilmek için önce 2002 yılı başından itibaren 2005 yılına kadar örtük enflasyon hedeflemesi uygulanmıştır. 15.05.2001 tarihinde, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı açıklanmıştır. Program temel kırılanlıkları gidermek üzere dört ana blok üzerine kurulmuştur. Bu bloklar:

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözümlenmesi,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,

olarak belirlenmiştir⁷⁷. Söz konusu Yeniden Yapılandırma Planı, BDDK tarafından aşağıda yer verildiği şekilde şematize edilmiştir.

⁷⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecribesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010, ss.38.

Şekil 5: Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Planı

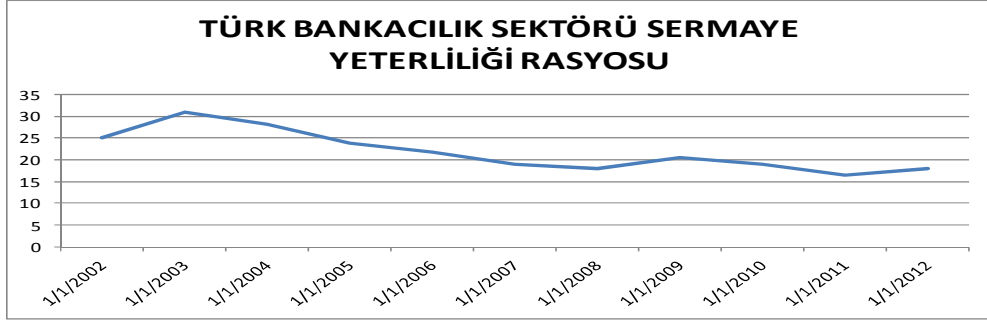
Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecribesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010, ss.39.

Söz konusu Yeniden Yapılandırma Planı, BDDK tarafından kararlı bir şekilde uygulanmış ve Türk Bankacılık Sektörü'nün sorunsuz bir şekilde bugünlere ulaşmasında söz konusu tedbirler paketinin çok önemli bir rolü olmuştur. Mezkûr yapılandırma planının en önemli ayaklarından bir tanesini bankaların yeniden sermayelendirilmesi programı oluşturmuştur. Buna göre, BDDK, kriz ertesinde halen faaliyette bulunan bankalar için bir program hazırlamıştır.

Bu programa göre, öncelikle “Üçlü Denetim” konsepti uygulanmıştır. Program uyarınca, öncelikle bankaları kendi bağımsız denetim kuruluşları denetleyerek varsa ek sermaye ihtiyaçlarını tespit etmiştir. Daha sonra BDDK'nın seçtiği ve atadığı başka bir bağımsız denetim kuruluşu ikinci bir denetim yaparak ilk bağımsız denetim kuruluşunun tespitlerinden bağımsız olarak kendi tespit ve inceleme sonuçlarını BDDK'na iletmıştır. Bilahare BDDK, bu ilk iki denetim sonuçlarını da dikkate alarak bankalarda Bankalar Yeminli Murakıpları'nı görevlendirerek hem ilk iki denetim sonuçlarının irdelenmesini ve hemde Murakıpların kendi denetim sonuçlarını oluşturmalarını istemiştir. Yapılan bu üçlü denetim süreci sonucunda ek sermaye ihtiyacı bulunan bankalara BDDK tarafından, söz konusu ek sermaye gereksinimlerini gidermeleri konusunda belli bir takvim dahilinde bir “Yeniden Sermayelendirme Programı” yürütmeleri gerektiği bildirilmiştir. Anılan yeniden

sermayelendirme programı sonrasında Türk Bankacılık Sistemi'nin Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun tarihi gelişimine aşağıdaki grafikte yer verilmiştir.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterliliği Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: BDDK, www.bddk.org.tr

Sözkonusu grafikten de görüleceği üzere, 2002 yılının sonundan itibaren bugüne değin, sistemdeki sorunlu bankaların çoğunun 2002 yılı öncesi dönemde sistemden çıkmış bulunması ve yeniden sermayelendirme programının da yaptığı katkılar dolayısıyla sektörün sermaye yeterliliği rasyosu istikrarlı bir görünüm arz etmiştir. Nitekim, 2007 yılı ve sonrası dönemde, sözkonusu rasyo sürekli olarak %15 - %20 bandı arasında hareket etmiştir.

Bahsekonu dönemde, Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun sürekli olarak azalan trend çizmesinin temel nedeni, bankaların hazine bonusu ve devlet tahvili yatırımları yerine kredi riskine girmeyi tercih etmeleri ve Basel II düzenlemelerinin yavaş yavaş tüm hükümlerinin yürürlüğe girmesi nedeniyle, bankaların sermaye yeterliliği rasyosu düzenleme yöntemlerini değiştirmeleri ve rasyonun paydasında yeralan riske maruz tutarların artmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, sözkonusu azalma trendine rağmen, Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterliliği düzeyinin gerek Avrupa Birliği ve gerekse de ABD Bankacılık Sektörü'nün çok üzerinde olduğu açıktır. Bu durum, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 2002 ve 2003 yılında yeniden sermayelendirme programının sonucunu yansıtmaktadır. 2008 ve 2010 yıllarına gelindiğinde ise, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerinin ciddi bir finansal kriz ile karşı karşıya olmasına rağmen, sözkonusu krizin etkileri Türkiye'de aynı şiddette hissedilmemiştir.

III.Değerlendirme

Bu bölümde, bankacılık krizleri ve bu krizlere yapılan müdahaleler açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, finansal krizler ve bu krizlere neden olan faktörler tartışılmıştır. Dünya yaşanan son dönemde, bugüne değin görülmemiş bir değişikliğe sahne olmuştur. Küreselleşme ve inovasyonlar, toplumları hiç olmadığı kadar birbirine yakınlaştırmış ve adeta sınırları duvarları ortadan kaldırarak neredeyse tek bir ülkede yaşıyormuşçasına bir hava yaratmıştır. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, yeni nesil mobil telefonlar, kişisel bilgisayarlar ve bunların çeşitli türevleri insanları -en azından bunlara sahip olanları- Dünya’da tüm olan bitenlerden anında haberdar olur hale getirmiştir. Sosyal medya araçlarının çeşitlenmesi ve insanların bu araçlara adeta bağımlı bir hale gelmesi ise konunun başka bir boyutunu oluşturmuştur. Ancak, sayılan bu teknolojik ürünlere sahip olmak ve kullanmak aynı zamanda ağır bir parasal maliyet anlamına da gelmektedir. Bu olgu, toplumların tüketim eğilimlerinin seviyesini değiştirmiş ve yeni harcama paternleri yaratmıştır.

Bahsekonu gelişmeler finansallaşma kavramının toplum içerisinde yerleşmesine neden olmuş, toplumda yaşayan insanların neredeyse tamamı finansal sistemin bir aktörü durumuna gelmiştir. Bu durum, ekonomide borç deflasyonunu yükseltmekte, finans sektörünün ülke ekonomisinde söz sahibi olmasını güçlendirmektedir. Bu sistemin işlemesi sonucunda, sıradan hane halkı bankacılık sisteminin en büyük müşterisi konumuna gelmiştir. Sistemin aşırı işletildiği durumlarda, fiyat balonlarının oluşmasına neden olunmuş ve krizler meydana gelmiştir. Gerçekten de, ABD Mortgage Krizi’nde yaşandığı üzere, kriz bilfiil ipotek teminatlı konut kredileri üzerinden oluşturulan fiyat balonlarından kaynaklanmıştır. ABD Ekonomisi yaşanan dönemde halen krizin yaralarını sarmaya uğraşmaktadır. Söz konusu krizden sadece ABD ekonomisi değil, krizin etkileri dolayısıyla pek çok ekonomide etkilenmiştir. Nitekim, bu krizden sadece iki yıl sonra ortaya çıkan Avrupa Birliği Borç Krizi buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Her ne kadar, her iki krizin yansımaları Türkiye ekonomisini bir anlamda olumsuz yönde etkiledi isede, krize yolaçacak sonuçlara varmamış ve Türkiye bu krizlerden daha hafif yaralarla kurtulmayı başarmıştır. Söz konusu krizlerden derin etkilememenin nedenleri arasında, Türkiye’de gerek mülkiyet piyasasında ve gerekse de tüketim piyasalarında

büyük fiyat balonlarının oluşmaması, piyasalardaki türev işlem hacimlerinin fiyat balonu yaratabilecek düzeyde olmaması, bankacılık sisteminin gerek sermaye yeterliliği ve gerekse de diğer sağduyulu koruyucu düzenlemeler ile izleniyor olması, gölge bankacılık sisteminin olmaması, 2000/2001 Bankacılık Krizi'nden alınan dersler sonucunda edinilen deneyim vb. sayılabilir.

Diğer taraftan, Türkiye 2000/2001 Bankacılık Krizi'ne bakıldığında ise, krizin oluşan fiyat balonları ve halkın tüketim eğiliminin değişmesinden kaynaklanmadığı, krizi tetikleyen unsurların başında yeterli mali güç ve itibara sahip olmayan gerçek ve tüzel kişilere banka lisansı verilmesi, banka hakim hissedarlarının banka kaynaklarını öncelikle kendileri olmak üzere, kârsız ve verimsiz alanlara yöneltmeleri ve bütün bunların doğal sonucu olarak bankaların yetersiz sermayelendirilmesi neticesinde banka bilançolarının kırılgan hale gelmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Bütün bunlara ilave olarak Merkez Bankası'nın gerekli likiditeyi vermekte gecikmesi neticesinde, piyasanın likiditesi bozulmuş ve akabinde de 22 bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devri yada tasfiyesi ile neticelenecek sürecin temelleri atılmıştır.

Tüm bu açıklamalar birarada değerlendirildiğinde, gerek ABD Mortgage Krizi ve gerekse de Türkiye 2000/2001 Bankacılık Krizi'nin tetikleyicileri ve kökenleri ayrı olaylar ve olgular olmakla birlikte her ikisinde de ortak paydanın bankacılık sektörünün yetersiz sermayelendirilmesi olduğu ve yetersiz sermayelendirilen bankalar dolayısıyla hangi nedenden kaynaklanmış olursa olsun krizin sonuçlarının sadece bankaları değil aynı zamanda ekonominin bütünü sararak dalgalar halinde tüm topluma yayıldığı, hatta ekonomik bir olay olmaktan çıkarak sosyal bir olay halini aldığı bilinmektedir. Bu nedenle, bir sonraki bölümde finansal krizlerle sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkinin teorik boyutları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Üçüncü Bölüm

KRİZLER VE SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Önceki bölümlerde yer verildiği üzere, ilk bölüm sermaye yeterliliği düzenlemelerine ayrılmış olup finansal sektörde düzenleme yapma ihtiyacı, finansal düzenlemelerin tarihi temelleri, sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve son olarak Dünya’da ve Türkiye’de sermaye yeterliliği düzenlemeleri incelenmiştir. Buna ilave olarak, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makro ekonomik etkileri, optimal sermaye yeterliliği kavramı ve finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmelerinin nedenleri ve sonuçları mercek altına alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, bankacılık krizleri ile bu krizlere yapılan müdahaleler incelenmiştir. Bu bölümde, kriz ve finansal kriz ayrımı, finansal krizlere neden olan faktörler, Dünya’daki belli başlı bankacılık krizleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bankacılık krizlerine yapılan müdahaleler kapsamında, seçilen 1929 Dünya Büyük Buhranı sonrasındaki Glass Steagall Yasası, 2000 ve 2001 Türkiye Bankacılık Krizi sonrası yapılan düzenlemeler ve müdahaleler ile 2008 yılı ABD Mortgage Krizi ertesinde yapılan müdahaleler ile Dodd Frank Yasası etrafınca incelenmiştir.

İlk iki bölümde sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve finansal krizlerin teorik çerçevesi oluşturulduktan sonra, bu bölümde, finansal krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki teorik ilişkinin açıklanmasına çalışılmıştır. Krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkinin teorik alt yapısı, konjonktür teorisi, ters seçim-ahlaki tehlike, kriz sonrası kurtarma programları, ABD Mortgage Krizi çerçevesinde detaylandırılmıştır. Bu bölümde ayrıntısıyla yer verileceği üzere, tüm teorik çerçeve bu kavramların etrafında şekillenmiş olup dolayısıyla konular özellikle ters seçim-ahlaki tehlike temelinde tartışılmıştır. Kriz sonrası kurtarma programlarının ise tüm krizlerde genellikle sert reaksiyonlar içerdiği, kurtarma sonrası oluşan maliyetlerin genellikle hükümetlerin ve dolayısıyla vergi ödeyenlerin üzerinde kaldığı görülmüştür.

I.Krizler ve Sermaye Yeterliliği İlişkisinin Teorik Alt Yapısı

Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri'nin finansal krizlerin önlenmesinde etkin bir rolü olduğu literatürde pek çok kaynakta tartışılmaktadır. Burada, banka sermayesinin kendisinin önemi ve bankaların ekonomik sistemde oynadıkları özel rol sorunun en önemli iki boyutunu ortaya koymaktadır.

Clementi'ye göre⁷⁸, banka sermayesinin iki önemli rolü vardır. Bunlardan birincisi iflas riskine karşı tampon oluşturması ve bu suretle sistemi koruması ve talepleri sınırlandırmasıdır. İkincisi ise, sermayenin, düzenleyici otoriteler ile banka hissedarlarının amaçlarına ortak bir şekilde hizmet etmesidir. Banka hissedarları kar elde ettikleri sürece yatırımda bulunmaya devam edecekler, sermayelerinin erimesi yada zarar etme riskini gördükleri anda sistemden çıkacaklardır.

Krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkiye ışık tutan çalışmalarda, genellikle konulara tek yönlü olarak yaklaşıldığı, bazı çalışmalarda Akerlof'un ünlü "The Market For Lemons" makalesine⁷⁹ gönderme yaparak konuyu ahlaki tehlike ve ters seçim problemi ile açıklamaya çalıştıkları, bazı çalışmaların "too big to fail" konseptine konuyu dayandırdıkları, diğer bazılarının ise 2008 ABD Mortgage Krizi ile ilişki kurarak teoriyi bu kriz ve türev ürünler üzerine oturtmaya çalıştıkları ve bir takım kurtarma programları önerdikleri görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, sırasıyla bu konulara ilişkin araştırmalara yer verilecektir.

A.Konjonktür Teorisi Çerçevesinde Açıklayan Görüşler

Bu görüşü savunanlar, sermaye yeterliliği ile krizler arasındaki ilişkiyi konjonktür dalgalanmaları etrafında açıklamaya çalışmışlardır. Toporowski⁸⁰, sermaye yeterliliği

⁷⁸ Clementi, David, "Crisis Prevention and Resolution – Two Aspects of Financial Stability" Inaugural Lecture, London, 2000.

⁷⁹ Akerlof, George A. 'The market for Lemons: Quality, Uncertainty and the Market Mechanism', **Quarterly Journal of Economics**, 1970, Vol.89 ss.488-500.

⁸⁰ Toporowski Jan, "Enforced Indebtedness and Capital Adequacy Requirements", **The Levy Economics Institute of Bard College Policy Note**, 2009/7, ss.1-4.

düzenlemelerinin uluslararası alanda çok fazla gereksiz yere önemsendiği, bir şirketin kendi finansal yükümlülüklerini diğer firmaların finansal yükümlülüklerini dikkate almadan kendi kendine seçebileceği, oysaki sermaye yeterliliği düzenlemeleriyle finans dışı firmaların borçlanmaya teşvik edildikleri, böylece “teşvik edilen borçluluk” nedeniyle ekonomideki kredi kalitesinin azaldığı, konuları üzerinde durmaktadır.

Makalede, dinamik karşılık ayırma önerisinin, ekonomik büyüme dönemlerinde sermaye gereksiniminin artırılmasının büyümeyi tersine çevireceği, özel sektöre kullanılan kredilerde aynı zamanda hükümetlere gayrinakdi kredi kullanılması yanında yabancı özel sektöre de kredi kullanılmasıda güçlü bir alternatif olarak kullanılabilmesi belirtilmektedir.

Toporowski'ye göre; ekonomik büyüme dönemlerinde sermaye yeterliliği rasyolarını istenen seviyeye çekebilmek için banka bilançolarını düzenlemek gerekecektir. Basel I'de öngörülen sabit sermaye yeterliliği rasyosu (Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar) ekonomik büyüme dönemlerinde döngüsellik arzeder ve likidite ve bilanço net değeri artış gösterir. Bu rasyo dolayısıyla, bankalar riskli kredilendirme faaliyetlerine girmek istemezler. Büyüme dönemlerinde sermaye yeterliliği rasyolarının artırılması yerine dinamik karşılık ayırma yönteminin benimsenmesi daha yararlı olabilecektir. Ancak bu yaklaşıma birçok yönden itiraz edilmiştir.

Yakın tarihten örneklerle global finansal piyasaların düzenlenmesinin etkilerini tartışan bir makalede⁸¹, 1997 yazında Asya krizi başladığında, Henry Kaufman'ın küresel finansal sistemi bir risk kuvvüzüne benzettiği ifade edilmekte ve hızlı büyüme ve türev ürünlerin karmaşıklığının finansal sistemi risklere çok daha kırılğan hale getirdiği vurgulanmaktadır. Burada asıl problem, uluslararası finansal sistemin bağımsız ve güçlü yapılar tarafından oluşturulmaması ve üniter bir küresel finansal sistemin bulunmamasıdır. Finansın karmaşık yapısı, tasarruf ve yatırımların sosyal paternleri ve finansın bu anlamda sosyalleşmesi, yeni kurumsal ve düzenlemesel

⁸¹ Picciotto Sol, Jason Haines, “Regulating Global Financial Markets”, *Journal of Law & Society*, Vol. 26 No.3, 1999, ss.351-368.

yapıları da beraberinde getirmektedir. Bu da her aşamada yeni düzenleme formlarını beraberinde getirmektedir.

Toporowski'ye göre, piyasalar kurallardan bağımsız değildir ve kurallarla çevrili ve şekillendirilmiş vaziyettedir. Piyasa katılımcıları açısından düzenleme kaçınılmazdır. Ancak, “kim tarafından” ve “nereye kadar” sorusu burada önem kazanmaktadır. Tabii ki burada, kendi kendine düzenleme ve minimum dışsal müdahale önemlidir. Küresel finansal piyasaların karmaşıklığından dolayı birden çok düzenlemeci kuruluş aktif rol alabilmektedir. Burada, düzenlemeci kuruluşun kamu menfaati kavramı öne çıkmaktadır. Düzenlemeciler kendi rollerini, piyasayı çalışır durumda tutmak ve sistemik iflasları önlemek olarak belirlemektedir. Para sadece bir mal değildir tasarrufları biriktirme ve sosyal değer yaratma işlevi vardır. Düzenlemeci kuruluşların görevi sadece iflasları önlemek değil, kamu menfaatinin yaygın bir şekilde korunarak piyasanın işlemlerini sağlamaktır.

White⁸², Hayek'in meşhur konjonktür dalgalanmaları teorisinin bir anlamda para politikasını ve bunun uzantısı olarak bankacılık teorisini de ilgilendirdiğini ancak, Hayek'in çalışmalarında serbest bankacılığı tam anlamıyla desteklemediğini belirtmekte ve bunun nedenlerini açıklamaya çalışmaktadır.

Hayek, sürdürülebilir olmayan döngüsel yükselmelerin, çoğu zaman artan kredi verilebilir fonlara olan talebin doğal faiz yada denge faiz oranının yükselmesini sağlamadığına inanmıştır. Burada taleple faiz oranı aynı yönde ve aynı hızda hareket etmemekte ve kredi talebindeki yükselme sadece miktar ile ilgilidir. Aynı anda faizlerinde yükselmesini gerektirmemektedir. Hayek, bankaların para miktarını artırmakta yada azaltmakta büyük bir özgürlük içinde hareket etmelerinin dengeyi bozan şokların kaynağı olduğunu savunmaktadır.

⁸² White Lawrence H., “Why Didn't Hayek Favor Laissez Faire in Banking?”, **History of Political Economy**, Vol.31, No.4, ss.753-769.

Barrel ve Gottschalk⁸³, Basel Sermaye Uzlaşısı'nı kullanan gelişen ekonomilerden Meksika ve Brezilya'da sermaye yeterliliği düzenlemelerinin makroekonomik etkilerini incelemiştir. Ulusal ve uluslararası düzeyde sermaye yeterliliği düzenlemelerinde yapılan değişiklikler çalışmada dikkate alınmış ve genel denge modeli kullanılmıştır.

Burada, bir ekonomik şok simülasyonu yapılarak bu şokun etkisinin ulusal ve uluslararası sermaye yeterliliği rasyolarına etkisi analiz edilmiştir. Bu çerçevede, yapılan simülasyon analizlerinde, sermaye yeterliliği rasyolarında yapılan bir artışın Brezilya ve Meksika'nın GSYİH'na ters etkide bulunduğu, ılımlı bir kredi krizinde tüm ekonomilerde borç verme faiz oranlarının yükseldiği, buna karşılık bankaların daha sıkı ödeme gücü rasyolarına verdikleri tepkilerde önemli farklılıklar bulunduğu, sözelimi Brezilya'da sermaye yeterliliği düzenlemelerinde yapılan artışlarda bankalar sermayelerini artırmak yerine özel sektöre kullandırdıkları daha yüksek riskli krediler yerine daha düşük riskli –hatta sıfır riskli- hükümetlere ve kamu kesimine kredi vermeyi tercih ettikleri görüldüğü belirtilmektedir. Brezilya'da Hükümete verilen kredilerin artmasıyla kamu harcamaları da keskin bir artış sergilemiştir.

Kredi krizi ertesinde özel kesim yatırımları düştüğünden, kamu harcamalarının artması bu durumu dengelemektedir. Meksika'da sermaye yeterliliği gereksinimi arttığında, hükümetlere verilen krediler etkilenmemiş buna karşılık kamu sektörünün kullandığı yabancı para kredilerde düşme meydana gelmiştir. Meksika'da her iki durumda da sermaye gereksiniminin değişikliğinin getirdiği yükü özel sektör taşımıştır. Bulgular, özel sektör borçlanmasının yerini hükümet borçlanmasının alması nedeniyle “finansal dışlama etkisi” (financial crowding-out) nin varlığını işaret etmektedir.

Meksika ve Brezilya'da hane halkı borçlanması GSYİH'nın sırasıyla %5 ve %8'ini oluşturmakta olup ödeme gücü rasyolarında yapılan değişikliklere karşı duyarlı

⁸³ Barrell Ray, Sylvia Gottschalk, “The Impacts of Capital Adequacy Requirements on Emerging Markets”, **National Institute of Economic and Social Research (NIESR)**, 2005, ss.1-46.

değildir. Ancak buna rağmen anılan ülkelerde, sermaye yeterliliği oranlarında artış yapıldığında, hane halkının tüketimi azalmaktadır. Aktarım mekanizması aracılığı ile hane halkı kesiminin net varlığı azalmış bulunmaktadır. Daha yüksek ödeme gücü rasyoları, hane halkı kesiminin daha yüksek faiz oranlarına katlanmalarını zorunlu kılmaktadır.

Çalışmada kullanılan modelde, daha düşük finansal varlıklar daha düşük tüketimin gerçekleşmesine neden olmuştur. Ödeme gücü rasyolarının % 0.5 oranında artırılması durumunda GSYİH Brezilya'da %3.5, Meksika'da %2.2 oranında düşmektedir. Önemli bir bulguda, yabancı sermaye yeterliliği rasyolarının yurtiçi dengeye daha çok zarar verdiği, bunun portföyün yeniden dağılımı etkisi anlamına geldiğidir.

Teglio, Raberto ve Cincotti tarafından yapılan bir araştırmada⁸⁴, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık sistemine olan etkileri Asil-Vekil bazlı bir analiz yöntemiyle araştırılmaya çalışılmıştır. 2008 Global finans krizinin başlamasından sonra bankacılık sektöründe etkin düzenlemeler yapılması önem kazanmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok finansal sistemin istikrarının makro ekonomik değişkenlere ve büyümeye olan etkilerini anlamaya yönelmiştir. Düzenleyiciler, bankaların uzun dönemli farklı sermaye yeterliliği gereksinimlerini ölçmeye çalışmışlardır.

Çalışmada, etken bazlı yaklaşımı kullanılarak, belirli ülkelerden sağlanan data setleriyle Dinamik Stokastik Genel Denge Modelini kullanarak konuyu analiz etmeye çalışılmıştır. Geliştirilen Eurace modeli, karmaşık ekonomik yapının daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır. Modelde, bankaların sermaye tabanı ile risk ağırlıklı varlıklar rasyosu yani SYR burada ana değişken parametre olarak seçilmiş ve altı farklı değer aldığı varsayılmıştır. Her bir değer için farklı şans faktörleriyle 10

⁸⁴ Teglio Andrea, Marco Raberto, Silvano Cincotti, "The Impact of Banks' Capital Adequacy Regulation on the Economic System: An Agent-Based Approach", **Universitat Jaume Castellon Working Papers**, 2011/01, 2011, ss.1-22.

simülasyon seti oluşturulmuş ve model çalıştırılmıştır. Modelin çıktıları olarak, zaman serileri elde edilmiştir.

Yapılan ekonometrik analizler sonucunda, uzun vadeli büyüme ve içsel konjonktür dalgalanmaları gözlenmiş olup Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun belirlenen zaman aralığında önemli makro ekonomik etkilerinin bulunduğu görülmüştür. Kısa vadede (5 yıla kadar) daha düşük bir kaldıraç politikası nedeniyle kredi arzının kısıtlandığı, negatif makroekonomik sonuçlara yol açtığı, büyümeyi, yatırımları ve istihdamı azalttığı gözlemlenmiştir. Gerçekten de, sınırlı kredi arzı firmaların tayınlanmasına neden olurken, bunun tersine yüksek kaldıraç düzeylerinde firmalar tayınlama olmaksızın kredilere ulaşabilmektedirler. Yüksek borçluluk oranları firmalar üzerinde, kısa vadede daha az kısıtlayıcı politikalar geliştirmelerine neden olmaktadır. Buradan da bankaların düşük sermaye yeterliliği ile çalışmalarının piyasalara önemli etkilerinin bulunduğu sonucunu doğurmaktadır.

Araştırmanın diğer önemli bir sonucu ise, düşük sermaye yeterliliği rasyolarının bulunması durumunda, firmaların finansal kırılganlıklarının artması ve daha yüksek boyutlarda firma iflaslarına rastlanmasıdır. Bu nedenle oluşan iflaslarda tersine bir etki yaratarak bankaların sermaye yeterliliği rasyolarını azalttığı zira, uzun vadede bankacılık sektörünün kredi verme kapasitesinin azalmasıyla birlikte yüksek kaldıraçın kendiliğinden azaldığı belirtilmektedir.

Diğer taraftan, bankaların sermaye yeterliliği rasyoları yüksek ise firmalar kısa vadede üretimlerini ve işçi sayılarını artırmaya yönelmemektedirler de, daha sonra yüksek sermayeler nedeniyle kredi talebini karşılayabilmek için kârlarını biriktirmektedirler, bu da, daha düşük kredi tayınlaması ve daha yüksek kredi miktarı seviyesinde katkısıyla bankacılık sistemini daha güçlü ve istikrarlı yapmaktadır.

Euroce modelinin çıktılarına göre, kredi dinamikleri makroekonomik aktiviteyi çok yakından etkilemektedir. Bu nedenle, ekonomik istikrarı ve büyümeyi sağlayabilmek için bankacılık sistemi daha katı ve detaylı düzenlemelere maruz kalmaktadır. Model, ekonomik faktörler arasında kendi aralarında bir etkileşim sağlamak ve ekonomik analizler, tahminler ve politika stratejileri oluşturmak için elverişli bir çevre yaratmaktadır.

B.Ters Seçim-Ahlaki Tehlike Çevresinde Açıklayan Görüşler

Stiglitz⁸⁵, asimetrik bilginin, düzenlemeleri gerekli kıldığını kabul etmekte ve risk yönetimi açısından düzenlemelerin yapısını incelemiştir. Ortaya koyduğu “Dinamik Denge Yaklaşımı” nda, finansal kurumların bir ekonomide sadece merkezi bir rol oynamadıkları, aynı zamanda bir risk kaynağı oldukları ve ekonominin diğer bölümlerinden de etkilendikleri görüşünü savunmaktadır. Stiglitz’e göre, bu modelde iyileştirilmiş teşvikler ve kontrol mekanizmaları bir arada kullanılmalıdır. Zira, teşviklerin sermaye artışı ile iyileştirilmesi bankaları daha riskli kararlar almak için daha fazla kaybetmeyi de göze almaya yöneltecektir. Artan sermaye yükümlülükleri bankanın imtiyaz değerini düşürmektedir.

Stiglitz’e göre, zayıf bankacılık düzenlemeleri, müsamaha ve temel sermaye yeterliliği standartlarının karşılanamaması finansal krizlerin oluşmasına katkıda bulunan başlıca unsurlardır. Kriz yaşanan bir ülkede finansal kurumlar aniden sermaye yeterliliğini karşılayamama durumuna düşebilirler, bu durumda katı düzenlemeler bankaların iflaslarına neden olabilecektir. Alternatif bir yol olarak, hükümetler bankaların yeniden yapılanmasını finanse edebilirler.

Morrison ve White⁸⁶, sağlam ve güvenilir bir bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği düzenlemelerinin rolünü, ters seçim ve ahlaki tehlikeyi baz alan bir genel denge modeli ile açıklamaktadırlar. Düzenleme otoritesi bu problemleri çözmek için elinde iki araç bulundurmaktadır. Bunlardan birincisi denetim ikincisi ise sermaye yeterliliği düzenlemeleridir.

Düzenleme otoritesi eğer güçlü ise ahlaki tehlike problemini çözmek için sermaye yeterliliği düzenlemelerini kullanır. Daha az güçlü düzenleme otoriteleri ise sermaye yeterliliği düzenlemeleri yerine izlemeyi tercih edebilirler. Bu durumda, bankacılık sisteminde çoklu bir denge oluşur buda bankacılık sektöründe bir güven bunalımı

⁸⁵ Stiglitz, Joseph E., “**Principle of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach**”, The World Bank Research Observer, Volume: 16, No.1, 2001, Washington D.C., S.1-16.

⁸⁶ Morrison Alan D., White Lucy, “The Role of Capital Adequacy Requirements in Sound Banking Systems” **The Center for Economic Policy Research**, <http://www.cepr.org/meets/wkcn/5/565/papers/Morrison.pdf> , 2001, ss.1-37.

yaratabilir. Araştırmada aynı zamanda genel vergilemeyle fonlanan bir mevduat sigortası sisteminin refahı artıracığı ve sermaye yeterliliği gereksiniminin yumuşatılmasının imkan tanıyacağı ifade edilmektedir.

Anılan araştırmada, son yıllarda bankacılık krizlerinin çok arttığı ve topluma maliyetinin hayli yüksek olduğu, bankaların sağduyulu düzenlenmesinin bu krizlerin sıklığını azalttığı ve hatta önlediği, belirtilmektedir. Bu çalışmada, düzenleme otoritesinin bankaları denetleyerek ve sermaye yeterliliği rasyolarını izleyerek krizleri önlemeleri analiz edilmektedir. Düzenleme otoritesinin mali bünyeleri kötü durumda olan bankaları saptayabileceğine olan kamu inancı ve güveni yüksek ise krizlerin meydana gelmeyeceği ifade edilmektedir.

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, bankaların ölçęini sınırlamak ve ahlaki tehlike problemini bertaraf edebilmek için yeterince küçük kalmalarını sağlamaktadır. Bu tarz bir düzenlemenin, otoritenin denetleme kabiliyetinin yüksek olması durumunda esnetilmesi mümkün bulunmaktadır. Diğer taraftan, eğer otoritenin repütasyonu zayıf ise bu durumda, ekonomide çoklu rasyonel bekleyişler dengesi oluşacaktır. Bu durumda, ters seçim problemini aşmak için sermaye gereksinimi güçlü olan ve güçlü olmayan bankalar birbirinden kesin çizgiler ile ayrılacaktır.

Makalede üzerinde durulan önemli bir bulgu, mevcut uluslararası sermaye düzenlemeleri, finansal kurumlar arasında herkese eşit mesafede uygun rekabet koşulları altında uygulanmakta olmasıdır. Makalede burada bir yanlışlık yapıldığı belirtilmektedir. Buna göre, bir ülkede beklentiler iyimser olduğu halde düzenlemeler çok katı olabilir, yada başka bir ülkede beklentiler kötümser olduğu halde düzenlemeler çok gevşek olabilir. Diğer bir deyişle, zayıf olan düzenleyici otorite daha detaylı sermaye yeterliliği düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Bu durumda, optimali sağlayabilmek için tüm kuralların tüm ülkelerde aynı şekilde uygulanmasını imkansız kılmaktadır. Herkese uygun ölçü kuralı burada işlemez. Zaten Basel'in en önemli eksikliklerinden birisi de budur.

Diğer bir önemli bulgu da, geçerli bir mevduat sigorta sisteminin bulunması durumunda, sermaye yeterliliği düzenlemeleri, ahlaki tehlikeye neden olmaksızın gevşetilebilir. Bunun nedeni, diğer şartlar eşit kalmak kaydıyla, mevduat sigorta sistemi, mevduatı özendirerek bankacılık sistemine genel bir destek sağlamaktadır.

Bu da bankalara daha düşük mevduat faiz oranları ile mevduat çekmeleri imkanını sağlamaktadır.

Banka hissedarlarının ve yöneticilerinin artık kâr beklentileri çok yüksek düzeylerde olduğundan, potansiyel kârları tehlikeye atmak daha az rastlanır olmuştur. Yani yöneticiler artık daha dikkatli davranmak durumundadırlar. Bu nedenle, ahlaki tehlike problemi bankacılık sisteminde artık daha az görülmektedir. Bunun da anlamı, mevduat sigortasının bulunduğu durumda, bankalarda sermaye gereksinimi düzenlemelerini gevşetmek gerekmektedir.

Burada, iki farklı düzenleme aracının yanlış bir şekilde karşılaştırılmakta olduğu düşünülmektedir. Zira, mevduat güvence sistemi ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı konumundadırlar. Birinin yer aldığı durumda diğerinden vazgeçmek yada gevşetmek imkanı bulunmamaktadır. Tam tersine, mevduat sigortasının güçlü bir şekilde yer aldığı bir finansal sistemde ahlaki tehlike ve ters seçim problemleri artacak ve mevduat sigorta sisteminin vereceği güven duygusuyla banka yöneticileri aşırı riskler almaya devam edeceklerdir. Makalede, ideal bir dünya çizilerek konunun ortaya konmasına çalışılmakla birlikte, gerçek durum her zaman yukarıda yer verilen denge koşullarını sunamamaktadır.

Nitekim, aynı yazarlar tarafından yazılan başka bir makalede⁸⁷ hem ters seçim ve hemde ahlaki tehlike olan bir bankacılık sisteminde bir genel denge modeli analizi açıklanmaya çalışılmıştır. Düzenleyici otoriteler, lisans vermeden ve denetlemeden önce sermaye yeterliliği gereksinimi isteyebilirler yada projelerinin başarı kabiliyetini ölçmek isteyebilirler. Sermaye gereksinimi, düzenleme otoritesinin güçlü bir gözetimi olduğuna dair bir repütasyona sahip olması durumunda, ahlaki tehlike ile mücadele edebilir. Güven krizinin oluşması durumunda, geleneksel olarak bilinenin aksine, bankaların ayakta kalabilmelerini sağlayabilmek için sermaye yeterliliği düzenlemelerini detaylandırmak uygun bir çözüm olabilir.

⁸⁷ Morrison Alan D., Lucy White, "Crises and Capital Requirements in Banking", *The American Economic Review*, Vol.95, No.5, 2005, ss.1548-1572.

Bu makalede, düzenleme otoritesinin kamudaki algısının çok güçlü bulunduğu durumlarda yani düzenleme otoritesinin çok iyi bir denetim yapabileceğine olan inanç tam ise, krizin meydana gelmeyeceği savunulmaktadır. Dolayısıyla sermaye yeterliliği düzenlemeleri, ahlaki tehlikenin önlenmesi bakımından, bankanın ölçeğini kısıtlamak ve yeterli küçüklükte kalmasını sağlamak konularında faydalı olacaktır. Düzenleyicilerin daha güçlü olduğu ekonomilerde, şeffaflık ilkesi de geçerli ise bu durumda, sermaye yeterliliği düzenlemelerini gevşetmek mümkün olabilecektir.

Düzenleme otoritesinin kamuoyundaki güven algısının ve itibarının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, bu güven ve itibara dayanarak ve şeffaflık ilkesine dayanarak sermaye yeterliliği düzenlemelerinin dozunun ayarlanmasının başarılı olacağı tartışmalıdır. Zira 2008 ABD Mortgage krizinde, düzenleme otoritesinin güven ve itibarında herhangi bir sorun bulunmadığı gibi şeffaflık ilkesi de ödün verilmeksizin uygulanan bir husustu.

Dowd⁸⁸, ahlaki tehlike ile finansal krizler arasında bir ilişki kurmuş ve finansal risk yönetiminin neden başarısız olduğu, türev ürünlerin aşırı değerlendirilmesi ve balon etkisinin tüm mali piyasalara yayılması, türev ürünlerin bağlantılı olduğu ana varlık kaleminden uzaklaşarak ilgisini kestiği, kurumsal hesap verebilirliğin ortadan kalktığı, ABD konut piyasasında hükümetin piyasayı kötü yönettiği, ABD para politikasının genişlemeci bir sürece girdiği, mevduat sigortasının görevini gereği gibi yapmadığı, riski fiyatlamadığı, finansal düzenlemelerin yetersiz kaldığı ve yeterince etkin olmadığı, hususlarına vurgu yapmaktadır.

Dowd'a göre, bu konuda temel sorunun, yapılan herhangi bir reformun yada düzenlemenin ahlaki tehlikeyi azaltıp azaltmadığı olduğu, eğer biri risk alıyorsa bunu aynı zamanda taşıması gerektiği, ancak eğer biri başkaları adına risk alıyorsa bu durumda ahlaki tehlikenin başladığı, Milton Friedman'ın söylediği gibi serbest risk kadar başka hiçbir şeyin tehlikeli olmadığı belirtilmektedir.

Dowd burada, asıl probleme işaret etmiş ve finansal krizler ile ahlaki tehlike arasında doğrudan bir ilişki kurarak ABD Mortgage Krizi'nde asıl problemin

⁸⁸ Dowd Kevin, "Moral Hazard and the Financial Crisis", *Cato Journal*, Vol.29, No.1, 2009, ss141-166.

kredilendirilen varlıklar ile bu varlıklara dayalı olarak oluşturulan türev ürün portföylerinin bağlantılı oldukları asıl varlık kalemi ile olan ilgilerinin kesilmesini örnek göstermiştir. Zaten pek çok kişi tarafından krizin nedeni olarak bu konu gösterilmektedir.

Krause⁸⁹, son yirmi yılda yükselen “köpük ekonomisi” adında yüksek riskli bir finansal spekülasyonun gündeme oturduğunu, hiperaktif bir finansal sistemle birlikte bir makroekonomi oluştuğunu, bu problemin temelinde ahlaki tehlikenin olduğunu, büyük bir ahlaki tehlikenin dikkatsizce uygulanan makro ekonomik politikalarından kaynaklandığını, özellikle en azından üç ana politika değişikliğinin yavaş yavaş konjonktür dalgalarının etkisini değiştirdiğini, bunların, son başvuru mercii olarak merkez bankalarının büyük bir finansal güven ağı oluşturması, Keynezyen makro ekonomik politikaların yavaş yavaş konjonktür dalgalarını uzun ve derin finansal resesyona dönüştürmesi ve FED’in etkin bir çıpa haline dönüşerek enflasyon dalgalarına karşı mücadele etmesi olarak açıklanabileceğini belirtmektedir.

Bütün bu değişikliklerle birlikte, spekülatif faaliyetlerin dikkatsizce denetlenmesi, yüksek spekülatif faaliyetlerin piyasa mekanizması ile sınırlanması, aşırı büyümüş spekülâtörler ve bunları finanse eden bir finans sisteminde etkisiyle piyasa mekanizmasını iyice bozmuştur. Bununla beraber, finansal düzenlemeler piyasa mekanizması yerine ikame edilmiş ve düzenlemeler aracılığı ile spekülatif hareketler kontrol edilmeye çalışılmış ve yeni bir makro düzen uygulanmaya başlanmıştır. Zaman içinde finansal düzenlemeler gevşemeye başlamış ve etkinliğini yitirmiştir. Sonuç olarak II.Dünya Savaşı’ndan önceki Keynes öncesi dönemi anımsatan bir ekonomik krizin başlamasına göz yumulmuştur.

Heremans⁹⁰, finansal sistemin dinamik bir evrim sürecinden geçtiğini, finansal araçların rolündeki son teorik gelişmelerin finansal düzenlemelerin rolünü de

⁸⁹ Krause Laurence A., “The Bubble Economy: Moral Hazard and Speculative Bubbles”, **Financial Crisis and Reform Conference, Session 13: Issues in Financial Economics**, New York, 10.10.2009, ss.1-16.

⁹⁰ Heremans Dirk, “Regulation of Banking and Financial Markets, Heremans Dirk, Bouckaert, Boudewijn, De Geest, Gerrit (Eds.), **Encyclopedia of Law and Economics** içinde, Cheltenham: Edward Elgar, 2000, ss. 950-986.

değiştirdiği ve yeni bir bakış açısı ortaya koyduğunu söylemektedir. Bilgi asimetrisi, ters seçim ve ahlaki riziko problemlerinin, yatırımcıların korunması, finansal istikrarın sağlanması ve sistemik krizlerin önlenmesi ihtiyaını açıkladığı, piyasaya nihai borç veren (lender of last resort) olmasından kaynaklanan müdahaleler ile mevduat sigortası kavramlarının etkin kurumsal yönetim ve değiştirilebilir sermaye yeterliliği kurallarıyla tamamlandığı ifade edilmektedir.

Son zamanlarda yaşanan finansal krizlerin, çoğu zaman hükümetlerin sorumsuzca uyguladıkları makro ekonomik politikalardan değil, finansal aracılardan aşırı risk almalarından kaynaklandığı, finansal kesimdeki inovasyonları, uluslararasılaşmanın ve bilanço dışı kalemlerin artışının ulusal düzenleme otoritelerinin kontrol faaliyetlerini yürütmelerini çok güçleştirdiği, IMF yesi ülkeler üzerinde yapılan bir araştırmada, 1980’den beri 133 ülkenin önemli bankacılık problemleri ile karşılaştığı ve bunlardan 36’sının gerçek finansal krizlere maruz kaldığı ortaya konulmuştur.

Finansal faaliyetlerin diğer ekonomik aktivitelerin tersine daha çok gelecekle ilgili olduğu ve risk ve belirsizlik üzerine kurgulandığı, ilk olarak, bu finansal işlemlerin temel olarak fon arzedenlerle fon talep edenlerin karşılaştırıldığı ve her iki grubun içerdiği alışveriş riski ile likidite riski nedeniyle finansal kurumların bir aracı olarak işleme katıldıkları bir durum olduğu, burada bilginin önemli olduğu, ancak ikinci olarak, asimetrik bilgi probleminin devreye girdiği, örneğin yatırımcının yatırımın riskliliği hakkında borç verenlerden çok daha fazla bilgiye sahip olduğu ama bunu paylaşmadığı ifade edilmektedir.

Bunun da, Akerlof’un ünlü makalesinde belirtildiği şekilde, “limon primi” şeklinde ters seçimi ve ahlaki problemi beraberinde getirdiği, buradan devamla asil-vekil (principal-agent problem) probleminin devreye girdiği, asimetrik bilgi sorunu nedeniyle borç verenlerin finansal aracılardan kendi lehine hareket edip etmedikleri konusunda kesin bir bilgiye sahip olmadıkları, belirtilmektedir.

Heremans’a göre, finansal aracılardan asimetrik bilgi probleminin ortadan kaldırılmasında büyük rol oynarlar. Söz konusu bilgileri toplayıp analiz etmek ve gerektiğinde izlemek ve güncellemek ve işlem anında kullanmak, onlara büyük faydalar sağlar. Ancak, bankalar bu bilgileri paylaşmak konusunda çok isteksizdirler ve doğal monopol olma eğilimindedirler. Sistemde var olan diğerleri bu bilgilere

erişmek ve kullanmak konusunda istekli oldukları takdirde “bedavacılar” sorunu ortaya çıkar. Bankalar bedavacıları önlemek konusunda da pek çok maliyete katlanırlar. Burada, sırların korunması ve bedavacıların devre dışı bırakılması için bankalar açısından bilgi yönetimi ön plana çıkmaktadır.

Mishkin’e göre, bankalar ürettikleri bilgilerden kâr ederler ve bu nedenle bedavacıardan bu bilgileri koruma eğilimindedirler. Ama bu üretilen bilgilerin esas alındığı kredi faaliyetleri piyasada alım satıma konu edilmediğinden bedavacıların kazanabileceği bir şey yoktur hatta tam tersine sözkonusu kredilerin yarattığı aracılık marjlarından dolayı bankalar ilave kârlar edebilecektir.

Asimetrik bilgi sorunundan kaynaklanan ahlaki rizikoyu önleyebilmek için düzenleme ve denetlemeye ihtiyaç duyulur. Sözkonusu finansal kuruluşlara ait bilgilerin zamanında ve şeffaf olarak ortaya konulması asimetrik bilgi problemini ve ters seçim problemini bir nebze ortadan kaldıracaktır. Sözelimi sermaye yeterliliği kuralları hissedarların daha fazla sermaye koymalarını isteyeceği için hissedarlar kendi çıkarlarını maksimize edebilmek için daha iyi performans gösterecekler böylece ters seçim probleminin önüne geçebileceklerdir.

Hükümetler çoğu zaman finansal sistemin sağlıklı yapısının finansal paniklerin ve finansal başarısızlıkların getireceği makro ekonomik dışsallıklarla bozulabileceğini öngörürler bu nedenle çoğu zaman finansal başarısızlık meydana gelmesine izin vermek istemezler. Mishkin’e göre, banka iflaslarının meydana geldiği durumlarda, dolaşımdaki para miktarını kontrol edilemez boyuta getirerek dalgalanmalara sebep olabileceğini söylemektedir. Bankacılık krizleri, ekonomik büyüme, kamu bütçesi, ödemeler dengesi, döviz kurları üzerinde negatif bir etki yaratmaktadır. Sistemik riskin yayılma tehlikesi bulunduğundan, genellikle hükümetler merkez bankalarına son başvuru kaynağı (lender of last resort) görevini vermektedirler.

Mishkin’e göre, son yıllardaki finansal kriz deneyimlerinin finansal kurumların düzenlemelerinde reforma götürdüğünü, özellikle mevduat sigortasında, sigorta kapsamının daraltılması yerine risk bazlı sigorta yaklaşımı yada özel mevduat sigortası kavramı ön plana geçmiştir. Sermaye yeterliliği ve likidite düzenlemeleri gibi tamamlayıcı sağduyulu düzenlemeler istenmeyen riskli yönelimlerinin önüne geçebilecektir.

Düzenlemeler dünya çapında yayılmakta ve iş birliği imkanları artırılmaktadır. Bu sadece minimum standartlar yada Basel uzlaşlarıyla sınırlı olmayıp daha fazla işbirliği ve daha fazla eşgüdümüne doğru gitmektedir. Finansal düzenleme ve denetlemenin uluslararası boyutu nedeniyle düzenleyicilerden daha fazla piyasanın kendi disiplinine daha çok vurgu yapmaktadır.

C.Kriz Sonrası Kurtarma Programları Çevresinde Açıklayan Görüşler

Bu bölümde yine Kevin Dowd konuya ışık tutan bir çalışmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dowd makalesinde⁹¹, son yıllarda devletin ekonomiye müdahalesinin giderek arttığını, özellikle 1990'ların sonlarında Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA)'nin kurulması, uluslararası banka sermaye yeterliliği düzenlemelerinin artan düzenlemelerin örnekleri olduğunu, bankacılığın bu haliyle laissez faire'in tam aksine, çok ağır bir şekilde düzenlenmiş bir sektör olduğunu ifade etmektedir.

Dowd, krizlerde, panik reaksiyonlar gösterilmemesi gerektiğini, bunun yerine düşünce taşıma tepki verilmesi gerektiğini, vergi ödeyenlerin daha fazla maliyetlere katlanmalarını gerektiği, hükümet garantilerine ve mevduat sigortasına gerek olmadığı, mali teşviklere gerek olmadığı, daha fazla finansal düzenlemelere ve düzenleyici kurumlara ihtiyaç bulunmadığı, gevşek para politikasının olmaması gerektiğini söylemektedir.

Dowd, yapılması gerekenleri ise, nasıl bir finansal sistem tasarlanıyorsa net bir şekilde ortaya konulması ve tanımlanması, bunu sağladıktan sonra da gidilmesi planlanan yön için bir yol haritası belirlenmesi olarak ifade etmiştir. Burada, hedef güvenli, istikrarlı ve etkin bir finansal sistem ise bu hedefe laissez faire ile de ulaşmak mümkündür. Finansal düzenlemelerin bulunmadığı yada çok hafif olduğu dönemlerde İskoçya'da, Kanada'da ve Avusturalya'da pek çok örnek bunu ispatlamıştır. Bu sistemler oldukça başarılı olmuş, bankalar iyi yönetilmediği, finansal risklerin iyi ölçülemediği ve mali bünyeleri zaafiyete uğradıkları takdirde

⁹¹ Dowd Kevin, "Lessons from the Financial Crisis: A Libertarian Perspective", **Libertarian Alliance Lecture**, 17.03.2009, ss.1-12.

halkın hücumuna maruz kalmışlar ve bankalarını kapatmak zorunda kalmışlardır. Bunun tersine, güvenli, istikrarlı ve etkin bir şekilde yönetilen bankalarda ise bunun tersine hücum riskine maruz kalmamışlar, mevduat sigortası veya hükümet garantilerine gerek kalmaksızın güçlü bilançolarla bankalarını yönetmişler ve sistem etkin bir şekilde çalışmıştır.

Dowd, “Piyasa Bazlı Banka Kurtarma Programı”ndan bahsetmektedir. Bu program tamamen piyasa bazlı olacak, piyasa kuralları işleyecek ve devlet garantisi olmayacak, kurtarmalar sonucunda bankalar devletleştirilmeyecek yada benzer bir teşvik sistemi olmayacaktır. Bu program temel olarak finansal açıdan sıkıntılı olan firmaları kapsayacaktır. Bu Dowd’a göre bir tasfiye modelidir. Tasfiye modeli etkin bir şekilde çalıştığı takdirde devlet müdahalesine gerek kalmayacaktır.

Özellikle takip hukukunda, tüm firmalar borçlarını ödeyemedikleri takdirde aynı takip hukuku çerçevesinde değerlendirilirler. Tüm firmalar için aynı kurallar geçerli olmalıdır. Ancak, takip sürecinde firmanın yaptığı işin doğası da dikkate alınmalıdır. Nasıl ki bir elektrik üreticisi firma finansal güçlük yaşadığında, elektrik üretimine son verilmiyorsa ve akım devam ediyorsa aynı şekilde, finansal güçlük yaşayan bir hastanede tüm hastalar evlerine gönderilip hastane kapatılmıyorsa bankalar içinde aynı şey geçerli olmalıdır. Bu aşamada, Dowd bir reform paketi önermektedir: bu pakete göre; finansal düzenleme ve mevduat sigortası kaldırılmalı, sınırlı sorumlu bir kurumsal yönetim paketi devreye alınmalı, merkez bankaları ve mal bazlı parasal standart kaldırılmalı, hatta altın standardına geri dönülmelidir.

Dowd doğal olarak düzenlemelere karşı çıkan görüşü savunduğu için sadece kurumsal yönetim paketi ve para standardının değiştirilmesiyle sorunun çözülebileceğine inanmaktadır. Bu nedenle, bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, kapatılmak yerine normal takip hukuku çerçevesinde takip edilerek işlem yapılması gerektiğini savunmaktadır. Halbuki burada Dowd’un gözden kaçırdığı en önemli nokta, elektrik şirketi veya çamaşır makinası fabrikasının kendi kaynakları ile veya borçlanma piyasasından fonlanmasına karşın bankaların halkın mevduatını temel kaynak olarak almaları ve bu kaynakları kredi olarak kullandırmalarıdır. Zaten, bankaları diğer firmalardan ayırt eden en önemli özellik budur.

“Too Big To Fail” isimli bir makalede⁹², 1998 yılında Federal Reserve (The Fed) in LTCM’yi kurtarma operasyonu kritik edilmektedir. Makalede, LTCM’nin ödeme güçlüğü içerisine düşmesinin hem yönetiminin basiretsizliğinden ve hemde Fed tarafından zamansız kurtarılması kritik edilmektedir. Zira kurtarma yapılırken aslında LTCM’nin henüz iflas etmemiş olduğu, Fed’in LTCM’nin finansal piyasalar üzerindeki etkisini abarttığı, bu müdahalenin uzun vadeli başka problemleri de beraberinde getirdiği, belirtilmektedir. Hatta makalede bir adım ileri gidilerek Fed müdahale etmeseydi muhtemelen LTCM’nin yaşıyor olabileceği, kurtarma işlemi yapılmıyaydı belkide finansal piyasaların daha iyi bir tepki verebileceği ifade edilmektedir.

Sözkonusu kurtarma operasyonu sonucunda, hedge fonlar için daha ayrıntılı düzenleme yapılması gereğinin doğduğu, Fed’in sorumluluklarının daha da arttığı, çoktan beri bir politika tercihi olarak terk edilmiş olan “too big to fail” konseptine geri dönüldüğü, bunun uzun vadeli istikrarı gölgeleyeceği, zira sektördeki tüm oyunculara eğer yükümlülüklerini yerine getirmede başarısız olur iseler kendilerinin de kurtarılacakları mesajı verilmiş bulunmaktadır. Burada Fed’in Kongre’den herhangi bir yetki almaksızın kendi kendine büyük finansal kurumların batmasına izin vermemek ve kurtarmak gibi bir misyon üstlendiği, ama bunun ölçsüz ve sorumsuz riske girmeyi teşvik ettiği, bir taraftan da Fed’in ahlaki otoritesini zedelediği belirtilmektedir.

Makalede, Fed’in acı reçeteyi uygulaması gerektiğine kendisinin inanmadığı, bu nedenle Rusları yada Japonları büyük finansal kuruluşların başarısız olmaları durumunda iflas etmelerine izin verilmesi gerektiğine inandırmanın güç olacağı belirtilmektedir. Günün sonunda, ekonomik serbestleşmenin her alanda gerekli olduğu ve bunun istisnalarının olmaması gerektiği, oysaki LTCM’nin kurtarılmasında bütün bunların göz ardı edildiği belirtilmektedir.

Bu makalede yer verilen görüşlerin tümüne katılmaktadır. Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizi sırasında gerek uluslararası finansal kuruluşlar ve gerekse de diğer

⁹² Dowd Kevin, “Too Big to Fail?”, *Cato Institute*, Briefing Papers, No.52, 1999, ss.1-12.

ülkelerin merkez bankaları, TMSF'na devredilen bankaların kurtarılmak yerine tasfiyelerine karar verilmelerinin daha doğru olacağı ve kurtarma maliyetinin çok yüksek düzeylerde olacağı bunun yerine tasfiye maliyetinin daha sınırlı olacağı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Buna karşılık 2008 yılı krizi ertesinde ABD ekonomi yönetimi ve Merkez Bankası, tasfiye hukuku yerine kurtarma operasyonları ile krizi yönetme tercihinde bulunmuşlardır. Makalede de belirtildiği üzere, FED'in kendisinin acı reçeteyi içmesi gerektiğine inanmadığı ve finansal krizler sırasında politika değişikliklerine yönelebildiği aşikardır.

D.ABD Mortgage Krizi Çevresinde Açıklayan Görüşler

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında başlayan ve "Subprime Mortgage Krizi" olarak adlandırılan krizde, aslında kredi kullanamayacak durumda olan hane halkının kredilendirme kriterleri esnetilerek büyük oranda kredilendirildiği, sözkonusu işlemler esnasında, fiyat balonları oluşturulduğu, mortgage işlemlerine konu edilen gayrimenkullerinin aşırı değerlendirildiği, bunun neticesinde oluşan kötü kredi portföylerinin menkul kıymetleştirilerek türev işlemlere konu edildiği hususları kritik edilmektedir. Sözkonusu fiyat balonlarının patlaması ve kredi borçlularının borçlarını ödeyememesi ve menkul kıymetleştirme işlemleri ile bu işleme konu mortgage işlemleri arasındaki ilişkinin kopması neticesinde kriz başlamıştır.

BIS tarafından yapılan bir çalışmada⁹³, 2008-2009 yılında meydana gelen krizde oluşan problemlerin halen devam ettiği, fonlama ve piyasanın likidite problemlerinin artarak devam ettiği, piyasadaki gelişmelerden daha az etkilenen şirketlerin kısa vadeli fonlama yapılarını korumayı tercih ettikleri, bazı şirketlerin aşırı kaldıraçlı işlemlere yöneldikleri bununda piyasanın kırılganlığını artırdığı, ABD'deki üçüncü parti repo piyasasının teminatlı finansman piyasasını bozucu bir etki yarattığını, Lehman Brothers'ın batışının müşterilerin teminata verdikleri menkul kıymetlerinin kullanılmasıyla alakalı olduğu, şirketlerin menkul kıymet kredileri ve para piyasası fonlarının kredilendirilmesinde başarısız oldukları, bu nedenle stres dönemlerinde daha fazla likiditeye ihtiyaç duydukları ifade edilmektedir.

⁹³BIS Senior Supervisors Group, "Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008", **Working Paper**, Basel, 2009, ss.1-36.

Krizin ana derslerinden birinin karmaşık kurumsal yapılara sahip firmaların beklenmedik fonlama ihtiyacı olduğunda yetersiz kaldıkları, anahtar zayıflıklardan birisinin firmaların yönetimlerinin alınan risklerin önemini kavramadıkları ve aldıkları risklerden haberdar olmadıkları, yöneticilerin özlük haklarında, alınan riskler ile ödüller arasında açık bir tutarsızlık bulunduğu, firmaların IT alt yapılarının yetersiz olduğu, ve finansal risklerin yönetimini desteklemekte yetersiz kaldığı, şirketlerin stres testleri yapmalarına rağmen, firma boyutundaki stres testlerinde önemli açıklar tespit edildiği ve yönetim kurulları ile üst yönetimin bundan haberdar olmadığı, tezgahüstü (Over the Counter - OTC) piyasasının önemli ölçüde risk azaltımına gitmekle birlikte halen çok önemli riskleri barındırdığı ve bu haliyle sistemik risk içerdiği hususları belirtilmektedir.

O'Driscoll Jr.⁹⁴, para politikasının krizin oluşmasında bir pivot rol oynadığını, FED'in para politikasını yönetirken konut sektöründe ve yatırımcılar arasında ahlaki tehlikeyi özendirdiğini, krizin, kötü yönetilen bir politikada “mükemmel fırtına”nın bir ürünü olduğunu, konut sektörünün subprime kredilendirmeyi ve buna bağlı kompleks türev araçları özendirdiğini, finansal yapının sağlamlığının asla düşmemesi gereken konut fiyatlarına bağlı olduğunu, ifade etmiştir.

Makalede, 2008 mortgage krizinde batan yada FED yada FDIC tarafından el konulan, birleştirilen bankalardan örnekler verilerek, mevduat sigorta ağının çok büyüdüğü ve yaygınlaştığı, hükümet garantilerinin mevduat dışı diğer fon sahiplerine kadar uzandığı, ABD krizinin tüm dünyaya yayıldığı, enflasyon hedeflemesinin amaca hizmet etmediği zira enflasyonun düşük hesaplandığı, para politikasının ahlaki tehlikenin yeni kaynağı olduğu, hususları ifade edilmektedir.

Türk Bankacılık Sisteminde sermaye koruma tamponlarını inceleyen bir çalışmada⁹⁵, ABD konut ve mortgage sisteminin çöküşünde Lehman Brothers'ın iflasının tetik etkisi yarattığı ve bununda sakınılamaz bir küresel finansal krize neden olduğu, küreselleşme ve riskli varlıkların seküritize edilmesi nedeniyle bu krizin tüm diğer

⁹⁴ O'Driscoll Jr. Gerald P., “Money and the Present Crisis”, *Cato Journal*, Vol.29, No.1, 2009, ss.167-186.

⁹⁵ Atıcı Gonca, Güner Gürsoy, “Financial Crises and Capital Buffer: Evidence from the Turkish Banking Sector”, *Banks and Bank Systems*, Vol.6, No.1, 2011, ss.72-86.

ülkelere hızlıca yayıldığı, likidite sıkışıklığı ve bankalar arasındaki güvenin zedelenmesi nedeniyle bankalararası işlemlerin bloke olduğu, bilanço dışı araçların ve kanalların ayrıca bankaların likidite ve sermaye gereksinimlerine ilave yükler getirdiği, bankaların likiditelerini yükseltmek için varlıklarını satmaya çalıştıkları ancak bunun yeni likidite krizlerini tetiklediği, varlık fiyatlarının düşmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Bahsekonu çalışma, Türk Bankacılık Sektörünün 1997-2004 arasındaki döneminde “sermaye tamponu” uygulamasını son global kriz koşullarındaki önleyici etkisini araştırmaktadır. Banka tiplerine göre sınıflandırmadan sonra, kalkınma ve yatırım bankalarının daha yüksek sermaye tamponu bulundurmaları istedikleri, kamu bankalarının negatif sermaye tamponu ile çalıştıkları, sermaye tamponlarının 2001 yılındaki Türk Bankacılık Sistemi Yeniden Yapılandırma Programı ile roketlendiği, TMSF’ye devredilen bankalar hariç tutulduğunda, Türk Bankacılık Sistemi’nin sermaye tamponunun Avrupa Bankacılık Sistemi’nin sermaye tamponu seviyesinin oldukça üstünde bulunduğu, özel mevduat bankaları ile büyük bankaların sermaye tamponlarının döngüsel oldukları, 2000 ve 2001 kriz yılları hariç kalkınma yatırım bankalarının da sermaye tamponlarının döngüsel hareket gösterdikleri, kriz öncesi 1999 yılı hariç küçük ve orta ölçekli bankaların döngüsel hareket gösterdikleri, sadece TMSF’ye devredilen bankaların tersine döngüsel hareket gösterdikleri, belirtilmektedir. Sonuç olarak, elde edilen bulgulardan, Türk Bankacılık Sektörü’nün sermaye tamponunu finansal krizlere karşı önleyici bir ölçüt olarak kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Finansal düzenlemeler ve Türkiye uygulamaları konusunu araştıran bir çalışmada⁹⁶, 20. Yüzyılın son çeyreğinde uluslararası finansal sistemde önemli gelişmeler yaşandığı, bunların serbestleşme, liberalizasyon, mal ve sermaye akımlarının uluslararasılaşması, finansal araç ve işlemlerdeki yenilikler, bilgi-iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve artan rekabet olduğu, belirtilmektedir. Bankaların düzenleme denetim ve gözetimi için denetim otoritesinin güçlendirilmesi, personel

⁹⁶ Yay Turan, Gülsün Gürkan, Ensar Yılmaz, “ Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Vol.30, 2004, ss.101-130.

ve donanım açısından güçlendirilmesi, bankaların risk yönetim yetilerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi, ahlaki zaafiyet davranışlarına fırsat verilmemesi gerektiği hususları belirtilmektedir.

Hellwig⁹⁷ tarafından, 2007-2009 yılları arasında yaşanan finansal kriz esnasında bankalar için yapılan sermaye düzenlemeleri mercek altına alınmış, Basel Bankacılık Komitesi'nin marjinal değişiklikler yapmak istiyor görünmesine rağmen, yapılan düzenlemelerin, model bazlı bir yaklaşımla risk ayarlı sermaye gereksinimi ortaya koyduğu, bununda kriz öncesi dönemlerde bankaların yetersiz sermayelendirilmelerine neden olduğunu ifade edilmiştir. Çalışmada daha da ileri gidilerek, mevcut sistemin gözleme dayalı olduğu, teorik temellerinin bulunmadığı, hedeflerinin sağlıklı olmadığı ve etkilerinin gerek her bir banka bazında ve gereksede sistemin tümü bazında yeterince düşünülmediği, belirtilmektedir. Ayrıca, sermaye gereksiniminin artırılmasına yönelik itirazların ekonomik mantığa aykırı olduğu ve ahlaki tehlike ve düzenleme ihtiyacının en belirgin kanıtları olduğu hususları ifade edilmektedir.

ABD Mortgage Krizi çerçevesinde, düzenlemelerin çok liberal olması, gölge bankacılık sistemi, finansal varlıklara dayalı türev ürünlerin ilişkili oldukları varlıklarla olan ilişkisinin ortadan kalkması, kredibilitesi olmayan hane halkı kesimine çok yüksek düzeylerde kredilendirme yapılması, fiyat balonları oluşturulması sözkonusu krizin temellerini oluşturmuştur.

II.Değerlendirme

Bu bölümde krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkinin teorik alt yapısı araştırılmıştır. Bir kısım araştırmalarda, bu ilişkinin ekonominin çevrim dönemlerine göre değişiklik gösterdiği, ekonominin büyüme dönemlerinde, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin de gevşetildiği ve hane halkı ve firmaların yüksek kaldıraç düzeylerinde tayınlama olmaksızın herkesin kredilere ulaşabildiği ve aşırı bir borçlanma trendine girerek makro ekonomik dengeleri tehlikeye soktuğu ifade edilmektedir. Burada, düzenleme otoritelerinin yada merkez bankalarının tam tersine

⁹⁷ Hellwig Martin, "Capital Regulation after the crisis: Business as Usual?", **Max Planck Institute for Research on Collective Goods**, 2010/31, Bonn, ss.1-21.

bir pozisyon almaları önerilmekte ve –iyi zamanlarda tut, kötü zamanlarda gevşet-
şeklinde bir politika önerisi getirilmektedir.

Burada tartışılan önemli bir bulgu, yetersiz ve zayıf sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin oluşmasına katkıda bulunan başlıca unsurlardan birisi olduğu, güçlü düzenleme otoritelerinin sermaye yeterliliği düzenlemelerini tercih ederken, güçlü olmayan otoritelerin ise sadece izleme mekanizmalarını kullanarak problemleri çözmeye yönelmesidir. Güçlü düzenleme otoritelerinin sermaye yeterliliği kurallarını gevşeterek yada sıkarak istedikleri sonuçları kolayca alabilecekleri vurgulanmaktadır.

Diğer bir önemli bulgu ise, iyi bir mevduat sigorta sisteminin bulunması durumunda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin ahlaki tehlikeye neden olmazsınız gevşetilebileceği önermesidir. Zira güçlü bir mevduat sigorta sistemi, bankacılık sisteminin daha düşük faiz maliyetiyle mevduat çekmesini sağlayabilecek, bu da bankaların fonlama yapısını değiştirerek, sermayenin pasif içerisindeki önemini azaltacaktır.

Finansın en temel sorunlarından birisi olan asimetrik bilgi sorununun ortadan kaldırılmasında bankalar büyük bir rol oynamaktadırlar. Asimetrik bilgi sorunundan kaynaklanan ahlaki tehlikeyi önleyebilmek için düzenleme ve denetlemeye açık bir ihtiyaç vardır. Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin burada yapacağı katkı, bankalara sermaye desteği sağlayan hissedarların sadece halkın mevduatı ile değil aynı zamanda kendi kaynakları ile de kredi vermelerinden dolayı ters seçim probleminin önüne geçilebilecektir.

Kriz sonrası kurtarma programlarını destekleyen görüşlerin içerisinde yer verildiği üzere, literatürde bankalarında diğer ekonomide yer alan şirketler gibi doğal bir tasfiye mekanizması ile tasfiyelerinin yapılması önermesidir. Burada göz önünde bulundurulmayan husus ise bankaların bir elektrik yada çamaşır makinesi üreticisi gibi kendi kaynakları ile değil halkın mevduatı ve diğer kaynakları ile çalışan kurumlar olmasıdır. Bir üretim şirketinin iflas etmesi durumunda tasfiyesi sadece hissedarlarını ilgilendirebilir. Ancak bir bankanın iflası ertesinde tasfiyesinin yapılması ekonominin tümünü ilgilendirebilecek bir unsur haline gelmektedir.

Sonuç olarak, bankaların sağduyulu düzenleme ve denetleme yapılarına kavuşturulduğunda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin büyüme dönemlerinde tut, durgunluk yada küçülme dönemlerinde gevşet politikasının en uygun politika zm olacağı, banka yönetim stratejilerinin oluşturulmasında, sadece karlılık ve verimlilik rasyolarının değil aynı zamanda sermaye yeterliliği rasyolarının da dikkate alınması gerektiği, böyle bir sistem oluşturulması durumunda, bilgi asimetrisinin azalacağı, ahlaki tehlike ve tersine seçim probleminin tümüyle ortadan kalkmasa bile en azından minimize edilebileceği değerlendirilmektedir.

Dördüncü Bölüm

KRİZLER VE SERMAYE YETERLİLİĞİ İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK OLARAK SINANMASI

Bundan önceki bölümlerde, tezin teorik akışına uygun olarak, sermaye yeterliliği düzenlemelerine duyulan ihtiyaç, düzenlemelerin kapsamı, etki alanları, finansal krizlere ilişkin bilgiler, örnek finansal krizlere ilişkin kesit analizleri yapıldıktan sonra, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler arasındaki ilişkinin teorik çerçevesi çizilmiştir. Bu bölümde ise, bir önceki bölümde incelenen teorik çerçevenin de verdiği ışık ile krizler ve sermaye yeterliliği ilişkisi, ekonometrik olarak sınanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmış ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizleri önleyici bir etkisinin bulunup bulunmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Burada, hipotez olarak; sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesinde etkisinin olup olmadığı ve bu iki olgu arasındaki ilişkinin derecesi araştırılmıştır.

ABD ekonomisinin ve bankacılık sektörünün 2000 yılının başından itibaren 2012 yılının sonuna kadar olan verileri analiz kapsamına alınmış ve 2008 Mortgage Krizi öncesi ve sonrası dönemin incelenmesi hedeflenmiştir. Hipotez olarak, ABD ekonomisine ilişkin veri seti üzerinden, bağımlı değişken olan Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu ile bağımsız değişkenler İşsizlik Oranı, Kapasite Kullanımı Oranı, Enflasyon Oranı, Vix Endeksi değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu, bağımsız değişkenler işsizlik oranı, enflasyon oranı ve Vix endeksi'nin arttıkça bağımlı değişken birinci kuşak sermaye yeterliliği rasyosunun azalma gösterdiği buna karşılık kapasite kullanımı oranı arttıkça birinci kuşak sermaye yeterliliği oranında arttığı kabul edilmiştir.

Toplanan kaynaklar ile oluşturulan veri seti üzerinden, anlamlı sonuçlara ulaşılabildiğini teminen bir regresyon denklemi oluşturulmuş ve GARCH (Generalized Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity) yöntemi ile bu hipotezin test edilmesine çalışılmıştır. GARCH modelinin tercih edilmesinde, Klasik En Küçük Kareler Yöntemi ile ARCH (Auto Regressive Conditional

Heteroskedasticity) Yöntemi kullanıldığında, hipotezin açıklanmasından önce yapılan varsayım ihlallerine yönelik testlerin olumsuz çıkması önemli bir rol oynamıştır. Çalışmanın kapsam ve amacı, izlenen metodoloji, ampirik bulgular ile bu bulgulara yönelik yapılan yorumlar aşağıda detaylıca açıklanmaktadır.

I.Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Çalışmanın bu bölümünde, finansal krizler ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasında bir ilişki olup olmadığı, sözkonusu düzenlemelerin krizleri tetikleyip tetiklemediği, diğer bir deyişle, bu düzenlemelerin krizlerin önlenmesinde yeterli bir politika aracı olup olmadığının modellenerek, ekonometrik olarak test edilmesine çalışılacaktır.

Yapılan çalışmada, yakın tarihten bir örneğin alınarak oluşturulan veri seti çerçevesinde model çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda, önceki bölümlerde de sözkonusu edilen 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve literatürde "Mortgage Krizi" olarak adlandırılan kriz dönemi öncesi ve sonrasında oluşan finansal veriler ile bir hipotez oluşturulmuş ve bu hipotez test edilmiştir.

Analizde kullanılacak veri seti olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında başlayan ve etkilerini halen sürdürmekte olan Mortgage Krizi'nin seçilmesinin temel nedenleri, yakın tarihten güçlü bir örnek olması, ABD ekonomisine ilişkin makro ekonomik dataların ve finansal sektör datalarının oldukça detaylı ve güvenilir bir şekilde ulaşılabilir bir durumda olması, sözkonusu kriz ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkinin somut bir şekilde ortaya konulabiliyor olması olarak sayılabilir.

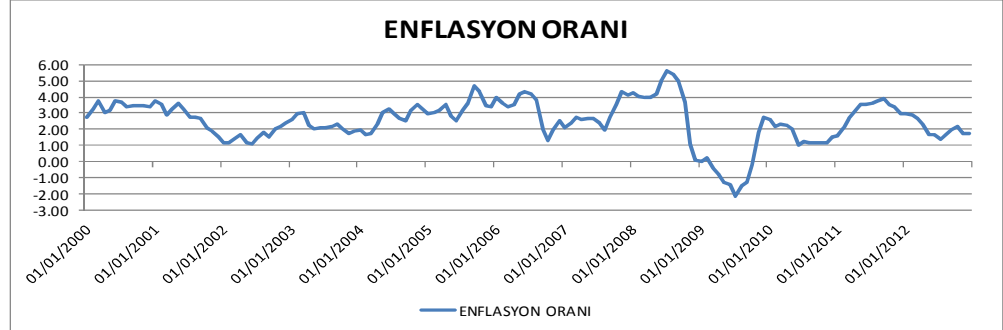
Diğer taraftan, anılan krizin etkilerinin halen hissediliyor olması, bu kriz ertesinde Dünya'nın finansal mimarisinin yeniden oluşturulması aşamasında gündeme gelen G-20 Liderler Zirveleri'nde ve Basel III düzenlemelerinde bu krizin nedenleri ve sonuçlarının oldukça etkin ve belirleyici bir konumda bulunması nedenleriyle Amerika Birleşik Devletleri'nin 2000-2012 yılları arasındaki makro ekonomik göstergeleri ile finansal sektör verilerinin kullanılmasının uygun olacağı düşüncesine ulaşılmıştır.

II. Amerika Birleşik Devletleri'nin Temel Makro Ekonomik Göstergeleri ve Bankacılık Sektörü Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Oranı

Amerika Birleşik Devletleri, 31.12.2012 tarihi itibariyle, yaklaşık 280 milyon kişilik nüfusu ve 14.526 trilyon ABD Doları GSMH, kişi başına milli geliri 46.860 ABD Doları olarak belirtilmektedir. Bilindiği üzere, Makro Ekonomik Teori'de enflasyon oranı, volatilité (oyunaklık) endeksi, kapasite kullanımı oranı ve işsizlik oranı gibi göstergeler ülke ekonomisinin yönünü tespit eden belirleyici değişkenlerdir. Aşağıda sırasıyla, sözkonusu makro ekonomik göstergelerin 2000-2012 yılları arasındaki gösterdiği değişimler inceleme konusu yapılmaktadır. Diğer taraftan, incelenen konunun finansal kriz göstergeleri ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki olması nedeniyle de son olarak ABD bankacılık sektörünün aynı zaman dilimindeki birinci kuşak sermaye yeterliliği rasyosunun gelişimine ilişkin bilgilere de aşağıda yer verilmiştir.

A.Enflasyon Oranı

Grafik 3: ABD Ekonomisi Enflasyon Oranı

Kaynak: U.S. Federal Reserve, www.federalreserve.gov
http://inflationdata.com/Inflation/Inflation_Rate/HistoricalInflation.aspx

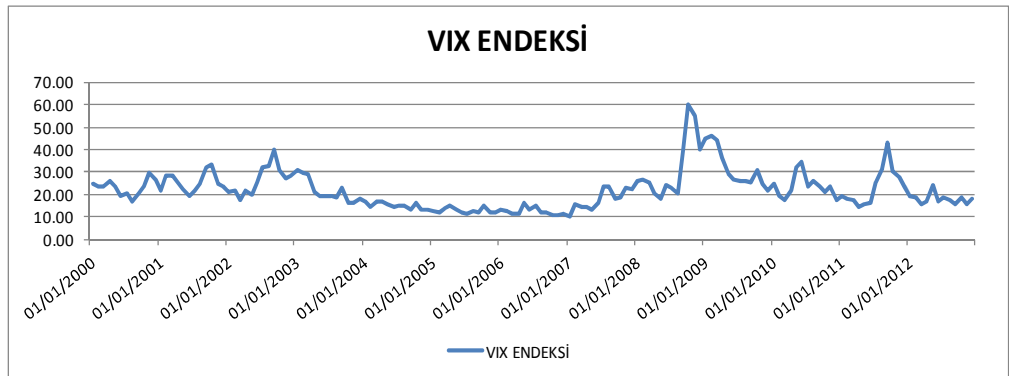
ABD ekonomisi enflasyon oranının gelişimi 2000 yılından bugüne sürekli dalgalı bir seyir izlemiştir. Ancak, 2006 yılı ortalarında çok büyük bir düşüş sergileyen enflasyon oranı, konut balonunun aşırı büyümeye başlaması nedeniyle önce yavaş yükselen bir seyirle artış trendi çizmeye başlamış ancak, 2007 yılı başından itibaren çok dramatik bir şekilde artarak, 2008 yılının Ekim ayına kadar bu artış trendini sürdürmüştür. Bu tarihlerde konut balonunun patlaması ve finansal piyasaların kriz ortamına girmesi nedeniyle ABD Ekonomisi ciddi bir resesyon ve durgunluk

dönemine girmiş, enflasyon oranı negatif seviyelere hızlı bir düşüş sergilemiştir. Krizin dip noktası sayılan 2009 yılı ortalarına kadar negatif seviyelerini korumuş ve daha sonra tekrar artış trendine girerek, M1 ve M2 para arzının da artışıyla birlikte yeniden eski seviyelerine dönüş sergilemiştir. Bu tarihten sonrada ABD Ekonomi Yönetimi, parasal genişleme programına devam etmiş ve ekonomik canlılığı sağlayabilmek adına enflasyonu azaltma hedefini göz ardı etmiştir.

B.Volatilite (Oynaklık) Endeksi - VIX

Volatilite (Oynaklık) Endeksi VIX, ABD ekonomisindeki hisse senetleri piyasasındaki önümüzdeki 30 günde beklenen volatilitiyi ölçmektedir. Bu nedenle korku endeksi olarak da adlandırılır. Hisse senedi fiyatlarındaki oynaklık artmaya başladığı zaman bu endeks de yukarı çıkar, hisse senedi fiyatlarındaki oynaklık azaldığı zaman ise bu endeks düşüş trendi sergiler. Ancak, piyasada kriz çıktığı zaman fiyatlardaki oynaklık da artar, aynı zamanda risk alma iştahı azalır şeklinde bir genelleme yapmak çok doğru olmayacaktır. Zira, VIX ile risk alma iştahı arasında doğru bir orantı bulunmamaktadır. Tam tersine volatilitenin arttığı dönemlerde küçük yatırımcıların ekonomik beklentilerin tersine yatırım yaparak fiyat dalgalanmalarından yararlanmak istedikleri bilinen bir gerçektir.

Grafik 4: ABD Ekonomisi Volatilite Endeksi (VIX)

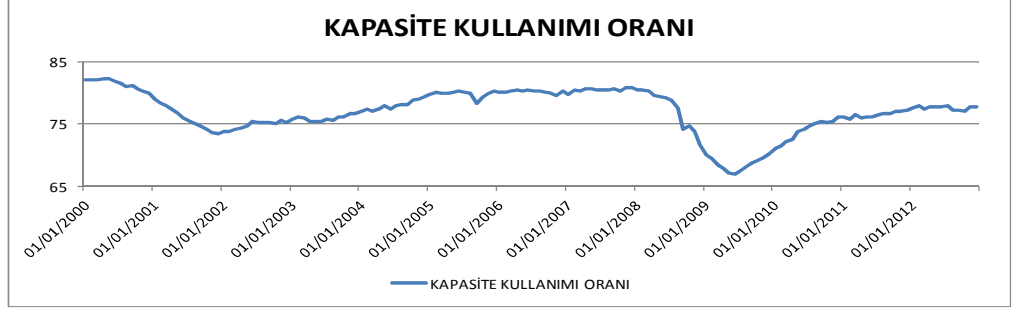
Kaynak: U.S. Bureau of Economic Analysis, <http://www.bea.gov>, Yahoo Website, www.finance.yahoo.com

Söz konusu endeks, zaman yolu içerisinde dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, krizin tavan yaptığı zaman aralıklarında endekste en yüksek değerine ulaşmış bulunmaktadır. Diğer taraftan VIX, 2010 yılı ortaları ile 2011 yılının son aylarında yine çok oynak ve yükselen bir eğim sergilemiştir.

C.Kapasite Kullanımı Oranı

Kapasite Kullanımı Oranı, ABD ekonomisindeki sanayi kesimindeki üretimin hangi düzeylerde artış gösterdiğini ölçen bir orandır. Genel olarak iktisadi yönelim anketlerinden elde edilen sonuçlara göre ölçüm metodolojisi geliştirilmektedir.

Grafik 5: ABD Ekonomisi Kapasite Kullanımı Oranının Gelişimi

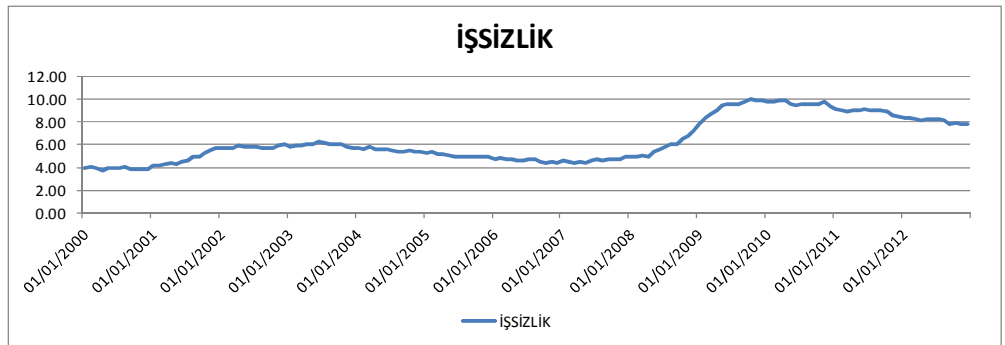
Kaynak: U.S.Federal Reserve, www.federalreserve.gov

Grafikten de görüleceği üzere, ABD kapasite kullanımı oranı mortgage krizinin yoğun olarak yaşandığı 2006 yılından itibaren önce yatay bir seyir izlemiş ancak, 2008 ve 2009 yıllarında çok keskin bir düşüş trendi yaşamıştır. Söz konusu endeks 2010 yılı başından itibaren toparlanma sürecine girmiş ve halihazırda istikrarlı ve durağan bir görünüm sergilemektedir.

D.İşsizlik Oranı

İşsizlik Oranı, ABD ekonomisindeki işsiz nüfusun toplam işgücü içindeki oranını göstermektedir. Söz konusu veriler tarım dışı istihdamı kapsamaktadır.

Grafik 6: ABD Ekonomisi İşsizlik Oranının Gelişimi

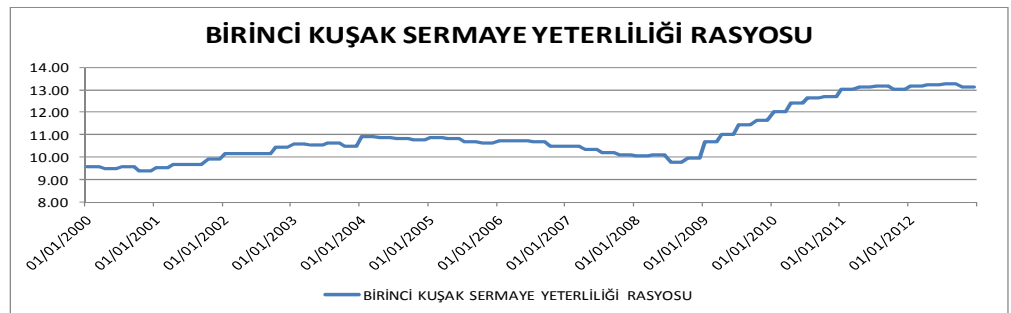
Kaynak: U.S. Bureau of Labor Statistics, www.data.bls.gov

İşsizlik problemi, ABD ekonomisinin en temel sorunlarından birisidir. Ay sonları itibariyle açıklanan tarım dışı istihdam verileri ülke genelinde belirleyici bir temel gösterge olarak dikkate alınmaktadır. Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere, 2006 yılının başından itibaren azalan-yatay bir seyir izleyen işsizlik oranı, krizin derinleşmesiyle birlikte 2008 yılından itibaren yatay seyrinden kurtulmuş ve 2009 ve 2010 yıllarında dramatik bir artış trendi sergilemiştir.

E. ABD Bankacılık Sektörü'nün Sermaye Yeterliliği Oranlarına İlişkin Veriler

Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyette bulunan bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun gelişimine ilişkin veriler, ABD Mevduat Sigorta Kurumu olan FDIC tarafından 3 aylık periyotlar halinde düzenli olarak yayınlanmaktadır. Hatta yıllık datalar bazında 1930'lu yıllara kadar geri gitmek mümkün bulunmaktadır. Analize elverişli veri hazırlanırken toplam sermaye yeterliliği oranı yerine birinci kuşak sermaye yeterliliği rasyosunun dikkate alınmasının nedeni, birinci kuşak sermayenin gerçek ve kullanılabilir maliyetsiz bir özkaynak kalemi olarak kabul edilmesidir. Bilindiği üzere, toplam sermaye kalemleri içerisinde, birinci kuşak sermayeye ilaveten yedek akçeler ve diğer karşılıklarında bulunduğu ikinci kuşak sermaye ile alınan sermaye benzeri krediler (subordinated debts) de bulunmaktadır. Nitekim üçüncü kuşak sermaye kalemleri Basel III düzenlemelerinde, maliyetli kalemler oldukları ve gerçek sermayeyi temsil etmedikleri gerekçesiyle dikkate alınmamaya başlanmıştır.

Grafik 7: ABD Bankalarının Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu

Kaynak: FDIC, <http://www2.fdic.gov/qbp/> (01.06.2013).

Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu, sadece ana sermayenin (Tier 1) Risk Ağırlıklı Varlıklara oranını ifade etmektedir. Gözlem yapılan dönemde, özellikle

mortgage krizinin kendisini hissettirdiği 2006 yılının başından itibaren önce yatay bir seyir izlemiş ve bilahare 2007 ve 2008 yıllarında düşme trendi yaşamış olup kriz ertesi, toparlanma dönemin yürütülen ekonomik programın ve devlet yardımlarının da etkisiyle yatay bir yükselme trendine girmiştir.

III. Metodoloji ve Veri Setinin Oluşturulması

Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin temel makro ekonomik göstergeleri ile bankacılık sektörüne ilişkin temel belirleyici göstergelerin gelişimine ilişkin analizler yapıldıktan sonra, bu aşamada, araştırma metodolojisinin belirlenmesi ve veri seti oluşturulmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

A. Metodoloji

Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında başlayan ve etkilerini halen sürdürdüğü finansal kriz ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, E-Views 7.2 ekonometri programının sunduğu teknik alt yapı kullanılmıştır.

Yukarıda açıklanan bankacılık sektörü verileriyle finansal kriz göstergeleri birarada değerlendirildiğinde, araştırmanın ilk evrelerinde, bankacılık sektörü verilerinden birinci kuşak sermaye yeterliliği oranının dikkate alınmasının ve finansal kriz göstergelerinin ise tümünün analize dahil edilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Zira, bankacılık sektörü göstergelerinden, ROA ve ROE rasyolarının tamamen bankaların aktif getirileri ve özkaynak getirileri ile alâkalı olduğu, finansal sağlamlığı test etmekte kullanılmayacakları gerçeğinden hareketle, birinci kuşak sermaye yeterliliği oranının tamamen ana sermayeyi temsil ettiği, gerçekte borçlanma aracı olduğu halde, özkaynak kalemleri altında muhasebeleştirilen diğer özkaynak unsurlarını bünyesinde barındırmadığı düşünüldüğünden sadece birinci kuşak sermaye yeterliliği oranının dikkate alınmasına karar verilmiştir.

1. Veri Setinin Analize Elverişli Hale Getirilmesi

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi ve analize tabi tutulabilmesi için öncelikle, ele alınan veri setinin analiz edilebilmesi önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, Amerika Birleşik Devletleri'nin 01.01.2000 – 31.12.2012 tarihleri arasındaki bankacılık sektörü verileri ile temel makro ekonomik göstergeleri aylık olarak veri setine dahil edilmiştir. Regresyon analizinde, Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu değişkeni bağımlı değişken, diğer tüm ekonomik göstergelere dayanan veriler bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın ilk evrelerinde, yukarıda yer verilen tüm verilerle birlikte, bir regresyon denklemi kalıbı oluşturulmaya çalışılmış ancak, analize dahil edilen bağımlı değişkenlerin bazılarının F istatistiğinin olasılık değerleri $\alpha = 0,05$ anlamlılık seviyesinden büyük çıktığı için Hendry Yaklaşımı'na uygun olarak analiz dışı bırakılmıştır.

Bilindiği üzere, ekonometrik araştırmalarda, Hendry Yaklaşımı'na göre⁹⁸, çok değişkenli regresyon denklemi tahmin edilirken, bağımlı değişkeni açıklayan tüm olası değişkenler açıklayıcı değişkenler olarak denkleme dahil edilirler. Bu yaklaşımda, ihmal edilen değişken sorununu ortadan kaldırmak amacı ile bağımlı değişken üzerinde etkisi olan tüm değişkenler modele dahil edilerek analize başlanır, daha sonra anlamsız değişkenler denklemden çıkartılarak en uygun denklem tahminine ulaşılması sağlanır. Bu nedenle, GSYİH, S&P500, Dow Jones, EUR/USD, M1, M2 zaman serileri de teker teker anlamlılık düzeyleri denenerak analize dahil edilmiş ancak, anlamlı sonuç vermemeleri nedeniyle analiz dışına çıkartılmıştır.

2.Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Veri Setinin Kaynağı

Birinci kuşak sermaye yeterliliği rasyosu (ANASYR) bağımlı değişken olarak kabul edilmiş olup, yukarıda yer verilen makro ekonomik göstergelerden istatistiksel olarak anlamlı bulunan enflasyon, işsizlik, kapasite kullanımı oranı, Vix Korku Endeksi bağımsız değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu zaman serilerinin kaynağına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

⁹⁸ Yıldıztan Dina Çakmur, "E-Views Uygulamalı Temel Ekonometri Makro Ekonomik Verilerle", 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010. ss.108.

Tablo 10: Değişkenlerin Tanımı ve Veri Kaynağı

DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENİN AÇIK ADI	VERİ KAYNAĞI
ANASYR	Bir. Kuşak Ser.Yet.Rasyosu	http://www2.fdic.gov/qbp/
KKO	Kapasite Kullanım Oranı	http://www.federalreserve.gov
ISSZ	İşsizlik Oranı	http://data.bls.gov
VIX	VIX Korku Endeksi	http://www.bea.gov
ENF	Enflasyon Oranı	http://inflationdata.com/Inflation/Inflation_Rate/HistoricalInflation.aspx

Sözkonusu değişkenlere ait veri setinin elde edilmesinde, birinci kuşak sermaye yeterliliği oranı serisi dışındaki tüm makro ekonomik değişkenler için birden fazla başvuru kaynağına ulaşılmış ve veri güvenliği ve kalitesi açısından, doğruluğu karşılaştırma yöntemiyle teyit edilmiştir. Birinci kuşak sermaye yeterliliği oranı serisine ise sadece FDIC'nin resmi web sitesinden ulaşılabildiği için doğrulama yapılabilecek ikinci bir veri setine ulaşamamıştır.

3.Durağanlığın Sağlanması

Veri setinin durağanlaştırılabilmesi ve analize uygun hale getirilebilmesini teminen belirtilen zaman serilerinin düzey değerleri yerine birinci dereceden farkları alınarak yeni fark serileri oluşturulmuş ve analizlerde bu fark serileri kullanılmıştır. Belirlenen tarih aralığında toplam 155 adet gözlem bulunmaktadır.

Diğer taraftan, veri setinde yer alan birinci kuşak sermaye yeterliliği oranını temsil eden zaman serisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi mevduat sigorta kurumu olan FDIC tarafından 3 ay sıklıkla yayımlanan verilerden oluşmaktadır. Sözkonusu değişkenin, diğer değişkenlerin frekansıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla, bu değişken SAS/ETS (SAS-Econometrics Time Series Software) çözümünde mevcut olan "Proc Expand" prosedürü kullanılarak, aylık frekansta değer alacak hale dönüştürülmüştür. "Proc Expand" Prosedürü, veri setinde yer alan noktalara 3. dereceden fonksiyon eğrileri (Cubic Spline Curves) atanarak, interpolasyon (interpolation) yapmak suretiyle, serilerin boş olan tarihlerdeki değerlerini hesaplayarak yerlerine koymaktadır. Bu yöntemin, ekonometrik analizlerde, frekans

seviyeleri birbirinden farklı olan veri setlerinin birbiri ile uyumunu sağlamak amacıyla analitik bir çözüm yöntemi olarak sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

Analize esas veride yer alan değişkenlerin, minimum ve maksimum değerleri, medyanı (ortanca değer), ortalaması ve standart sapmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11: Veri Setine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	ANASYR	ENF	ISSZ	KKO	VIX
Mean	0.020	-0.006	0.024	-0.027	-0.044
Median	0.010	0.000	0.000	0.019	-0.420
Maximum	0.299	2.020	0.500	1.308	20.500
Minimum	-0.202	-2.590	-0.500	-3.303	-15.280
Std. Dev.	0.081	0.516	0.165	0.574	4.638
Skewness	0.467	-0.633	0.499	-1.712	0.685
Kurtosis	3.917	7.909	3.818	9.984	6.932
Jarque-Bera	11.093	166.020	10.774	390.853	111.984
Probability	0.004	0.000	0.004	0.000	0.000
Sum	3.200	-1.000	3.800	-4.262	-6.930
Sum Sq. Dev.	1.032	41.035	4.226	50.904	3312.850
Observations	155	155	155	155	155

Veri setinin tanımlayıcı istatistiklerine bakıldığında, 155 aylık gözlem içeren veri setinin düzey değerleri yerine birinci dereceden farkları alınmak suretiyle yeni fark serileri oluşturulduğundan dolayı, hesaplanan tüm istatistik değerleri ilgili zaman serilerinin volatilitelerini yansıtmaktadır. Veri setine ilişkin olarak hesaplanan eğiklik ölçüleri normale yakın bir görünüm sergilerken, basıklık ölçüleri tümünde 3 değerinin üzerinde hesaplanmıştır. Bu yapı, finansal zaman serilerinin genel bir özelliği olup Jarque Bera test istatistiği de veri setinin normal dağılmadığını göstermektedir. Fratzscher⁹⁹, negatif çarpıklık değerlerinin negatif şokların; yüksek basıklık değerlerinin ise büyük çaplı şokların göstergesi olduğunu söylemiştir. Buna

⁹⁹ Fratzscher, Marcel , Financial Market Integration in Europe: On the Effects of EMU on Stock Markets, **International Journal of Finance and Economics**, 2002, Volume.7, ss.165-193.

göre, veri setinde yer alan bazı verilerde, negatif şokların pozitif şoklara göre daha çok yaşandığı ve bu şokların etkisinin daha derin olduğu söylenebilir. Basıklık değerlerinin yüksek olması getirilerin keskin (leptokurtic) bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, yukarıda verilen tanımlayıcı istatistiklerin ışığında, uygun model arayışında, sıradan En Küçük Kareler Yöntemi yerine daha gelişmiş modellerle problemin çözülmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Bu konuya ilişkin açıklamalara takip eden bölümde yer verilecektir.

4.Varsayımların Sınanması ve Varsayım İhlallerinin Giderilmesi

a.Zaman Serilerinin Durağanlığının Test Edilmesi (ADF Sınaması-Birim Kök Testi)

Yukarıda yapılan değerlendirmeler sonucunda, en uygun denklem kalıbına ulaşıldığı düşüncesinden hareketle, analize dahil edilen tüm zaman serilerinin durağanlığının test edilmesi aşamasına geçilmiştir. Bilindiği üzere, bir zaman serisinin ortalaması zaman içerisinde sistematik bir değişme göstermez ise, bu zaman serisi durağan olarak kabul edilir. Buradan hareketle, durağan olmayan bir zaman serisinin ortalaması gibi varyansı da zamana bağlı olacaktır.

Finansal ve ekonomik zaman serilerinin genellikle durağan olmadıkları, artış trendi gösterdiği, bu durumda serinin birinci farkı veya ikinci farkında durağanlaştığı bilinmektedir. Durağan olmayan serilerde genellikle birim kök sorunu vardır. Birim kökü olan bir seri ise ekonometride rassal yürüyüş serisi olarak adlandırılır. Nitekim, bu durum ekonomik beklentilerimizle de örtüşmüştür. Zira, ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde, temel makro ekonomik göstergelerde volatilité yaşanması normal kabul edilmekte olup ilgili zaman serilerinin çoğu zaman bu nedenle durağan olmadıkları bilinmektedir. Bu problemle karşılaşmamak adına, veri seti ile ilgili bilgilerin verildiği bölümde de açıklandığı üzere, veri setinin durağanlaştırılabilmesi ve analize uygun hale getirilebilmesini teminen adıgeçen zaman serilerinin düzey değerleri yerine birinci dereceden farkları alınarak yeni fark serileri oluşturulmuş ve analizlerde bu fark serileri kullanılmıştır.

Regresyon denklemlerinde kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadıklarının belirlenmesinde, Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (ADF) testleri

kullanılmaktadır. Dickey-Fuller zaman serilerinin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla alternatif regresyon modelleri kullanmıştır.

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 + \alpha_2 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

Burada, Y_t , durağanlık testine konu olan değişkeni, Δ birinci derece fark işlemcisini, ε_t ise hata terimlerini göstermektedir. Ayrıca, ADF testinde bağımlı değişkenin hangi gecikmelerinin regresyon denkleminde yer alacağına karar verilirken, Akaike (AIC) bilgi kriterinden yararlanılmıştır.

Sözkonusu test sonuçlarına ilişkin istatistik tablolarına Ek- 2’de, özet sonuçların bulunduğu tabloya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 12: Durağanlığın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test) Özet Sonuçları

Değişken	t-Statistic	Olasılık
ANASYR(-1)	-2.180	0.028
ENF(-1)	-7.528	0.000
ISSZ(-1)	-3.716	0.000
KKO(-1)	-2.861	0.004
VIX(-1)	-10.431	0.000

Yukarıdaki test sonuçlarından da görüleceği üzere, ANASYR, KKO, ENF, VIX zaman serilerinin tümünün t-istatistiğinin olasılık değerlerinin değeri $\alpha = \%5$ ’den küçük olduğu, bu nedenle durağan olduğu, diğer bir deyişle, birim kök içermediği görülmektedir.

b.Bağımlı Değişkenin Kalıntı Serisinin Analizi

Ekonometrik analizlerde, kalıntısı serisi, bir zaman serisinin gerçek Y değerleri ile \hat{Y} (tahmin) tahmin edilen değerleri arasındaki farkın oluşturduğu seridir. ANASYR serisinin kalıntı değerlerine Ek-3'de, gerçek seri ile kalıntı serisi arasındaki fark ile uyarlanmış değerlerinin gösterimine ise Ek-4'de yer verilmiştir.

c.Hata Terimlerinin Normalliğinin Sınanması (Jarque Bera Testi)

Jarque Bera (JB) normallik sınaması, hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını sınamaktadır. Normallik varsayımının Jarque Bera ile testi, asimptotik ya da büyük örnekler içindir. Burada tanımlayıcı istatistikler, ortalama, ortanca, minimum ve maksimum değerler, standart sapma, eğiklik ve basıklık değerleridir¹⁰⁰.

Gujarati'ye göre¹⁰¹, Jarque Bera normallik sınaması, bir kavuşmazlık ya da büyük örneklem sınamasıdır. Bu da sıradan en küçük kareler yöntemi kalıntılarına dayanır. Bu sınama, kalıntı serilerinin eğiklik ve basıklık ölçülerini hesaplar. Basıklık ölçüsünün $+3 > \text{Skewness} > -3$ arasında olması durumu normal kabul edilmektedir.

Belirtilen tanımlamaya uygun olarak yapılan analiz sonucunda Jarque Bera Testi sonucu Ek: 5'de yer almaktadır. Ek:5'de yer verilen tablodan da görüleceği üzere, burada t-istatistiğinin olasılık değerinin katsayısı %16,05 olarak hesaplanmış olup sözkonusu olasılık değeri $\alpha = \%5$ 'den büyük olduğu için, hata terimlerinin normal dağıldığı, kabul edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda, Jarque Bera Testine göre hata terimlerinin normal dağıldığı, basıklık (skewness) ölçüsünün 0,043155 olarak hesaplandığı tespit edilmiş ve bununla belirlenen $+3 > \text{Skewness} > -3$ aralığında olması nedeniyle, analize devam edilmiştir.

¹⁰⁰ Yıldıztan Dina Çakmur, "E-Views Uygulamalı Temel Ekonometri Makro Ekonomik Verilerle", 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010. s.215.

¹⁰¹ Kennedy Peter, "A Guide To Econometrics", 5.Baskı, Londra, Blackwell Publishing Ltd., 2003, ss.143

d. Modele Konulan Kısıtların Sınanması (Wald Testi)

Modele konulan kısıtların sınanması için bu test kullanılır. Wald Testi tesadüfiliği ölçme testi olup katsayıların bireysel anlamlılığını sınamak için kullanılmaktadır. Verilen bir zaman serisi içerisinde bir değer daha sonraki değerleri etkileyip etkilemediğini incelemektedir. Eğer bir etkileme sözkonusu değil ise gözlemlerin tesadüfi olduğuna karar verilir. Parametlere sınır koyarken, konulan kısıtlar ile ilgili teorik bir beklenti olmalıdır. Burada, boş hipotez, modelde kullanılan bağımlı değişken ile tüm bağımsız değişkenlerin katsayılarının toplamının sıfıra eşit olmasıdır. Yapılan test sonucunda boş hipotez reddedilemezse yani katsayıların toplamının sıfıra eşit olduğu kabul edilirse, hesaplanan tahmin değerlerinin anlamsız olduğu sonucuna varılacaktır.

Wald Testine ilişkin tablo Ek: 6'da yer almaktadır. Sözkonusu test sonuçlarından da görüleceği üzere, F istatistiğinin olasılık değeri $\alpha \geq \%5$ olduğu için, örneklem kümesinde yer alan gözlemlerin tesadüfi olduğu, hesaplanan tahmin değerlerinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Test sonuçları teorik beklentileri karşılamıştır.

e. Otokorelasyonsuzluk Varsayımının Sınanması

Doğrusal ekonometrik denklemlerde diğer bir varsayım μ_t ana kütle hata terimi değerleri arasında otokorelasyon olmamasıdır. Birbirini izleyen hata terimleri arasındaki korelasyonun sıfıra eşit olması varsayımının ihlali, otokorelasyon olarak adlandırılmaktadır. Hata terimlerinin otokorelasyonsuz olması çok önemli bir varsayımdır. Bu varsayımın ihlali durumunda, modeldeki katsayılar etkin olmayacak ve tahminler sapmalı ve tutarsız olacaktır¹⁰².

Diğer taraftan, aşağıda uygun model seçiminin anlatıldığı bölümde ayrıntısıyla açıklanacağı üzere, zaman serileri için popüler bir değişen varyans kalıbı, Engle tarafından geliştirilen ARCH yöntemidir. Engle, özellikle finansal zaman serisi

¹⁰² Yıldıztan Dina Çakmur, "E-Views Uygulamalı Temel Ekonometri Makro Ekonomik Verilerle", 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010. s.157.

verilerinde küçük ve büyük artık değerlerin kümeler halinde oluştuğunu gözleyerek hata terimi varyansının önceki hata terimlerine belirlenebileceğini düşünmüştür¹⁰³.

Dolayısıyla, veri setine ilişkin varsayım ihlallerinin giderilmesine yönelik olarak bu aşamada, otokorelasyonsuzluk varsayımının test edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir. Bunun için Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity Test kullanılmıştır. Bu test, kalıntı serilerinin varyansının bağımsız değişkenlerin değerlerine bağımlı olup olmadığını ölçmekte olup bağımlı değişken olarak kalıntı serisinin varyansı, bağımsız değişken olarak ise diğer bağımsız değişkenlerin eğitim serisinin birinci zaman gecikmesi dikkate alınmıştır. Yapılan teste ilişkin analiz sonuçları Ek: 7’de yer almaktadır.

Sözkonusu test sonuçlarından da görüleceği üzere, Obs*R-square’in olasılık değeri, %11,22 olarak, F istatistiğinin olasılık değeri ise %11,36 olarak hesaplanmıştır. Her iki olasılık değeri $\alpha = \%5$ ’den büyük olduğu için otokorelasyonsuzluk varsayımının geçerli olduğu, varsayım ihlalinin bulunmadığı kabul edilmiştir. Diğer taraftan, Akaike ve Schwarz Bilgi Kriterleri’de bu testte sırasıyla 3.077 ve 3.116 olarak hesaplandığı için teorik çerçevede dahilinde anlamlı bulunmuştur.

IV. Model Seçimi, Hipotezin Oluşturulması

A. Uygun Model Seçimi

Analizde kullanılan değişkenlerden, Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu ile diğer finansal kriz göstergeleri olan İşsizlik Oranı, Kapasite Kullanımı Oranı, Enflasyon Oranı ve Volatilite Endeksi (VIX) birarada değerlendirildiğinde, hipotez: “sermaye yeterliliği düzenlemeleri, finansal krizlerin önlenmesinde güçlü bir araçtır ve sermaye yeterliliği standart rasyosu ile finansal kriz göstergeleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki vardır.” şeklinde olmaktadır.

Bilindiği üzere, uygulamada çok değişkenli statik bir regresyon denklemi tahmin etmeye başlamadan önce bağımlı değişkeni etkileyebilecek tüm bağımsız değişkenler

¹⁰³ Kennedy Peter, “A Guide To Econometrics”, 5.Baskı, Londra, Blackwell Publishing Ltd., 2003, s.162-163.

denkleme dahil edilmelidir. Bu kapsamda, daha öncede bahiskonusu yapıldığı üzere, denklem seçiminde Hendry Yaklaşımı'na göre, çok değişkenli regresyon denklemi tahmin edilirken, bağımlı değişkeni açıklayan tüm olası değişkenler açıklayıcı değişkenler olarak denkleme dahil edilir. Burada amaç ihmal edilen değişken sorununu ortadan kaldırmaktır. Daha sonra anlamsız değişkenler denklemden çıkartılarak en uygun denklem kalıbına ulaşılması mümkün olacaktır.

Bu durumda temel denklem kalıbı;

$$ANASYR = \alpha + \alpha*ISSZ + \alpha*KKO + \alpha*ENF + \alpha*VIX + \mu$$

olmaktadır. Burada ANASYR bağımlı değişken, diğer tüm değişkenler bağımsız değişkenlerdir. Bu durumda yukarıda oluşturulan denklem kalıbına uygun olarak bağımsız değişken olan ANASYR ve bağımsız değişkenler ISSZ, KKO, ENF ve VIX için aşağıdaki hipotezleri geliştirmek mümkün bulunmaktadır.

H_0 : ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki vardır. ISSZ, ENF ve VIX oranları arttıkça ANASYR düşmekte, buna karşılık KKO arttıkça ANASYR yükselmektedir.

hipotezini kurmak mümkün bulunmaktadır.

1.En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) İle Modelleme

Söz konusu denklem kalıbı, En Küçük Kareler Yöntemi ile yapılan hesaplamalarda, Ek- 7 de test sonuç tablosu verilen Breusch Pagan Godfrey LM Testi'nin olasılığının $\alpha = \%5$ altında kalması nedeniyle, kullanılan zaman serilerinin hata terimlerinin otokorelasyonsuzluk varsayımını ihlal ettiği sonucuna ulaşılmış ve modele uygun ve yeni bir yöntem arayışına gidilmiştir.

Bilindiği üzere, finansal zaman serileri birbirini takip eden hareketleri olan ve yüksek frekans gibi kendine özgü bazı özellikleri olan verilerdir. Bu nedenle, finansal verilerin modellenmesinde bu özelliklere uygun modeller kullanılmalıdır. Nitekim, bu çalışmada, öncelikle klasik En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile model

çözölmeye çalışılmış ancak yukarıda bahiskonusu edilen test sonuçlarının varsayımları desteklememesi nedeniyle yöntem değişikliğine gidilmiştir.

2.ARCH (Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity) Modellemesi

Geleneksel ekonometrik modellerde, otokorelasyonun genelde bir zaman serisi, değişen varyansın ise yatay kesit verisi problemi olduğu varsayılmaktadır. Bu sorunların varlığı durumunda, En Küçük Kareler (EKK) tahmin edicisi sapmasızlık ve tutarlılık özelliklerini korumaya devam etmektedir. Ancak, değişen varyans sorunu içeren bir modelde, etkinlik özelliği kaybedilmekte ve bunun doğal sonucu olarak da parametre tahminleri istatistiksel açıdan anlamsız hale gelmektedir. Sözkonusu sorunun çözümlüne yönelik olarak varyans ve kovaryansın zaman içinde değişmesine izin veren modeller geliştirilmiştir. Bu kapsamda, Engle, literatürdeki yaygın varsayımın aksine zaman serisi modellerindeki hata terimlerinin varyansının sabit olmadığını bazı makro ekonomik verileri analiz ederek kanıtlamıřtır¹⁰⁴.

Engle¹⁰⁵, enflasyon modellerinde büyük ve küçük tahmin hatalarının kümeler halinde ortaya çıktığını ve bunun sonucu olarak da tahmin hatalarının varyansının önceki dönem hata terimlerinin büyüklüğüne bağlı olduğunu tespit etmiştir. Engle, zaman serisi verilerinde karşılaşılan ve özellikle öngörülerde kendisini gösteren otokorelasyonun ARCH olarak isimlendirilen bir teknikle modellenmesi gerektiğine işaret etmiştir. ARCH modeli geleneksel zaman serisi modellerindeki sabit varyans varsayımını terkederek, hata terimi varyansının önceki dönem hata terimlerinin karelerinin bir fonksiyonu olarak değişmesine imkan tanımaktadır. Zaman serilerinde gözlemlenen volatilitiyi modellemenin yollarından biri olarak, volatilitiyi ile ilişkili bir bağımsız değişken tanımlamak ve bu değişken aracılığıyla volatilitiyi tahmin etmek ön plana çıkmaktadır.

¹⁰⁴ W.H. Greene, “**Econometric Analysis**”, Second Edition, New York, Macmillan Publishing Co., 1993, S.438.

¹⁰⁵ Engle, R. F., Autoregressive Conditional Heteroskedasticity with Estimates of the Variance of U.K. Inflation. **Econometrica**, 50, S.987 – 1008, 1982.

Bu durumda, zaman serilerinin modellenmesinde, bilinen klasik yöntemler yeterli olamamaktadır. Engle, bu anlamda literatüre çok önemli bir boyut kazandırarak Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (Auto Regressive Conditional Heteroscedasticity – ARCH) süreçleri olarak adlandırılan stokastik süreçlerin yeni bir yöntemini geliştirmiştir. ARCH modelleri belirli bir zamanda serilerin varyansını tahmin etme imkanını tanıyan, koşullu varyansın zamanla değişimine izin veren, ancak koşulsuz varyansı sabit kabul eden yöntemlerdir. Bu nedenle, ARCH yöntemi finansal zaman serilerinin doğasında mevcut olan volatilitenin (oynaklığın) denkleme bir bağımsız değişken olarak katılmasını mümkün kılarak finansal analizlerin daha doğru ve tutarlı sonuçlar içermesini sağlamaktadır.

Engle tarafından geliştirilen ARCH yönteminin finansal formülasyonu ve teorisi aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

$$y_{t+1} = \varepsilon_{t+1} X_t$$

denklemi ele alınmıştır. Bu denklemde, ε_{t+1} varyansı σ^2 olan sadece hata terimi iken, x_t bağımsız bir değişken olarak tanımlanmıştır. Eğer, x zamandan bağımsız olarak sabit bir değer alırsa $\{y_t\}$ serisi sabit varyansa sahip bir beyaz gürültü (white noise) süreci olmaktadır. Bununla birlikte, y_{t+1} 'in koşullu varyansı,

$$Var\langle y_{t+1}|x_t \rangle = x^2 \sigma^2$$

x_t 'nin gerçekleşen değerinden bağımsız değildir. Bu durumda, x_t ne kadar büyükse y_{t+1} 'in koşullu varyansı o kadar büyük olacaktır. Buna ilave olarak, $\{x_t\}$ serisinin ardışık değerleri pozitif içsel bağıntılı iseler, $\{y_t\}$ serisi de pozitif içsel bağıntılı olacaktır.

Bu şekilde, $\{x_t\}$ serisi $\{y_t\}$ serisindeki volatilitenin açıklanmasına yardımcı olacaktır. Ancak, bu yaklaşımın eleştirisi alan bir sakıncası değişen varyans için spesifik bir neden varsaymış olmasıdır. Muhtemel birçok gözlem kümesinden birisini tercih edip, ilgili değişkendeki volatilitiyi sadece tercih edilen bağımsız değişkenle ilişkilendirmek her zaman doğru sonucu vermeyebilecektir.

Engle, bu sakıncayı gidermek üzere, herhangi bir serinin ortalamasını ve varyansını eşanlı olarak modellemenin olanaklı olduğunu göstermiştir. ARCH

modeline ulaşmak için,

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 y_{t-1} + \varepsilon_t$$

şeklindeki durağan bir otoregresif model tahmin edilmektedir. Bu durumda, y_{t+1} 'in koşullu tahmini,

$$E_t(y_{t+1}) = \alpha_0 + \alpha_1 y_t$$

olmaktadır. Eğer bu koşullu ortalamayı y_{t+1} 'i tahmin etmek için kullanırsak, tahmin hatası varyansı,

$$E_t[(y_{t+1} - \alpha_0 - \alpha_1 y_t)^2] = E_t(\varepsilon_{t+1}^2) = \sigma^2$$

olarak ifade edilmektedir. Diğer yandan y_{t+1} 'in koşulsuz tahmini ve varyansı ise sırasıyla,

$$\begin{aligned} E(y_{t+1}) &= \alpha_0(1 - \alpha_1) \\ E\{[y_{t+1} - \alpha_0/(1 - \alpha_1)]^2\} &= E[\alpha_1 \varepsilon_t + \alpha_1^2 \varepsilon_{t-1} + \dots]^2 \\ &= \sigma^2/(1 - \alpha_1^2) \end{aligned}$$

olarak formüle edilmektedir. Görüldüğü üzere, koşulsuz tahmin koşullu tahmine göre daha büyük bir varyansa sahiptir. Dolayısıyla, bu dönem ve bilinen geçmiş dönem gerçekleştirmelerini hesaba kattığı için koşullu tahmin daha küçük varyansa sahip olmakta ve bu çerçevede daha tercih edilir hale gelmektedir.

ARCH modeli varlık getirilerinde görülen birtakım ampirik bulguları yakalamasına ve bu çerçevede oynaklığın tahmin edilmesi için parametrik bir yapı önermesine karşın, önemli birtakım zayıflıklara da sahip bulunmaktadır¹⁰⁶. Bu zayıflıklar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

¹⁰⁶ Songül Hüseyin, "Oto-regresif Koşullu Değişen Varyans Modelleri Döviz Kurları Üzerine Uygulama", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, T.C.Merkez Bankası, Ankara, 2010, ss.12.

- Önceki döneme ait şoklar modelde kareleri alınmak suretiyle yer aldığından, pozitif ve negatif şokların oynaklık üzerinde aynı etkiye yol açtığı varsayılmaktadır. Bununla birlikte, gerçek hayatta finansal varlık fiyatlarının negatif ve pozitif şoklara asimetrik karşılık verebildiği bilinmektedir.
- ARCH modelindeki katsayılar çok katı kısıtlara tabi bulunmaktadır.
- ARCH modeli finansal zaman serilerindeki değişimlerin kaynağının anlaşılmasına herhangi bir yeni katkı yapmamaktadır, sadece koşullu varyansın nasıl davrandığının belirlenmesi amacıyla yönelik olarak mekanik bir yol önermektedir.
- ARCH modelleri finansal getirilere gelen büyük şoklara yavaş tepki verdiği için, finansal zaman serilerinin oynaklığını olduğundan daha büyük öngörebilmektedir.

3. GARCH (Generalized Auto Regressive Heteroskedasticity) Modellemesi

ARCH modelinin yukarıda verilen sakıncaları dikkate alınarak GARCH yöntemiyle modelleme yapmanın daha doğru olacağı düşüncesinden hareketle, GARCH yönteminin teorik alt yapısı araştırılmıştır. Bilindiği üzere, ARCH modelinin ampirik uygulamalarında gecikmeler çok gerilere gidebildiğinden çok fazla sayıda parametre tahmin edilmesi gerekmektedir. Bu sakıncayı giderebilmek için, Bollerslev tarafından GARCH modeli adında yeni bir model geliştirilmiştir.

Bollerslev¹⁰⁷, koşullu varyansı ARCH modelinden farklı olarak otoregresif hareketli ortalama (ARMA) süreci olarak modelleyerek Genelleştirilmiş Otopregresif Koşullu Değişen Varyans (GARCH) modelini ortaya koymuştur. GARCH modeli parametre tutumluluğu açısından ARCH modeline tercih edilmektedir. GARCH (Genelleştirilmiş ARCH) modelinin ARCH modelinden farkı, koşullu varyans denkleminde koşullu varyansın gecikmelerinin de yer almasıdır.

¹⁰⁷ Bollerslev, T., Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity, **Journal of Econometrics**, Volume: 31, S. 307-327, 1986.

Akgiray¹⁰⁸, Amerikan hisse senedi piyasası üzerinde yaptığı bir çalışmada, GARCH modelinin ARCH, Tarihsel Ortalama (HA) ve Üstel Ağırlıklı Hareketli Ortalama (EWMA) modellerine göre daha iyi öngörü performansına sahip olduğunu kanıtlamıştır.

GARCH (p,q) için oluşturulacak denklem kalıbının modellenmesi aşağıdaki şekilde olacaktır.

$$E_t = x_t \delta + \varepsilon_t$$

$$\varepsilon_t = \sigma_t v_t$$

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada, v_t ortalaması sıfır, varyansı bire eşit olan beyaz gürültü (white noise) süreci olarak ifade edilmekte olup v_t ve ε_t 'nin gecikmeli değerleri birbirlerinden bağımsız kabul edilmektedir. Söz konusu modelde koşullu varyans,

$$\sigma_t^2 = \omega + \sum_{i=1}^p \alpha_i \varepsilon_{t-i}^2 + \sum_{j=1}^q \beta_j \sigma_{t-j}^2 \equiv \omega + \alpha(L)\varepsilon_{t-1}^2 + \beta(L)\sigma_{t-1}^2$$

şeklinde gösterilmektedir. GARCH(p,q) modelindeki koşullu varyansın tanımlı olabilmesi için $\omega > 0$, $\alpha_i \geq 0$, $\beta_j \geq 0$ ve $\sum_{i=1}^{\max(p,q)} (\alpha_i + \beta_i) < 1$ koşullarının sağlanması gerekmektedir. Son kısıtlama, ε_t 'nin koşulsuz varyansının sonlu olduğunu, koşullu varyansının ise zaman içinde değiştiğini ifade etmektedir.

Denklemden kullanılan terimlerden,

v_t : ortalaması sıfır, varyansı sabit hata terimi,

x_t' : x'in t döneminde aldığı değerleri,

p : otokorelasyon katsayısını,

AR(1) : 1. dereceden (1 gecikmeli) otokorelasyonu,

¹⁰⁸ Akgiray, Vedat, Conditional Heteroskedasticity in Time Series of Stock Returns: Evidence and Forecasts. **Journal of Business**, Volume: 62, S. 55-80.

AR(2): 2. dereceden (2 gecikmeli) otokorelasyonu,

temsil etmektedir.

$$v_t = \varepsilon_t - \varphi_1 v_{t-1} - \varphi_2 v_{t-2}$$

$$\varepsilon_t = \sqrt{h_t} e_t \quad e_t \sim N(0,1)$$

$$h_t = \omega + \alpha_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \gamma_1 h_{t-1}$$

$$p=1, q=1$$

$$\omega > 0, \quad \alpha_1 > 0, \quad \gamma_1 > 0$$

olacaktır.

Bu kapsamda, denklem kalıbına AR(1) ve AR(2) süreçleri de ilave edilerek, modele “Autoregressive Model” niteliği kazandırılmıştır. Bu nedenle de modelin, klasik En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) veya ARCH Yöntemi yerine, “GARCH - Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Heteroskedastisity” yöntemi ile oluşturulmasının uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

B.Hipotez ve Asıl Denklem Kalıbının Oluşturulması

GARCH yöntemine uygun olarak oluşturulan yeni denklem kalıbı;

$$ANASYR = \alpha + \alpha * ISSZ + \alpha * KKO + \alpha * ENF + \alpha * VIX + AR(1) + AR(2) + v_t$$

olarak belirlenmektedir. Buradan hareketle, regresyon denklem kalıbı için tüm değişkenleri içerecek şekilde kurulacak hipotez ise;

H_0 : ANASYR ile bağımsız değişkenler arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki vardır. ISSZ, ENF ve VIX oranları arttıkça ANASYR oranı azalmakta buna karşılık KKO arttıkça ANASYR oranı da artmaktadır.

şeklinde olmaktadır.

Burada temel olarak kabul edilen hipotez, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etkin ve düzgün işlediği, daha yüksek düzeylerde tesis edildiği dönemlerde, finansal krizlerin oluşmadığı, buna karşılık sermaye yeterliliği düzenlemelerinin esnetildiği, etkisizleştirildiği, yetersiz sermayelendirme süreçlerinin yaşandığı dönemlerde daha fazla kriz oluştuğu yönündedir. Nitekim, burada, işsizlik oranının, VIX endeksinin, enflasyonun arttığı ve kapasite kullanımı oranının düştüğü dönemlerde krizlerin daha fazla meydana geldiği ve etkilerini hissettirdiği hipotezi geliştirilmiştir. Burada yer verilen parametreler ABD ekonomisinin en belirleyici temel ekonomik parametreleridir.

Kabul edilen bu denklem kalıbına göre; yapılan hesaplamalar sonucunda;

$$ANASYR = (-0.001493*ISSZ)+ (- 0.000108*KKO)+ (0.002460*ENF)+ (1.402625*VIX) + 0.013071 + [AR(1)=1.467409, AR(2)= -0.788513]$$

$$GARCH = 5.546835 + 0.873353*RESID(-1)^2 + 0.272540*GARCH(-1)$$

olarak hesaplanmaktadır. Bu durumda ana denklem kalıbının,

$$ANASYR_t = 0.013072 - 0.001493 * ISSZ_t - 0.000108 * KKO_t + 0.002461 * ENF_t - 0.00014 * VIX_t + v_t$$

olarak gösterilmesi mümkün bulunmaktadır.

$$v_t = \varepsilon_t - 1.467410v_{t-1} + 0.788514v_{t-2}$$

$$\varepsilon_t = \sqrt{h_t}e_t \quad e_t \sim N(0,1)$$

$$h_t = 0.000555 + 0.873354\varepsilon_{t-1}^2 + 0.272540h_{t-1}$$

$$p = 1, q = 1, t = 1, \dots, 153$$

$$\omega > 0, \alpha_1 > 0, \gamma_1 > 0$$

olmaktadır.

Yukarıda verilen kısıtlar ve varsayımlar dahilinde GARCH modeline göre yapılan ve denkleme AR(1) ve AR(2) süreçlerinin ilave edilmesi ile hesaplanan sonuç

parametre tablosu Ek: 8'de yer almaktadır. Sözkonusu parametre sonuç tablosundan da görüleceği üzere, denkleme ilave edilen gecikmesi dağıtılmış AR(1) ve AR(2) 'nin olasılık değerinin $\alpha = \%5$ ' den küçük olması çok önemli bir husus olarak kabul edilmektedir. Regresyon modeli ikinci dereceden otoregresif bir süreç izlemekte ve sağlaması gereken durağanlık koşullarını da sağlamaktadır. AR(1) ve AR(2) süreçlerinin katsayıları ilgili parametre tablosunda, sırasıyla 1.467 ve -0.788 olarak hesaplanmıştır. AR(1) ve AR(2) süreçlerinin durağan olabilmesi için ϕ parametrelerinin $-1 < \phi < 1$ koşulunu yerine getirmelidir. Burada, $\phi_1, \phi_2, \dots, \phi_n$ 'ler bilinmeyen otogresif parametrelerdir. Bu süreçlerin durağanlığına ilişkin hesaplamalar aşağıda yer almaktadır.

$$P_k = \phi_1 P_{k-1} + \phi_2 P_{k-2} \quad k = 3, 4, 5 \dots n$$

$$\phi_1 + \phi_2 < 1 \rightarrow 1.467 + (-0.788) < 1$$

$$\phi_2 - \phi_1 < 1 \rightarrow 0.788 - 1.467 < 1$$

$$-1 < \phi_2 < 1 \rightarrow |-0.788| < 1$$

Yukarıda yer verilen hesaplamalardan da görüleceği üzere, oluşturulan modelde kullanılan AR(2) sürecinde durağanlık koşullarını sağlamaktadır. Bu nedenle, sözkonusu denklem kalıbı otokorelasyon ve değişen varyans sorununu gidermesi nedeniyle makul kabul edilmiştir. Ancak, tüm regresyon denklem kalıbını kapsayan bütünleşik hipotezde yer alan bağımsız değişkenlerin z istatistiğine ilişkin olasılık değerleri $\alpha = \%5$ 'den büyük olarak hesaplanmıştır. Bu durumda, şimdiye kadar açıklanan varsayım ihlallerine ilişkin testlerde belirlenen koşulları sağlayan regresyon denklemi, %86.5 oranındaki açıklayıcılık gücüne karşın bağımsız değişkenlerin olasılık değerlerinden dolayı son aşamada istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu durumda,

H_0 : Kabul, ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H_1 : Red, sonucuna ulaşılmaktadır.

C.Ampirik Bulgular ve Bunların Yorumlanması

Bu tezin konusu, tarihi perspektif içerisinde, finansal piyasalarda sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesindeki rolünün değerlendirilmesidir. Bu tezle, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gerekliliğinin araştırılması, finansal krizlerle ilişkisinin ve etkileşiminin ortaya konulması ve konunun ekonometrik olarak sınanması da amaçlanmaktadır.

Bankalar, literatürdeki en genel tanımıyla, fon fazlası olan tasarruf sahipleri ile fon gereksinimi olan kredi müşterilerinin birbirleri ile karşılaşmalarına aracılık eden kuruluşlardır. Bankalar, ana faaliyet konuları olan kredilendirme faaliyetlerinde kaynak olarak halkın tasarruflarını kullandığı için, tarihin her döneminde hükümetler tarafından yakın mercek altına alınmış ve bu sektörü daha detaylı düzenleme ihtiyacı duyulmuştur.

Kamunun finansal sisteme ve özellikle de bankacılık sistemine düzenlemeler yoluyla müdahalesi, kredi ve kambiyo kontrolleri, mevduatın güvence altına alınması ve bunun kontrolü, döviz pozisyonu, likidite kontrolleri ile de yapılabildiği halde, sermaye yeterliliği düzenlemeleri her zaman en etkili ve kapsamlı düzenlemeler olma vasfını, tarihsel perspektif içerisinde hep korumuş ve önemini giderek artırmıştır. Düzenlemelerde, hükümetler hep aşırı uçları tercih etmişler, popülist yaklaşımlarında etkisiyle zaman zaman çok katı kısıtlayıcı düzenlemeler yaptıkları gibi bazende “deregülasyon” denilen şekilde, mevcut düzenlemeleri rafa kaldırmışlardır.

Finansal kuruluşların düzenlenmesi; yapısal düzenleme, sağduyulu düzenleme, tasarruf sahiplerini koruma, olarak üçe ayrılabilir. Yapısal düzenleme, finansal kuruluşların izin verilen çeşitli faaliyetlerinin şeklini ifade etmektedir. Sağduyulu düzenleme, finansal kuruluşların diğer yükümlülükler yanında, likidite, sermaye yeterliliği ve ödeme gücünün düzenlenmesini ifade etmektedir. Tasarruf sahiplerini korumak, finansal istikrarı sağlamak ve finansal kuruluşların aşırı risk almalarını önlemek için sağduyulu düzenleme şarttır. Nihayetinde de, sistemik riski önleme amacı yerine getirilmektedir. Zira, sistemik risk bir kez oluştuğunda “bulaşma etkisiyle” önce finansal sistemi tahrip etmekte, ardından da tüm ekonomik birimleri etkileyerek toplumun tüm kesimlerine negatif etkisini hissettirmektedir.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi, teoride çok geniş bir biçimde tartışılmıştır. Düzenlemeleri savunan ve düzenlemelere karşı olan görüşler ekseninde, bu tartışmalar para yaratım ve aktarım mekanizmasından başlayarak merkez bankalarının olması veya olmaması, bunlara banknot ihraç etme yetkisinin verilip verilmesi gerektiğine kadar uzamıştır. İlk dönemlerde düzenlemeler ile kastedilen şey, paranın tedavülünü veya mevduat kabulünü kolaylaştıran tahvil teminat yükümlülükleri idi. Bu çerçevede, devletin hiçbir şekilde finansal sisteme müdahale etmemesi, merkez bankası kurmanın gereksiz olduğu, para yaratmaması gerektiği zira, piyasanın bu ihtiyacı kendi mekanizması aracılığı ile giderebileceğini ifade ettikleri halde diğerleri tam tersini savunmuşlardır.

Finansal kuruluşların aldıkları riskleri sınırlandırabilmek için bir ölçüm aracına yani bir çığaya ihtiyaç vardır. Bu çığanın, finansal kuruluşun aldığı riski sınırlandırabilecek ve aşırı risk alınmasının önüne geçebilecek bir niteliğinin bulunması gerekmektedir. Finansal kuruluşların, kaydi para yaratma mekanizmaları, rezerv ve/veya karşılık yükümlülükleri vs konularda yapılan düzenlemeler, ilgili finansal kuruluşun finansal sağlamlığını teyit etmemekte, tam tersine yapacağı işlemlerde bu düzenlemeleri kaldıraç olarak kullanabilme imkanı tanımaktadır. Bu nedenle, finansal kuruluşun sermayesi ile yapabileceği işlemlerin sınırının belirlenmesinde sermaye yeterliliği çok önemli bir kıstas olarak ortaya çıkmaktadır.

Finans tarihi incelendiğinde, bankacılık sisteminde ne zaman bir düzenleme yapma ihtiyacı hissedilse ilk akla gelen kontrol aracı, sermaye yeterliliği kavramı olmuştur. Nitekim, hemen hemen tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülke düzenlemelerinde, finansal kuruluşların yetkilendirilmesinde (lisanslanmasında) ve sözkonusu yetkinin devam ettirilmesinde, “minimum sermaye şartı” korunmuş ve anılan minimum sermaye şartının belirlenen eşiğin altında kalması durumunda verilen yetkinin kısıtlanması ve/veya iptal edilmesi dahi gündeme gelebilmiştir. Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, genel olarak bir finansal kuruluşun mevcut yasal sermayesiyle varlıkları ve/veya bu kuruluşun üstlendiği riskler arasında ilişki kuran bir rasyodur. Rasyonun payı sermaye kalemlerini paydası ise riske maruz varlıklarının kabul edilmiş çeşitli ölçüm yöntemlerine göre ağırlıklandırılmış toplamı oluşturmaktadır.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinde otoriteler iki türlü kısıtlama yapmayı tercih etmektedirler. Birinci tercih, finansal kuruluşların alabilecekleri risklerin toplamını sınırlamak, bir anlamda risk katsayısını azaltmak ve buna dayanarak bir sermaye tahsisinde bulunmaktır. İkinci tercih ise minimum bir sermaye yeterliliği miktarı ve oranı belirleyerek ilgili finansal kuruluşların bunun altına inmesini önleyici tedbirler almaktır.

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, bankacılık sektörünü düzenleme amaçlı yapılmasına karşın, zorunlu karşılık düzenlemeleri genellikle merkez bankaları tarafından bir para politikası aracı olarak ekonomiye müdahale etme yöntemi olarak kullanılmıştır. Bugün gelinen noktada, zorunlu karşılık düzenlemelerinin çağdışı kaldığı, ancak para politikası aracı olarak kullanılabilmesi, bankaları düzenlemede etkin bir araç olarak kullanılmayacağı görüşü ağırlık kazanmıştır.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bazını oluşturan Basel Bankacılık Denetim Komitesi düzenlemeleri kapsamında, Basel I, Basel II ve Basel III versiyonlarıyla getirilen değişiklikler gerek hükümetler ve gerekse de kamuoyu tarafından çeşitli yönleriyle çok tartışılmış, bütün bu düzenlemelere rağmen, krizlerin oluşması kanıt gösterilerek bu düzenlemelerin yeterli ve yerinde olmadığı hususları vurgulanmıştır. Her bir bankacılık krizi ertesinde, eksik kalan hususlar vurgulanmış ve bu düzenlemelerin mükemmel olmaktan uzak olduğu vurgulanmıştır.

Yürürlüğe girdiği tarihte, bankaların sermaye yeterliliği düzenlemeleri konusunda en gelişmiş ölçüm aracı olarak kabul edilen Basel I sermaye yeterliliği standart rasyosu, 1990'ların sonlarına gelindiğinde, aradan geçen on yıllık zaman içerisinde çok ciddi kritikler almaya başlamış, hesaplamalara piyasa riskinin de dahil edilmesine rağmen yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi oluşturmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur. Basel II düzenlemeleri ise üç yapısal blok üzerine oturtulmuştur. Birinci Yapısal Blok'ta minimum sermaye gereksinimi İkinci Yapısal Blok'ta, denetimsel gözden geçirme kapsamında, denetim otoritesinin inceleme sürecine, Üçüncü Yapısal Blokta ise piyasa disiplini kapsamında, şeffaflık, kamuoyunu aydınlatma konularında açıklamalar yer almaktadır.

Dünya'nın 1998 yılından beri tartışıldığı Basel II düzenlemeleri ile bu düzenlemelere geçiş takvimine ilişkin değerlendirmeler devam ederken, 2008 yılında

ortaya çıkan küresel finans krizi, finansal düzenlemelere yeni bir bakış açısı getirmenin zorunlu olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage ve menkul kıymetleştirme işlemlerinden kaynaklanan kriz, daha sonra tüm Dünya'ya yayılmış ve özellikle gelişmiş ülkeleri etkisi altına almıştır.

Gelişmiş ülkeler tarafından düzenli aralıklarla yapılan G-20 toplantılarında, bu konuda tartışma gündemine alınmıştır. G-20 üyesi ülkeler, Bretton Woods'dan beri ilk kez yeni bir küresel finansal mimari gereksinimini tartışmaya açmışlardır. Kasım 2008'de yapılan Washington Zirvesi'nden bugüne değin sekiz zirve gerçekleştirilmiştir. G-20 Zirvelerinde; konu en geniş şekliyle masaya yatırılarak tartışılmış ve hedge fonların denetlenmesi, küresel finans sistemini izlemek için yeni bir kurum oluşturulması, kredi derecelendirme kuruluşlarına bağımlılığın azaltılması ve menfaat çatışmalarının önüne geçilmesi, muhasebe standartlarının ve şeffaflığın geliştirilmesi, Basel II ve Basel III konularında atılması gereken adımların atılması, tezgahüstü türev piyasalarının düzenlenmesi, uluslararası finans kuruluşlarına ek mali destek sağlanması, vergi cennetlerine gönderilecek paranın akışında şeffaflık sağlanması, banka ve şirketlerin üst düzey yöneticilerinin maaşlarının düzenlenmesi ve başarısızlığın ödüllendirilmemesi, finansal krizlerin en büyük düşmanı olan kamusal korumacılığın ve devletleştirmenin sona erdirilmesi, konularında kararlar alınmıştır. G-20 toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda Basel Bankacılık Denetim Komitesi çalışmalarını gözden geçirmiş ve yeni bir düzenleme çerçevesi çizmek üzere hazırlıklarını başlatmıştır.

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen yeni hedefler, kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması, kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması olarak belirtilmiştir. Basel III düzenlemeleri kapsamında, özkaynaklar, sermayeye ilişkin oranlar, kaldıraç oranı, likidite oranları konularında yeni düzenlemeler getirilmek istenmektedir.

Basel düzenlemelerine eleştiriler genellikle, bu düzenlemelerin döngüselligi yeterince ele almaması, büyüme dönemlerinde azalan, kriz dönemlerinde artan bir

sermaye yeterliliği gereksinimi çerçevesi çizmesi, riske gereğince odaklanamaması, yoğunlaşma riskini dikkate almaması, hükümetlerin temerrüt riski içermedikleri algısında ısrarcı olunması, türev ürünlerin riskliliğini yeterince ölçmemesi, türev ürünlerin nakit akışlarının dikkate alınmaması, ilgili finansal kurumun optimal sermayesine odaklanmaması konuları etrafında toplanmaktadır.

Finans literatüründe, finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirilmelerinin nedeni olarak, uygulanan sermaye tespit modellerinin (optimal/ekonomik sermaye yada içsel derecelendirme yaklaşımları) sermaye gereksinimini hesaplamada yetersiz kalması olarak gösterilmektedir. Optimal sermaye yeterliliği düzeyinin tespit edilebilmesi her ne kadar çeşitli kantitatif analizler sonucunda hesaplanan ekonomik sermaye ile ilişkilendirilebilmesi mümkün olsa da, her bir bankanın optimal sermaye miktarının birbirinden farklı olabileceği ve ekonomik sermayenin hesaplanmasında “risk bilincinin” ve “risk duyarlılığının” hiç bir zaman gözardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun gözardı edildiği durumda, yapılan hesaplamalar, anlamsız rakamlar yığından öteye gitmemekte ve kamuoyunda risk yönetiminin anlaşılmasız hesaplamalar tekniği olduğu algısını güçlendirmektedir.

Türkiye’ deneyimlerinden hareketle, 1990-2001 arasındaki dönemde bankaların yetersiz sermayelendirilmelerinin en önemli nedeni, düzenleme otoritesinin minimum sermaye tutarı ile piyasaya girişe izin vermesi, hakim hissedar grupların yeterli mali güce ve itibara sahip olup olmadıklarının yeterince araştırılmaması, hakim hissedar grupların, kendi bankalarını ana fonlama aracı olarak görmeleri, bankayı sermayelendirmekten ziyade, bankanın fonlarının ne şekilde kredi olarak hakim hissedar grubun emrine verilebileceği konusuna odaklanmaları olarak gösterilmektedir.

Basel II-İkinci Yapısal Blok kapsamında, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci- İSEDES” ve bunun denetlenmesi sürecini içeren “İçsel Değerlendirme Süreci- İDES) olarak formüle edilmiş ve tüm bankalardan kendi “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreçleri” ni oluşturmaları ve bunu rapora bağlamaları istenmiştir. İSEDES ve İDES uygulamalarının, her bir bankanın kendisine en uygun sermaye gereksinimi modellemesini kendisinin yapabileceği gerçeğinden hareketle, finansal sektöre

yararlı olacağı, anlamsız hesaplamalar bütününden ziyade her bir bankanın kendi risk profiline en uygun modeli ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir. Bu anlamda, “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci” nin “her şeye uygun ölçü” kavramının tam tersine, her bir banka bazında değerlendirme yapmaya imkan tanıdığı görülmektedir. Sermaye Yeterliliği İçsel Değerlendirme Süreci (İSEDES) özünde, sermaye yeterliliği uygulamasının “bankaya özgüleştirilmesi” olarak da değerlendirilebilir.

Kriz kelimesi, sözlüklerde, bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran olarak tanımlanmaktadır. Krizleri sınıflandırılırken, niceliksel eşiklerle tanımlanan krizler ve olaylarla tanımlanan krizler ayrımı yapılmaktadır. Her krizde “bu defa farklı” sendromu yaşanmış, bu krizin önceki krizlerden farklı olduğu, karakteristiklerinin birbiri ile örtüşmediği ifade edilmiştir. Aslında farklı olan sadece krizin yaşandığı zaman dilimi ve dönem olup bunun dışında tüm kriz karakteristikleri, nedenleri ve sonuçları birbirlerine büyük bir benzerlik göstermektedir.

Finansal kriz ise, finansal piyasalarda ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin çok daha kötüleştiği bir bozulmayı göstermekte olup, krizler sonucunda finansal piyasalar, fonların alternatif yatırım alanlarına yönelmesini engellemektedir. Finansal krizlere neden olan faktörler; varlık piyasalarının bilançolar üzerindeki etkileri bağlamında, hisse fiyatlarındaki düşüşler, fiyatlar genel seviyesinde beklenmeyen düşüşler, milli paranın değerindeki beklenmeyen düşüşler, değer düşüklüğünden dolayı bazı varlıkların aktiften silinmesi, finansal kuruluşların bilançolarındaki bozulmalar, bankacılık krizleri, belirsizliğin artması, faiz oranlarındaki yükselme, hükümetlerin mali açıkları, olarak belirtilmektedir.

Adam Smith’in 1776 yılında “Milletlerin Zenginliği” adlı meşhur eserini yazmasının üzerinden yaklaşık olarak 240 yıl, John Maynard Keynes’in “Para, İstihdam ve Faizin Genel Teorisi” adlı eserini yazmasının üzerinden yaklaşık olarak 75 yıl geçmiştir. Geçen bu süre zarfında, insanlık alemi, parasal konular ile daha içli dışlı olmuş ve teknolojik yeniliklerinde verdiği destekle, ekonomik konuların izleyicisi olmaktan çok finansal bir aktör olarak finansal piyasalarda yerlerini almışlardır. Zaman içerisinde, iktisat teorisinin tartıştığı konularda eksen değiştirmiş ve geçmişte

daha statik ve ulusal düzeyde analizler geçerli iken bugün gelinen noktada daha dinamik ve uluslararası düzeydeki analizler ve konular ön plana çıkmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, finansallaşma, küreselleşme, finansal serbestleşme, finansal inovasyon ve buluşlar ile teknolojik yenilikler bir anlamda finansal krizlerin tetikleyicisi olmuştur.

Finansallaşma, finansal piyasaların, finansal kurumların ve finansal seçkinlerin, ekonomi politikasında ve ekonomik çıktılar üzerinde daha fazla etkide bulunmaları olarak tanımlanmıştır. Gerçektende; son yıllarda finansal seçkinler daha etkin bir noktaya gelmişler ve küreselleşme, finansal serbestleşme ve finansal ve teknolojik inovasyonunda katkısıyla, sıradan hane halkı, finansal bir aktör haline getirmişlerdir. Diğer taraftan, finansal inovasyonlar, finansal ürünleri daha da karmaşık bir hale getirmiş ve bu ürünlerin riskleri net olarak ölçülemez hale gelmiştir.

Finansallaşmanın boyutlarını göstermek açısından çok önemli bir kriter olarak kabul edilen, GSYİH / Finansal Büyüklük Oranı bağlamında, Dünya'nın GSYİH'nin 3.69 katı kadar finansal büyüklük yaratılmıştır. Benzer şekilde Dünya'da türev ürünlerin hacimleri de anormal derecelerde artış sergilemiştir. 2007 yılında Dünya'daki türev ürünlerin nominal toplam değeri 595.738 Milyar USD iken bu tutar 2012 yılında 632.579 Milyar USD'a ulaşmıştır. Burada en büyük artış ise faiz oranına dayalı forward, swap ve opsiyonlar gibi türev araçlarda görülmektedir.

1929 Dünya Büyük Buhranı'ndan hemen sonra, 1933 yılında çıkarılan Glass-Steagall Yasası ile bankalar sadece kredi veren bir kuruluş veya aracı kuruluş olma arasında seçim yapmaya zorlanmıştır. Bu yasa ile yasa koyucu, ticari bankaların hisse senedi ve tahvil işlemlerine aracılık etmeleri ile mevduat kabul etme işlemleri arasında olması muhtemel çıkar çatışmasını önlemeyi amaçlamışlardır. Bu yasa ile ayrıca, bankalardaki mevduatları sigortalamak üzere, FDIC'nin kuruluşu da öngörülmüştür. Söz konusu yasa ile ABD bankacılık sistemine katı bir disiplin getirilmiş ve özellikle spekülasyonun ve manipülasyonun kontrol altına alınmasını teminen yeni tedbirler getirilmiştir. Söz konusu kurallar uzun yıllar en katı şekliyle ABD ekonomisinde uygulanmıştır.

Glass-Steagall Yasası, sağduyulu dzenleme ve 6nceden belirlenmiş kurallara uyma konusunda bir reform paketi niteliğindedir. Ancak, yasada yeralan çok sayıda kısıtlayıcı ve sınırlayıcı h6k6mler nedeniyle uygulamada 6zellikle finansal kuruluşlar tarafından çok eleştirilmiştir. Zaman içerisinde ‘‘Dereg6lasyon’’ akımının hakimiyet kazanması ile arka arkaya yapılan dzenlemelerle 6nce esnetilmiş, 1999 yılında yasanın t6m6n6n y6r6rl6kten kaldırılması ile birlikte bir çok b6y6k finansal kuruluşa yeni finansal t6revleri yaratmak ve ticaretini yapmak olanağı sağlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, b6y6k ve alt yapısı yeterince dzenlenmemiş bir mortgage piyasası bulunmaktadır. Bu piyasanın katılımcıları, konut satınalan hane halkı ile bu konutu ipotek karşılığı kredilendiren kredi kurumlarını karşı karşıya getiren birincil piyasalar ile mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetlerin alınıp satıldığı ve genellikle kurumsal yatırımcılardan oluşan ikincil piyasalardır. 1987 yılından itibaren ABD’de mortgage kredileri hızlı bir artış g6stermiş ve 2008 krizinin tepe yaptığı d6nemde bu kredilerinde toplam b6y6kl6đ6 2.046 Trilyon US\$ seviyelerine çıkmış bulunmaktadır. Yıllar itibariyle, mortgage portf6y6n6n artışında başlangıçta bankacılık usul ve team6llerine uygun kredilendirme teknikleri ile kredilendirme yapılırken, 6zellikle 2000 yılının başlarından itibaren, ABD H6k6meti’nin vatandaşları konut edindirme programı çerçevesinde ‘‘subprime’’ denilen kredibilitesi olmayan m6şteri grubuna kredilendirme ağırlık kazanmıştır.

Burada bankalar açısından çekici olan şey ise bir taraftan, mortgage işlemine konu gayrimenkul6 ipotek teminatlı olarak alıp banka aktiflerini y6ksek g6stermek ve mevcut ipotek teminatlarına konu kredi portf6ylerini menkul kıymetleştirerek ikincil piyasada yeni bir kaynak havuzu yaratmak olarak belirtilebilir. S6z konusu sek6ritizasyon (menkul kıymetleştirme) işlemlerine konu edilen portf6yler, mortgage bankaları ve diğer ticari bankalar tarafından sistemdeki diğer finansal aracılara ihraç edilmiştir. Bu aracılardan bir kısmı dzenlenen piyasalarda yeralan bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ve emeklilik fonları olabildiği gibi, hiçbir şekilde dzenlemelere tabi olmayan ve hatta herhangi bir kaldıraç rasyosu dahi kullanmayan serbest fonlara (hedge fonlar) ve 6zel amaçlı kurumlara (special purposes vehicles-SPV’s) satılmıştır.

Bu aşamada, bir “ahlaki tehlike” de serbest fonlar (hedge fonlar) ve mevduat kabul etmeyen ama gölge bankacılık yapan yatırım bankaları tarafında oluşmaya başlamıştır. Gerek türev ürünlerden oluşan portföyler ve gerekse de bu ürünleri bünyelerinde barındıran serbest fonların ve SPV’lerin derecelendirme işlemlerini yapan derecelendirme (rating) kuruluşları tarafından sisteme dahil edilmiştir. Kriz öncesi dönemde, sözkonusu tüm varlığa dayalı türev enstrümanları bünyesinde barındıran serbest fonlar en yüksek kredi notları ile değerlendirilmiş ve yatırımcılar yanıltılarak “bilgi asimetrisi” oluşturulmuştur.

Aslında burada, birden çok bilgi asimetrisinden bahsetmek mümkün bulunmaktadır. Gerek gerçekte kredibilitesi olmadığı halde kredilendirilen müşteriler, gerek düzenlenmemiş yapıdaki serbest fonların derecelendirme notlarının gerçeği yansıtmaması ve gerekse de menkul kıymetleştirme işlemlerine konu edilen ipotekli menkul kıymetler ile oluşturulan türev portföylerin birbirleri ile olan ilişkilerinin bulunmaması durumları bilgi asimetrisini derinleştirmiş, ahlaki tehlikeyi körüklemiştir. Buna ilave olarak, banka yöneticilerinin özellikle CEO’ların yüksek kâr beklentileri ve yıl sonlarında ikramiye adı altında ödenen yüksek primleri, bu işlere yönelinmesini destekleyen en önemli ikinci nedendir.

ABD Hükümeti ortaya çıkan krizi çözmek için bir takım önlemler almaya çalışmış ancak asıl sorunun teşhis edilerek kökenine inilemediğinden problemler daha da derinleşmiştir. Yasal düzenlemelerdeki karmaşıklık, idari yapıdaki dağınıklık, finansal raporlama sistemindeki hatalar sorunun çözümünü zorlaştırmıştır. Krizin tetikleyicilerine bakıldığında, krizin asıl nedenleri olarak, mortgage kredilerinin yapısındaki bozulma, aktif pasif faiz yapısındaki uyumsuzluk, konut fiyatlarındaki balon artışlar, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasalarının genişlemesi, kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar olarak sayılabilir. Ancak, bütün bunların olmasına neden asıl sebep Glass Steagall Yasası’nın zaman içerisinde yumuşatılması ve tüm düzenleyici hükümlerinin yürürlükten kaldırılması ve bu kapsamda sermaye yeterliliği düzenlemelerinin oldukça gevşetilmesi ve “deregülasyon” denilecek ölçüde finansal serbestleşmeye gidilmesidir. Bir anlamda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gevşetilerek minimum seviyeye indirilmesi krizin temellerini atmıştır.

Dodd Frank isimli yasa temelde ABD’de Mortgage Krizi sebebiyle ortaya çıkan yapısal ve diğer tip sorunları gidermek amacıyla, 21 Temmuz 2010 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Yasa, yeni bir gözetim otoritesi oluşturarak finansal kuruluşların gözetim ve denetiminde değişiklikler yaparak; tüketicilerle uyumlu finansal yasaların, daha sıkı düzenleyici gereksinimlerin, tezgah üstü türev piyasalarının düzenlenmesinde değişikliklerin, kredi derecelendirme kuruluşlarının düzenlemelerinde reformların, kurumsal yönetim ve menkul kıymetleştirme piyasasında değişimlerin oluşturulmasını hedeflemektedir.

Yasa, tüketicileri korumak adına FED tabanlı denetleyici bir kuruluş oluşturarak, Amerikalı tüketicilerin mortgage, kredi kartı, ve diğer finansal ürünlerin alım satımında ihtiyaç duydukları bilginin sağlanmasını ve gizli ücretlerden, kötüye kullanılabilir anlaşma koşullarından, ve aldatıcı eylemlerden korunmalarını hedeflemektedir. Bu yasayla batamayacak kadar büyük olma (too big to fail) mantığı sebebiyle vergi ödeyen kişilerin parasıyla ödenen bedellerin artık sona ermesine; başarısız olmuş finansal kurumların güvenli bir şekilde tasfiye imkanına, güçlü sermaye bulundurulmasına, kaldıraç oranlarının makul seviyelere indirilmesine, ekonomiyi, Amerikan tüketicilerini, yatırımcıları ve şirketleri korumak adına sıkı standartlar ve denetimlerin oluşturulmasına yönelik uygulamalara yer verilmiştir.

Krizler ve sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişkiye ışık tutan çalışmaların genellikle konulara tek yönlü olarak yaklaştığı, bazı çalışmalarda, Akerlof’un ünlü “The Market For Lemons” makalesine gönderme yaparak konunun ahlaki tehlike ve ters seçim problemi ile açıklanmaya çalışıldığı, bazılarının “too big to fail” konseptine konuyu dayandırdıkları, diğer bazılarının ise, 2008 ABD Mortgage Krizi ile ilişki kurarak teoriyi bu kriz ve türev ürünler üzerine oturtmaya çalıştıkları ve bir takım kurtarma programları önerdikleri görülmektedir.

Mevduat güvence sistemi ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı konumundadırlar. Birinin yer aldığı durumda diğerinden vazgeçmek yada gevşetme zorunluluğu bulunmamaktadır. Tam tersine, mevduat sigortasının güçlü bir şekilde yer aldığı bir finansal sistemde ahlaki tehlike ve ters seçim problemleri artacak ve mevduat sigorta sisteminin vereceği güven duygusuyla banka yöneticileri aşırı riskler almaya devam edeceklerdir.

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, bankaların ölçeğini sınırlamak ve ahlaki tehlike problemini bertaraf edebilmek için yeterince küçük kalmalarını sağlamaktadır. Bu tarz bir düzenlemenin, otoritenin denetleme kabiliyetinin yüksek olması durumunda esnetilmesi mümkün bulunmaktadır. Düzenleme otoritesinin kamuoyundaki güven algısının ve itibarının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Düzenleme otoritesi eğer güçlü ise ahlaki tehlike problemini çözmek için sermaye yeterliliği düzenlemelerini kullanacaktır. Daha az güçlü düzenleme otoriteleri ise sermaye yeterliliği düzenlemeleri yerine izleme ve denetlemeyi tercih edebilecektir. Ancak, bu güven ve itibara dayanarak ve şeffaflık ilkesine dayanarak sermaye yeterliliği düzenlemelerinin dozunun ayarlanmasının başarılı olacağı tartışmalıdır. Zira 2008 ABD Mortgage krizinde, düzenleme otoritesinin güven ve itibarında herhangi bir sorun bulunmadığı gibi şeffaflık ilkesi de ödün verilmeksizin uygulanan bir husus olduğu bilinmektedir.

Gerek, 2000/2001 Türkiye Bankacılık Krizi ve gerekse de 2008 ABD Mortgage Krizi ve 2010 Avrupa Borç Krizi örneklerinde de olduğu gibi ekonominin yükselme dönemlerinde yüksek düzeylerde sermayelendirilen finansal kuruluşların, krizler esnasında finansal kuruluşların yetersiz sermayelendirildikleri, bu durumun “tersine döngüsellik” olarak adlandırıldığı bilinmektedir.

Hükümetler çoğu zaman finansal sistemin sağlıklı yapısının finansal paniklerin ve finansal başarısızlıkların getireceği makro ekonomik dışsallıklarla bozulabileceğini öngörürler bu nedenle çoğu zaman finansal başarısızlık meydana gelmesine izin vermek istemezler. Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizi sırasında gerek uluslararası finansal kuruluşlar ve gerekse de diğer ülkelerin merkez bankaları, TMSF’na devredilen bankaların kurtarılmak yerine tasfiyelerine karar verilmelerinin daha doğru olacağı ve kurtarma maliyetinin çok yüksek düzeylerde olacağı bunun yerine tasfiye maliyetinin daha sınırlı olacağı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Buna karşılık 2008 yılı Mortgage Krizi ertesinde ABD ekonomi yönetimi ve FED, tasfiye hukuku yerine kurtarma operasyonları ile krizi yönetme tercihinde bulunmuşlardır. FED’in kendisinin de acı reçeteyi uygulaması gerektiğine inanmadığı ve finansal krizler sırasında politika değişikliklerine yönelebildiği aşıkardır.

Burada tartışılan önemli bir bulgu, yetersiz ve zayıf sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin oluşmasına katkıda bulunan başlıca unsurlardan birisi olduğu, güçlü düzenleme otoritelerinin sermaye yeterliliği düzenlemelerini tercih ederken, güçlü olmayan otoritelerin ise sadece izleme mekanizmalarını kullanarak problemleri çözmeye yönelmesidir. Güçlü düzenleme otoritelerinin sermaye yeterliliği kurallarını gevşeterek yada sıkarak istedikleri sonuçları kolayca alabilecekleri vurgulanmaktadır.

Diğer bir önemli bulgu ise, iyi bir mevduat sigorta sisteminin bulunması durumunda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin ahlaki tehlikeye neden olmazsınızın gevşetilebileceği önermesidir. Zira güçlü bir mevduat sigorta sistemi, bankacılık sisteminin daha düşük faiz maliyetiyle mevduat çekmesini sağlayabilecek, bu da bankaların fonlama yapısını değiştirerek, sermayenin pasif içerisindeki önemini azaltacaktır.

Finansın en temel sorunlarından birisi olan asimetrik bilgi sorununun ortadan kaldırılmasında bankalar büyük bir rol oynamaktadırlar. Asimetrik bilgi sorunundan kaynaklanan ahlaki tehlikeyi önleyebilmek için düzenleme ve denetlemeye açık bir ihtiyaç vardır. Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin burada yapacağı katkı, bankalara sermaye desteği sağlayan hissedarların sadece halkın mevduatı ile değil aynı zamanda kendi kaynakları ile de kredi vermelerinden dolayı ters seçim probleminin önüne geçilebilecektir.

Kriz sonrası kurtarma programlarını destekleyen görüşlerin içerisinde yer verildiği üzere, literatürde bankalarında diğer ekonomide yer alan şirketler gibi doğal bir tasfiye mekanizması ile tasfiyelerinin yapılması önermesidir. Burada göz önünde bulundurulmayan husus ise bankaların bir elektrik yada çamaşır makinesi üreticisi gibi kendi kaynakları ile değil halkın mevduatı ve diğer kaynakları ile çalışan kurumlar olmasıdır. Bir üretim şirketinin iflas etmesi durumunda tasfiyesi sadece hissedarlarını ilgilendirebilir. Ancak bir bankanın iflası ertesinde tasfiyesinin yapılması ekonominin tümünü ilgilendirebilecek bir unsur haline gelmektedir.

Bankaların sağduyulu düzenleme ve denetleme yapılarına kavuşturulduğunda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin büyüme dönemlerinde tut, durgunluk yada küçülme dönemlerinde gevşet politikasının en uygun politika çözümü olacağı, banka

yönetim stratejilerinin oluşturulmasında, sadece karlılık ve verimlilik rasyolarının değil aynı zamanda sermaye yeterliliği rasyolarının da dikkate alınması gerektiği, böyle bir sistem oluşturulması durumunda, bilgi asimetrisinin azalacağı, ahlaki tehlike ve tersine seçim probleminin tümüyle ortadan kalkmasa bile en azından minimize edilebileceği değerlendirilmektedir.

Merkez bankaları gün geçtikçe önemini artırmaktadır. ABD Merkez Bankası (Federal Reserve) gibi etkin örnekler, neredeyse ülkenin ekonomi yönetimini yapacak kadar ileriye gidebilmektedir. Hükümetler, merkez bankaları, bankacılık düzenleme otoriteleri, banka ortakları, banka yöneticileri arasında açık bir menfaat çatışması sözkonusudur. Para politikasını yöneten hükümetler ve/veya merkez bankaları ekonominin gidişatına göre, parasal genişleme politikası izlemek istemeleri durumunda, bankacılık düzenleme otoriteleri tam tersine risklerin sınırlandırılmasını isteyebilirler.

Diğer taraftan, risklerin sınırlandırılması, banka ortaklarının beklentileri olan kârlılığın azaltılabileceğinden bu durumda banka yöneticilerinin almayı umdukları kâr payı-prim –ikramiye gibi ödemeleride azaltılabilecektir. Bu menfaat çatışmasının çok iyi bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Zira 2008 ABD Mortgage Krizi'nin nedenleri arasında açıkça bu menfaat çatışmasının iyi yönetilememesinden dolayı bankacılık sektörü sermaye yeterliliği seviyesinin azalması en önemli nedenler olarak gösterilmektedir.

Stiglitz'e göre¹⁰⁹, zayıf bankacılık düzenlemeleri, müsamaha ve temel sermaye yeterliliği standartlarının karşılanamaması finansal krizlerin oluşmasına katkıda bulunan başlıca unsurlardır. Stiglitz, asimetrik bilginin, düzenlemeleri gerekli kıldığını, finansal kurumların bir ekonomide sadece merkezi bir rol oynamadıkları, aynı zamanda bir risk kaynağı oldukları ve ekonominin diğer bölümlerinden de etkilendikleri görüşünü savunmaktadır. Zayıf bankacılık düzenlemeleri, müsamaha ve temel sermaye yeterliliği standartlarının karşılanamaması gibi problemler finansal krizlerin oluşmasına katkıda bulunan başlıca unsurlardır. Kriz yaşanan bir ülkede

¹⁰⁹ Stiglitz, Joseph E., "Principle of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach", The World Bank Research Observer, Volume: 16, No.1, 2001, Washington D.C., S.1-16.

finansal kurumlar aniden sermaye yeterliliğini karşılayamama durumuna düşebilirler, bu durumda katı düzenlemeler bankaların iflaslarına neden olabilecektir.

Mishkin'in¹¹⁰ konuya ilişkin çalışmalarında belirttiği üzere, sermaye yeterliliği düzenlemeleri dışındaki diğer kamu güvenlik ağlarının (denetim, mevduat sigortası, munzam karşılık ve dispoñibilite düzenlemeleri, vb.) bankaları kendilerini daha emin bir yerde hissetmelerine neden olduğu ve “too big to fail” düşüncesinin yerleşmesine neden olarak ters seçim ve ahlaki tehlike problemi yarattıkları dikkate alındığında, finansal krizlerin önlenmesinde sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etkin bir politika aracı olarak kullanılabilceği açıktır.

Krizlerden sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda, krizlerin yaralarının onarılması için hep banka sermayelerinin güçlendirilmesi, sermayenin daha iyi analiz edilmesi ve yetersiz sermayelendirmenin önüne geçilmesi, bu konuda gerekirse yetki ve lisans kısıtlamalarına gidilmesi önerilmektedir. Bu durum, 2000/2001 Bankacılık Krizi ertesinde Türkiye’de, BDDK’nın yürüttüğü “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”nın bir parçası kabul edilen “Yeniden Sermayelendirme Uygulaması”nda ve 2008 yılı ertesinde ABD’de yürürlüğe giren Dodd Frank Yasası’nda, G-20 Ülkeleri Liderler Zirveleri Kararları’nda sık sık “Sermaye Yeterliliği”nin önemine vurgu yapılmıştır. Hatta bu konuda bir adım öne gidilerek “Herkeseye Uygun Ölçü” kavramından “Bankaya Özgü Sermaye Yeterliliği” kavramına geçilmiştir. Artık tek bir sermaye yeterliliği düzenlemesi ve kuralından bahsetmek yerine her bir bankanın kendi stratejilerine, bütçesine, risk iştahına ve risk beklentilerine uygun bir sermaye yeterliliği değerlendirmesi yapması beklenmektedir.

Bu tezde, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizlerin derinliği arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizleri önleyici bir etkisinin bulunup bulunmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Burada, hipotez olarak; sermaye yeterliliği

¹¹⁰ Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston: Pearson, 2009. ss.199-202.

düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesinde etkisinin olup olmadığı ve bu iki olgu arasındaki ilişkinin derecesi araştırılmıştır.

Bu kapsamda, önceki bölümlerde de sözkonusu edilen 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve literatürde "Mortgage Krizi" olarak adlandırılan kriz dönemi öncesi ve sonrasında oluşan finansal veriler ile bir hipotez oluşturulmuş ve bu hipotezin test edilmesine çalışılmıştır. Regresyon analizinde, Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu değişkeni bağımlı değişken, işsizlik oranı, enflasyon oranı, kapasite kullanımı oranı ve vix endeksi bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Oluşturulan veri seti, analize uygun hale getirilmiş ve varsayım ihlallerinin giderilmesinden sonra GARCH (Generalized Auto Regressive Heteroskedasticity) Modellemesi yapılmasına karar verilmiştir.

Burada oluşturulan hipotez, "ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki vardır. ISSZ, ENF ve VIX oranları arttıkça ANASYR oranı azalmakta, buna karşılık KKO oranı arttıkça ANASYR oranında artmaktadır." şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda, Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu (ANASYR) ile İşsizlik (ISSZ), Kapasite Kullanımı Oranı (KKO), Enflasyon (ENF) ve Volatilite Endeksi (VIX) arasındaki ilişkinin bağımsız değişkenlerin z istatistiğinin olasılık değerlerinin $\alpha=5$ 'den büyük çıkması nedeniyle istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Her ne kadar yapılan kantitatif analizde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılamamış ise de, regresyon analizi dışındaki tüm literatür derlemelerinin, diğer ampirik bulguların ve finansal krizlere ilişkin olarak sunulan gerçek kesit örnekleri birarada dikkate alındığında, başlangıçta ortaya konulan hipotezi destekler mahiyette olduğu, aksine bir bulguya ise rastlanmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Beşinci Bölüm

SONUÇ

Önceki bölümlerde de ayrıntısıyla açıklandığı üzere, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ile finansal krizler arasındaki ilişki gerek literatürde ve gerekse de G-20 Liderler Zirveleri'nde ve gerekse de Basel III düzenlemelerinde açıkça kabul edilmiştir. Nitekim, 2000/2001 Türkiye Bankacılık Krizi'nde de, 2008 ABD Mortgage Krizi'nde de, 2010 Avrupa Birliği Borç Krizi'nde de, bankaların yetersiz sermayelendirilmelerinin finansal krizleri tetiklediği, makro ekonomik dengelerin bozulmasına sebep olduğu aşıkardır.

Krizlerden sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda, krizlerin yaralarının onarılması için hep banka sermayelerinin güçlendirilmesi, sermayenin daha iyi analiz edilmesi ve yetersiz sermayelendirmenin önüne geçilmesi, bu konuda gerekirse yetki ve lisans kısıtlamalarına gidilmesi yönünde hareket edilmektedir. Bu durum, 2000/2001 Bankacılık Krizi ertesinde Türkiye'de, BDDK'nın yürüttüğü "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" nın bir parçası kabul edilen "Yeniden Sermayelendirme Uygulaması" nda ve 2008 yılı ertesinde ABD'de yürürlüğe giren Dodd Frank Yasası'nda, G-20 Ülkeleri Liderler Zirveleri Kararları'nda hep "Sermaye Yeterliliği" nin önemine vurgu yapılmıştır. Hatta bu konuda bir adım öne gidilerek "Herkesine Uygun Ölçü" kavramından "Bankaya Özgü Sermaye Yeterliliği" kavramına geçilmiştir. Artık tek bir sermaye yeterliliği düzenlemesi ve kuralından bahsetmek yerine her bir bankanın kendi stratejilerine, bütçesine, risk iştahına ve risk beklentilerine uygun bir sermaye yeterliliği değerlendirmesi yapması beklenmektedir. Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin önümüzdeki dönemlerde bu çerçeveye oturtulması yararlı olacaktır.

Sonuç olarak; sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gerekliliği ve krizlerin önlenmesindeki rolü, bu tezin ilgili kısımlarında detaylandırılmıştır. Konuya ilişkin olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere aşağıda yer verilmektedir.

- Finansal krizler ile sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki, literatürde, "asimetrik bilgi", "ahlaki tehlike" ve "tersine seçim" konuları

etrafında derin bir şekilde tartışılmıştır. Finansal sistemde, finansal kuruluşlar lehine oluşan asimetrik bilginin ahlaki tehlikeyi ve tersine seçimi yarattığı ve bu nedenle sorunların çözümünü imkansız hale getirdiği savunulmuştur.

- Yaşanılan dönemde, küreselleşme, finansallaşma ve finansal inovasyonlarında etkisiyle Hükümetlerin ve/veya merkez bankalarının aldıkları kararlar, sadece kararını aldıkları olguyu veya toplumsal sınıfı etkilememekte, etkileri dalga dalga yayılarak tüm ekonomiyi ve toplumu hatta tüm Dünya'yı etkiler hale gelmektedir.
- Merkez bankaları günümüzde etki alanlarını çok genişletmişler ve neredeyse, kurulu buldukları ülkelerin hatta Dünya'nın ekonomi politikalarını yönetecek kadar ileri gidebilmişlerdir.
- Hükümetler, merkez bankaları, bankacılık düzenleme otoriteleri, banka ortakları, banka yöneticileri arasında açık bir menfaat çatışması sözkonusudur. Para politikasını yöneten hükümetler ve/veya merkez bankaları ekonominin gidişatına göre, parasal genişleme politikası izlemek istemeleri durumunda, bankacılık düzenleme otoriteleri tam tersine risklerin sınırlandırılmasını isteyebilirler. Diğer taraftan, risklerin sınırlandırılması, banka ortaklarının beklentileri olan kârlılığı azaltabileceğinden bu durumda banka yöneticilerinin almayı umdukları kâr payı-prim –ikramiye gibi ödemeleride azaltabilecektir. Bu menfaat çatışmasının çok iyi bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Zira 2008 ABD Mortgage Krizi'nin nedenleri arasında açıkça bu menfaat çatışmasının iyi yönetilememesinden dolayı bankacılık sektörü sermaye yeterliliği seviyesinin azalması en önemli nedenler olarak gösterilmektedir.
- Paranın aktarım mekanizması içerisinde çok önemli bir rolü olan finansal sistemin güçlü bir şekilde ayakta kalabilmesi ve ekonominin ihtiyaçlarını gecikmeksizin karşılayabilmesi için, sağduyulu düzenlemelere duyulan ihtiyaç açıktır. Bu düzenlemeler içerisinde, sermaye yeterliliği düzenlemeleri başı çekmektedir.
- Düzenleme otoritelerinin, zorunlu karşılık, likidite, yabancı para pozisyon, karşılıklar vb. yapacakları diğer tüm düzenlemeleri sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etrafında değerlendirmesi ve diğer düzenlemelerin finansal

sistemin sermaye yeterliliğini zayıflatabilecek bir yapısının bulunmamasına dikkat etmeleri gerekmektedir.

- Finansal sistemde ne zaman sıkılaştırıcı bir düzenleme yapılsa, kriz ertesi dönemlerde bu sıkı düzenlemeler gevşetilerek düzenlemelerin etki alanları daraltılmıştır. Böyle bir daraltmanın kamuoyu saiki ile yapılamadığı durumlarda ise sistem düzenlemelere tabi olmayan yeni yapılar ve kurumlar inşa etmiş yada düzenleme arbitrajı oluşturacak şekilde düzenlemelerin olmadığı coğrafyalara doğru bir yönelim sergilemiştir.
- Sermaye yeterliliği düzenlemelerinde, riskin ölçülmesinde risklerin anlaşılabilir rakamlar yığını olmasının ötesine geçilerek, yapılan hesaplamaların “risk farkındalığı ve risk bilinci” çerçevesinde yapılması, yapılan hesaplamalardan anlamlı stratejik kararların türetilebilmesine imkan veren risk yönetim sistemlerinin kurulması önerilmektedir.
- Sermaye yeterliliği düzenlemelerinde “herkese ve herşeye uygun ölçü” kuralından uzaklaşarak, her bir finansal kurumun kendi yapısına, stratejilerine, risk iştahına, bütçesine uygun bir çerçeve çizilmesi uygun olacaktır. Bu kapsamda, Basel II’nin İkinci Yapısal Blok’u kapsamında yer alan “İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci” nin düzenleme otoriteleri tarafından doğru bir şekilde ve kararlılıkla yönetilmesi ve etkin bir şekilde izlenmesi durumunda, finansal sektörü düzenlemede etkin bir politika aracı olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.
- Yapılan ekonometrik analizde hipotez olarak, “ANASYR ile ISSZ, KKO, ENF ve VIX değişkenleri arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki vardır. ISSZ, ENF ve VIX oranları arttıkça ANASYR oranı azalmakta, buna karşılık KKO oranı arttıkça ANASYR oranında artmaktadır.” şeklindedir. Analizler sonucunda, Birinci Kuşak Sermaye Yeterliliği Rasyosu (ANASYR) ile İşsizlik (ISSZ), Kapasite Kullanımı Oranı (KKO), Enflasyon (ENF) ve Volatilite Endeksi (VIX) arasındaki ilişkinin bağımsız değişkenlerin z istatistiğinin olasılık değerlerinin $\alpha=5$ ’den büyük çıkması nedeniyle istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.
- Her ne kadar yapılan kantitatif analizde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılamamış ise de, regresyon analizi dışındaki tüm literatür derlemelerinin, diğer ampirik bulguların ve finansal krizlere ilişkin olarak sunulan gerçek

kesit örnekleri birarada dikkate alındığında, başlangıçta ortaya konulan hipotezi destekler mahiyette olduğu, aksine bir bulguya ise rastlanmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yeni Dünya düzeninde, sermaye yeterliliği düzenlemelerinin etkin ve ağırlıklı yerini koruyacağı, yapılan yeni düzenlemeler ertesinde, finansal kuruluşlar için kurumsal yönetim konularının ön plana çıkacağı, gölge bankacılık kurumlarının da düzenlemeler kapsamına alınacağı, türev ürünlerin ileri ölçüm yöntemleriyle ihtiva ettiği risklerin daha detaylı ve etkin bir şekilde sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edileceği, yeni finansal mimarinin bunun etrafında şekilleneceği beklenmektedir.

EKLER LİSTESİ

Ek 1: 2000/2001 Yılı Krizinin Kronolojisi

Ek 2 : Durağanlığın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test)

Ek 3 : Bağımlı Değişkenin Kalıntı Serisinin Analizi

Ek 4: Bağımlı Değişkenin Mevcut ve Uyarlanmış Değerler ile Kalıntı Serisinin Analizi

Ek 5: Jarque Bera Testi Sonuçları

Ek 6: Wald Testi Sonuçları

Ek 7: Otokorelasyonsuzluk Testi (Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity Test)

Ek 8: GARCH Modeli Parametre Tablosu

Ek 1: 2000/2001 Yılı Türkiye Bankacılık Krizinin Kronolojisi

TARİH	AÇIKLAMA
20 Kasım 2000	İMKB %7,1 düştü, yabancı yatırımcılar borsa ve bonodaki portföylerini boşaltmaya başladılar. Kısa sürede 7 milyar dolarlık çıkış yaşanırken, faizler yükseldi. Demirbank'a ilişkin söylentiler yayılmaya başladı. Artan döviz talebi ve yükselen faizler özellikle kamu bankalarında likidite sıkışıklığı yarattı.
22 Kasım 2000	Piyasada bazı bankalara el konulacağı söylentileri, paniğe yol açmış ve ortalama gecelik faizler %100'ün üzerine çıktı.
28 Kasım 2000	İMKB %9 düşerken gecelik faizler %240 civarına yükseldi. Merkez Bankası 17 Kasım-5 Aralık 2000 arasında 7,4 milyar dolar döviz sattı.
29 Kasım 2000	Hükümet ve ekonomi yönetimi piyasalardaki dalgalanmayı gördü ve IMF ile acil yardım paketi görüşmeleri yapıldı.
30 Kasım 2000	Merkez Bankası artan likidite ihtiyacına karşılık, IMF programı çerçevesinde piyasaya fon sağlamayacağını duyurması üzerine faizler yükseldi, döviz talep düştü.
4 Aralık 2000	15 Kasımdan itibaren İMKB-100 endeksindeki düşüş %45'i buldu.
6 Aralık 2000	Demirbank'ın yönetim ve denetimi TMSF'ye devredildi. IMF'den 10,4 milyar dolar geleceğinin açıklanması piyasaları rahatlatmıştı. Hükümet 100.000 TL olan mevduat güvencesini %100 pasif güvencesine dönüştürdüğünü açıkladı.
7 Aralık 2000	TMSF bünyesindeki 10 bankaya, Hazine tarafından arz edilen DİBS ile sermaye yeterlilik oranları asgari düzeye ulaşacak şekilde kaynak sağlandı.
13 Aralık 2000	Hükümet'in kamu bankalarının yeniden yapılandırılarak özelleştirilmesi hususunda Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
18 Aralık 2000	IMF'ye ek niyet mektubu verildi.
28 Aralık 2000	IMF tarafından yapılacak yardımın 2,8 milyar doları Hazine hesaplarına geçti.
8 Şubat 2001	Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik yayımlandı.
10 Şubat 2001	Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik yayımlandı. İhlas Finans Kurumunun faaliyet izni kaldırıldı.
21 Şubat 2001	Milli Güvenlik kurulunda Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında yaşanan gerilim, Kasımdan beri piyasalardaki hassaslığın da etkisiyle ekonomik krize dönüştü. Gecelik faizler %7500'e çıkarken İMKB endeksi %18,1 düştü.
22 Şubat 2001	Hükümet Türk Lirasını serbest dalgalanmaya bıraktı.
23 Şubat 2001	TCMB Başkanı Gazi Erçel istifa etti.
26 Şubat 2001	Hazine Müsteşarı Selçuk Demiralp istifa etti.
2 Mart 2001	Kemal Derviş Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı oldu.
3 Mart 2001	BDDK Başkanı Zekeriya Temizel istifa etti.
14 Mart 2001	Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş, basın toplantısıyla Ulusal Programın Genel Stratejisini açıkladı.
17 Mart 2001	BDDK Başkanlığına Engin Akçakoca atandı.
14 Nisan 2001	Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını açıkladı.
30 Nisan 2001	Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankası'nın görev zararını alacaklarının tasfiye edilmesi esas ve usulleri hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı yayımlandı. Bu tarih itibarıyla söz konusu bankaların görev zararını alacaklarına karşılık 23,6 milyar TL özel tertip hazine tahvili ihraç edildi.
29 Mayıs 2001	Bankalar Kanununda yapılan değişiklikle BDDK ikinci başkanı ve Kurul üyelerinin görev süreleri sona erdi.
7 Haziran 2001	Bakanlar Kurulu kararıyla BDDK ikinci başkan ve üyeliklerine atama yapıldı.
18 Haziran 2001	Hazine İç Borç Takas Operasyonu gerçekleştirildi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi",

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecribesi_3uncu_baski.pdf
(26.12.2012), Ankara, 2010, ss.27.

Ek 2A: Durađanlđın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test)

			t-Statistic	Prob.
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-2.180	0.029
Test critical values:	1% level		-2.580	
	5% level		-1.942	
	10% level		-1.615	
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ANASYR(-1)	-0.039	0.018	-2.180	0.030
D(ANASYR(-1))	1.804	0.082	21.78	0.000
D(ANASYR(-2))	-1.518	0.156	-9.728	0.000
D(ANASYR(-3))	-0.023	0.184	-0.126	0.899
D(ANASYR(-4))	1.017	0.183	5.553	0.000
D(ANASYR(-5))	-0.865	0.152	-5.661	0.000
D(ANASYR(-6))	0.239	0.080	2.980	0.003
R-squared	0.942	Mean dependent var		-0.001
Adjusted R-squared	0.940	S.D. dependent var		0.048
S.E. of regression	0.011	Akaike info criterion		-5.968
Sum squared resid	0.020	Schwarz criterion		-5.826
Log likelihood	448.696	Hannan-Quinn criter.		-5.910
Durbin-Watson stat	1.911			

**Ek 2B: Durağanlığın Sınanması
(Augmented Dickey Fuller Test)**

			t-Statistic	Prob.
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-7.528	0.000
Test critical values:	1% level		-2.581	
	5% level		-1.943	
	10% level		-1.615	
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ENF(-1)	-1.368	0.181	-7.528	0.000
D(ENF(-1))	0.824	0.171	4.819	0.000
D(ENF(-2))	0.654	0.166	3.941	0.000
D(ENF(-3))	0.603	0.156	3.864	0.000
D(ENF(-4))	0.664	0.144	4.592	0.000
D(ENF(-5))	0.515	0.137	3.743	0.000
D(ENF(-6))	0.571	0.126	4.502	0.000
D(ENF(-7))	0.531	0.114	4.648	0.000
D(ENF(-8))	0.453	0.106	4.261	0.000
D(ENF(-9))	0.472	0.092	5.096	0.000
D(ENF(-10))	0.425	0.077	5.516	0.000
D(ENF(-11))	0.559	0.070	7.901	0.000
R-squared	0.574	Mean dependent var		-0.002
Adjusted R-squared	0.539	S.D. dependent var		0.565
S.E. of regression	0.383	Akaike info criterion		1.002
Sum squared resid	19.306	Schwarz criterion		1.251
Log likelihood	-59.712	Hannan-Quinn criter.		1.104
Durbin-Watson stat	1.902			

Ek 2C: Durağanlığın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test)

		t-Statistic	Prob.	
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-3.716	0.000	
Test critical values:	1% level	-2.580		
	5% level	-1.942		
	10% level	-1.615		
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ISSZ(-1)	-0.344	0.092	-3.716	0.000
D(ISSZ(-1))	-0.509	0.096	-5.256	0.000
D(ISSZ(-2))	-0.209	0.079	-2.633	0.009
R-squared	0.441	Mean dependent var		0.001
Adjusted R-squared	0.434	S.D. dependent var		0.193
S.E. of regression	0.145	Akaike info criterion		-0.992
Sum squared resid	3.171	Schwarz criterion		-0.932
Log likelihood	78.41	Hannan-Quinn criter.		-0.968
Durbin-Watson stat	1.941			

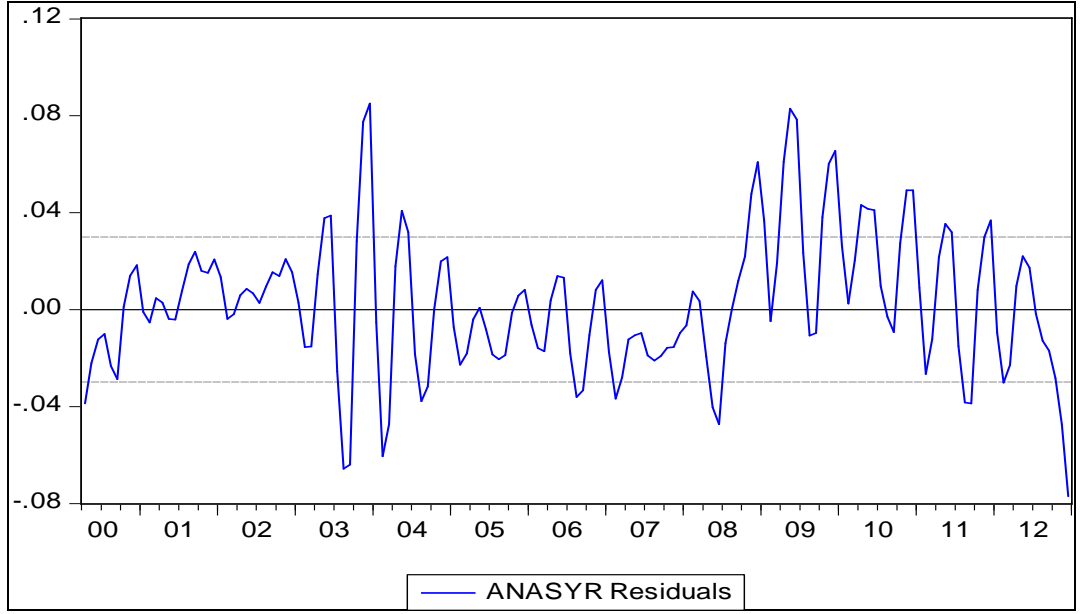
Ek 2D: Duraganlığın Smanması (Augmented Dickey Fuller Test)

		t-Statistic	Prob.	
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-2.861	0.004	
Test critical values:	1% level	-2.580		
	5% level	-1.942		
	10% level	-1.615		
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
KKO(-1)	-0.289	0.101	-2.861	0.004
D(KKO(-1))	-0.624	0.109	-5.726	0.000
D(KKO(-2))	-0.440	0.104	-4.211	0.000
D(KKO(-3))	-0.220	0.081	-2.720	0.007
R-squared	0.468	Mean dependent var		0.000
Adjusted R-squared	0.457	S.D. dependent var		0.689
S.E. of regression	0.507	Akaike info criterion		1.507
Sum squared resid	37.872	Schwarz criterion		1.587
Log likelihood	-109.842	Hannan-Quinn criter.		1.540
Durbin-Watson stat	2.023			

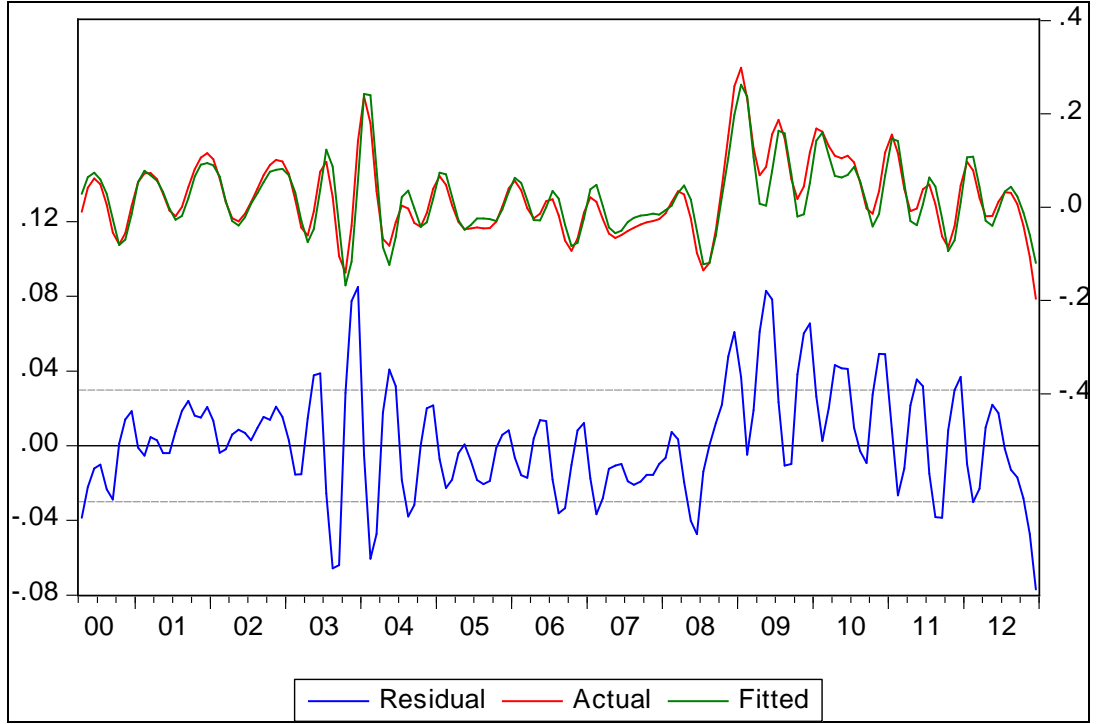
Ek 2E: Durağanlığın Sınanması (Augmented Dickey Fuller Test)

			t-Statistic	Prob.
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-10.431	0.000
Test critical values:	1% level		-2.580	
	5% level		-1.942	
	10% level		-1.615	
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
VIX(-1)	-1.138	0.109	-10.43	0.000
D(VIX(-1))	0.211	0.079	2.648	0.009
R-squared	0.493	Mean dependent var		0.012
Adjusted R-squared	0.489	S.D. dependent var		6.397
S.E. of regression	4.569	Akaike info criterion		5.889
Sum squared resid	3152.250	Schwarz criterion		5.929
Log likelihood	-448.543	Hannan-Quinn criter.		5.905
Durbin-Watson stat	2.0295			

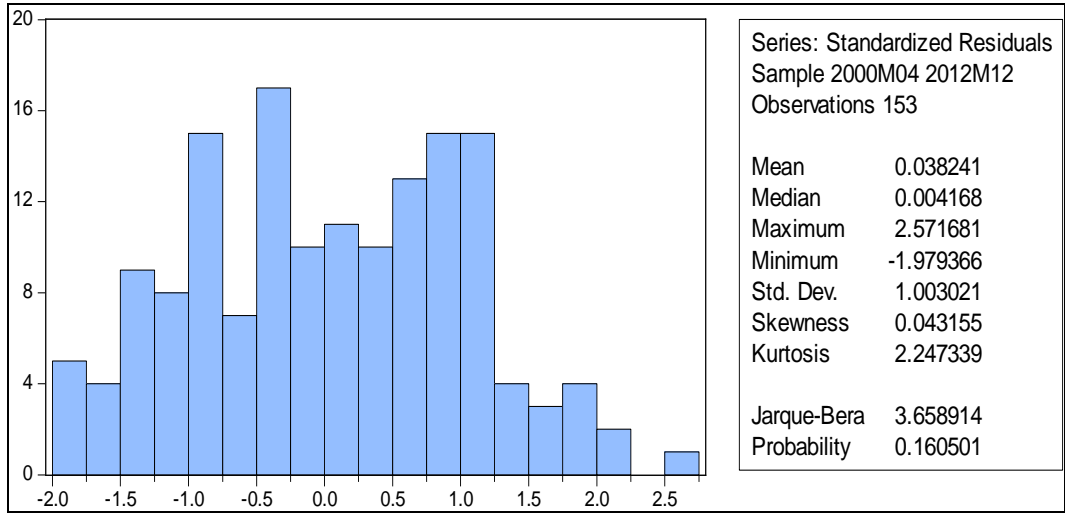
Ek 3: Bağımlı Değişkenin Kalıntı Serisinin Analizi

Ek 4: Bağımlı Değişkenin Mevcut ve Uyarlanmış Değerleri İle Kalıntı Serisinin Analizi

Ek 5: Jarque Bera Testi Sonuçları

Ek: 6 Wald Testi Sonuçları

Wald Test: Equation: ANADENKLEM			
Test Statistic	Value	df	Probability
t-statistic	0.174	143	0.861
F-statistic	0.030	(1, 143)	0.861
Chi-square	0.030	1	0.861
Null Hypothesis: $C(1)+C(2)+C(3)+C(4)=0$			
Normalized Restriction (= 0)		Value	Std. Err.
$C(1) + C(2) + C(3) + C(4)$		0.001	0.005

Ek 7: Otokorelasyonsuzluk Testi (Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity Test)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey				
F-statistic	2.532	Prob. F(1,151)		0.113
Obs*R-squared	2.523	Prob. Chi-Square(1)		0.112
Scaled explained SS	1984415.	Prob. Chi-Square(1)		0.000
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.001	0.090	11.055	0.000
GRADF_01	-0.007	0.004	-1.591	0.113
R-squared	0.016	Mean dependent var		1.001
Adjusted R-squared	0.009	S.D. dependent var		1.125
S.E. of regression	1.119	Akaike info criterion		3.077
Sum squared resid	189.370	Schwarz criterion		3.117
Log likelihood	-233.412	Hannan-Quinn criter.		3.093
F-statistic	2.532	Durbin-Watson stat		1.627
Prob(F-statistic)	0.114			

Ek 8: GARCH Modeli Parametre Tablosu

GARCH = C(8) + C(9)*RESID(-1)^2 + C(10)*GARCH(-1)				
Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
ISSZ	-0.001	0.004	-0.363	0.716
KKO	-0.000	0.001	-0.108	0.914
ENF	0.002	0.002	1.072	0.283
VIX	1.405	0.000	0.079	0.936
C	0.013	0.005	2.666	0.007
AR(1)	1.467	0.054	26.915	0.000
AR(2)	-0.788	0.048	-16.165	0.000
Variance Equation				
C	5.55E-05	4.36E-05	1.270	0.203
RESID(-1)^2	0.873	0.318	2.745	0.006
GARCH(-1)	0.272	0.136	1.992	0.046
R-squared	0.865	Mean dependent var		0.022
Adjusted R-squared	0.859	S.D. dependent var		0.079
S.E. of regression	0.029	Akaike info criterion		-4.466
Sum squared resid	0.130	Schwarz criterion		-4.268
Log likelihood	351.695	Hannan-Quinn criter.		-4.386
Durbin-Watson stat	0.661			

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akerlof, George A., Shiller Robert J., “**Hayvansal Gdler**”, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Alkan Levent A., **Küresel Sistemik Krizin Anatomisi**, 1.Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2009.
- Altıntaş, Ayhan M., **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, 1.Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Arora Anu, **Practical Banking & Building Society Law**, 1.Baskı, Londra: Blackstone Press Limited, 1997.
- Babuşçu Şenol, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, 1.Baskı, Ankara: Akademi Consulting and Training, 2005.
- Bank For International Settlements (BIS), BDDK (Çev.), **Sermaye lçm ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**, Ankara: BDDK Xerox Doküman Merkezi, 2005.
- Bank For International Settlements (BIS), **Core Principles For Effective Banking Supervision**, Basel: BIS Printing Center, 1997.
- Bocutoğlu Ersan, **Makro İktisat-Teoriler ve Politikalar**, 5.Baskı, Trabzon: Murathan Yayınevi, 2009.
- Bonner Bill, Addison Wiggin, **Empire of Debt**, 1.Baskı, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006.
- Cangrel Ozan, **Basel II Kapsamında Kredi Riskinin lçmnde Otorite Etkinliği: Türkiye İçin Alternatif Bir neri**, 1.Baskı, İstanbul: Tor Ofset San.Tic.Ltd., 2012
- Chorafas Dimitris N., **Economic Capital Allocation With Basel II**, 1.Baskı, Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004.
- Congdon Tim, **Central Banking in a Free Society**, 1. Baskı, Londra: The Institute of Economic Affairs, 2009.
- Dowd Kevin, **The Experience of Free Banking**, 2. Baskı, Londra: Routledge Taylor & Francis Group, 2003.
- Financial Services Authority (FSA), **A Regulatory Response To The Global Banking Crisis**, 1.Baskı, Londra: FSA Printing Center, 2009.

- Goodhart Charles, Philipp Hartmann, David Llewellyn, Liliana Rojas-Suarez, Steven Weisbrod, **Financial Regulation Why, How and Where Now?**, 1.Baskı, Londra: Bank of England, 1998.
- Gregoriou Greg N., **The Banking Crisis Handbook**, 1.Baskı, Washington: CRC Press Taylor & Francis Group, 2010.
- Hempel George H., Donald G. Simonson, **Bank Management Text and Cases**, 5. Baskı, Danvers. John Wiley & Sons, Inc, 1998.
- House of Commons Treasury Committee, **Banking Crisis: Dealing With The Failure Of The UK Banks**, Seventh Report of Session 2008-09, 1.Baskı, Londra: The Stationary Office Ltd., 2009.
- Hume David, **Of Money**, Essays, London, 1752.
- International Finance Corporation (IFC), **Banking on Sustainability, Financing Environmental and Social Opportunities in Emerging Markets**, 1.Baskı, Washington: IFC, 2007.
- Kennedy Peter, **A Guide To Econometrics**, 5.Baskı, Londra, Blackwell Publishing Ltd., 2003.
- Krugman Paul, Neşenur Domaniç (Çev.), **Politika Taşeronları azalan Beklentiler Çağında İktisadi Eğilimler ve Önemsizleşen Refah**, 2.Baskı, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2002.
- Llewellyn David T., **The New Economics of Banking**, 1.Baskı, Amsterdam: CIP-Gegevens Koninklijke Bibliotheek, 1999.
- Mankiw Gregory N., Ömer Faruk Çolak (Çev.), **Makro Ekonomi**, 1.Baskı, Ankara: Eflatun Basım ve Yayıncılık, 2010.
- Mishkin Frederic S., **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, 9.Baskı, Boston: Pearson, 2009.
- Molyneux, P. ve Thornton, J., **Determinants of European Bank Profitability**, **Journal of Banking and Finance**, XVI, 1992.
- Saunders, A. ve Ong Michael K., **The Basel Handbook A Guide For Financial Practitioners**, 2.Baskı, Londra: Risk Books, Incisive Financial Publishing Ltd. 2007.
- Oxley Lawrence J., **Extreme Weather and Financial Markets**, 1.Baskı, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2012.

- Parasız İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 9.Baskı, İstanbul: Ezgi Kitabevi, 2009.
- Pelaez Carlos M., Carlos A. Pelaez, **Regulation of Banks and Finance**, 1.Baskı, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009.
- Pınar Abuzer, Bahar Erdal, **Para Banka Mali Kuruluşlar ve Uluslararası Mali Sistem Teori ve Uygulama**, 1.Baskı, Ankara: Naturel Yayınları, 2008.
- Reinhart Carmen M., Kenneth S.Rogoff, Levent Konyar (Çev.), **Bu Defa Farklı, Finansal Çılgınlığın 800 Yıllık Tarihi**, 1.Baskı, İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2010.
- Rose, Peter S., Sylvia C.Hudgins, **Bank Management & Financial Services**, 8.Baskı, New York: McGraw-Hill, 2010.
- Rothbard Murray N., **The Mystery of Banking**, 2.Baskı, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2008.
- Saunders Anthony, Marcia Millon Cornett, **Financial Institutions Management: A Risk Management Approach**, 5.Baskı, New York: McGraw-Hill, 2006.
- Sechrest Larry J., **Free Banking, Theory, History, and a Laissez-Faire Model**, 10. Baskı, Alabama: Greenwood Publishing Group Inc., 2008.
- Selgin George A., **The Theory of Free Banking Money Supply Under Competitive Note Issue**, 2.Baskı, Boston: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1988.
- Selgin George A., **The Theory of Free Banking Money Supply Under Competitive Note Issue**, 2.Baskı, Boston: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1988.
- Seyidoğlu Halil, **Uluslararası Finans**, 4.Baskı, İstanbul: Kurtiş Matbaası, 2003.
- Sıddıqı Naeem, **Credit Risk Scorecards: Developing and Implementing Intelligent Credit Scoring**, 1.Baskı, New Jersey: Wiley & Sons, Inc, 2006.
- Tatom John A., **Financial Market Regulation Legislation and Implications**, 1.Baskı, New York: Springer, 2011.
- W.H. Greene, **Econometric Analysis**, Second Edition, New York, Macmillan Publishing Co., 1993.
- Yıldırtan Dina Çakmur, **E-Views Uygulamalı Temel Ekonometri Makro Ekonomik Verilerle**, 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010.

Tezler

Atan Murat, “**Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**”

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2002.

Beşinci Murat, “**Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türkiye Analizi**, Marmara

Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Çiftçi İlhan, “**Basel II Çerçevesinde Operasyonel Risk İçin Sermaye**

Ayarlaması”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Delikanlı İhsan Uğur, “**Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine**

Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması” Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2010.

France Joseph Odarquaye, “**Systemic Risk and Capital Adequacy of Banks and**

Non Bank Financial Institution in Ghana” St.Clements University, Doktora Tezi, Turks & Caicos Islands, 2010.

Samsar Ahmet, “**Optimal Para alanı Teorisi Çerçevesinde Türkiye Analizi**”

T.C.Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2003.

Selimler Hüseyin, “**Sermaye Yeterliliği**”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve

Sigortacılık Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2002.

Makaleler, Resmi Kurum Çalışmaları ve Düzenlemeler

Acharya Viral V., “Is the International Convergence of Capital Adequacy Regulation Desirable?”, **The Journal of Finance**, Vol.58, No.6, 2003.

Akerlof, George A. ‘The market for Lemons: Quality, Uncertainty and the Market Mechanism’, **Quarterly Journal of Economics**, Vol.89, 1970.

Akgiray, Vedat, Conditional Heteroskedasticity in Time Series of Stock Returns: Evidence and Forecasts. **Journal of Business**, Volume: 62, 1989.

Allen Franklin, Douglas Gale, “Capital Adequacy Regulation: In Search of a Rationale” **Wharton Financial Institutions Center**, Vol.3, No.07.

Asarkaya Yakup, Serkan Özcan, “Determinants of Capital Structure in Financial Institutions: The Case of Turkey”, **Journal of BRSA Banking and Financial Markets**, Vol. 1, No.1, 2007.

- Atici Gonca, Güner Gürsoy, “Financial Crises and Capital Buffer: Evidence from the Turkish Banking Sector”, **Banks and Bank Systems**, Vol.6, No.1, 2011.
- Aybar, Sedat, “Financialization and Regulation: The Fate of Basle 2 and the Future of International Convergence of Capital Measurement Standards”,
[http://sites.khas.edu.tr/tr/akademik/fakulteler/iktisadi-ve-idari-bilimler-fakultesi/iktisat-bolumu/Working-Paper-Series/FinancializationandRegulation%202 .pdf](http://sites.khas.edu.tr/tr/akademik/fakulteler/iktisadi-ve-idari-bilimler-fakultesi/iktisat-bolumu/Working-Paper-Series/FinancializationandRegulation%202.pdf) , (10.09.2013), **Kadir Has Üniversitesi Working Paper Series**, September, 2009.
- Baltensperger, E, Alternative Approaches To The Theory Of The Banking Firm, **Journal of Monetary Economics**, Vol.6, North-Holland Publishing Company, Heidelberg, 1980.
- Bank for International Settlements, Senior Supervisors Group, “Risk Management Lessons from the Global Banking Crisis of 2008”, **BIS Working Papers**, Basel, 2009.
- Bank for International Settlements, “**History of the Basel Committee and its Membership (August 2009)**”, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> , (20.11.2012).
- Bank for International Settlements, **BCBS Committee**, Basel, June 1999, <http://www.bis.org/publ/bcbs50.pdf> , (20.11.2012).
- Bank for International Settlements-Basel Bankacılık Denetim Komitesi, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)**, Basel, 2004.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik**”,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12358bankalarin_ozkaynaklarina_iliskin_yeni_yonetmelik.pdf , (10.11.2013), Ankara, 2013
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik**”
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin

[Duzenlemeler/12359sermaye_yeterlilik_yonetmeligi_degisikligi.pdf](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12359sermaye_yeterlilik_yonetmeligi_degisikligi.pdf)

(10.11.2013), Ankara, 2013.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik**,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12493sermayetamponu.pdf (10.11.2013), Ankara, 2013.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik**”

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12492kaldiracyonetmeligi.pdf , (10.11.2013), Ankara, 2013.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Basel III Çerçevesinde Hazırlanan Düzenleme Taslaklarına İlişkin Basın Açıklaması**”,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/12160basin_duyurusu_basel_iii_1_temmuz.pdf (16.07.2013), Ankara, 2013.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**”,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/8676krizden_istikraturkiyetecribesi_3uncu_baski.pdf (26.12.2012), Ankara, 2010,

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “**Sorularla Basel III**”,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf , (26.11.2012), Ankara, 2010.

Barrell Ray, Sylvia Gottschalk, “The Impacts of Capital Adequacy Requirements on Emerging Markets”, **National Institute of Economic and Social Research** (NIESR), 2005.

Basel Committee on Banking Supervision, “Basel III: A Global Regulatory Framework For More Resilient Banks and Banking Systems”,

http://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.pdf , (26.11.2012), Basel, 2010.

Basel Committee on Banking Supervision, “**The Basel Committee’s Response to**

the Financial Crisis: Report to the G-20”, <http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf> , (26.11.2012), Basel, Ekim 2010.

BDDK Risk Yönetimi Dairesi, “**Sorularla Basel III**” 1.Baskı, İstanbul: BDDK Doküman Merkezi, 2010.

BDDK, “**Basel II’ye GeçiŖe İliŖkin Yol Haritası Taslağı**,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125830052005_sunum.pdf

(30.05.2005), Ankara, 2005.

Berger Allen N., Bouwman Christa H.S., “Bank Capital, Survival, and Performance around Financial Crises”, **Review of Financial Studies**, Massachusetts, 2009.

Bernauer Thomas, Vally Koubi, “Regulating Bank Capital: Can Market Discipline Facilitate or Replace Capital Adequacy Rules?”, **Center for International Studies Working Papers**, No. 3, 2002.

Bilgin Tevfik, “**6. Active Academy Uluslararası Finans Zirvesi KonuŖma Metni**”

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/sunumlar/5628active_academy_6.pdf , (26.11.2012), İstanbul, 2006.

Blum Jürg, Martin Hellwig, “The Macroeconomic Implications of Capital Adequacy Requirements for Banks”, **European Economic Review**, Vol.39, No.4, 1995.

Blundell-Wignall Adrian, Paul Atkinson, “Thinking Beyond Basel III: Necessary solutions for Capital and Liquidity”, **OECD Journal: Financial Market Trends**, Vol. 2010/1, 2010.

Bollerslev, T., Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity, **Journal of Econometrics**, Volume: 31, 1986.

Cachanosky Nicolas, “The Endogenous Stability of Free Banking Crisis as an Exogenous Phenomenon” **Atlas Economic Research Foundation sound Money Essay Contest**, 24.06.2009.

Carlson Mathieu, “Adam Smith’s Support for Money and Banking Regulation: A Case of Inconsistency?” **History of Economics Review**, Vol.29, No.1, 2000.

Cecchetti Stephen G., Lianfa Li, “Do Capital Adequacy Requirements Matter for Monetary Policy?”, **NBER Working Paper Series**, No.11830, 2005.

Clementi, David, “Crisis Prevention and Resolution – **Two Aspects of Financial Stability**” Inaugural Lecture, London, 2000.

Cochran John P., Steven T. Call, “Free Banking and Credit Creation: Implications For Business Cycle Theory”, **The Quarterly Journal of Austrian Economics**, Vol.3, No.3, 2000.

Cosimano Thomas F., Daila S. Hakura, “Bank Behavior in Response to Basel III: A Cross-Country Analysis”, **IMF Working Papers**, WP/11/119, 2011.

- Declaration of Washington Summit on Financial Markets and the World Economy, **G20**, <http://www.g20.org/documents/#p8> (11.09.2013).
- Dlahaye, Bernd P., “Basel III: Capital Adequacy and Liquidity after the Financial Crisis”, **International Finance Seminar 2010/2011**, 2011.
- Dhumale Rahul, “Capital Adequacy Standards: Are They Sufficient?”, **ESRC Centre for Business Research, Working Paper** No.165, 2000.
- Dowd Kevin, “Automatic Stabilizing Mechanisms Under Free Banking”, **Cato Journal**, Vol.7, No.3, 1988.
- Dowd Kevin, “Competitive Banking, Bankers’ Clubs, and Bank Regulation”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.26, No.2, 1994.
- Dowd Kevin, “Does Asymmetric Information Justify Bank Capital Adequacy Regulation?”, **Cato Journal**, Vol. 19, No.1, 1999.
- Dowd Kevin, “Lessons from the Financial Crisis: A Libertarian Perspective”, **Libertarian Alliance Lecture**, 17.03.2009.
- Dowd Kevin, “Moral Hazard and the Financial Crisis”, **Cato Journal**, Vol.29, No.1, 2009.
- Dowd Kevin, “Too Big to Fail?”, **Cato Institute**, Briefing Papers, No.52, 1999.
- Dowd Kevin, Martin Hutchinson, Simon Ashby, Jimi M. Hinchliffe, “Capital Inadequacies, The Dismissal Failure of the Basel Regime of Bank Capital Regulation”, **Cato Institute, Policy Analysis**, No.681, 29.07.2011.
- Eken M. Hasan, “Basel II Kriterleri ve Kobilerin Finansman Olanakları”, **Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, Sayı: 80, No.4, 2008.
- Eken M. Hasan, “Basel II ve Risk Yönetimi”, **Finans Kulüp Yayınları**, 2003.
- Engle, R. F. Autoregressive Conditional Heteroskedasticity with Estimates of the Variance of U.K. Inflation. **Econometrica**, V.50, 1982.
- Fratzscher, Marcel , Financial Market Integration in Europe: On the Effects of EMU on Stock Markets, **International Journal of Finance and Economics**, Volume 7, 2002.
- Garrison Roger W., “Central Banking, Free Banking, and Financial Crises”, **The Review of Austrian Economics**, Vol.9, No.2, 1996.
- Helwig Martin, “Capital Regulation after the crisis: Business as Usual?”, **Max Planck Institute for Research on Collective Goods**, Bonn, 2010/31.

- Heremans Dirk, "Regulation of Banking and Financial Markets, Heremans Dirk, Bouckaert, Boudewijn, De Geest, Gerrit (Eds.), **Encyclopedia of Law and Economics in Cheltenham**, Edward Elgar, 2000.
- Kahane Yehuda, "Capital Adequacy and the Regulation of Financial Intermediaries", **Journal of Banking and Finance**, Vol.1, 1977.
- Keiding, Hans, "Basel II: Regulation to Prevent Financial Crisis", **Economics of Banking**, Chapter:21, November 2009.
- Klein,M., A Theory of the Banking Firm, **Journal of Money, Credit and Banking**, Ohio State University Press, Ohio State, 1971.
- KPMG Türkiye, **Basel II Kapsamında Sermaye Yeterliliğinin İçsel Olarak Değerlendirilmesi (ICAAP)** <http://www.kpmg.com/TR/tr/sectorler/Finansal-hizmetler/Documents/Basel-II-Kapsaminda-Sermaye.pdf> , (10.12.2013).
- Krause Laurence A., "The Bubble Economy: Moral Hazard and Speculative Bubbles", **Financial Crisis and Reform Conference, Session 13: Issues in Financial Economics**, New York, 10.10.2009.
- Kretschmar Gavin, McNeil J.Alexander, Kirchner Axel, "Integrated Models of Capital Adequacy – Why Banks are Undercapitalised" **Journal of Banking & Finance**, No. 02-28, 2010.
- Kupiec Paul H., "Capital Adequacy and Basel II" **FDIC Center for Financial Research Working Paper**, No.2004-01.
- Mahoney Dan, "Free Banking and the Structure of Production: A Contrast of Competing Banking Systems", **Libertarian Papers**, Vol.3, No.14, 2011.
- Maisel Sherman J., "Risk and Capital Adequacy in Banks", **National Bureau of Economic Research**, 1979.
- Majnoni Giovanni, Andrew Powell, "Reforming Bank Capital Requirements: Implications of Basel II for Latin American Countries", Washington D.C., **Economia**, Spring 2005.
- Mitchell Karlyn, "Capital Adequacy at Commercial Banks", **Economic Review**, Eylül/Ekim 1984.
- Morrison Alan D., Lucy White, "Crises and Capital Requirements in Banking", **The American Economic Review**, Vol.95, No.5, 2005.

- Morrison Alan D., White Lucy, “The Role of Capital Adequacy Requirements in Sound Banking Systems” **The Center for Economic Policy Research**, <http://www.cepr.org/meets/wkcn/5/565/papers/Morrison.pdf> , 2001.
- O’Driscoll Jr. Gerald P., “Money and the Present Crisis”, **Cato Journal**, Vol.29, No.1, 2009.
- Painter Robert A., Dan Isaac, “A Multi-Stakeholder Approach to Capital Adequacy”, **Conning Research & Consulting**, 2009.
- Palley, Thomas I., *Financialization: What It Is and Why It Matters*, Washington D.C., **The Levy Economics Institute**, 2007.
- Picciotto Sol, Jason Haines, “Regulating Global Financial Markets”, **Journal of Law & Society**, Vol. 26 No.3, 1999.
- Repullo Rafael, Jesus Saurina, “The Countercyclical Capital Buffer of Basel III: A Critical Assessment”, **CEMFI Working Paper**, No.1102, 2011.
- Rockoff Hugh, “Institutional Requirements For Stable Free Banking”, **Cato Journal**, Vol.6, No.2, 1986.
- Roger Scott, Jan Vlcek, “Macroeconomic Costs of Higher Bank Capital and Liquidity Requirements”, **IMF Working Paper**, WP/11/103, 2011.
- Rolnick Arthur J., Warren E. Weber, “Inherent Instability in Banking: The Free Banking Experience”, **Cato Journal**, Vol.5, no.3, 1986.
- Schumacher, L. *The Determinants of Bank Interest Margins: An International Study*, **Journal of International Money and Finance**, 19, 2000.
- Songül Hüseyin, *Otoregresif Koşullu Değişen Varyans Modelleri, Döviz Kurları Üzerine Uygulama, Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, **T.C.Merkez Bankası**, Ankara, 2010.
- Stiglitz, Joseph E., “Principle of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach”, **The World Bank Research Observer**, Volume: 16, No.1, 2001, Washington D.C., ss.2.
- Stiglitz, Joseph E., “Principle of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach”, **The World Bank Research Observer**, Volume: 16, No.1, 2001, Washington D.C.
- Summers Bruce J., “Bank Capital Adequacy: Perspectives and Prospects”, **Federal Reserve Bank of Richmond Economic Review**, July/August 1977.

- T.C. Resmi Gazete, “**3182 Sayılı Bankalar kanunu’na ilişkin 6 Sayılı Tebliğ**”, 26.10.1989, Ankara.
- Tanaka Misa, “How Do Bank Capital and Capital Adequacy Regulation Affect the Monetary Transmission Mechanism?”, **CESIFO Working Paper**, No.799, 2002.
- Teglio Andrea, Marco Raberto, Silvano Cincotti, “The Impact of Banks’ Capital Adequacy Regulation on the Economic System: An Agent-Based Approach”, **Universitat Jaume Castellon Working Papers**, 2011/01, 2011.
- Teker Suat, K.Evren Bolgün, M.Bariş Akçay, “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol.3, No.12, 2005.
- The G20 Cannes Summit Final Declaration, Building our Common Future, Renewed Collective Action for the Benefit of All, **G20**, <http://www.g20.org/load/780986775> , (11.09.2013).
- The G20 London Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/780987058> (11.09.2013).
- The G20 Los Cabos Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/780987820> , (11.09.2013).
- The G20 Pittsburgh Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/780988012> , (11.09.2013).
- The G20 Saint Petersburg Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/782795034> , (11.09.2013).
- The G20 Seoul Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/780988141> , (11.09.2013).
- The G20 Toronto Summit Leaders’ Declaration, **G20**, <http://www.g20.org/load/780988308> , (11.09.2013).
- Toporowski Jan, “Enforced Indebtedness and Capital Adequacy Requirements”, **The Levy Economics Institute of Bard College Policy Note**, 2009/7, ss.1-4.
- Tunay, K.B. ve Silpagar, A.M. “**Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi-I**”, Türkiye Bankalar Birliği, Arastırma Tebliğleri Serisi, 2006-01, İstanbul, 2006.

Tunay, K.B. ve Silpagar, A.M. “**Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi II**”, Türkiye Bankalar Birliği, Arastırma Tebliğleri Serisi, 2006-02, İstanbul, 2006.

White Lawrence H., “Why Didn’t Hayek Favor Laissez Faire in Banking?”, **History of Political Economy**, Vol.31, No.4.

Yay Turan, Gülsün Gürkan, Ensar Yılmaz, “ Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Vol.30, 2004.

Yüksel Ayhan, “**Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)**”, BDDK, Ankara, 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1322Pillar-1.pdf> , (20.11.2012).